Ateş ve Söz

Gloria Muñoz Ramírez

20. ve 10. YILINDA EZLN

İspanyolcadan çeviren
İlker Özünlü

AYRINTI

GLORIA MUÑOZ RAMÍREZ: 1994-1996 yılları arasında Meksika gazetesi *Punto*, Amerikan gazetesi *La Opinión*, Meksika günlük gazetesi *La Jornada* ve Alman haber ajansı DPA'da gazeteci olarak görev yaptı. 9 Şubat 1995'te, Hermann Bellinghausen'le birlikte *La Jornada* adına Komutan Yardımcısı Marcos'la son röportajını gerçekleştirdi. 1997'de işini, ailesini, dostlarını (sadece kendisinin bilebileceği öteki şeylerin yanı sıra) terk ederek Zapatist topluluklarla birlikte yaşamaya karar verdi.

FOTOĞRAFLAR: Adrian Mealand, Angeles Torrejón, Antonio Turok, Araceli Herrera, Arturo Fuentes, Carlos Cisneros *(La Jornada)*, Carlos Ramos Mamahua *(La Jornada)*, Eduarda Verdugo, Eniac Martínez, Francisco Olvera *(La Jornada)*, Frida Hartz *(La Jornada)*, Georges Bartoli, Heriberto Rodríguez, Guiomar Rovira, José Carlo González *(La Jornada)*, José Núñez *(La Jornada)*, Marco Antonio Cruz, Patricia Aridjis, Pedro Valtierra *(La Jornada)*, Simona Granati, Víctor Mendiola *(La Jornada)*, Yuriria Pantoja Millán

Ayrıntı: 478
İnceleme dizisi: 212

Ateş ve Söz
20. ve 10. Yılında EZLN
Gloria Muñoz Ramírez

İspanyolcadan çeviren
İlker Özünlü

Yayıma hazırlayan
Zerrin Yanıkkaya

Kitabın özgün adı
20 y 10 el fuego y la palabra

Virus editorial/2003
basımından çevrilmiştir.

© 2003 Revista *Rebeldía*

Bu kitabın Türkçe yayım hakları
Ayrıntı Yayınları'na aittir.

İllüstrasyonlar
Antonio Ramírez y Domi

Kapak düzeni
Arslan Kahraman

Düzelti
Alev Özgüner

Baskı ve cilt
Sena Ofset (0 212) 613 38 46

Birinci basım *2005*
Baskı adedi *2000*

ISBN 975-539-468-0

AYRINTI YAYINLARI
www.ayrintiyayinlari.com.tr & info@ayrintiyayinlari.com.tr
Dizdariye Çeşmesi Sk. No.: 23/1 34400 Çemberlitaş-İst. Tel.: (0 212) 518 76 19 Faks: (0 212) 516 45 77

Gloria Muñoz Ramírez

Ateş ve Söz

20. ve 10. Yılında EZLN

AYÜNTI

ÖRGÜT ADLARI LİSTESİ

1. Ejército Zapatista de Liberación Nacional (EZLN) [Zapatist Ulusal Kurtuluş Ordusu]
2. Frente Zapatista de Liberación Nacional (FZLN) [Zapatist Ulusal Kurtuluş Cephesi]
3. Movimiento de Liberación Nacional (MLN) [Ulusal Kurtuluş Hareketi]
4. Ejército Popular Revolucionario (EPR) [Devrimci Halk Ordusu]
5. Ejército Revolucionario del Pueble Insurgente (ERPI) [İsyancı Halkın Devrimci Ordusu]
6. Fuerzas Armadas Revolucionarias del Pueblo (FARP) [Devrimci Halkın Silahlı Kuvvetleri]
7. Coordinadora de Organizaciones Civiles por la Paz (CONPAZ) [Barış için Sivil Örgütler Koordinatörlüğü]
8. Convención Nacional Democrática (CND) [Ulusal Demokratik Kongre]
9. Concejo Estatal de Organizaciones Indígenas y Campesinas (CEOIC) [Yerli ve Köylü Eyalet Örgütleri Danışma Kurulu]
10. Comité Clandestino Revolucionario Indígena (CCRI) [Devrimci Yeraltı Yerli Komitesi]
11. Comisión Nacional de Intermediacióon (CONAI) [Ulusal Arabuluculuk Komisyonu]
12. Comisión de Concordía y Pasificación (COCOPA) [Uyum ve Barışçı Geçiş Komisyonu]
13. Congreso Nacional Indígena (CNI) [Ulusal Yerli Kongresi]
14. Asamblea Nacional Indígena Plural por la Autonomía (ANIPA) [Otonomi İçin Çoklu Ulusal Yerli Asamblesi]
15. Consejo General de Huelga (CGH) [Boykot Genel Danışma Konseyi]
16. Comisión de Seguimiento y Verificación [Devamlılık ve Sonuçlandırma Komisyonu]
17. Comisión Para la Paz y la Reconciliación [Barış ve Uzlaşma Komisyonu]
18. Centro de Información Zapatista (CIZ) [Zapatist Enformasyon Merkezi]
19. Partido Revolucionario Institucional (PRI) [Kurumsal Devrimci Parti]
20. Partido Revolucionario Democrática (PRD) [Devrimci Demokratik Parti]
21. Partido Acción Nacional (PAN) [Ulusal Hareket Partisi]
22. Sindicato de Independiente de Trabajadores de La Jornada (SITRAJOR) [Bağımsız La Jornada Çalışanları Sendikası]
23. Sindicato de Trabajadores de la Universidad Nacional Autónoma de México (STUNAM) [Meksika Ulusal Otonom Üniversitesi İşçileri Sendikası]
24. Los Municipos Autónomos Rebeldes Zapatistas (MAREZ) [Zapatist İsyankâr Otonom Belediyeler]
25. Euskadi ta Askatasuna (ETA) [Bask Ulusal Özgürlük Hareketi]
26. World Trade Organization (WTO) [Dünya Ticaret Örgütü]
27. International Labour Organization (ILO) [Uluslararası Çalışma Örgütü]
28. Amnesty International (AI) [Uluslararası Af Örgütü]

DİĞER KURUMLAR

1. Suprema Corte de Justicia de la Nación (SCJN) [Ulusal Yüksek Adalet Mahkemesi]
2. Escuela Nacional de Antropología e Historia (ENAH) [Ulusal Antropoloji ve Tarih Okulu]
3. Universidad Autónoma Metropolitana (UAM) [Otonom Başkent Üniversitesi]
4. Universidad Nacional Autónoma de México (UNAM) [Meksika Ulusal Otonom Üniversitesi]

İçindekiler

— Meksika Zapatist Ulusal Kurtuluş Ordusu 11

— Giriş ya da sunuş (ya da her ikisi de) 24

— Önsöz 34

— 1 9 8 3-1 9 9 3: Bulmacanın bazı ipuçları 40

— Zapatist mücadele ve direnişin on yılı 107

— 1 9 9 4: Zapatist Ulusal Kurtuluş Ordusu'nun silahlı ayaklanışı: Savaş 111

— 1 9 9 4 Şubat-Aralık: San Cristóbal de las Casas Katedrali Görüşmeleri, Zapatist delegasyonun dağlara çekilmesi, CND, federal ve eyalet seçimleri, askeri kuşatmanın kırılması 123

— 1 9 9 5: Üçüncü Lacandón Ormanları Deklarasyonu. 137

— 1 9 9 6: Dördüncü Lacandón Ormanları Deklarasyonu ve FZLN'nin oluşturulması çağrısı. 147

— 1 9 9 7: Anlaşmaların yerine getirilmesi için yapılan eylemler. 171

— 1 9 9 8: Askeri, polisiye ve paramiliter şiddetin artışı. 191

— 1 9 9 9: Seçim öncesi durum. 211

— 2 0 0 0: Seçim furyası karşısında Zapatist suskunluk. 229

— 2 0 0 1: Toprağın Rengi Yürüyüşü, umut ve eylem. 243

— 2 0 0 2: Ulusal Yüksek Adalet Mahkemesi, Meksika yerli halklarına karşı çemberin son halkasını da tamamlıyor. 277

— 2 0 0 3: Zapatizmin siyasal sınıf tanımlamaları. 297

— İstekte bulunulacak zaman vardır, talepte bulunulacak zaman vardır, ve icraata geçilecek zaman vardır 329

— Dizin 384

Meksika Zapatist*
Ulusal Kurtuluş Ordusu

10 Kasım 2003

Burada bir tarihin kutlanışını başlatmak ve sayfalarının büyük bir kısmını bu tarihi anlatmaya ayırmış bir kitabın tanıtımını yapmak üzere bulunuyoruz. Tersi düşünülebilirse de, kutlanacak ve anlatılacak olan, Ejército Zapatista de Liberación Nacional'in (EZLN) [Zapatist Ulusal Kurtuluş Ordusu] 20. ve 10. yılının tarihi** değil. Yani demek istiyorum ki, sadece o değil. Birçok insan kendisini bu 10. ve 20. yılın bir parçası olarak hissedecek kuşkusuz; yalnızca binlerce isyankâr* yerli halkını değil, kadını, erkeği, yaşlısı,

* İspanyolcada belli bir akımın üyesi olunduğunu ifade eden son ek birçok dilde olduğu gibi "ist" değil, "ista"dır; örneğin, feminist karşılığı olarak, "feminista", marxist karşılığı olarak, "marxista" kullanılır. Dolayısıyla çoğu Türkçe kaynaklara hatalı olarak geçmiş bulunan "zapatista" doğru Türkçe karşılık değildir. (ç.n.)

** Zapatist literatüre 10 ile 20 olarak geçen deyim, EZLN'nin kuruluşunun yirminci yılıyla, 1994 Chiapas başkaldırışının onuncu yılına gönderme yapıyor. (ç.n.)

çocuğu ile binlerce Meksikalı ve dünyalıyı da kastediyorum bu arada. Bugün kutlayacağımız tarih, tüm o insanların da tarihidir.

Bugün kaleme aldığım ve dile getirdiğim sözcükler, EZLN saflarında yer almasa da bizlerle şu aşağıdaki düşünceyi paylaşan, yaşayan ve bizimle birlikte mücadele eden insanlara yöneliktir: İçine bütün dünyaların sığdığı bir dünya inşa etmek. Bunu aynı zamanda, içine tüm doğum günlerinin sığdığı bir doğum günü istediğimizi söyleyerek de formüle edebiliriz.

O halde, tıpkı yirmi yıl önce buralarda, Güneydoğu Meksika dağlarında doğum günü kutlamalarında yaptıkları gibi başlayalım biz de şenliğimize, yani tarihler anlatarak.

Bizim takvimimize göre, EZLN'nin savaştan önceki tarihi yedi aşamaya ayrılıyor.

Birinci aşama, EZLN'yi kimlerin oluşturacağını saptama aşaması. Bu, 1982 yılı civarında oldu. O vakitler *selva*'da** bir iki aylık uygulamalar düzenlenirdi ve bu uygulamalarda kimler "boyunun ölçüsünü" alıyor görmek için katılımcıların başarısı değerlendirilirdi. İkinci aşamaysa, bizim "aşılama" olarak adlandırdığımız, en yerinde ifadesiyle EZLN'nin kuruluş aşamasıdır.

Bugün 2003 yılının 10 Kasım günü.

Yirmi yıl öncesine, 1983'e kadar giderek, tıpkı bugünkü gibi bir günü ve bir güvenlik evinde, Güneydoğu Meksika dağlarına götürecekleri malzemeleri hazırlayan bir grup insanı hayal etmenizi istiyorum sizlerden. Gün, herhalde bundan yirmi yıl önce, araç gereçleri kontrol etmek, yollara, alternatif rotalara ve hava durumuna ilişkin haberleri kovalamak, programları, talimatları ve mekanizmaları ayrıntılarıyla anlatmakla geçti.

* Zapatistler, klasik sol edebiyatın kullandığı "devrimci" sözcüğü yerine "isyankâr (*rebelde*) sözcüğünü yeğler, zira onlara göre devrimcilik, belli bir devrim hedefine yönelik olduğundan, o hedefin belirlediği koşullar ve zamanla sınırlıdır; oysa isyankârlığın, tüm koşul ve zamanlardan bağımsız, genel ve ebedi bir insanlık ahvali olduğu iddia edilir. İsyan eylemi içinde fiili olarak yer alan silahlı Zapatist ordusu için kullanılan *insurgente* sözcüğünü ise "isyancı" ile karşıladım. (ç.n.)

** Meksika'nın güneydoğusundaki Lacandón Ormanları kastediliyor. (ç.n.)

Yirmi yıl önce, belki de bu saatlerde bir arabaya bindiler ve Chiapas'a doğru yola çıktılar. Orada olsaydık, muhtemelen o insanlara ne yapmaya gittiklerini sorardık. Onlar da eminim, şöyle yanıtlarlardı bizi: "Zapatist Ulusal Kurtuluş Ordusu'nu kurmaya." Bu sözcükleri sarf edebilmek için tam on beş yıl beklemişlerdi.

O zaman varsayalım ki yolculuklarına 1983 yılının 10 Kasım günü başladılar. Birkaç gün sonra toprak bir yolun sonuna gelince arabadan iniyorlar; eşyalarını indirirken şoföre, "Eyvallah" diyerek veda ediyorlar ve ardından sırt çantalarını omuzladıkları gibi, Lacandón Ormanları'nı boydan boya geçen, batıya doğru meyil vermiş o sıradağlardan birine çıkmaya başlıyorlar. Omuzlarında 25 kiloluk yüklerle, saatlerce yürüdükten sonra artık dağlardalar. İlk kamplarını kuruyorlar. Evet, o gün, büyük olasılıkla soğuk bir gündü, hatta yağmur bile yağıyordu.

Yirmi yıl önce bugün, gece koca ağaçların altında ilerlemeye devam ederken, ellerindeki fenerlerin yol gösteren ışığı altında erkek kadın hepsi halatları kiriş gibi kullanarak plastikten çatılar yapıyor, hamaklarını kuruyor, sonra kuru çıra arayıp buluyor ve plastik bir torbayı tutuşturarak ocaklarını yakıyorlar. Ocağın ışığında, komutan sefer günlüğüne şöyle notlar düşüyor: "17 Kasım 1983. Deniz seviyesinden şu kadar yüksekte. Hava yağmurlu. Kamp kuruyoruz. Herhangi bir vukuat yok." Yazdığı sayfanın sol üst köşesinde, herkesin çok uzun olduğunu gayet iyi bildiği yolculuğun bu ilk bölümüne verilen isim yer almaktadır. Özel bir tören yapılmadı, ancak o gün, o saatlerde Zapatist Ulusal Kurtuluş Ordusu kurulmuş oldu.

Eminim o sırada birisi bu ilk kamp yeri için bir isim önermiştir, ama ne olduğunu bilmiyoruz. Bildiğimiz bir şey varsa, bu ilk grubun altı kişiden oluştuğudur. Beşi erkek, biri kadın olan altı kişilik ilk isyancı grubuydu bu. Söz konusu altılı grubun üçü melez, üçü yerliydi. EZLN'nin yirmi yılı boyunca bu %50 yerli, %50 melez oranı bir daha kendini yinelemedi; tıpkı kadınların oranı gibi (o ilk günlerde %20'nin altındaydı). O 17 Kasım'dan yirmi yıl sonra, oran yerliler için %98, melezler için %1 civarında oldu; kadınların oranıysa yaklaşık %45'e çıktı.

Peki EZLN'nin o ilk kamp yerinin adı neydi? İlk altı isyancı bu konuda bir anlaşmaya varamıyor. Daha sonra öğrendiğime göre, kamp yerlerini mantıklı bir nedeni olmadan, yapmacıklık ve gösterişten uzak, doğallıkla adlandırıyorlardı; özellikle kehanetvari göndermeler yapan adlardan kaçınıyorlardı. Örneğin hiçbirine, "Primero de enero de 1994" [1 Ocak 1994] adı konulmadı.

O ilk altı isyancının anlattıklarına göre, bir gün bir isyancıyı, kamp kurmaya uygun olup olmadığını araştırması için keşfe yollamışlar. İsyancı geri geldiğinde bulduğu yerin "rüya gibi" olduğunu söylemiş. Arkadaşları o tarafa doğru yürümüşler ve bir bataklıkla karşılaşmışlar. Haberi kendilerine ulaştıran dava arkadaşlarına, "Ne rüyası, burası kâbus gibi" demişler ve kamp yerinin adı da "La Pesadilla" [Kâbus] olarak kalmış. 1984'ün ilk aylarıydı herhalde. O isyancının adı Pedro'ydu. Daha sonra asteğmen, teğmen, yüzbaşı, kıdemli yüzbaşı ve Komutan Yardımcısı* [*Subcomandante*] olacaktı. Bu rütbeyle Zapatist Genelkurmayın başı olarak, 10 yıl son-

* EZLN'de, komutan rütbesinde olanlar sadece yerliler; yerli olmayanlar, tıpkı Pedro ya da Marcos gibi Komutan Yardımcısı rütbesini alabiliyor. (ç.n.)

ra, 1 Ocak 1994'te, Chiapas'ta, Margaritas'ın ele geçirilişi sırasında çıkan çatışmalarda can verdi.

Başkaldırı öncesindeki üçüncü aşama, hayatta kalma mücadelesi verdiğimiz dönemdi; bunlar avlanmak, balık tutmak, meyve ve yabani bitki toplamakla geçirdiğimiz günlerdi. Bu dönemi, yön tayini, yürüyüş güzergâhları ve topografya gibi arazi çalışmalarına ayırmıştık. Ayrıca bu dönem Amerika Birleşik Devletleri ve Meksika ordusunun kılavuz kitapçıklarından yararlanarak askeri taktik ve strateji çalışmaları yapıyor, "savaş sanatları"nın yanı sıra, değişik ateşli silahların bakım ve kullanımını öğreniyorduk. Aynı zamanda Meksika tarihi de çalışıyorduk ve tabii oldukça yoğun kültürel bir yaşantımız da oluyordu.

Ben Lacandón Ormanları'na, 1984'te, bu üçüncü aşama sırasında geldim. Demek ki, ilk grubun gelmesinden hemen hemen dokuz ay sonra, Ağustos-Eylül gibi gelmişim. Yanımda iki yoldaşım daha vardı: Bir Chol yerli kadın yoldaş ve bir de Tzotzil erkek yerli yoldaş. Eğer hafızam beni yanıltmıyorsa, ben geldiğimde EZLN kitle destek tabanında yedi eleman vardı, posta ve levazım işleri için kente gidip gelen, bunun için sürekli "inip" "çıkan" iki de adam bulunuyordu. Köylerden geceleri geçiyor ve mühendis kılığında dolaşıyorlardı.

O dönemin kampları görece basit sayılırdı: Mutfak ya da levazımat için bir alan, yatakhaneler, askeri eğitim sahası, atlı postaların kullandığı ahırlar, 25'e 50 alanı, savunma için atış mevzileri vardı. Belki de beni dinleyenler arasında, şu 25'e 50 de neyin nesi oluyor diye soranlar vardır. Şöyle söyleyelim, hani "acil ihtiyaç" de-

nen ve kamp yerinden belli bir uzaklıkta icra edilmesi gereken ihtiyaçlar vardır ya, işte onları ifade etmek için kullanılırdı. "Küçük" için 25 metre, "büyük" için 50 metre uzaklaşmak, ayrıca *machete** ile çukur kazıp sonra da "mahsul"ün üstünü kapatmak gerekiyordu. Kuşkusuz bu düzenlemeler, biz bir avuç erkek ve kadınken, yani sayımız daha on kişiyi bile geçmezken söz konusuydu; sonraları, daha uzak bölgelerde açık hava tuvaletleri inşa ettik; ancak "25'e 50" deyimi kaldı yine de.

Adını "El Fogón" [Ocak] koyduğumuz bir kamp vardı mesela, zira ilk ocağı orada inşa etmiştik. Ondan önce ateş toprak zeminde yakılırdı ve tencereler de (iki tencere olurdu: Biri fasulye, ötekiyse karada ya da akarsularda avlanan hayvanlar için kullanılırdı) çatının çapraz krişlerinden birine sarmaşıklarla bağlanıp asılırdı. Ancak daha sonra sayımız artınca "ocak çağı"na girdik. O vakitler EZLN kadrosu on iki savaşçıdan oluşuyordu.

Belli bir zaman sonra, "Reclutas" [Acemiler] adını verdiğimiz (çünkü yeni savaşçılar orada kaydoluyordu) bir kamp yerinde, "tekerlek çağı"na girdik. *Machete* ile tahtadan bir tekerlek yapmış ve siperler için taş taşımak üzere daracık bir de yol açmıştık. Ne zamanlardı, tekerlek hâlâ oldukça köşeli olduğundan, sonunda taşları omuzlarımızda taşımak zorunda kalmıştık.

Bir diğer kamp Birleşik Devletler'in rızasıyla Haiti topraklarını kana bulayan kişinin anısına "Baby Doc" adını taşıyordu. Hikâyesi şöyle: Bir gün, yeni kayıtlardan oluşmuş bir bölükle, bir köyün yakınlarında kamp kurmak üzere ilerliyorduk. Yolda yabandomuzlarıyla karşılaştık, diğer

* Özellikle şekerkamışı kesmede kullanılan enli, kılıcı andırır uzun bıçak. (ç.n.)

bir deyişle, vahşi domuz belası çıktı karşımıza. Bunun üzerine gerilla bölüğü hemen disiplin ve yeteneğini sergileyerek dört bir yana yayılıverdi; başka bir deyişle, öncü olarak ilerlemekte olan kişi, "Domuzlar!" diye bağırdı ve ateşlenmiş motor etkisi yapan bir panik içinde önüne çıkan ağaca öylesine bir beceriyle tırmandı ki, onu bir daha göremedik. Ötekilerse cesaretle koşuyorlardı... ama düşmanın, yani domuzların aksi istikametine. Bazıları nişan alma pozisyonuna geçtiğinde sadece iki yabandomuzu olduğunu fark ettiler. Düşman geri çekildiğinde, yani domuzlar çekip gittiklerinde, geride neredeyse bir ev kedisi büyüklüğünde bir domuz yavrusu kalmıştı. Biz de onu sahiplendik ve kendisine "Baby Doc" adını verdik, zira o tarihlerde Papa Doc Duvalier ölmüş ve kasaplığını yerine geçene miras bırakmıştı. Araç gereçleri gözden geçirip gerekli bakımı yapmak, hem de yemek yemek için oraya kamp kurduk. Bu arada domuzcuk, kokumuz yüzünden olacak, bizi pek sevdi.

O yılların bir başka kampı "De la Juventud" [Gençlik Kampı] adını almıştı, çünkü, "Güneyli İsyankâr Gençler" adı altında ilk isyancı gençlik grubu orada oluştu. İsyancı gençler şarkı söylemek, dans etmek, okumak, spor yapmak ve yarışmalar düzenlemek için haftada bir kez bir araya geliyordu.

İlk kez on dokuz yıl önce, 17 Kasım 1984'te, EZLN'nin yıldönümünü kutlamıştık. Dokuz kişiydik. Sanırım "Margaret Thatcher" adını verdiğimiz bir kamptı, çünkü bir *changuita** yakalamıştık ve yemin ederim, "Demir Lady"nin klonlanmış ikizi gibiydi.

Bir yıl sonra, 1985'te, yiyeceklerimizin üstü-

* Deniz kıyılarında yaşayan ve hamsiyi andıran çok küçük bir balık. (ç.n.)

nü kapattığımız bir bitkinin yapraklarına atıfta bulunarak "Watapil" adını verdiğimiz bir kampta kutladık yıldönümünü.

Ben yüzbaşıydım, Almendro Sıradağları'ndaydık ve ana bölük o sırada sarp dağların bir başka yükseltisinde kalmıştı. Emrimde üç isyancı bulunuyordu. Yanlış hesaplamıyorsam, o kampta dört kişiydik. Peksimet, kahve, şekerli *pinole** ve sabah avladığımız bir *coyola*** ile yapıyorduk kutlamamızı. Şarkı ve şiir vardı. Biri şarkı ya da şiir okuyor, ötekilerse, daha iyi bir nedeni hak eden bir sıkıntıyla alkış tutuyordu. Sıra bana gelince, sivrisineklerle bizi kuşatan yalnızlık konularına artık daha fazla girmeden ciddi bir konuşma yaptım ve onlara dedim ki, bir gün gelecek binlerce olacağız ve sözcüklerimiz dünyayı yerinden oynatacak. Beni dinleyen öteki üç kişi, peksimetime her nasılsa zehirli mantar karıştığı, zehirlendiğim ve o yüzden de çıldırmakta olduğum konusunda kesinlikle hemfikirdiler. O gece yağmurun yağdığını hatırlıyorum.

Dördüncü aşama olarak adlandırdığımız dönemde, bölgedeki köylerle ilk temaslarımızı kurmaya başladık. Önce biriyle konuşuluyor ve o biri de ailesiyle konuşuyordu. Aileden köye, köyden yöreye geçilmekteydi. Böylece yavaş yavaş varlığımız seslerle taşınan bir sırra, kitlesel bir hükümet karşıtı komploya dönüştü. Üçüncüyle zaman olarak paralel seyreden bu aşamada EZLN, geldiğimizde düşündüğümüz EZLN değildi artık. O sıralar yerli toplulukları tarafından bozguna uğratılmıştık*** ve bu bozgunun sonucu olarak, EZLN geometrik olarak büyümeye ve "bambaşka" olmaya başlamıştı bile, yani, tekerlek sonunda yusyuvarlak olana dek törpülenmeyi

* Kavrulmuş ve suyla karıştırılmış mısır unu. Sözcüğün aslı bir zamanlar Aztek İmparatorluğu'nun resmi dili olan Nahuatl'daki *pinolli* sözcüğünden geliyor. (ç.n.)

** Dağ tavşanına benzer bir av hayvanı. (ç.n.)

*** "Bozgun" sözcüğü, EZLN'nin eski ideolojik görüşünün yerli halklarla teması sonucu iflas ettiğine gönderme yapmak için kullanılıyor. (ç.n.)

sürdürmüş ve sonunda bir tekerleğin yapması gerekeni yapar hale gelmişti: Artık dönebilirdi.

Beşinci aşama EZLN'nin patlama yaptığı aşamadır. Toplumsal ve politik koşulların sonucu olarak Lacandón Ormanları'nın çok ötesine taştı gelişme sınırlarımız, Los Altos ve Chiapas'ın kuzeyine kadar yayıldık. Altıncı aşama, savaş oylaması ve hazırlıklarının yapıldığı, bu anlamda, 1993 Mayısı'nda, federal birliklerle ilk çatışmaların yaşandığı ve "Corralchén Savaşı" olarak bilinen savaşın da yer aldığı aşamadır.

İki yıl önceydi, Yerli Onuru İçin Yürüyüş sırasında geçtiğimiz yerlerden birinde, yerde, ağzı dar bir tencereyi andıran geniş karınlı bir cam kap gördüm. Pişmiş topraktandı ve ayna parçaları ile kaplanmıştı. Işığı yansıtırken, kabın üzerindeki her bir aynacık belirgin bir imge çıkarıyordu ortaya. Çevresindeki her şeyin kabın üstünde eşsiz bir yansıması vardı; aynı zamanda bir bütün olarak da, imgelerden oluşan bir gökkuşağını andırıyordu kap. Sanki birçok küçük tarih kendi ayrımını yitirmeden, daha büyük bir tarihi oluşturmak üzere bir araya gelmişti. Belki EZLN'nin tarihine de, bu cam kaba bakar gibi bakılabilir, aynı şekilde ele alınabilir ve analiz edilebilir diye düşünmüştüm işte o zaman.

Bugün, 10 Kasım 2003, örgütümüzü kuranların çıktıkları o yolculuktan yirmi yıl sonra, *Rebeldía* dergisinin önderliğinde, EZLN'nin yirminci kuruluş yıldönümüyle, unutulmuşluğa karşı açılan savaşın onuncu yıldönümünü kutlamak üzere bir kampanya başlatılıyor ve Gloria Muñoz Ramírez'in *Ateş ve Söz, 20. ve 10. Yılında EZLN* adlı kitabı tanıtılıyor. Bu kitap bir imgeyle sentezlenecek olsaydı hiçbir imge bana, şu ayna

parçacıklarıyla harmanlanmış kabınki kadar uygun görünmezdi herhalde.

Gloria, kitabın bir bölümünde, başkaldırı öncesindeki en son beş aşamada, yani üçüncü, dördüncü, beşinci, altıncı ve yedinci aşamalarda kitle destek tabanından kendi "ayna parçacıkları"nı anlatan sorumlu, komite üyesi ve isyancı bazı yoldaşların tanıklıklarını derlemiş. Zapatist mücadelede on dokuz yıldan daha fazla yer almış yoldaşlar, sessizlikle geçen yıllarla ilgili anılarını ve yüreklerini ilk kez açıyorlar. Gloria bu ayna parçacıklarını, içlerine doğru bakıp orada EZLN'nin ilk on yılını görebileceğimiz kristal parçacıklarına dönüştürmeyi başarıyor.

Aynı şekilde, Carlos Salinas de Gortari ile Ernesto Zedillo yönetimlerinin, yalanlar, duruma göre ağız değiştiren emniyet ifadeleri ve sözde "ciddi" soruşturma kılıfı ardına sığınmış "bilimsel nesnellikleri"ni sulandırmak için İktidar'ın çekler ve pohpohlamalarla kendi yanına çektiği aydınların işbirlikçi yamanmaları sayesinde ortaya çıkandan çok farklı bir tarihi, öteki tarihi tahmin etmek mümkün oluyor.

Gloria'nın bir araya getirdiği ayna ve kristal parçacıkları sayesinde okuyucu, dev bir bulmacanın sadece birkaç parçasını görebildiğini fark edecektir. Bu bulmacanın anahtar sözcüğü, Meksika'nın Serbest Ticaret Anlaşması'yla birinci dünyaya giriş yaptığı 1994 yılının ilk gününe denk düşer.

1 Ocak öncesi, yani yeni yılın arifesi, EZLN'nin yedinci aşaması idi.

1993'ün 30 Aralık gecesi Ocosingo-San Cristóbal de las Casas karayolunda olduğumu hatırlıyorum. O gün boyunca Ocosingo civarında eli-

mizde tuttuğumuz mevkileri gezmiştim; Patiwitz şelaleleri, Monte Líbano ve Las Tazas boyunca, karayoluna sınır oluşturan değişik noktalarda yoğunlaşmış birliklerimizin durumunu kontrol ediyordum radyoyla. Bu birlikler, Üçüncü Piyade Alayı'nı oluşturuyordu. Yaklaşık 1500 kişiydiler. Üçüncü Alay'ın görevi Ocosingo'yu ele geçirmekti. Ancak öncesinde, "yollarının üstünde" karşılarına çıkan malikâneleri ele geçirmeleri ve buralardaki beyaz koruyucuların silahlarına el koymaları gerekiyordu. Bana bildirildiğine göre San Miguel topluluk yerleşim yeri* üzerinde federal ordunun bir helikopteri uçmaya başlamış, herhalde onca aracı yolda görünce alarma geçmişlerdi. Aym 29'unda, şafak vaktinden itibaren, Cañadas bölgesine giren hiçbir araç bir daha dışarı çıkamadı, çünkü Üçüncü Alay'a hareket kabiliyeti sağlamak için hepsi "ödünç" alınmıştı. Bu alayın tamamı Tzeltal yerlilerinden oluşuyordu.

Geçerken Beşinci Alay'a bağlı olan ve birinci eylem planına göre Altamirano merkez belediye binasını ele geçirmekle görevlendirilmiş Sekizinci Tabur'un mevzilerini gözden geçirmiştim. Aynı tabur daha sonra, San Cristóbal yakınlarındaki Rancho Nuevo Karargâhı'na başlatılacak saldırıya katılmak üzere, Chanal, Oxchuc ve Huixtán'ı da ele geçirecekti. Sekizinci Tabur güçlendirilmiş bir taburdu. Altamirano alınırken, altı yüz savaşçıyla mücadele etmişler ve bir kısmını da orada bırakmışlardı. Bir sonraki hedefine doğru ilerlerken katılımlar olmuş ve Rancho Nuevo'ya ulaştığında sayıları beş yüzü bulmuştu. Sekizinci Tabur büyük oranda Tzeltal'lardan oluşmaktaydı.

* *Poblado*: Chiapas bölgesinde *hacienda* denilen büyük çiftliklerin oluşum sürecinde kendi topraklarından zor kullanılarak sürülen yerli toplulukların daha sonra göç ettikleri dağlık ve ormanlık alanlarda oluşturduğu yerleşimler. (ç.n.)

Hâlâ karayolu üzerindeydim ve en yüksek irtifalı bölgelerden birinde mola verdim. Yine Beşinci Alay'a bağlı, görevi San Cristóbal de las Casas merkez belediye binasını ele geçirmek ve sonra da (Sekizinci Tabur'la koordineli olarak) Rancho Nuevo Karargâhı'na saldırmak olan Yirmi Dördüncü Tabur'la radyo bağlantısı kurdum. Yirmi dört numara da güçlendirilmiş bir taburdu, hepsi Altos bölgesi Tzotzil yerlisi olan yaklaşık 1.000 savaşçıdan oluşuyordu.

San Cristóbal'a geldiğimde, kent sınırlarına iyice yaklaşarak, EZLN Genelkurmayı'nın bulunduğu mevkiye doğru ilerlemeye başladım. Oraya vardığımda, aynı zamanda Zapatist Genelkurmayı'nın başı ve EZLN'nin emir komuta kademesindeki iki numaralı adamı olan, Birinci Alay komutanı Komutan Yardımcısı İsyancı Pedro ile radyo bağlantısı kurdum. Onun görevi Las Margaritas merkez belediye binasını ele geçirmek ve Comitán'daki karargâha saldıracak birlikleri yönlendirmekti. 1.200 savaşçı gücüne sahip Birinci Alay çoğunlukla Tojolabal'lardan oluşuyordu.

Bunların dışında, "ikinci stratejik ihtiyat mıntıkası" olarak adlandırılan ve Chol yerlilerinden oluşan bölgede bir tabur, ayrıca geniş tabanlı destek üslerimizin en ücra köşelerinde yerini almış "birinci stratejik ihtiyat mıntıkası"ndaysa, Tzeltal, Tojolabal, Tzotzil ve Chol bölgelerine hizmet veren üç tabur daha bulunuyordu.

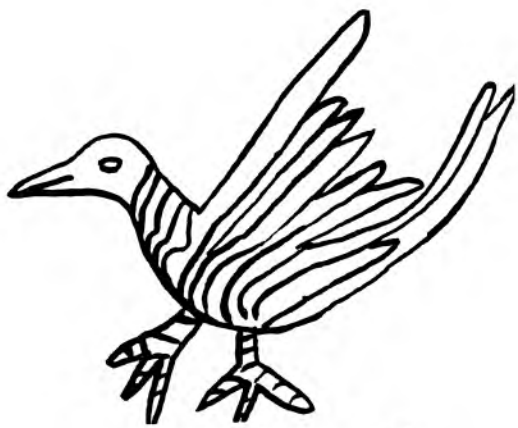
Evet, yaklaşık 2.000 savaşçısını ihtiyat birliği olarak tutan EZLN Yirmi Birinci Piyade Tümeni'nin ateş hattındaki 4.500'den fazla savaşçısıyla çıkmış oluyordu ortaya.

31 Aralık 1993'ün şafak vakti saldırı emrini,

günü ve saatiyle onayladım. Şöyle özetleyebilirim: EZLN aynı anda dört belediye merkezine saldırıya geçecek, bu arada yolunun üzerindeki üç belediyeye de, oradaki polis ve askeri güçleri kırmak için bir ön saldırı düzenleyecekti; sonrasındaysa federal ordunun iki büyük karargâhına yönelecekti. Tarih: 31 Aralık 1993. Saat: 24.00.

31 Aralık 1993 sabahı, bazı kasabalarda daha önceden edinilmiş mevkilerin boşaltılmasıyla geçti. Saat 14.00 civarında, değişik alaylardan Genel Komutanlık'a, hazır olduklarının onayını veren radyo mesajları geliyordu. Saat 17.00'de geri sayım başlamıştı bile; bu saati biz "eksi yedi" olarak adlandırmıştık. O andan itibaren artık birliklerle olan tüm bağlantı kesilmiş bulunuyordu. Bir sonraki radyo iletişimini "artı yedi"ye ayarladık, 1 Ocak 1994, saat 07.00'ye. Tabii sağ kalacak olanlarla.

Sonrasında olanları bilmeyenler, onları bu kitapta bulabilir; bilenlerse bir kez daha hatırlamış olur. Cam kap, kitabın sayfalarında en genel deseni Gloria tarafından çizilen ve son on yıl içinde, yani 1 Ocak 1994'ten 1 Ocak 2003'e kadar geçen dönemde EZLN'nin yaşadığı değişik anların ayna ve kristal parçacıklarıyla bezeli devasa bir duvar halısına dönüşüyor. Birçoğunuzun orada size karşılık düşen ayna ve kristal parçacığını bulacağınızdan eminim. Tam da böyle düşünerek, Giriş Bölümü'ne şunları yazdım:

Giriş ya da sunuş
(ya da her ikisi de)

ZAPATİST ULUSAL
KURTULUŞ ORDUSU
MEKSİKA

İlgili kişiye:
1994'e çoktan girmiş, Nisan ayını yarılamıştık bile. Ayın 18'i, seher vaktiydi, "külkedisi sendromu"nu yazdığım mektupta (bakınız On Üçüncü Stel*, ikinci bölüm) aşağıdakiler de yer alıyordu:

"Ama sonuçta önceki gece bir gazeteci benimle röportaj yaptı ve Zedillo, Salinas ve bunun

* İnsan tasvirleri, tarihler, isimler, olaylar ve kehanetler içeren kabartma tekniğiyle çalışılmış taş. (y.h.n.)

gibi soruların yanı sıra öyle bir soru sordu ki, her şeyi işte o zaman anladım: "Ee, savaşın bu romantik aşaması hakkında ne düşünüyorsunuz?" Başımı çevirip baktım, hani espri falan mı yapıyor diye, ama ciddiydi, kayıt bandının çalışıp çalışmadığını kontrol ediyordu bir yandan da. "Romantik ha?" diye düşündüm. Bu gazeteci, ötekilerle birlikte, *selva*'nın en yoksul beldelerinden birinde dört beş gün geçirmiş, eski bir köy okulunun çatısı altında uyumuş ve konservelerle beslenmişti. Uyuduğu yerin az ilerisinde sadece fasulye ve yufka ekmeği yiyen bir aile vardı (ve ayrıca her sabah kitle destek tabanından bir bayan yoldaş kentten gelen yoldaşlara kahve yapmış ya da çamaşırlarını yıkamıştı), gece gündüz Zapatist koruma ve gözetim altındaydılar, çünkü sonuçta bizler onların birkaç metre uzağında geceliyorduk. "Eğer yakınımızda olan bu gazeteci için durum romantikse" dedim kendi kendime, "peki ya uzaklardakiler için ne düşünüyor?"

"Romantik" sorunun ardından birkaç saat geçmişti ki, daha sonra beni üç gün boyunca ateşler içinde yatağa mahkûm edecek bir sisin ortasında savunma alarmı vermek zorunda kaldık, zira Tuxtla'daki yedek kuvvetlerimize askeri bir saldırı başlatılmıştı. Bizle birlikte olan az sayıda gazeteciyi hemen bölgeden çıkarmamız gerekiyordu. Kimsenin hoşuna gitmedi tabii bu. Kırmızı alarma rast gelen her gazetecinin belirgin bir biçimde huzursuz olduğunu tahmin edebiliyorum; birden dengeleri bozuluyor, sanki işe yaramaz kişilermiş gibi muamele gördükleri hissine kapılıyorlar: "Ama neden? Madem hiçbir şey olmayacak o zaman niye?.. Şu lanet olası

Marcos-huzursuzluk-çıkarmaktan-başka-derdi-yok-ve-bize-kötü-davranmaktan-zevk alıyor-ve-saire, ve-saire." Neyse, sonunda biz tümüyle kendi başımıza kaldık ve neler olup biteceğini beklemeye başladık. En gayretkeş görüneni dahil hepsi "bir süreliğine" çekip gitti, üstelik onlara, eğer herhangi bir şey baş gösterirse, görmesi, işitmesi... her neyse işte, olaya tanık olması için daima bir kişinin burada kalmasının yerinde olacağı açıklamasını yapmama rağmen. Ama boşuna; çünkü canları sıkılıyor. Onların zamanı bir başka zaman çünkü. Buralarda nelerin olup bittiğini öğrenme istekleri, nerede, ne zaman, nasıl, kim, niçin gibi sorulara yanıt aramaları aklıma geldikçe, kendi kendime gülmeden edemiyorum. "Daha-önemli-ya da-en az-bunun-kadar-önemli-işlerle-uğraşmam-gerekirken-ben burada-boş boş oturuyorum"un hayal kırıklığıyla burada olanları anlamaya çalışıyorlar.

"İyi de, Marcos'çuğum, ne bekliyordun ki zaten? Bir John Reed mi?" Hayır, ama bir benzerini, evet. Bizim düş kırıklığı yaratacak denli kılı kırk yaran güvensizliğimize sabırla katlanarak içimize nüfuz edebilecek birini. Dışarıyla bu kadar bağı olmayan ya da bir süreliğine o bağı koparmaya hazır birisini. Hayır, sürekli, sonuna kadar, demek istemiyorum tabii. Gazeteciliğini bırakmadan, biz Zapatistlerle bir arada yaşayacak biri. Tamam, biliyorum, şimdi bunu söylesem kendini aday olarak yazdıracak birden fazla kişi çıkar ortaya ama, onların da önce bir dizi sınamadan geçmeleri gerekir; açıkçası bugüne kadar başaranı çıkmadı daha. Yani demek istiyorum ki, her kim olacaksa o kişiyi bizim seçmemiz gerekiyor. Ancak aramızda hiç kimsenin

böylesi bir seçim komitesine zaman ayıracak vakti bir türlü olmadığından sonuçta, buralarda dendiği gibi, "şikâyet-şikâyet-şikâyet".

Oysa bu satırların yazılmasından üç yıl sonra, mesleği gazetecilik olan bir kadın, kolaylıkla olmasa da sonunda Zapatist kuşkuculuğun karmaşık ve kalın duvarını aşmasını bir şekilde bildi, isyankâr yerli topluluklarla birlikte yaşamaya karar verdi. O andan itibaren düşlerle uykusuz geceleri, neşeyle hüznü, ekmekle açlığı, amansız takiplerle huzur dolu dinlenceleri, ölümle yaşamı yoldaşlarıyla paylaşmaya başladı. Yavaş yavaş kadın-erkek bütün yoldaşlar onu kabullenmeye başladılar ve gündelik yaşamlarının bir parçası gibi gördüler. Burada onun hikâyesini anlatacak değilim, çünkü öteki nedenlerin yanı sıra, zaten o da, kendisinin değil, bir hareketin, Zapatist hareketin hikâyesini anlatmayı tercih etmedi mi sonuçta.

Bu kişinin adı Gloria Muñoz Ramírez'dir. 1994 ve 1996 yılları arasındaki dönemde Meksika gazetesi *Punto*, Alman haber ajansı DPA, Kuzey Amerikan *La Opinión* gazetesi ve Meksika günlük gazetesi *La Jornada*'da çalıştı. 1995 yılı 9 Şubatı'nda, sabaha karşı Hermann Bellinghausen'le birlikte, belki de Marcos'la yapacağı son röportajını gerçekleştirdi ve 1997'de ailesini, işini, dostlarını (ayrıca sadece kendisinin bilebileceği başka şeyleri) terk ederek Zapatist topluluklarla yaşamaya geldi. Bu yedi yıl boyunca hiçbir şey yayımlamadı, ama yazmayı hep sürdürdü, haber koklama duygusunu hiç yitirmedi. Tabii ki bir gazeteci değildi artık, sadece bir gazeteci olamazdı tabii ki. Gloria başka türlü bakmayı öğrenecekti; ışıldakların göz alıcı parlaklı-

ğından, lüks villaların kuru kalabalıklarından, notaların ardından tökezlenerek sürdürülen koşuşturmalardan, ayrıcalıklı olanlar için koparılan kavgalardan uzaklaşan bir bakıştı bu; Güneydoğu Meksika dağlarında öğrenilen bir başka bakış, bir başka duruştu. Nakış işleyenlerin onurlu sabrıyla EZLN'nin şimdi artık on yılı bulan toplumsal yaşam gerçekliğini Zapatizmin hem içinden hem dışından tel tel işleyip örmeye başladı Gloria.

Bizler bundan habersizdik. Ne zaman ki *caracol*'ların* doğuşu ve İyi Hükümet Meclislerinin ortaya çıkışı duyuruldu, işte o zaman EZLN'nin hizmetine sunulmak üzere, sözcükler, tarihler ve anılarla işlenmiş yapıtının tanıtıldığı bir mektup aldık kendisinden.

Kitabı okuduk, tabii o zamanlar bir kitap olmaktan çok, görüntüsüyle Ulusal Zapatist Kurtuluş Ordusu'nun on yıllık toplumsal yaşamım, 1994'ten 2003'e Zapatizmin o karmaşık siluetini ortaya çıkarmaya yetecek açılım ve renklilikte bir duvar halısı gibiydi çalışması. Doğrusu hoşumuza gitti. Daha önce basılmış hiç böylesi özenli ve bütünlüklü bir malzeme tanımamıştık.

Gloria'ya, buralarda usulden olduğu gibi verdik yanıtımızı, yani, "Hımm, ee?" dedik önce. Ve Gloria yeniden döndü yazılarına, çifte yıldönümlerinden (EZLN'nin 20. yıldönümüyle unutulmuşluğa başkaldırışın 10. yıldönümü), *caracol*'lardan, İyi Hükümet Meclisleri'nden**, *Rebeldía* dergisinin kutlama planlarından ve şimdi hatırlayamadığım bir sürü öteki şeylerden bahsetmeyi sürdürdü. Onca lafazanlığın içinde apaçık ortada olan bir şey vardı: Gloria, günümüz

* Bu sözcük İspanyolcada, salyangozunkine benzer helezoni kabuk biçimleri için kullanılır. Söz konusu biçim, Maya ve Aztek gibi eski halkların inanışlarında yaratılışın ve bilgeliğin sembollerinden biri olarak kabul edilmiş. Bugünse, Zapatist otonom bölgeleri tanımlamak için kullanılıyor. (ç.n.)

** *Caracol*lar içinde yer alan Zapatist yerleşim yerlerinde oluşturulmuş kendi kendine yönetim biriminin adı. Meksika'yı yöneten ve "kötü hükümet" olarak adlandırdıkları yönetimlere alternatif olarak bu ad seçilmiş. (ç.n.)

gençleri Zapatizmi daha fazla tanısınlar diye çıkarıyordu kitabını.

"Günümüz gençleri ha?" diye düşündüm ve Binbaşı Moisés'e sordum: "Peki biz günümüz gençlerine girmiyor muyuz yani?" "Öyleyiz, öyleyiz" diye karşılık verdi Binbaşı Moisés, bir yandan da atına eyer vurmaya devam ediyordu; bense bu arada hem tekerlekli iskemlemin tekerleklerini yağlıyor hem de birliğin ecza dolabında Viagra olmadığı için bin bir lanet yağdırıyordum talihime.

Neyse, nerede kalmıştım ben? Ha, evet, henüz kitap olmayan kitapta. Gloria, "evet" der miyiz demez miyiz, ya da en katıksız Zapatist tarza uyarak hiç yanıt bile vermez miyiz acaba diye düşünmedi; tersine, duvar halısını, yani kitap olmayan kitabının taslağını tamamlamak için gereksinim duyduğu malzemeyi, sonunda teke tek röportaj yollarını kullanarak elde etmesini bildi.

Bir gün komiteyle birlikteydim, bir eylül günüydü; çamurlu zemin üzerine yaydım duvar halısını (ya da kitabın müsveddelerini).

Kendilerine doğru tutup, gördüler. Demek istediğim, yoldaşlar kendilerini gördüler. Aslında bir halı olmasının yanı sıra bir aynaydı bu onlar için. Tek kelime etmediler; ancak şunu anladım, belki de daha görecek ya da görülecek çok, daha çok insan vardı.

Gloria'ya, "devam" diye verdik yanıtımızı.

Bu senenin, yani 2003'ün Ağustos ya da Eylül ayıydı, şimdi çok iyi hatırlayamıyorum, ama her halükârda *Los Caracoles* şenliğinden sonraydı. Hatırladığım, evet hatırladığım, sıkı bir yağmurun yağdığı ve benim bir tepeyi

çıkmakta olduğumdu. Attığım her adımda Sisyphos'un* lanetlerini savuruyordum ve bu arada Monarca,** Sesi Olmayanların Sesi, Radio Rebelde'de [Radio Insurgente] "La del Moño Colorado"nun*** bir remiksi çalınsın diye ısrar edip duruyordu yanı başımda. Dönüp Monarca'ya, "Bunun için önce cesedimi çiğnemen gerekir" diyecektim ki, ayağım kaydı, bir yığın sivri taşın üzerine düştüm ve bacağım kesildi. Ben üstümü başımı yoklayıp hasar tespiti yaparken, huyu gereği Monarca beni çiğneyip geçti tabii. O öğleden sonra Sesi Olmayanların Sesi, Radio Rebelde'de "La del Moño Colorado"nun bir başka versiyonunu çalmış ve radyoya gelen telefonlara bakılacak olursa hiç kuşkuya yer bırakmayan bir başarı elde etmiştik. İç geçirdim, daha ne yapayım?

Elinizde tutmakta olduğunuz kitap, kitap kılığına bürünmüş o duvar halısı-aynadır; öyle evin bir duvarına, yatak odasına falan asılamaz. Ama ona başınızı uzatır, bizi ve kendinizi arayabilirsiniz. Orada hem bizi hem de kendinizi bulacağınızdan eminim ben.

Gloria Muñoz Ramírez tarafından kaleme alınan *Ateş ve Söz, 20. ve 10. Yılında EZLN* adlı kitap, *Rebeldía* dergisinin tutkulu çabalarıyla yayına hazırlandı. Grafik çalışmasını Efraín Herrera yaptı, çizimlerse Antonio Ramírez y Domi'nin. Hımm... kadınlar daha fazla. Fotoğrafları çekenlerse, Adrian Mealand, Angeles Torrejón, Antonio Turok, Areceli Herrera, Arturo Fuentes, Carlos Cisneros, Carlos Ramos Mamahua, Eduardo Verdugo, Eniac Martínez, Francisco Olvera, Frida Hartz, Georges Bartoli, Heriberto Rodríguez, Jesús Ramírez, José Carlo Gonzáles, José Nu-

* Yunan mitolojisinde Sisyphos, aklı ve mücadele gücüyle tanrılara meydan okuyan bir kişilik olduğundan, tıpkı Prometheus gibi cezalandırılır. Cezası dev bir kaya parçasını bir dağın tepesine kadar çıkarmaktır; ancak zirveye bir iki adım kala kaya aşağıya yuvarlanır ve Sisyphos aşağıya inerek yeniden başlar tırmanışına. Hiç bitmeyecek bir döngüdür bu. (ç.n.)

** Monarca, Marcos'un yarattığı hayali karakterlerden biridir. Bu karakterler Marcos'ia diyalog halinde çıkarlar ortaya. (ç.n.)

*** Bu, Zapatistlerin radyosu Radio Rebelde'de en fazla istek alan, en gözde *cumbia*lardan biridir. *Cumbia,* Kolambiya kökenli *salsa-merengue* karışımı bir sözlü dans müziği olup, özellikle Orta Amerika'da çok rağbettedir. (ç.n.)

ñez, Marco Antonio Cruz, Patricia Aridjis, Pedro Valtierra, Simona Granati, Víctor Mendiola ve Yurira Pantoja'ydı. Fotoğrafları yayına hazırlayan Yuriria Pentoja, editörlüğü üslenen Priscila Pacheco oldu. Hımm... Yine kadınların daha fazla olduğunu görüyoruz. Eğer erkek okuyucu, kadın cinsiyetinin çoğunlukta olduğunu fark ediyorsa, benim yaptığımı yapsın: Kafasını kaşısın ve "Eh, geçmiş olsun" desin.

Anladığım kadarıyla (bu yazıyı uzaklardan yazıyorum çünkü), kitap üç bölümden oluşuyor. Bir bölümünde, kitle destek tabanından yoldaşlar, komiteler ve isyancı askerlerle yapılan röportajlar yer alıyor. Burada erkek ve kadın yoldaşlar başkaldırı öncesi on yıla ilişkin bir şeyler söylüyor. Bunların, bütünlüklü bir imge olmaktan çok, bir geçmiş anının hâlâ birleştirilip sunuma hazır hale gelmeyi bekleyen muhtelif parçaları olduğunu belirtmem gerekiyor.

Ancak yine de, bu parçalar sonradan geleni, yani ikinci bölümü anlamakta oldukça işe yarıyorlar. Bu bölüm, savaşın başladığı 1 Ocak 1994 sabahından, *caracol*'larla İyi Hükümet Meclisleri'nin doğumuna kadar gerçekleşen Zapatist toplumsal eylemlerin bir tür malzeme dolabı niteliğini taşıyor. Benim görüşüme göre, EZLN'nin kamuoyuna açık olarak yürütülmüş eylemlerinin eksiksiz bir biçimde aktarımına ayrılmış söz konusu bölüm. Bu seyahatnamede okuyucu birçok şey bulabilecek; ama bir tanesi özellikle dikkat çekici: Bu kitap bir hareketin sonucu olarak oluştu. Üçüncü bölümde benimle yapılan bir röportaj yer alıyor. Bana yazılı olarak yollamışlar, ben de geçtim teybin karşısına, konuştum. Daima teyplerin "geri sar" düğmesinin, "hatırla-

mak" anlamına geldiğini düşünmüşümdür; o yüzden de bu bölümde, yansıtılan öteki meselelerin yanı sıra, on yılın bir muhasebesi de çıkarıldı. Ben teybin karşısına geçmiş yanıtlarımı verirken, dışarıda yağmur yağıyordu bu arada ve İyi Hükümet Meclisleri'nden biri "bağımsızlık haykırışı"nı* duyuruyordu. 2003 yılının 16 Eylül günü şafak vaktiydi.

Sonuçta ben bu üç bölümün de birbirlerine gayet iyi eklemlenmiş olduğunu düşünüyorum. Sadece hatlarına biçim veren kişi aynı kişi olduğundan değil, bakmaya, bakıp kendimizi görmeye yarayan bir bakışı olduğu için de öyle olduğunu düşünüyorum. Gloria gibi birçok kadının ve erkeğin bize baktıklarında aynı zamanda kendilerine de bakmış olacaklarından eminim. Aynı şekilde, o ve onunla birlikte birçok kişi kuşkusuz artık çok daha iyi tanıyacaklar kendilerini.

Eh, zaten tüm bunların anlamı da daha iyi olmaktan başka ne olabilir ki.

Pekâlâ. Selam hepinize, duvar halısının üzerinde karafatma falan aramaya kalkmayın sakın; ola ki bulmayı becerenler çıkarsa, onlara, "Vah vah, yazık" demekten öte sözümüz olmayacak.

Güneydoğu Meksika Dağları'ndan
Komutan Yardımcısı İsyancı Marcos
Meksika, Ekim 2003.

* Meksika politik terminolojisinde *el grito* [haykırış] olarak geçen kavramın kaynağı, Meksika'nın İspanyollara karşı ilk bağımsızlık hareketini "haykırışı"yla 16 Eylül 1810'da başlatan Rahip Hidalgo'ya dayanır. (ç.n.)

Önsöz

ZAPATİST ULUSAL
KURTULUŞ ORDUSU
MEKSİKA

SONSÖZ, DOĞASI GEREĞİ İSYANKÂR YA, SALDIRIYA GEÇİP ÖNSÖZÜN YERİNİ ALDI. HERKES SONSÖZLERİN MEKTUPLARIN SONUNDA YER ALDIĞINI BİLİR, KİTAPLARIN BAŞINDA DEĞİL; ANCAK BURADA, GÜNEYDOĞU MEKSİKA DAĞLARINDA "YENİ TÜR" BİR DİSİPLİN ANLAYIŞI GELİŞTİRDİK, YANİ, KİM NE İSTİYORSA, İÇİNDEN NE GELİYORSA ONU YAPIYOR. ÖRNEĞİN

ÖLÜLER BİLE RAHAT DURMUYOR. NOTUN SONU.

Başlık: KENDİ KENDİNİ AÇIKLIYOR: On yıl önce, 1 Ocak 1994'te sabaha karşı, bütün Meksikalılar için demokrasi, özgürlük ve adalet istemek üzere silahlara sarıldık. Eşzamanlı bir operasyonla bir Güneydoğu Meksika eyaleti olan Chiapas'ın yedi belediyesini ele geçirdik ve hükümete, onun ordu ve polisine karşı savaş ilan ettik. O zamandan beri dünya bizi "Zapatist Ulusal Kurtuluş Ordusu" olarak tanıyor.

Ne var ki biz kendimize o adı çok daha evvel koymuştuk. Yirmi yıl önce 17 Kasım 1983'te kurulmuştu EZLN ve işte EZLN olarak Güneydoğu Meksika dağlarında dolaşmaya da o zamanlar başlamıştık; siyah zemin üzerine beş köşeli kırmızı bir yıldızı ve yıldızın altında, yine kırmızı renkte yazılmış "EZLN" harflerinin olduğu bir de bayrak taşıyorduk elimizde. Bugün hâlâ taşırım o bayrağı. Yamalarla kaplı ve epey hırpalanmış olsa da, EZLN Genel Komutanlığı'nda yüzünü rüzgâra vermiş dalgalanmaya devam ediyor.

Biz de içimizde, ruhumuzda yamalar taşıyoruz, kabuk bağlamış olduğunu varsaydığımız yaralar; en beklenmedik zamanlarda açılıveren yaralar.

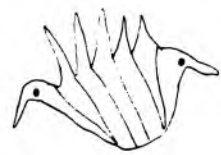
On yıl boyunca, kendimizi 1994'ün o ilk dakikalarına hazırladık. 2004 yılının Ocak ayı geldi çattı, bize bakıyor. Yakında savaş on yılını dolduracak. On yıl hazırlığı, on yıl da savaşı sayarsak, yirmi yıl.

Ancak ne ilk on yıldan ne de geçen toplam yirmi yıllık zamandan bahsedeceğim. Yıllardan, tarihlerden ve takvimlerden söz etmeyeceğim. Bir insanı, isyancı bir askeri, bir Zapatisti anlatacağım ben size. Çok fazla konuşmayacağım. Konuşamam. Henüz değil. Adı Pedro'ydu, savaşarak öldü. Komutan Yardımcısı rütbesini taşıyordu ve can verdiğinde, EZLN Genelkurmayı'nın başı, emir komutada benim bir altımdı. Ölmediğini söylemeyeceğim. Ben ne kadar istemesem de, artık ölü biri o. Ancak tüm öteki ölülerimiz gibi, Pedro da buralarda dolaşmaya devam ediyor; zaman zaman ortaya çıkıp konuşuyor, espri yapıyor, ciddileşiyor, "Daha fazla kahve" diyor ve kim bilir kaçıncı sigarasını yakıyor. Şimdi burada. Bugün 26 Ekim, onun doğum günü. Ona, "Sağlığına yoldaşım" diyorum. Kahve fincanını kaldırıp "Sağlığına *Sub*" diyor Pedro da. Neden kendime Marcos adını koydum ki, kimsenin onu kullandığı falan yok, herkes ya "*Sub*" diyor ya da ona denk düşen sözcükleri söylüyor. Pedro bana "*Sub*" der. Pedro'yla laflıyoruz. Ben ona anlatıyorum, o bana anlatıyor. Hatırlıyoruz. Gülüyoruz. Ciddileşiyoruz. Bazen azarlıyorum onu. Azarlamam disiplinsizlik ettiği için, çünkü ben ölsün diye bir emir çıkarmamıştım ki, kendisi öldü, dinlemedi; o yüzden azarlıyorum işte. Sadece gözlerini biraz daha açıyor ve "N'apalım, geçmiş olsun" diyor. Evet, geçmiş olsun. O zaman ona bir harita gösteriyorum. Oldum olası haritalara bakmak hoşuna gider. Ne kadar büyüdüğümüzü gösteriyorum ona haritada. Gülümsüyor.

Josué yaklaşıyor bu sırada ve selam verip,

* İspanyolca Komutan Yardımcısı anlamına gelen *Subcomandante*'nin *sub*'u. (ç.n.)

doğum gününü kutluyor Pedro'nun. "Doğum günün kutlu olsun, Komutan Yardımcısı İsyancı Pedro" diyor. Pedro gülüyor ve diyor ki: "Allah iyiliğini versin emi, sen tüm bu lafları bitirene kadar ben yılları yeniden devirmeye başladım bile." Pedro hem Josué'ye hem de bana bakıyor. Sesimi çıkarmadan oturuyorum öylece.

Birden artık doğum günü falan kutlamıyoruz. Şimdi üçümüz bir tepeyi çıkmaktayız. Mola aldığımız bir sırada, Josué, "Savaş başlayalı neredeyse on yıl olacak" diyor. Pedro hiç ses etmiyor, sadece sigarasını yakmakla meşgul. Josué devam ediyor: "Ve EZLN'nin doğuşundan bu yana da yirmi yıl geçmiş. Büyük bir dans partisi vermeli."

"20. ve 10. yıllar" diye tekrar ediyorum usuldan ve ekliyorum: "Bir de daha yaşanacak yıllar var..."

Bunun için tepeye çıktık ya zaten. Josué sırt çantasını indiriyor. Ben pipomu yakıyorum ve elimle uzakları gösteriyorum. Pedro gösterdiğim yere bakıyor, doğruluyor oturduğu yerden ve şöyle diyor, hem kendisine hem de bizlere: "Evet, artık ufka bakma zamanı..."

Uzaklaşıp gidiyor Pedro. Josué yeniden omuzluyor çantasını ve bana devam etmemiz gerektiğini söylüyor.

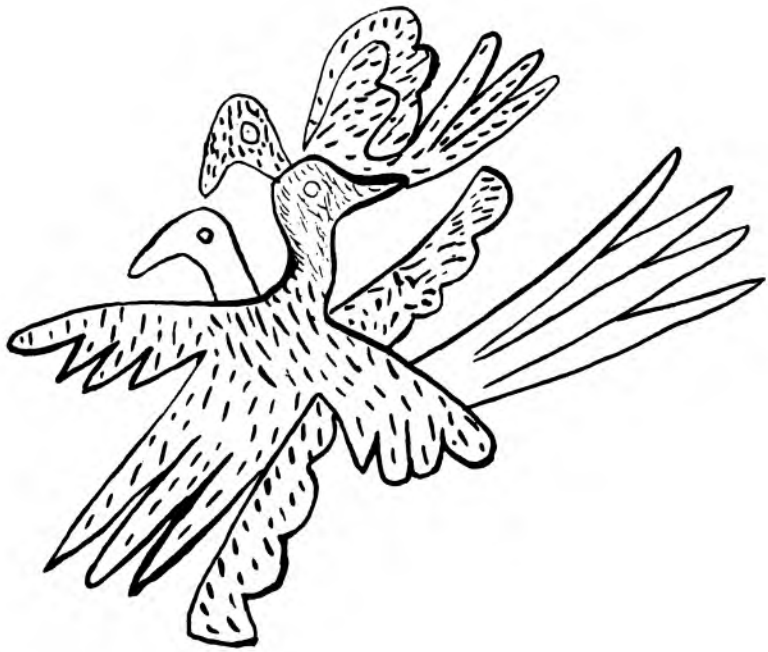
Tabii, orası öyle zaten: Devam etmemiz gerekiyor...

Ben ne anlatıyordum sizlere? Ha, evet, yirmi yıl önce doğduk ve on yıl önce demokrasi, özgürlük ve adalet için silahlarımıza sarılıp başkaldırdık. "Zapatist Ulusal Kurtuluş Ordusu" olarak tanınırız biz, yamalı ve yaralı da olsa ruhumuz, orada, şu en tepedeki, siyah zemin üzerine beş

köşeli kırmızı yıldızıyla EZLN harfleri olan eski bayrak gibi dalgalanmaya devam ederiz hâlâ.

Bizler Zapatistiz, o en küçük olanlarız, bakılsın diye yüzlerini örtenler, yaşamak için ölen ölüleriz. Ve tüm bunlar ne için biliyor musunuz? Çünkü, on yıl önce, 1 Ocak'ta ve yirmi yıl önce, 17 Kasım günü, Güneydoğu Meksika dağlarında...

Komutan Yardımcısı İsyancı Marcos
Meksika, 26 Ekim 2003.

1983-1993
Bulmacanın bazı ipuçları

I

Tarih 17 Kasım 1983'ü gösteriyordu; yerlilerle melezlerden oluşan ve sayıca fazla olmayan bir grup insan Lacandón Ormanları'na geldi. Dağlık bir kamp yerinde, beş köşeli kırmızı bir yıldızı olan siyah bir bayrağın gölgesi altında EZLN'yi resmen kurdular. "Akıldışı" olmaya doğru ilk adım böylece atılmış oldu.

On yıl sonra, 1 Ocak 1994'te, binlerce silahlı yerli, yedi merkez belediye binasını ele geçirerek Meksika hükümetine savaş ilan etti. Talepleri şöyleydi: İş, toprak, gıda, başlarını sokacak bir

çatı, sağlık, eğitim, bağımsızlık, adalet, özgürlük, demokrasi, barış, kültür ve bilgi edinme hakkı.

Yoldaş Raúl

.17 Kasım 1983 ile 1 Ocak 1994 yılları arasında Güneydoğu Meksika'da neler olmuştu? O tarihte yaşananların boyutlarını hesap etmek bile mümkün değil. Yeraltında olunduğu için ya da yerli halklar mahcup olur diye değil, insanların bizzat kendi sözleriyle ifade edilecek olursa, "yaptıklarımız esasında büyük, çok büyük" olduğu için mümkün değil.

Kuruluşundan yirmi yıl sonra, EZLN'yle tanışan ilk köylerden gelen üç yerli anlatıyor. Düşü gerçeğe dönüştürmeyi başarmış yüz binlerce yerliyi temsilen konuşuyorlar; ilk gerillaları nasıl tanıdıklarını, köy halkları olarak nasıl örgütlendiklerini, savaşa nasıl hazırlandıklarını, nasıl büyüyüp geliştiklerini ve nasıl kendilerini sonunda büyük bir güce dönüştürdüklerini anlatıyorlar. Sadece bu tanıklıklar bile, o ilk on yılı, o örgütlenme kapasitesini, 1994'ten itibaren tüm dünyanın duyarlılığını üzerine çekmiş silahlı ayaklanmanın gerisinde yatan o kararlılık ve yürekliliği gözümüzde canlandırmaya yeter.

Yoldaş Raúl:
Zapatist köylerin bölge temsilcisi

Yeraltında geçen tarihimizden söz etme zamanı geldi. Ben, Chico köyündenim, adım Raúl. Beni kardeşlerimden biri kaydettirmişti, bana demişti ki, sana anlatacak şeyleri olan birileri var, onların olduğu yere gitmek istersen, seni götürürüm. Onun üzerine ben de gittim; bana örgütün politi-

kasının ne olduğunu öğrenmeye kararlı olup olmadığımı sordular. Sadece bunu söylediler, o kadar, ben de, "evet" dedim.

O vakitler sadece geceler güvenliydi. Toplantılara saat onda gider, dönüşümüzü kimseler duymasın diye, gece yarısı on iki ya da sabaha karşı birde dönerdik eve. Daha sonra, bildikleri bir başka yere davet ettiler beni; orada isyancılarla buluşuluyordu. Bu yerde *Pemex* giysileri giymiş, yani demek istediğim, tıpkı petrolcüler ya da öğretmenler gibi giyinmiş bir teğmenle bir yüzbaşı görmüştüm. Yolda karşılarına birisi çıktığında, öğretmen olduklarını söylüyorlarmış, böylece kimse örgütsel, siyasi bir çalışma yapmakta olduklarını düşünmüyormuş.

Neyse, işte bir süre sonra bana adı "El Fogón" olan bir kampa gitmem söylendi. Vardığımda içlerinde Binbaşı Moisés'in de olduğu sadece yedi isyancı yoldaş bulunuyordu kampta. Orada yedi gün kaldık; bize köylerde neler yapmamız gerektiğine ilişkin talimatlar veriyorlardı. Talimatlar tam kamptan ayrılırken veriliyordu. Yavaş yavaş öğreniyorduk. Yoldaşlar broşür dağıtıyor ve hükümetin bizleri nasıl sömürdüğüne dikkat çekiyordu. Sonrasında, artık neyin ne olduğunu anladığımızdan, bu kez bizler kendi köyümüzden yeni kayıtlar yapmaya başladık ve böylece yavaş yavaş tüm köy kazanıldığında, görev çok daha kolay bir hale geldi.

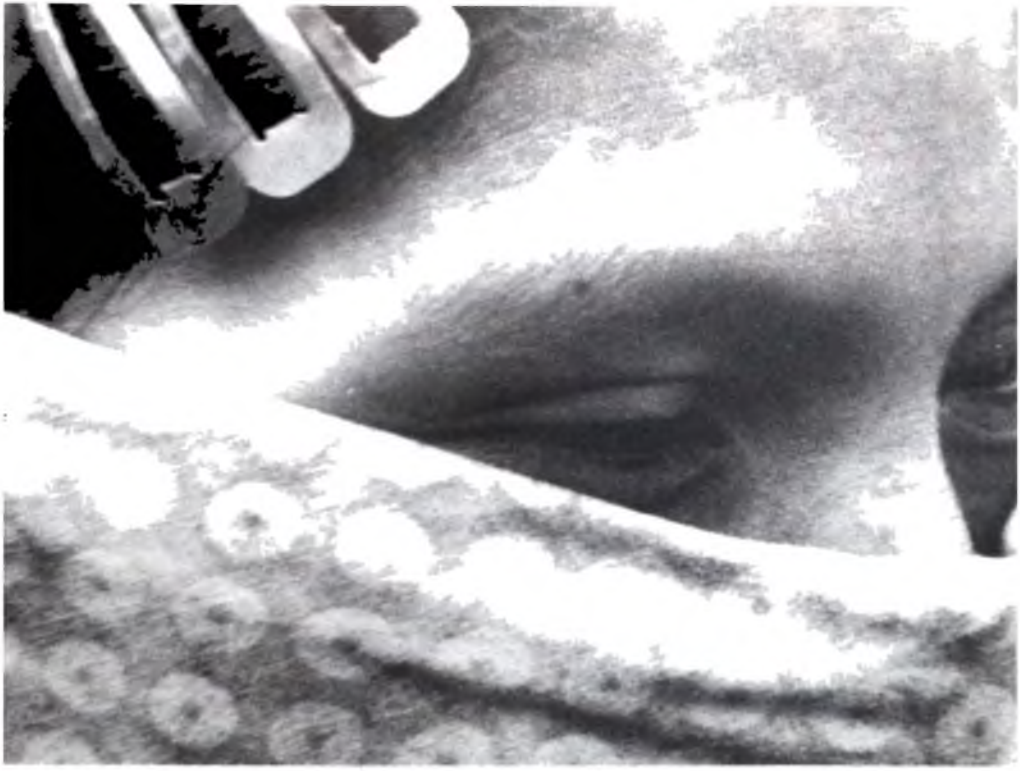
Kamplara erzak götürmeye gittiğimiz zaman, gün ağardığında dönüş yolunda olalım diye sabaha karşı saat üçte çıkardık yola. Böyle hareket ediyorduk işte. En fazla dikkat ettiğimiz şey güvenlikti. Herkes bildiğini yüreğinde taşıyordu ve onu da kimseler bilmezdi. Bilen kişi, sadece yol-

daştı, yoldaş olmayansa, hiçbir şey bilmezdi.

Tüm köy örgüte kaydolduğunda, ki böyle çok köy vardı artık, bazıları aşka gelerek isyancı olarak yazılmaya karar verdi. Bir kısmı bu yüzden köylerinden ayrıldı ve bu şekilde gerilla savaşı da yayılmaya başladı. Bazıları dağlara çıkarken, bizler köylerde kendi milislerimizi hazırlamakla meşguldük; ilkin mangalar, sonra da müfreze kolları. Derken her köy eğitimi ve diğer gereksinimleri karşılanan beş ya da altı müfreze koluna sahip oldu. İşte örgütümüzün gelişimi böyle oldu. İsyancılar köyümüze geldilerse, bunun sebebi tüm köyün örgüte kayıtlı olmasıydı, yani, tek tek herkes, tüm köy isyancı olmuştu. O zaman yerel ve bölgesel sorumlular bulmak gerekmişti, birçok köy vardı çünkü.

Kamplara erzak için gittiğimizde, peksimet, *pinole*, toz ya da küp şeker götürürdük, ya da paramız olduğunda yoldaşlar için sigara alırdık. Biz gidince neşelenirlerdi ve hep beraber oracıkta küçük bir eğlence düzenlerdik. Eğer bir gitar varsa dans edilirdi, orada kadın yoldaşlar da olduğundan, onlarla dans ederdik işte. Böylece karşılıklı güven perçinlemiş oluyorduk. On, on beş gün kadar kalırdık kampta.

En başında, köyüme savaşta verilen ad "Susto" [Korku] idi; çünkü örgüt hakkında hiçbir şey bilmediğimiz yıllarda, bir ara bir isyancı yoldaş geçmişti köyümüzden. Bir baktık ki, köydeki arsalardan birine girip, garip bir biçimde bir daha da dışarı çıkmadı. Aradık, ama bir türlü bulamadık onu. O yüzden, daha sonra örgütle tanıştığımızda, arsayı hatırlayıp köyün adını "Susto" koyduk.

1985'te, "El Maleficio" [Kara Büyü] kampında Komutan Yardımcısı Yoldaş Marcos'u tanıdım. Çok genç, dal gibi incecikti, sanırım onca yürüyüşten olsa gerekti, oldukça yüksek ve zor tepelere tırmanıyordu, evet, sürekli o tepeleri arşınlayıp duruyordu. Onu da, aynı yere gelen Komutan Yardımcısı Pedro'yu da orada tanımıştık.

Tüm köy dava yoldaşı olunca, artık isyancılar da köylere inmeye başladılar. Köydeki bütün yoldaşlar onları görür ve birlikte danslı eğlenceler düzenlenirdi. Köydekiler yiyecek ve kahve getirir ve bir süre birlikte vakit geçirirdik. Hal ve şartlar karşısında gerekli tavrı almamızı sağlayacak politik konuşmalar yapılırdı. Nasıl örgütleneceğimizi ve mücadeleye nasıl hazırlanacağımızı anlatırlardı bize.

O zamanlar başladığımızda böyleydi işte...

Komutan Abraham:
Devrimci yeraltı yerli komitesi

Komutan Abraham

Adım Abraham, "45" köyündenim.

Zapatist Ordu 1984-1985 yıllarında köylerimize geldiğinde, biz zaten tüm öteki barışçı yolları denemiş bulunuyorduk. İnsanlar yönetime karşı tepki gösteriyordu artık. Tam o sıralarda gelen yeraltı örgütündekiler, bizlere devrimci bir mücadeleden bahsetmeye başladılar. Bizler ilk katılanlar arasındaydık. Bu fikri köye aşılayan, artık hayatta olmayan Tomás adlı bir yoldaştı. Bize mücadeleyi anlatırdı, ama ona fazla inanmazdık, zira bu yoldaş yarı sarhoş olurdu hep. Ama zamanla, yavaş yavaş açıklamalarını ciddiye almaya başladık; derken bir gün bir isyancıyla geldi ve isyancı o zaman bize bir konuşma yaptı. Ulusun içinde bulunduğu durumu, sömürü ve benzeri şeyleri anlatan bir de broşür getirmişti gelirken.

Bizler anlatılanları çabuk kavradık sayılır; çünkü önceden içinde yer aldığımız öteki hareketler de benzer bir düşünceye sahipti, fark, onların toprak konusunda olsun, kahve konusunda ya da Montes Azules'in oralarda, Lacandón içlerinde istimlak alanı açma gibi konularda olsun, hükümetle görüşmeler yaparak mücadele etme yolunu seçmeleriydi, devrimci bir mücadeleyi değil. Oysa yoldaşların dile getirdiği baskılar hiç ortadan kalkmıyordu ki; ne olursa olsun hep var olmayı sürdürüyorlardı, o yüzden EZLN'nin mesajı geldiğinde çok sevindik, artık köylülerin ve yoksulların güvenliğini savunan bir başka mücadele vardı önümüzde.

Bir avuçtuk, gençtik; yavaş yavaş da olsa

mesajı öteki yoldaşlara yaymayı sürdürdük. Açıklamayı yapıyor, ancak kimselere söylememesini tembihliyorduk. Eğer konuştuğumuz genç biriyse, annesine, babasına, kardeşlerine, hiç kimseye hiçbir şey söylemeyecekti, sadece kendisi bilecekti.

"45" köyünün adı eskiden "Suicida"ydı [İntihar] çünkü Tomás bir genç kız yüzünden intihar etmek istemişti, ama daha sonra, başka hikâyelerden ötürü "45" koyduk adını.

Köyde yoldaşların epey bir bölümü kaydolduğunda, bir başka köye geçme gereği doğdu. Sınaí'ye gittik ve sonrasında da zaten bölge oluşturuldu. On sekiz yaşındaydım o zamanlar.

Kadın yoldaşlar dağlara götüreceğimiz peksimetleri hazırlarlardı. *Pinole* koymak için torbaları bölüşürdük aramızda ve gece olunca da yola çıkardık. Dağlara çıkarken kendimiz için bir hikâye uydurmak zorundaydık, zira yanımızdakileri gizlilik içinde taşımamız gerekiyordu. Yolda biri karşınıza çıktığında, nereye gittiğinize dair bir hikâyeniz olurdu, ailemi görmeye gidiyorum ya da her neyse. Hep erzakın güvenlik içinde taşınması içindi bunlar. O vakitler, yani başlangıçta, hiçbir şeyden haberi olmayan insanlar vardı tabii hâlâ.

Komutan Yardımcısı İsyancı Marcos'la, Komutan Yardımcısı İsyancı Pedro'yu köyümüzden geçerken görmüştüm. Eve gelmişlerdi; Tomás, gidecekleri yere bırakmamız için onlara kılavuzluk etmemiz gerektiğini söylemişti, biz de onlarla birlikte gitmiştik. Köyden çıkış gece yarısı saat on ikide olacaktı; gece boyunca öteki köylerden geçecek ve gün ışıdığında dağlara ulaşmış olacaktık. Kampa vardığımızda ikisini orada bırakıp geriye, köye döndük biz.

İlk öğrendiğim kamp "Zapata"ydı, sonra bizi adı "Puma" olan bir başka kampa götürdüler. Çok geçmeden diğer kampları da öğrendik; buralarda öteki yoldaşlarla birlikte belli bir zaman geçiriyor, sonra da köyümüze geri dönüyorduk. Yüzbaşı Marcos (ki o vakitler henüz Komutan Yardımcısı değildi) bize dağ nasıl bir yerdir, kamp nasıl faaliyet gösterir, onları anlatırdı. Ziyaretine gittiğimizde, içilecek su nerede, güvenlik önlemleri nasıl alınır, ihtiyaçlar nerede giderilir, saygı nedir, bunları öğretirdi. Her şey örgütlenmişti. Marcos bize, eğer istiyorsak, orada yaşayabileceğimizi söylerdi. "Biz burada maymunlarla neşe içinde eğleniyoruz" derdi. Ancak orada bir süre yaşansa bile, sonunda faaliyet göstermek üzere yeniden köye dönmek gerekiyordu.

Uyumlu bir şekilde ilerlemeye ve büyümeye başlamıştık, artık var olan güçleri örgütleme vakti gelmiş sayılırdı. Köylere daha fazla isyancı iniyor ve köy halkıyla konuşuyordu. Onlarla birlikte eğlence düzenlerdik, kendi kültürel programlarını falan icra ederdi onlar da. Bu şekilde kendimizi bir yıl içinde geliştirdik. 1985 ile 1986 yılları arasında tüm köy mücadeleye entegre olmuş bulunuyordu. Artık kendi içimizde sır saklamaya gerek kalmamıştı, sadece henüz davaya katılmamış olan dışarısı için geçerliydi bu.

Biz örgütte yeniyken, hep kendilerine takma meslek adları yakıştıran yoldaşlar geçerdi köyümüzden ve biz de onlara bu geçişlerinde yardımcı olurduk. Doktor, öğretmen, petrolcü, öyle şeyler söylerlerdi işte. Yük taşıyor olduklarındaysa, falanca yerdeki filanca dükkâna kutular içinde mal götürüyoruz, derlerdi.

Sınıflarda bizlerle konuşan yoldaşlar, sisteme son vermek üzere bir gün silah kullanma vaktinin geleceğini anlatırlardı. Önceleri barışçı yollar denemiş, ama kimselerin dikkatini çekememiştik. O yüzden silahlı mücadeleye girmekten başka çaremiz olmadığını görmekte, kendimizi daha sıkı, çok daha sıkı örgütlemekteydik. Kampa geldiğimizde askeri eğitim ve pratik yapıyorduk artık. Yoldaşlar bize silahların adlarını, ne kadar tesirli olduklarını, onları nasıl kullanacağımızı anlatırdı. Böyle böyle faaliyetlerimiz genişledi ve her keresinde daha da büyümeye başladık. Köylerden köylere, yörelerden yörelere geçiyorduk.

Bölgeler oluşmaya başladığında, oralarda da çalışmalara başlandı; mesela adını "Posh" koydukları bir klinik, bir hastane yapılmıştı. Orada değişik yoldaşlar tanıdım; o dönem artık örgütün büyük bir örgüt olduğunun ve bir kapışmaya doğru gidildiğinin fark edildiği bir dönemdi. 1994 yaklaşıyordu; köylere kendilerini nasıl hissettikleri sorulmaktaydı, hükümete kafa tutacak kadar iyi hissediyorlar mıydı kendilerini. Halk artık iyice bıkmıştı ve evet, diyorlardı, artık vakit geldi. Kararlar alınmaya başlandı, anlaşmalar yapılıyor ve bu anlaşmalar köy halkıyla yoldaşlar arasında karşılıklı imzalanıyordu, eh, artık savaşın yolu görülmüştü.

Yoldaş Gerardo: İlk Zapatist köylerden

Adım Gerardo, Israel köyündenim, yoldaşlardan bazıları beni tanır, orada yaşıyorum ve bugün de

oralara ilişkin konuşacağız zaten. Tüm o olup bitenlerin yaşandığı ve bizim de tanıdığımız bir tarihi anlatmak gibi bir şey olacak.

Yoldaş Gerardo

Zapatist Ordu'yu, köylerde örgütleme çalışmalarına başladığında görüp tanıdık. İlk önce güvenlik tedbirleri almasını öğreniyorduk, zira güvenliğiniz yoksa hiçbir şey yapamazsınız. Bu durumda ancak tedbirli olarak ilerleme kaydedebilirdik ve öyle de yaptık. Mücadeleyi öğrendikçe ve daha da büyüdükçe daha fazla tedbir almak durumunda kalıyorduk, çünkü faaliyetler geliştikçe gelişiyordu. Kampların yerini aşağı yukarı biliyorduk. 1984'ten beri var olan dört kampı biliyordum ben mesela. Gördüğüm ilk kampın adı "La Rosita", bir diğerininki "Agua Fria"ydı [Soğuk Su], ötekilerin adını hatırlayamıyorum şimdi... İsyancılara peksimet, *pinolito* taşıdığımız, yoldaşlara destek çıktığımız o yıllarda öğrendiklerimiz bunlardı. Yardımlaşma karşılıklı oluyordu, çünkü bizim bilmediklerimizi onlar biliyordu. Bilmediğimiz şeyleri bilmeye ihtiyacımız vardı bizim, aynı şekilde onlar da bizim meselelerimizi öğrenme ihtiyacı duyuyordu, işte böyle başladık bir şekilde çalışmaya.

Faaliyetler çoğaldıkça daha fazla güvenliğe gereksinim duymaya başladık. Eskiden dostumuz geceydi bizim, çünkü sadece geceleri yol alabiliyorduk. Gündüz vakti mümkün değildi, o yüzden gündüz uyur, gece saat dokuz, on, on bir olduğunda çıkar, sırtımızda 25 kilo yükle üç dört günlük yolculuklar yapardık. İşte o saatlerde evden bir çıkıldı mı, erzakların gideceği yere varmadan eve bir daha dönülmezdi.

Kamplara kadar geldiğimizde, oralarda isyancılar bizim önceden pek bilmediğimiz bazı

işler için yol yordam gösterirlerdi bize. Yürütülen faaliyetlerin nasıl gelişmekte olduğunu, sonraları, halk güç kazandıkça mücadelenin nasıl kendi kendini dönüştürmeye başladığını apaçık görüyorduk.

Yirmi yıl önce, başlangıçta bir köyden bir ya da iki milis çıkardı, sonra sayı fazlalaştıkça, faaliyetler de değişmeye başladı. Eğer beş milis varsa, o zaman muhtemelen aynı köyden artık bir isyancı da çıkıyordu. Demek istediğim, adım adım gelişiyordu her şey, mücadeleyi koruyarak, destekleyerek; hiçbir şey öyle çabucak olmuyordu.

Büyüme böyle oldu işte. 1994'ten önce, gücümüzün yeterince birikmiş olduğunu görebiliyorduk, evet, artık meydan okuyabileceğimiz görünüyordu açık seçik.

Beni kardeşlerimden biri kaydetti. Çıktığı o yolculuklardan birinde açılıverdi bana. O zaman neredeyse birlikte başlamış olduk sayılır, çünkü düşünmek için ben zaman falan istememiştim, bir iki konuşma sonrasında, evet, giriyorum, dedim, şimdi olmazsa ne zaman olacak ki, dedim.

Önce mücadeleyle ilgili yapılan açıklamaları dinliyorduk, başlangıçta çok basit şeyler öğretiliyordu bize; şu şudur, bu budur, hadise bundan ya da şundan ibarettir falan denmiyordu, çünkü seni üye kaydedenin de kendi güvenliğini düşünmesi gerekiyordu ve o yüzden de fazla riske girmiyordu. Şimdi diyelim ki, kabul ettin faaliyeti, o vakit, yolculuklara çıkıp öğrenmeye başlıyorsun, ama kendinden bir şey koymazsan ortaya, öğrenmen mümkün olmuyor.

Benim köyüm örgütü ilk destekleyen köylerden. Biz 1984'te örgüte girdik. Başlangıçta her-

kes katılmadı tabii, ama sonra herkesi örgütledik ve isyancıların rahatlıkla köye gelerek orada kendilerini korunmalı hissetmelerini sağladık. Savaşa böyle geldik işte...

II

Komutan yardımcısı isyancı Pedro

21 Şubat 2000'de, Komutan Yardımcısı İsyancı Marcos, yeni hayata veda etmiş Meksikalı yazar Fernando Benítez'e hitaben bir ölüm sonrası mektup yazdı. Mektup, "bir zamanlar aramızda olup da bugün olmayan, ama bizim bugün varoluşumuzu sağlayan o insanları da hatırlayacağımız" bir öykü içeriyordu. O satırlarda *El Sub*, 1 Ocak 1994 sabahı savaşta ölen Komutan Yardımcısı, İsyancı Pedro'ya gönderme yapıyordu.

EZLN'nin askeri şefince anlatılan söz konusu öyküde Komutan Yardımcısı Pedro birinci şahıs olarak rol alıyor, sanki kendi öyküsünü öteki taraftan, ölüler diyarından anlatırmış gibi. Dolayısıyla konuşan *El Sub* Pedro'dur:

"O günü hatırlıyorum. Güneş doğru yolunda gitmiyordu, tersine yan yan ilerliyordu; yani demek istiyorum ki, evet, tabii ki bir yerden bir yere hareket ediyordu etmesine de, yan tarafında kalıyordu hep göğün, hiç o şeyin adını, bir keresinde *El Sub* söylemişti bana ama, hatırlayamıyorum şimdi, neyse işte o şeyin hiç üstüne çıkaramıyordu kendini. Ne kadar soğuktu güneş. Aslına bakarsak o gün her şey soğuktu, yani her şey değil tabii, bizler sıcaktık mesela. İçimizdeki kan, yani neyse işte vücudumuzun içindeki, o sı-

cak tutuyordu kendini. Şu *El Sub*'un, 'tepe noktası' mıdır nedir, dediği bir şey vardı, neyin nesiydi hatırlayamıyorum, hani güneşin en yükseğe çıktığı zaman; işte o gün, o olmadı. Yan yan gittiğinden, olamadı tabii. Biz de aynı şekilde ilerliyorduk ama. Ben zaten ölmüş bulunuyordum, sırtüstü uzanmıştım yere ve oradan güneşin doğru dürüst değil de nasıl yanlamasına hareket ettiğini gayet iyi görebiliyordum. O gün hepimiz çoktan ölmüştük aslında ve herhangi birisiymiş gibi sürdürüyorduk yürüyüşümüzü. *El Sub*, o 'Her daim ölüleriz biz, şimdi yeniden, ancak bu kez yaşamak için ölenleriz'i bu yüzden yazmıştı işte. Biz hepimiz ne zaman ölmüştük ki? Aslında, işin doğrusu hatırlamıyorum, sadece güneşin yanlamasına gittiği o gün hepimizin ölü olduğunu biliyorum o kadar. Hepimiz derken, tüm er-

kek ve kadınları kastediyorum tabii, zira kadınlar da vardı aramızda. Sanırım o yüzden öldüremediler bizi, çünkü bir ölü, zaten ölü olduğu için ölümden korkmayacağından, onu öldürmek çok zordur. O gün sabah sabah bir sürü insan koşuşuyordu yollarda. Savaş neden başlamıştı, neden yüzleri, adları olmayan onca ölü, her zamanki gibi yürüyüşlerini sürdürerek ilerliyorlardı yollarda, bilmiyorum. Şimdi şöyle oldu: Önce koşuyordu insanlar, ama sonra koşturma falan kalmadı; durdular ve bize doğru yaklaşarak söylediklerimizi dinlemeye başladılar. Olaya bak sen! Bunların kafaları hiç mi çalışmıyor, ya ben ölü değil de canlı olsaydım, ne söyleyecek diye yaklaşır mıydım hiçbir ölünün yanına! Ölülerin söyleyeceği ne olabilir ki, diye düşünürdüm. Ölüler çünkü. Çünkü onların işi insanları dehşet içinde bırakarak yürümek sadece, konuşmak değil. Hatırlıyorum, benim geldiğim yerde derlerdi ki, ölüler hâlâ yürüyorsa kendilerinden halletmeleri beklenen bir mesele olduğu içindir, o yüzden ölüler rahat duramaz bir türlü. Benim oralarda işte böyle derdi insanlar. Benim oraların adı galiba Michoacán'dı, çok iyi hatırlayamıyorum. Kendi adım da Pedro muydu, Manuel miydi, onu da pek iyi hatırlamıyorum, zaten ne önemi var ki bir ölünün adının ne olduğunun, ölü zaten işte. Hani, hayatta olsa, anlarım, bir anlamı olabilir, ama ölmüşse bir kere, neyine gerek ki adı.

"Efendim, durum işte böyle, yani insanlar koştu, koştu, sonra da gelip, bakalım ne diyecekler diye bizi, biz ölüleri dinlemeye hazırlandı. Ve o vakit konuşmaya başladık biz ölüler de; ölüler nasıl konuşursa öyle tabii, yani, öyle kalabalıklara karşı bağıra çağıra seslenerek değil de, sanki

hayatta olan birine bir şeyi anlatır gibi, yaşayan iki kişi arasında mütevazı bir muhabbet gibi sanki. Bu arada neler konuştuğumuzu da hatırlamıyorum. Tamam, birazını hatırlıyorum. Ölü olduğumuza ve savaşta öldüğümüze dair birtakım şeylerdi.

"Sabaha karşı kenti ele geçirmiştik. Öğle vakti geldiğinde, başka bir şehre gitmek için her türlü hazırlığı yapmaya başlamıştık bile. Bense o saatlerde zaten uzanmış yatıyordum; o yüzden güneşin doğru yolundan gitmediğini ve çok soğuk olduğunu görüyordum ya zaten. Görüyordum, ama hissetmiyordum, zira ölüler hissetmek yerine görür. Soğuk olduğunu gördüm, çünkü güneş sönmüş gibi görünüyordu, çok solgundu, üşümüştü sanki. Ordan oraya koşuşturuyordu herkes, ama ben değil; ben sırtüstü yatıyordum yerde ve *El Sub*'un söylediği, şu, güneşin tam yukarda kaldığı, hani tırmanışını bitirip de, öteki tarafa inişe geçtiği o yerin adı neydi, ne demişti *El Sub*, diye hatırlamaya çalışıyordum ben öylece yattığım yerden. Hani güneş gözünüzün içine girer, sonra yavaş yavaş çekilir, derken de tepelerden birinin gerisinde kaybolur. Güneş kaybolmak için çekildiğinde ben fark etmemiştim oysa. Öylece yattığım için sırtüstü, kafamı çeviremiyordum sağa sola, sadece dosdoğru yukarı bakabiliyordum. Güneşin doğru yolundan gitmeyip de yanlardan dolaştığını o yüzden görebiliyordum ya işte, kendini yukarılara doğru çıkaramama korkusuyla, o, adını *El Sub*'un söyleyip de benim hatırlamadığım şey, neyse aklıma gelir belki az sonra, işte o yere çıkamamanın acısı içinde nasıl yanlardan ilerlediğini görebiliyordum ben güneşin.

"Üzerimdeki taş bir parça çatlayıp yarıldığı için, sanki bıçak yarası gibi ortaya çıkan yarıktan gökyüzüne bakabiliyor ve tıpkı o günkü gibi güneşin yanlamasına ilerlediğini görebiliyorum da, o yüzden hatırlıyorum şimdi. Başka bir şey görünmüyor ama. Öyle aynı yatar vaziyette neredeyse göğe erişmek üzereyim. Fazla bulut yok ve güneşin beti benzi atmış, yani üşüyor demek istiyorum. Ve işte bu yüzden, ölülerin konuşmak için başlattığı o savaş gününü hatırlıyorum şimdi ben. Evet, evet, konuşmak adına başlatılan bir savaştı. Başka ne için savaşırdı ki zaten ölüler?

"Şu çatlaktan bakıp öylece göğü görebiliyorum demiştim, değil mi? İşte oradan baktığımda helikopterler ve uçaklar da görüyorum. Gün boyu gelip gidiyorlar, bazen geceleri de geçtikleri oluyor. Onların haberi yok ama, ben hepsini görüyorum, görüyor ve gözlüyorum. Gülmeden de edemiyorum kendi kendime. Öyle ya, sonuçta o helikopter ve uçaklar geliyorsa, bizden korktukları için geliyorlar. Tamam, biliyorum biz ölülerden korkulur zaten, ancak o uçakların asıl korkusu, biz ölülerin yeniden yollara düşmemizden kaynaklanıyor. İyi de, onca tantanayı neden çıkarırlar, anlamam, ellerinden çünkü bir şey gelemez ki, biz zaten ölü değil miyiz? Geçmiş olsun, bizi hiçbir şekilde öldürmeleri mümkün değil artık. Belki de haberdar olmak ve kendi üstlerini uyarmak istiyorlar. Bilmiyorum. Ama öte yandan havada korku kokusu var biliyorum; iktidar sahibi olanın korkusu da tıpkı, makine, benzin, yağ, metal, barut, gürültü ve... ve... korku gibi kokar; evet, korku korku kokar ve o helikopterlerle uçaklar da korku kokuyor işte. Korku kokan hava yukarılardan gelen hava, aşağılardan

gelen değil. Aşağılardan gelen havanın kokusu hoş; değişmekte olanın, daha iyiye ve daha güzele gitmekte olanın kokusu o. Umut kokan hava geliyor aşağılardan. Bizler aşağılara aitiz, bizler ve bizler gibi olan yığınlar. Evet, asıl mesele burada zaten: Bugün ölüler umut kokuyor.

"Tüm bunları o çatlaktan görüyor ve duyuyorum. Ben ve benimle aynı düşünceyi paylaşan komşularım (öyle olduğunu biliyorum, çünkü söylediler bana) güneşin yandan gitmesinin iyi bir şey olmadığını ve gidişatının düzeltilmesi gerektiğini düşünüyoruz. Çünkü yandan seyrettiğinde, tümüyle solgun ve buz kesmiş oluyor; oysa onun işi ısıtmak, üşüyüp durmak değil.

"Sabrımı taşırırlarsa, siyasal analiz de yaparım. Bakınız, ben diyorum ki bu ülkenin sorunu bariz çelişkiler içinde olması. İşte, uzağa gitmeye ne gerek var, tepede soğuk mu soğuk bir güneş görev yapmakta, canlı olan insanlar sanki ölüymüşler gibi olan bitene seyirci kalmakta, suçu işleyen yargıçken, kurban mahpusta, yalancı olan hükümetken, hakikat bulaşıcı hastalık gibi takip ve baskı altında, öğrenciler kuşatılmışken, hırsızlar ellerini kollarını sallamakta, cahillere üniversitede kürsü dağıtılırken, bilge olanlar bir kenara itilmekte, yan gelip yatan zenginlik içindeyken, çalışanın elleri boş bırakılmakta, azınlık yönetirken, çoğunluk boyun eğmekte, çok sahip olan daha fazla sahip olurken, az sahip olanın elinde artık hiçbir şeyi kalmamakta ve kötü olan ödüllendirilirken, iyi olan cezalandırılmakta.

"Dolayısıyla işte burada biz ölüler konuşur, gezinir ve üşüyen bir güneşi düzeltmek gibi kendi tuhaf işlerimizi de yürütürüz bir yandan. Ama, gerçekten bir bakın şimdi, güneş nasıl da yan yan gidiyor ve tabii o noktaya bir türlü gelemiyor; hani *El Sub*'un bana bir ara söyleyip de benim hatırlayamadığım şu noktaya. Ama sanırım bir gün hatırlayacağım yine de onu." (Komutan Yardımcısı İsyancı Marcos'un mektubu. 21 Şubat 2000.)

Güneybatı Meksika dağlarında Komutan Yardımcısı İsyancı Pedro sadece bir efsane değil, yaşayan, var olmaya devam eden, her an, her dakika hatırlanan biri aynı zamanda. İsyancılar *El Sub* Pedro'yu anlatırken, boğazlarına bir şeyler düğümlenir gibi oluyor. "Hâlâ bir türlü bahsedemiyorum ondan, çok acı veriyor" diyor, Komutan Yardımcısı Pedro vurulduktan kısa bir süre

sonra bölgedeki komutayı ele almış olan Binbaşı İsyancı Moisés.

Gece vakti yürümekten hoşlanan, "Alas'" içen, kahvesiz yapamayan, "El Caballo Blanco" şarkısıyla dans eden, Tecun Umán'dan dizeler okuyan, birliğine göz kulak olan, çok askeri bir karaktere sahip olup güvenlik konusunda hiç taviz vermeyen, bir altı olduğu Komutan Yardımcısı Marcos'la birlikte keyif çatmayı seven bir adamı anlattılar bana; anlatanlar, onunla birlikte yaşayan, 1994'ün şafak vakti savaşın tam orta yerinde diğerleriyle birlikte vurulup can verişini gören isyancılardı. Yaklaşık on yıl boyunca birlikte yaşadığı, mücadeleyi öğrettiği, günün birinde daha iyi bir yaşam için silahlı ayaklanmaya hazırladığı köylerdeki halklardan tanıklar da var.

Öldürülüşünden on yıl sonra, bugün bile, Komutan Yardımcısı İsyancı Pedro gibi kişilerin öyküsünü bilmeden EZLN'nin yolunu anlamak mümkün değil.

İsyancı piyade binbaşı Moisés

El Sub Pedro'dan söz etmek... onunla birlikte çalışmış biri olarak biraz acı veriyor tabii. Onu isyancıyken tanımıştım, benim de yeni başladığım zamanlardı. Görevini yerine getirirken can verişine tanık oldum ne yazık ki. O ölünce birimin komutanlığı bana geçmişti. *El Sub* Pedro, üzerine düşeni yerine getirme konusunda son derece titiz biriydi. Yapması gereken her şeyi yaptı o.

Dediğim gibi, hazırlık safhalarında çok katıdır. Ne zaman yürütülecek faaliyetlere ilişkin

* Bir zamanlar Türkiye'deki Birinci Sigarası benzeri, alt tabakanın içtiği ucuz sigara. (ç.n.)

tartışmalar yapılsa, özellikle politik meselelerde karşılıklı yardımcı olurduk birbirimize. Bana köylerdeki âdet ve gelenekleri, yoldaşların kendi tarzlarını, neden değişik değişik örgütlerin bulunduğunu, onları kimlerin yönettiğini, tüm bunları sorardı, yapılacak faaliyetleri planlayabilmek, köyleri keşfedebilmek için tabii.

İsyancı piyade binbaşı Moisés

Komutan Yardımcısı Pedro güvenlik konusunda da çok katıydı; çünkü yeraltı örgütüydük ve ordunun bizle ilgili hiçbir şey bilmemesi gerekiyordu. Silah kullanımı ve arazi keşiflerinde de öyleydi. Bu konularda gerçekten sertti çok; üstelik bir sorun çıktığında daha da sertleşirdi. Ama onun son derece neşeli biri olduğu da bir gerçektir; onunla ilgili anlatacak o kadar çok şey var ki, vecizeler, öyküler...

El Sub Pedro'yu ben dağda değil, şehirde, sıram geldiğinde uğradığım bir güvenlik evinde tanımıştım. Bu size söylediğim, beni şehre götürdükleri 1983 Aralığı'nda oluyor. Laf aramızda, beni şehre götürecekleri hiç aklımdan geçmemişti, dağa götürüleceğimi düşünüyordum çünkü. Farabundo Martí Cephesi'nin El Salvador'dan yayın yapan radyosu Radio Venceremos'ta dinlediklerim çok hoşuma giderdi. Ama ne yapalım, dağa çıkmadan önce şehre getirmişlerdi işte beni. Orada *El Sub* Pedro'yu tanımış oldum. O zaten EZLN'nin kurucu kadrosuyla birlikte dağda kalıyordu; şehre inmesinin sebebi, bizim *chiclera* dediğimiz sivrisineklerden geçen *leshmania* hastalığına yakalanması ve o yüzden tedavi için şehre getirilmesiydi. Bu şekilde tanımış oldum onu işte.

O vakitler şimdi olduğu gibi İspanyolca ko-

nuşamadığımdan zorlanıyordum. Bana yaklaşılsın istemezdim; çünkü konuşulanları anlayamazdım... Mesela o güvenlik evinde başımdan şöyle bir şey geçmişti: Orada kalanlar bana, ne nedir, nasıl yapılır, hiçbir şey öğretmiyorlardı. Bir gün bana, yola çıkacak yoldaşlar için yemek hazırla, dediler. Ne ocağı yakmayı biliyordum ne de başka bir şeyi. İşte o sırada *El Sub* Pedro (ki henüz rütbe falan almamıştı) beni mutfakta iş başında görünce, "Ya sen ne yapıyorsun burada?" diye sordu. Ben de, "Tavuk kızartıyorum" dedim. "İyi de, ocağın tüpünü patlatacaksın" dedi o zaman, "Niye ki?" diye sorunca da, "O kadar yağ koyarsan olacağı o tabii" diye açıkladı. Ama kafası fena bozulmuştu; gitti, sorumlu olanı uyandırdı ve bana işi göstermediği için onu bir güzel azarladı. O zaman anlamıştım ki, öğretme konusunda çok sağlam biriydi *El Sub* Pedro; bir kere gösterdikten sonra işi karşınızdakine teslim edebilirsiniz, ama öncesinde asla, derdi.

1985'te dağa çıkmıştım; orada yeniden karşılaştım onunla. O vakit asteğmen olmuştu bile. Çok kararlı bir yoldaştı, dağa yabancı olmayı umursamazdı hiç, çünkü şehirden gelenler yabancıdır dağa, tıpkı dağdan şehre gelenlerin şehre yabancı olmaları, nasıl hareket edeceklerini bilememeleri gibi. Ama onun için önemli değildi; olanca gücünü ortaya koyar ve bizi hazırlamak için elinden geleni yapardı. Hazırlık, yıllarımızı aldı. Hesap ortada işte: Onu yeniden dağda bulduğumda sene 1985'ti; hazırlıklar son günlere kadar sürdüğüne göre, demek ki asıl olarak o 1994 sabahına kadar geçen bir süre söz konusu.

Devrim, devrimci, başkaldıran, mücadele adamı ya da her neyse, dışardaki insanların kul-

landığı sözcüklerin hiçbirini almazdı ağzına; sadece ne demişse onu yapar, sonuna kadar da götürürdü. Eğer örgütlüyorsan, yönetiyor ya da yönlendiriyorsan, barışçı bir eylem içinde bile sonuna kadar gitmelisin. Eğer mücadele etmek gerekiyor diyorsa biri, sonuna kadar gitmelisin.

Bu anlamda Komutan Yardımcısı Pedro Zapatist Ordu olarak bize, konuşmak yerine, gösterilen yere kadar gidilmesi gerektiğini öğretmiştir. Barışçı mücadele bir işe yaramaz demek istemiyorum, tabii ki işe yarar; ancak orada bile mücadele içinde değişik durumlara düşebilir insan; hapse girebilirsin mesela, ne bileyim, kayıp edilebilirsin, işkencede can verebilirsin, hem de öyle ki cesedinin bile nerede olduğunu bilemez kimse. Ama biz neyse ki *El Sub* Pedro nerede biliyoruz, evet onun yerini biliyoruz biz.

Onun bize öğrettikleri, sözleri, tek tek her birimizde yaşamaya devam ediyor. Şimdi her birimize düşen görev, onun gibi başarabileceğimizi göstermek.

Onunla ilgili konuşmak için bir başka zaman ayırmak lazım, o kadar anekdot var ki anlatacak. 93'ün son aylarında bana, "Bir şey olursa, herhangi bir şey olursa, görevi sen üstlenirsin" demişti. İnanamıyordum ona, "Yok, yok, o iş onun işi " diyordum kendi kendime. Ama ne olduysa oldu, biz savaşmaya başladığımızda, bir şekilde tüm iletişimi kaybettik, onunla bir türlü bağlantı kuramıyorduk. Birlikten adamlar göndermiştim, ne durumda bir baksınlar diye, ama yine bir sonuç alamamıştık, ta ki belediye binasını ele geçirene kadar.

Komutan Yardımcısı Pedro'nun vurulduğunu bildiren haberler geldiğinde, "Eyvahlar olsun"

dedim, "işte şimdi bana söylemiş olduğu şey gerçek oldu, şimdi işte bana düştü görev." O an, sizin de saldırıya uğrayabileceğiniz ve vurulabileceğiniz aklınıza bile gelmiyor, inanın. Umurumda bile değildi, sadece diğer sokağa geçmem gerekiyordu, onu biliyordum. Vardığımda oradaydı *El Sub*, yatıyordu yerde. Konuşmaya çalıştım, ama hiç hareket etmiyordu ki. Bu durumda sıhhiye birliğinden yoldaşların bulunduğu mevzilere taşınmasını emrettim... İşte o zaman yoldaşlar için kabullenilmesi oldukça zor bir an yaşandı. *El Sub*'u gören erkek ve kadın yoldaşlar gözlerine inanamıyor ve "Bir komutan nasıl olur da vurulur, tüm bu işleri planlayan, hazırlayan biri nasıl olur da can verir" diyorlardı, sanki komuta edenin vurulması olacak bir iş değilmiş gibi geliyordu onlara. İşte o vakit sorumluluğu üstlenmenin, korkuyla moral bozukluğunun önüne geçmenin zamanı gelmişti; yoldaşlara dedim ki, kurşunun adresi olmaz, kimi bulursa bulsun yok bir önemi, önemli olan devam etmek.

Ben, evet, devrimci olmak gerekir, hem de sonuna kadar, diye düşünüyorum; sonuna kadar gitmemenin, insanları orta yerde bırakmanın, böyle şeylerin hiçbir değeri olmadığına inanıyorum çünkü. Biz mücadele adamları, ister aynı ülkeden, Meksika'dan, isterse başka ülkelerden olsun, dünyanın neresinde olursak olalım, bu ilkeyi sahiplenmeliyiz.

El Sub Pedro ile *El Sub* Marcos'un karşılaşmaları da ilginçtir mesela. Her ikisini de onlar birlikteyken tanıdım ben. Sanırım, son bir araya gelişleri sırasında –belki de en son bir araya gelişleriydi, tam hatırlayamıyorum– Zacatal denen bir topluluk yerleşim yerindeydik, üçümüz bir

üçgen oluşturmuş oturuyorduk. *El Sub* Marcos *El Sub* Pedro'ya, "Kendine dikkat etmelisin" dedi. "Kendimize dikkat etmeliyiz, çünkü unutma ki sen komutanın başısın" dedi o zaman *El Sub* Pedro. "İyi de, sen benden sonra geldiğine göre, senin kendine dikkat etmen ayrıca benim başıma bir şey gelirse diye de önemli, bana bir şey olursa yerime sen geçeceksin, anlıyorsun beni değil mi?" dedi yeniden *El Sub* Marcos. Onun üzerine, "Olsun, dikkat edeceksek ikimiz de etmeliyiz" diye karşılık verdi *El Sub* Pedro. Her ikisi de kendilerini kollamaları gerektiğini biliyordu, ama aynı zamanda savaşmaları gerektiğini de. Birbirlerini anlıyorlardı. Kendisiyle açık seçik konuşana çok saygı duyardı *El Sub* Pedro.

İsyancı kıdemli piyade yüzbaşı Federico

Komutanlar olarak aralarındaki ilişki nasıldı diye soracak olursanız, birbirlerini anladıklarını ve birbirlerine saygı duyduklarını söylerim, ben öyle görüyordum. Bazen ciddi ciddi tartıştıklarını duyardım, ama bir süre sonra bakardım yeniden sakinleşmişler, fıkra falan anlatıyorlar birbirlerine. İşte birbirimizin yanlışlarını düzeltmenin de, kendi kendimizi eğitmenin de yolu bu olmalı, karşı tarafı anlamak, kavramak.

Başka bir zaman, yine böyle bir fırsat çıktığında *El Sub* Pedro'nun anekdotlarını konuşmaya devam ederiz. Şimdilik daha fazla anlatamayacağım, acı veriyor çünkü.

İsyancı kıdemli piyade yüzbaşı Federico

Komutan Yardımcısı İsyancı Pedro'yu, isyancılar saflarına katıldığımdan beri tanıyordum. Geldiğimden beri de onun bir savaşçı olarak nitelik-

lerini fark etmiştim. Kavgada iyi bir yoldaştı ve ölümüne kadar da bizlerle beraber oldu.

O an yaşanırken birlikte, *El Sub Pedro*'nun yanındaydım, zaten Komutan Yardımcısı olarak benim komutanımdı. Daima planlarını büyük bir kararlılıkla yapar, güvenlik konusunda son derece katı davranır ve bu konuda bize sık sık konuşmalar yapardı; askeri konularda ondan çok şey öğrendik.

Halkla iç içeydi; onlarla birlikte yaşar, onlar ne yiyorsa paylaşırdı, ister *pozol** olsun, ister fasulye ya da acı kahve, ne olursa olsun hiçbir şeyi hor görmezdi. Halkın mücadelesinde son derece kararlı biri olarak görürdük onu. Kendisiyle ilgili bir diğer özellikse, bizlere yapmamız için yüklediği görevleri daima denetliyor oluşuydu. Hatırlıyorum, bir gün bana demişti ki, yarına hazırla kendini, çünkü zirveden aşağıya dağ inişi yapacağız. Neyse, ertesi gün oldu ve biz çıktık yola. Yürüyoruz da yürüyoruz. Dayanamayıp dedim ki, komutanım, o kadar yürüdük ama ortalıkta düzlük falan görünmüyor hiç. "Daha var, daha var" dedi o zaman bana ve biz tabii devam ettik yürümeye. Yürüdükçe yürüyoruz, ben, çok yürüdük, ama hiçbir şey yok, dedikçe o bana, az daha kaldı, ha şurada işte, diyor. Neyse, sonunda geldik tabii ve bana, haklıymışsın, dedi, çünkü yürümeyi, zor fiziki koşullara karşı dayanıklı olmayı yeni öğreniyordum. O zaman ondaki fizik kondisyonun ne denli güçlü olduğunu fark ettim; yürüyüşlerde olsun, açık arazi koşullarında olsun, son derece dayanıklı bir yoldaştı.

Kadın isyancılara, kitle destek tabanlarından kadınlara, çocuk ve yaşlılara çok değer verirdi Yoldaş Pedro.

* Mor mısır ve şekerden yapılan eski bir yerli içkisi. (ç.n.)

1994'teki operasyon için bana faaliyetleri en üst güvenlik anlayışıyla ele almamı ve yapılanları sürekli daha ileri götürmemi söylemişti. 31 Aralık 1993 günü, askeri operasyonların yapılacağı yönlere dağılmadan önce, hâlâ araçları denemekle meşguldü. Bana demişti ki, Lico, şu araca binip bir bakacağım, çünkü kullanmayı unuttum ben. Gülmüştüm o zaman, çünkü aracı yerinden oynatmasını bal gibi biliyordu. Ve yola çıkıldı, operasyon bölgesine gidiyorduk. Verdiği son emirler, herkesin doğruca kendi görev yerine gitmesiydi. Benim ondan duyduğum son talimatlar bunlardı işte.

İsyancı kıdemli piyade yüzbaşı Noé

Bir başka şey daha hatırlıyorum. Şiir okumak çok hoşuna giderdi, Tecun Umán'dan okurdu çoğunluk. Çok gülesim gelirdi o zaman. Neden gülüp durduğumu sorardı tabii o da. Öyle ki, çok tuhaftı gerçekten, onu dinlerken Tecun Umán'ın bir yerli şefi olan Jacinto Canek'le aynı kişi olduğunu fark etmek, bilmiyorum, garibime giderdi işte.

İsyancı kıdemli piyade yüzbaşı Noé

Yoldaşımız Komutan Yardımcısı Pedro... Her şeyden önce ona duyduğumuz saygıyı ifade ederek başlayayım, fiziksel olarak aramızda olmasa da, ona saygı duymayı sürdürüyoruz... Benim için ölmüş değil o.

Ben de onunla çok kaldım dağda, karakterini ve dağda bizimle birlikte yaşama tarzını tanımış oldum böylelikle. Öteki yoldaşların da söylediği gibi, birlikteki insanlarla bir aradayken çok mutludur, eğiten bir yönetme mizacına sahiptir, bi-

zim eğitmenimizdir o, savaşa, Kötü Hükümet'e karşı açılan savaşı iyi örgütlemeye yönlendirmişti bizi.

Bizler için bir baba gibidir, bazen yolunda gitmeyen şeyler olur, o zaman bize, bak, onu doğru ya da iyi yapmadın, o yüzden dikkatini çekiyorum, tekrar etmeyesin diye, der ve seni yönlendirir. Aynı hatayı tekrarlamama deneyimi bize ondan miras kaldı... İşte onunla geçen zamanlarımız böyleydi.

Geceleri hep yürüyüşe çıktığını hatırlıyorum; silahlı olarak ve çevremize dikkat ederek gece ne kadar yürümeyi başarabiliyoruz diye denerdi bizleri. Güvenlik konusunda sıkıydı; ciddi bir durum söz konusu olduğunda, bizi hemen bilgilendirir ve işi öğrenelim diye alarm halinde bekletirdi.

Herhangi bir yoldaşın vuruluş yıldönümünü ya da bir doğum gününü kutladığımızda, onun hemen ortaya çıkıp, "El Caballo Blanco"nun müziği eşliğinde dans ettiğini hatırlıyorum, dans etmekten çok hoşlanırdı çünkü. Tecun Umán'dan şiir okumak da hoşuna giderdi. Bu şekilde birlik elemanları olarak bizim kendimizi iyi hissetmemizi de sağlamış olurdu *El Sub* Pedro.

94'te yola çıktığımızda, sürekli bize, "Yoldaşlar işte şimdi vakit geldi, Kötü Hükümet'e savaşı kazanacağımızı gösterelim, çünkü yaptıkları yetti artık" diyordu. Savaşa hazırlanmak için gerekli uyarıları sürekli yapardı; savaşın tam olarak tarihini bilmezdik ama, o yine de bize, "Atışlara, talimlere, hazırlıklara devam" derdi hep. O Ocak ayının ilk günü vurulup öldürülebileceğini asla düşünmemiştik; gerçi içimizden bazılarını kaybedecektik, orası açıktı. Yine de onun kaybı-

nı kabullenmemiz zaman aldı. Ancak başka yolu yok, bize gösterdiği gibi onun izinden gitmeyi sürdüreceğiz...Görevini yerine getirdi, halkını, bizleri, birliğini hep sevdi, yol gösterici oldu bize, o yüzden saygı duyuyoruz ona, ve o yüzden, var olmasa da artık aramızda, ondan öğrenmeye devam ediyoruz.

İsyancı kıdemli piyade yüzbaşı Lucio

İsyancı kıdemli piyade yüzbaşı Lucio

Komutan Yardımcısı Yoldaş Pedro'dan bahsederken, önce şunu söyleyeyim, onu 1989'da tanıdım ben. Bir başka birlikteyken, onunla hazırlık dönemleri geçiren yoldaşlar geri döndüklerinde, hep insanlarla arasının ne denli iyi olduğunu, ne kadar neşeli ve keyifli bir insan olduğunu anlattıklarından, kendisini tanımak isteği uyanmıştı bende. Gerçi yıldönümü törenlerinde görüyordum onu ama, kişisel olarak nasıl bir karaktere sahipti, bilmiyordum. 1989 yılından sonra, onunla birlikte hazırlanmaya başladığım için, kendisini tanıma fırsatını buldum ve evet, işte o zaman, söylendiği gibi çok iyi, çok fedakâr, ama aynı derecede de çok katı disiplinli bir yoldaş olduğunu gördüm. Onun için fedakâr denmesinin sebebi, mesela daha çok geceleri yürümekten hoşlanırdı; o zamanlar dağlarda, tepelerde yürüyorduk. Gecenin karanlığı, sırtınızdaki onca yük, yanınızdaki levazımat ve de yağan yağmur... Geceleri acı çekilir.

Askeri konularda sıkıydı; çünkü bir isyancının disiplin nedir, yekvücut olmak nedir, yoldaş gibi hareket etmek nedir, öğrenmesi gerekiyordu. Kimsenin öne çıkmasına izin vermezdi.

Onun sayesinde bildiklerimizi şimdiki yoldaşlarımıza gösterebiliyoruz. Dediğim gibi askeri konulara ilişkin ondan öğrenebileceğimiz her şeyi gösterdi bize. Politik konularda da öyle; ondan öğrenebileceğimizi öğrendik: Köylere gittiğimizde neler yapmamız gerektiğini, topluluk içinde faaliyet planlarını, her şeyi... Size öğrettiklerimi, sizin de başkalarına öğretmeniz gerekiyor, çünkü bunların hepsini başka toplulukların da öğrenmesi gerekiyor, derdi. Güvenlik meselelerinde de aynı şekilde katıydı; bir yerleşim yerine girerken, neyle karşılaşacağımızı bilmek için ilkin orada nelerin olup olmadığını sormamız gerekiyordu. Komutan Yardımcısı Pedro'nun öğretilerinin yararını bugünlere kadar hep gördük ve görmeye de devam ediyoruz.

Ve savaşın başlamasına karar verilen an geldi. O gün, öğleden sonra, saat altı ya da yedi sularında gelip bana hazır olup olmadığımı sormuştu; çünkü bende SKS denen bir silah vardı, ama sonra Sten'le değiştirtti onu Pedro, çünkü şöyle dört dörtlük bir silahın olsun istiyorum, demişti. Hazır olduğumu sanıyorum, evet hazırım, demiştim ben de. Ve işte ondan sonra, öteki yoldaşların da açıkladıkları gibi, yola çıktık, operasyonun yapılacağı yerin yakınlarına geldik. Görev dağılımı oldu. Biz Binbaşı Moisés'in komutasına düştük, görev yeri olarak da polis güçlerinin bulunduğu mevki verildi. Saatler geçiyordu; Binbaşı Moisés bir ara, Komutan Yardımcısı Pedro'yla birlikte olan grubun ne durumda olduğunu öğrenmek için bazılarımızı oraya göndermek istedi. Gitmeye ben talip olmuştum. Onu bulduğumda ne yazık ki kurşun yarası almış, yerde yatıyordu; ama hâlâ hayatta mı diye baka-

madım. Başka bir görev yüklenmişti bana, o yüzden sadece yaralı olduğunu tespit ettim ve ayrılmak zorunda kaldım, yanında kalan başka yoldaşlar vardı ama.

Ondan bugüne kalan hatıra, bize devrettiği ve hâlâ yararlanmaya devam ettiğimiz öğretisidir.

İsyancı kıdemli piyade yüzbaşı Cornelio

İsyancı kıdemli piyade yüzbaşı Cornelio

Ben, Komutan Yardımcısı Pedro'nun komuta ettiği birimde hazırlandım, o yüzden çok iyi tanırım kendisini, birimin, yani Altıncı Tabur'un komutanıydı çünkü. Güvenlik önlemleri, silah kullanımı ve bunun gibi tehlikeli meselelerde son derece katı bir askeri mizaca sahipti; ama öte yandan öğretme ve yanlışları düzeltme hususunda da oldukça sabırlı biriydi.

Birimde, onunla birlikteyken, daima onu bizlerden memnun, neşe içinde görürdüm. Bizlerle çok şey paylaşırdı. İşlerin yolunda gittiği zamanlarda mutluydu; zira köylerde, güvenlik gibi sorunların yaşandığı anlar olurdu, o vakit sorunları çözmeye yoğunlaşırdı.

Şahsen onunla daha fazla zaman birlikte olabildim, çünkü beni yaveri yapmıştı. Köylere toplantılara gittiğinde beni de götürürdü, çok nadir de olsa bir başkasının gittiği de olurdu, ama onunla neredeyse hep ben gitmişimdir. Gece yürümek hoşuna giderdi; bazen tüm bir gece yürüdüğümüz olurdu; yağmur, çamur, açlık demeden çekerdik onca eziyeti. Köye geldiğinde yorgunluktan eser olmazdı yüzünde, daima mutlu ve neşeli olurdu, özellikle de geldiği köyler daha önce geldiği köylerse.

Kahveyle "Alas" sigarası içmek hoşuna giderdi. Bir köye geldiğimizde, onun sigara paketiyle kahve termosu hazır olurdu; işte o zaman iyice mutlu ve neşeli bir adam olup çıkar, üzerinde yorgunluk falan kalmazdı hiç...

İşimizi doğru dürüst yapmadığımızda dikkatimizi çeker, yanlışlarımızı düzeltirdi; bazen canımıza okuduğu anlar da olurdu açıkçası. Doğruya doğru, bu konuda katı ve sertti; ancak olayı analiz ettiğimizde hak verirdik kendisine, çünkü işimizi gereği gibi yapmamış olduğumuzu görürdük. Ve işin güzel tarafı, o da olayı analiz eder ve kendisi yanıldıysa, gelir bizden özür dilerdi, canınızı yakmış olmam hiç de adil değilmiş, derdi, kabul ederdi hatasını.

Savaşın onaylanmasından önce, o da biz de çıngar çıkarmaya can atıyorduk... Ne istediğimizi sormuştu bize; bizler de, evet, hadi artık başlayalım, demiştik. Savaşa girileceğini bildiği andan itibaren daha da keyiflenmişti *El Sub* Pedro.

Savaş vakti geldiğinde, dağdan inmeye başladık, kendi aramızda sohbet ediyorduk, dağda kalan son kişilerdik; Komutan Yardımcısı Pedro ve ben, yanımızdaki savaşçılarla konuşa konuşa iniyorduk dağdan, işte şimdi o gün de geldi, canlarına okuyacağız, diyorduk. Bana taşımam için bazı şeyler vermişti, mesela bugüne kadar sakladığım bir hatırası da var o verdiklerinin arasında: Bir kalem...

Gideceğimiz yere varıp da düşmana saldırma anı geldiğinde, ne kadar yürekli olduğunu, öncü olmanın doğrudan düşmana saldırmak anlamına geldiğini gösterdi bize. Bu yüzden, kararını sağlam olarak vermiş birinin sergilediği inanç kaldı ondan bana geriye. İşte savaşa böyle girildi; an-

cak muharebeler belli planlara göre yapıldığından, onun payına bizden farklı bir yer düşmüştü. Onun öldüğünü çok sonra öğrendik.

Olayın olduğu yere gittik, ben özel olarak Komutan Yardımcısı Pedro'nun vurulduğu yere gittim. Onu yattığı yerden kaldırdık, öteki yoldaşların bulunduğu yere getirdik. Ölümü böyle oldu işte, ama bizim için o hâlâ yaşıyor, ölmedi, ben kendi adıma konuşursam, içimde taşıyorum onu...

İsyancı sıhhiye teğmeni Gabriela

Yoldaşımız Komutan Yardımcısı Pedro'yla ilgili olarak bunları söyleyebilirim.

İsyancı sıhhiye teğmeni Gabriela

Komutan Yardımcısı Pedro'yu Zapatist Ordu saflarına katıldığım zaman tanımıştım. Verdiği emirlerde, disiplin ve yoldaşlık konularında çok sıkı biriydi, birlik olarak herhangi bir hatamız olduğunda bize bir güzel düzelttirirdi onu.

Komutan Yardımcısı Pedro kitle destek tabanlarından kadın yoldaşları olsun, çocukları, yaşlıları olsun, herkesi çok severdi; içinde bulunulan durumu, ne için savaştığımızı anlatırdı onlara. Gece vakti yürümekten hoşlanırdı, yağmur yağıyormuş, umursamazdı hiç ve yanında bizi de götürürdü; gece yürüyüşlerine bizleri alıştırma tarzıydı bu onun, üstelik ışıksız olarak, çünkü el feneri falan da kullanmazdı.

Yürüyüş sırasının bize geldiği günlerden birini hatırlıyorum mesela. "Tortuga" [Kaplumbağa] denen bir kampa gidiyorduk. Komutan Yardımcısı Pedro doktor gibi giyinmişti, o sıralar böylesi güvenlik tedbirleri almamız gerekiyordu çün-

kü. Bize de sivil giyinin demişti. Yürüyüş sırasında karşımıza hayvanlar çıktı ve o zaman *El Sub* Pedro başladı ateş etmeye; bu hayvanları avlamamız gerekiyor, çünkü aramızda yiyecek hiçbir şeyi olmayan yoldaşlarımız var, diyordu. Öyle bir zamanda bile birliğimi nasıl doyurabilirim diye kaygılanıyordu işte.

Sonra savaş zamanı gelip çattığında, bize, sıhhiye birliğine, daha fazla hazırlık yapmamızı, olabildiğince çok ecza kutusu hazırlamamızı söylemişti. Son gün, gelip de hazır olup olmadığımızı sorduğunu hatırlıyorum. Ben, hazırız, diye karşılık vermiştim. Operasyon sahasında yanıma gelerek, yaralanan olursa bana bildirirsin, demişti, ama ondan sonra neler olduğunu öğrenemedim. Bir yaralımız var demek için onu aramaya başladığımda, nerede olduğunun bilinmediğini söylediler bana... Derken Binbaşı Moisés geldi ve Komutan Yardımcısı Pedro'nun vurulduğunu haber verdi... Onu muayene ettim, çeşitli yerlerinden yara almıştı; iğneyle adrenalin verdim ama çok geçti, artık yapılacak bir şey kalmamıştı. Böyle işte. Ama önemli olan onun görevini başarıyla tamamlamasıydı, ön cephede, birliğinin ön saflarında ölmesiydi, o gerilerde kalacak bir komutan değildi çünkü. Çok şeyler öğretti bize... O yüzden içimizde yaşamaya devam ediyor hâlâ.

Komutan Abraham
Devrimci yeraltı yerli komitesi

Komutan Yardımcısı Pedro'nun yaşamı yoldaşların anlattığı gibiydi. Onunla birçok kez karşılaştım, ancak uzun süre birlikte olmadım. İsyan-

cı kamplarında ve köylerde 1985'ten beri karşılaşıyorduk. İlk karşılaşmalarımızda rütbesi yoktu, sonradan bir ordu, bir gerilla rütbesi sahibi olduğunu öğrendim tabii... Onunla ilgili unutamadığım anı, savaş kararı alındığında, çoğunluk savaşa katılıyor diye alkış tutturması ve dayanamayıp dans etmesidir. Artık başka bir yolun olmadığını biliyor ve yerli halkların kararlarına saygı gösterilmesinden büyük mutluluk duyuyordu. Bende en fazla iz bırakan ve hâlâ sanki görür gibi olduğum anı bu.

Konuştuğunda, ister bir şeyi açıklarken olsun, ister sorunların nasıl çözüleceğini anlatırken ya da bir işin nasıl yapılacağını gösterirken olsun, söyleyeceğini şefkatle söyler ve gayet de iyi açıklardı. Değişik vesilelerle konuşma fırsatım oldu kendisiyle; nükteliydi konuşmaları, espri yapardı, espri yapmayı seven bizler gibi yani. Çatışma günü yola onunla çıkmamıştım, ben öteki yoldaşlarla birlikteydim ve çatışma yerinde de farklı bir mevziye düşmüştüm.

Hep aklımızda o; bizlerle birlikteyken can veren bu yoldaşımızı ve onun verdiği mücadeleyi örnek almaya devam ediyoruz

Yoldaş Gerardo
İlk Zapatist köylerden

Komutan Yardımcısı Pedro'ya gelince, onu tabii ki tanıyorduk, birlikte çalışırdık, birçok şeyde yardım etmişti bize, yönlendirirdi bizleri. İyi bir insandı, onu iyi biri olarak tanıdım.

Komutan Yardımcısı Yoldaş Pedro bilinçli bir insandı; toplantılar için nereye gidersek gidelim,

yöreye ilişkin konuşmalar yapardı bize, çünkü o vakitler şimdiki gibi belediyeler yoktu, hatırlıyorum, neyse işte, uzunca bir süre birlikte çalıştık kendisiyle. 1994'ün savaş günü gelene kadar gelip bize konuşmalar yapmayı sürdürdü; bazı meselelere ilişkin yönlendirici bilgiler veriyor, köylerimizle ilgili meselelerde sorumlu kişiler olarak hareket etmemiz gerektiğini, halkın bize ihtiyacı olduğunda, her an bilinçli olarak hazırlıklı bulunmamızın önemini anlatıyordu. Ben, daha fazlasını üstlenemiyordum, çünkü okuma yazmam o kadar iyi değildi, ama söylediklerini daima can kulağı ile dinlemişimdir. Yönlendirme üzerinde dururdu hep, çaba göstermemizi, sabırlı olmamızı söylerdi, bazı işlerin üstesinden ancak böyle gelebiliriz, derdi.

O zamanlar ve şimdi meydana gelen değişimler, onun bizi yönlendirmesi ve ne yapılması gerektiğini anlatmasıyla oldu. Savaş çıktığında, onunla bir daha konuşamadık, ama bize söylediklerini hep hatırlıyorduk.

Hâlâ hayattaymış gibi sanki ve bu acı veriyor. Onu hatırlıyor ve ona saygı duyuyoruz.

Yoldaş Raúl
Zapatist köyler bölge sorumlusu

Komutan Yardımcısı Pedro'yu mu? Evet, tabii tanıyordum kendisini. Zulma denen bir köyde görmüştüm onu, çok neşeli biriydi. Bütün isyancılar orada bir araya gelmişlerdi; o da onlarla çok mutlu görünüyordu, mimiklerinden belli oluyordu zaten, çok neşeliydi yani.

Komutan Yardımcısı Pedro savaşta çok destek çıktı herkese. Toplantı yapılıp da savaş kararı alındığında, ona baktım ve ne kadar sevindiğini gördüm; sevinmişti, çünkü biz köy halklarının dediği olmuştu.

Onu böyle hatırlıyorum işte, neşeli...

III

1983-2003
Başlangıçtaki yeraltı döneminden
iyi hükümet meclislerine

Yirmi yıl çok az, daha ister, diyor Zapatist Ulusal Kurtuluş Ordusu'nun isyancıları; dağlarda her gün gözcülük yapan, görev ve sorumluluk alan, daha sonrasında mücadelelerinin izleyeceği yolu tasavvur bile etmeksizin 1994 yılının ilk günü, şafak vakti ölümü göze almış isyancılar onlar.

Tanıklığın bu bölümünde, isyancılarla köy temsilcileri, ocak ayının birinci gününden sonra olup bitenlerin herkesi hiç beklemedikleri bir biçimde şaşırttığı noktasında birleşiyorlar. "Neler yaşayacağımıza ilişkin en ufak bir fikrimiz bile yoktu" diyorlar; onların Komutan Yardımcısı Pedro'yla ilgili söylediklerini dinledikten sonra, şimdi bu sözler daha anlamlı görünüyor.

"Kimselerin önceden anlatmadığı, bizzat kendilerinin gördüğü, yaşadığı ve meydana getirdiği" bir mücadeleye ait olmanın ortak gururunu paylaşıyor hepsi de. Bir gün sivil toplumla buluşacaklarını hiç hayal bile etmemişler, hele yerli halkların günün birinde İyi Hükümet Mec-

lisleri'nde örgütleneceğini hiç düşünmemişlerdi. Oysa bugün bunlar, komuta edenin itaat ederek komuta ettiği* isyankâr toprakların bir gerçeği.

"Bizim tarzımız" diyorlar, "önce pratiğini, sonra teorisini yapmak." Otonomilerinin** örgütlenişini böyle açıklıyorlar işte, yani şimdiki mücadelelerini.

"Hükümet mi? Ondan hiçbir şey beklenmez, biliyoruz artık" diyorlar. "Herkes kendine göre yerini buluyor. Direnmeye, örgütlenmeye ve isyankâr olmaya devam edeceğiz. Hep de böyle kalacağız..."

* *Mandar obedici-endo*, yani "itaat ederek komuta etmek" kavramı Zapatizmin temel kavramlarından biridir. Burada "komuta etme" karşılığı olup yaptırım gücünü elinde bulundurma anlamına gelen *mandar* sözcüğü, daha çok "hükümet etmek"e gönderme yapan bir başka eşanlamlı sözcük *gobernar*'a tercih edilmiştir. (ç.n.)

** *Otonomi*, neoliberalizme karşı "daha iyi ve farklı bir dünya" mücadelesi veren çevrelerde kendi kendini yönetim tarzı olarak benimsenen bir kavramdır; işyeri, mahalle, sokak, okul vb. alanlarda gerçekleşmesine çalışılan bir hedef olarak görülür. Çeviride yerine göre *otonomi* ve *kendi kendini yönetim* kullanıldı. (ç.n.)

İsyancı piyade binbaşı Moisés

20. ve 10. yılların muhasebesi mi? O zaman ilk olarak, 1983'ten 1993'e kadar geçen ve köyleri örgütleyip isyancılarla milisleri oluşturduğumuz o ilk on yıldan bahsedeceğim. Örgüt o yıllarda insanlara ulaşmada kendi tarzını bulmuştu. EZLN'miz kendini bizim yerli halklarımıza uyarlayabildi, yani, büyüyebilmesi için gerekli değişimleri geçirmesini bildi, demek istiyorum. Örgüte üye kaydetmenin yolu, siyasi komiserler olarak bizim yeniden yapılanmamızı gerektiriyordu... Yoldaşların kendi yaşam tarzları vardır, işte o tarzları fark etmek, her keresinde daha da fazla köyü kazanmak için yürütülen çalışmalara büyük bir katkıda bulundu.

Başlangıçta toprak sorunları vardı; Lacandón'daki yerleşime açılmış alanlarda, örneğin Montes Azules'te yaşanan sorunlar, çıkarılan ürünlerin fiyatları, ürünlerin piyasaya sürülmesi ve benzeri meselelerle ilgiliydi. Bütün bu sorun-

lar, yoldaşların Zapatist Ordu gibi bir hareketi anlamalarını sağladı. Onlara Lucio Cabañas'ın, Zapata'nın, Genaro Vázquez'in mücadelelerinden söz ediyorduk.

Örgütümüz kendini daha iyi örgütlemeye başladı. Neden mücadele ettiğimizi açıkladıkça, bu mücadeleyle neyin peşinde olduğumuz, ne istediğimiz kafalara daha açık ve net yerleşmeye başladı. Evet, ben özel olarak siyasi komiserlik yapıyordum, yani bana düşen görev köylerdeki aile gruplarına mücadelemizi, neden EZLN içinde mücadele ettiğimizi açıklamak, onları mücadelemize katılmaya çağırmak ve tabii ki onlara, bunun bir yeraltı faaliyeti olduğunu, o yüzden de çok dikkatli olunması gerektiğini söylemekti. Hükümete karşı olduğumuz, canımıza okuyan bir sisteme karşı mücadele ettiğimiz anlatılıyordu. Neden mücadele ettiğimizi en ince ayrıntısına kadar açıklıyorduk. Buradaki sorun şuydu, örneğin diyelim sağlık konusunu konuşurken, insanlar şöyle anlıyordu: Ha, demek çok sonra, zamanı gelince iyi bir sağlık ve eğitim sistemimiz olacak. Bunun üzerine mücadelenin uzun, çok uzun bir mücadele olduğunu, günün birinde savaşa bile girmek zorunda kalacağımızı, çünkü hükümetin anladığı başka bir yol olmadığını, onun yerlilerle ilgilenmek gibi ne derdi ne de kaygısı bulunduğunu anlatıyorduk. Onlara anlattıklarımız kendilerinin yaşamakta oldukları şeylerdi zaten, ne durumda olduklarını gayet iyi biliyorlardı, o yüzden de çok geçmeden ne yapılması gerektiğini sormaya başladılar. Biz de Villa'nın, Zapata'nın, Hidalgo'nun mücadelelerini anlattık onlara; nasıl başardıklarını, o yılların mücadele hareketleri sayesinde bazı şeylerin na-

sıl başarıldığını, ancak yapılacak işlerin daha bitmediğini anlattık.

O zaman düşlerimizi de açtık onlara. İyi bir eğitim, iyi bir sağlık sistemi, iyi konutlar ve işte tüm bunlar için mücadele verdiğimizi söylüyorduk. Zaman geçtikçe örgüt kendini göstermeye ve büyümeye başladı. İsyancı ve milis birlikleri çıkıyordu ortaya. Her yörede klinikler açılmaya başlandı. Klinikleri biz isyancılar örgütlüyorduk, bu şekilde EZLN hizmet götürmeye başladı köylere ve orada onlarla birlikte örgütlenmenin de yolunu açtı. Tüm bunlar çok büyük bir fedakârlıktı; ama köylerdeki halk artık faaliyetlerde daha fazla yer almaya başladığından, kendi kliniklerinin inşa edilmesine onlar da katılmaya başladılar.

Halkın bize destek çıkması, biz isyancıların çok büyük bir başarısı sayılır. Siyasi çalışma beklenen sonucu vermiş, köyler artık kendi ordusuna sahip çıkmaya başlamıştı. Önceleri böyle değildi. Dağdaki isyancıların yemekleri şehirden gelirdi mesela. Siyasi çalışma yol aldıkça, birliği ayakta tutacak gereksinimler topluluklarca karşılanmaya başlandı. Topluluklar kendilerini farklı hissetmiyorlardı artık, dağdakilerle aynı kişilerdi onlar da. Kendileri için kendi yapılarını oluşturmaya, yani örgütlenmeye başladıkları tarihlerdir bunlar. Köyler, yerel sorumlular olarak temsilcilerini seçiyor, temsilciler de denetim, gözetim ve halka bilgi iletme görevlerini üstleniyorlardı. Yerel sorumlu köy halkıyla isyancılar arasındaki bağlantı noktasıydı. Sonra yerel sorumluların toplanmak üzere bir araya geldiği bölgeler oluşmaya başladı. Bu toplantılarda bölgesel sorumlular, diğer bir ifadeyle birkaç köyden sorumlu

olacak kişiler seçiliyordu. Daha yararlı olabilmek ve güvenliği daha iyi sağlayabilmek için aralarında iletişim kurma ve faaliyetleri koordine etme gereksinimi duyuyorlardı. Herhangi bir konuda hemen bilgi sahibi olmak için köyler arasında iletişimi sağlamak durumundaydılar; askeri bir harekât olabilir ya da ortalıkta yabancı kişiler görülebilirdi örneğin, o zaman dağla bağlantı kurulacak ve haber verilecekti. İşte bu şekilde topraklarımızı kontrol altına almaya başladık.

Örgüt öylesine gelişip serpildi ki, yeni iletişim mekanizmaları yaratma zorunluluğu doğdu. Çünkü bağlantı yürüyerek sağlanırdı, bize günlerce sonra ulaşırlardı, ama daha sonra örgüt o kadar büyük olunca radyo* kullanılmaya başlandı ve bu şekilde biz dağdakilerle onlar arasında yeni bir iletişim ağı kurulmuş oldu.

Bölgesel toplantılarda yoldaşlar örgütün gücünü hissetmeye başlamışlardı artık; çünkü her sorumlu kaç tane isyancı ve milisi olduğunu biliyordu ve öyle olunca herkes bir de baktı ki gerçekten bir sürü insan olup çıkmışız. Ancak gücü hissetmenin yanı sıra, hal ve şartların her geçen gün daha da zorlaştığını, gitgide daha da canlarına okunmakta olduğunu fark ediyor ve artık harekete geçmek istiyorlardı. Kendilerini örgütleyebileceklerini görmüşlerdi; kaç tane isyancı ve milisleri var, kaç köyü denetleyebiliyorlar, bunu da biliyorlardı; halkın kendi otonomisine ihtiyaç duyduğu fikri işte böyle doğdu.

Köylerde halk, hükümetin yerli topluluklara sunduğu projelerin insanların kendi kararı olmadığının, insanlara hiçbir zaman ne istediklerinin sorulmadığının farkındaydı. Köylerin ihtiyaçları-

* Radyo üzerinden mesaj alıp veren bir haberleşme sistemi. Geçen yıl Colombia'da Nasa yerlileri bisikletlerine taktıkları radyolarla ülke çapında kolektif bir eylem düzenlemeyi başarmışlardı. (ç.n.)

nı daha fazla karşılamak gibi bir niyeti yoktu hükümetin, sadece var olanı korumakla yetiniyordu, o kadar. Otonom olmak gerekir düşüncesi buradan çıktı işte; kendini kabul ettirmek, saygın olmak, köylerin ne yapmak istediğinin dikkate alınmasını sağlamak gerekiyordu. Hükümet, sanki köylerdeki halk düşünmeyi bilmezmiş gibi davranıyordu.

Böylece, silahlı bir başkaldırının zamanı geldi, kararı yavaş yavaş ortaya çıkmaya başladı ve sonunda 1992'ye gelindi.

Ama artık binlere, on binlere ulaşılmış bulunuyordu ve güvenliği denetim altına almak her geçen gün daha zorlaşmaktaydı. Düşünsenize, o kadar sayıda yoldaş varken, yeraltında kalmaya devam etmek nasıl mümkün olabilirdi ki?

Tüm Meksika için iyi sağlık hizmeti, iyi eğitim, iyi konutlar sağlamak nasıl başarılabilirdi? Tüm bunlar oldukça büyük bir uzlaşma gerektiriyordu. Biz böyle görüyorduk. İlk on yıl boyunca birçok deneyim, fikir, örgütlenme biçimi, anlayış geliştirdik. Meksika halkı (çünkü o zamanlar ona sivil toplum demiyorduk) acaba bizi nasıl karşılayacak diye merak ediyorduk. Yine de bizi sevinçle karşılarlar diye düşünüyorduk, ne de olsa onlar için savaşıp ölecektik, herkes için özgürlük, demokrasi ve adalet olsun istiyorduk çünkü. Ama aynı zamanda, nasıl olacak peki, gerçekten bizi kabul edecekler mi, diye kendi kendimize sormadan da edemiyorduk.

1993'ün son saatleriyle 1994'ün ilk dakikalarından bugüne kadar geçen süre içinde, yani şu son on yılda gördüğümüz o ki, insanlar kim olduğumuzu, neyi, kimler için istediğimizi artık biliyor. Ocak ayının ilk günlerinden sonra, Mek-

sika halkının büyük çaplı bir hareketlenişine tanık olmuştuk. Onlar, yani halk, bizi müdafaa etmek için dökülüyordu sokaklara, savaşa son verilsin demek için... Nasıl oldu da, binlerce, on binlerce insan daha henüz kim olduğumuzu bilmeksizin, bizi desteklemeye sokağa çıktı, diye sorarım ben hâlâ kendime. Ama sonuçta peşinde olduğumuz her neyse onun için ölmeye hazır olduğumuzu, çünkü başka bir yolun bulunmadığını onlar da görmüş olmalı diye düşünürüm.

Sonra Meksika halkı silahların yanı sıra başka yolları da denemeye zorladı bizi. Tüm bu on yıllık kamuoyuna açık olarak yürütülen mücadele dönemi boyunca başka bir aşamaya girmekte olduğumuzu görüyorduk; çünkü ne biz onları tanıyorduk ne de onlar bizi, dolayısıyla birbirimizi tanımaya başlamıştık. Tanımamız ve tanınmamız gereken bir aşama olduğu âşikardı.

EZLN olarak, insanlar istediği için kabul ettik diyaloğu. Ama o dönem artık tarih oldu; şimdi yerlisiyle, yerli olmayanıyla tüm Meksika halkı, hükümetin böyle bir kapasitesi olmadığını çok iyi fark etmiş durumda. Hükümetle zenginlerin, sömürmeye son vermek gibi bir niyetlerinin olamayacağı açık; tersine, onlar her halükârda kendilerini savunmaya kalkacaklar. Hapseden, öldüren, işkence eden, kayıp eden onlar, bu onların tarzı. Bir ordu olan bizler üzerinde de denediler tüm bunları.

Hükümet ve partiler bir kez daha alay etmiş oldular yerlilerle. Sözde diyalog çözüm getirecekti ama, olmadı; ancak onlarla bir işe yaramasa da, insanlarla tanışmamızı sağladı.

Hükümetle bir yere gidilemeyeceği anlaşıldığında, ortaya, "Eğer hükümet çözüm getiremi-

yorsa, artık onlarla bir şey yapamayacağımızı gördüğümüze göre, peki şimdi ne yapacağız?" sorusu çıktı.

Ancak dediğimiz gibi, halkla diyalog işe yaramıştı; çünkü sömürülenler, birçok yörenin yoksul halkı, bizler, bir araya gelmiş ve kendi aramızda birbirimizi tanıma fırsatı bulmuştuk. İşte o zaman Zapatistler olarak bizler öteki insanlardan, onların mücadelelerinden bir şeyler öğrenmeye başladık ve aynı şekilde onlara kendi mücadelelerimizi anlattık.

Meksika halkı olarak iki tarafın karşılıklı el uzattığını hissediyorduk. Onlar buraya, bizleri tanımaya gelirken risk almışlarsa, aynı riski bizler de onlara giderek almıştık, her şey birbirimizi tanımak, birbirimize kulak vermek içindi. Bu söz konusu geliş gidişler öteki insanların kavgamıza vermiş olduğu desteği kendi köylerimize açıklamada çok yararlı oldu. O insanlar, her ne kadar bizler gibi silaha sarılmasalar da, bizim yanımızda yer aldıklarını böylece doğrudan onaylamış oluyorlardı.

Artık kontrolümüz altında olan topraklar vardı ve o toprakları örgütlemek için otonom belediyeler yaratılıyordu.

EZLN içinde örgütlü ve özgür bir halkın nasıl olması gerektiğine dair fazlasıyla fikir vardı. Bize göre sorun, yönetimin itaat etmiyor oluşu değil, seni hiç dikkate almayan, sana saygısı olmayan, yerli halkları düşünmekten aciz halklar olarak gören ve onlara korkak tavşan muamelesi yapan hegemonyacı bir yönetimin oluşudur; oysa tarih onlara karşılığını verdi, düşünmeyi de, örgütlenmeyi de bilebildiğimizi gösterdi. Yönetim seni dinlemese de, var olan adaletsizlik ve

yoksulluk seni düşündürtüyor, fikirler ürettiriyor sana, neyi nasıl yapacağını bulmaya yöneltiyor.

Hükümetle diyalog işe yaramadı, ama bizi zenginleştirdi, çünkü insanlarla görüştük ve onlar bize yeni fikirler verdiler. Toprağın Rengi Yürüyüşü'nden bu yana diyoruz ki, yasayla ya da yasasız, kendi yönetimimizi, hem de istediğimiz gibi, kuracağız biz.

Bizim kendimize göre bir tarzımız var; önce pratiği yapıyoruz, sonra teori geliyor. Öyle de oldu zaten; hükümetle siyasi partilerin yerli halklarını tanımayı reddettikleri o ihanetin ardından, kolları sıvadık ve neler yapabileceğimizi görmeye başladık bile.

Pratikte önce otonom belediyeleri kurduk, sonrasında da, İyi Hükümet Meclisleri'nin bir ön aşaması olan Otonom Belediyeler Birliği'ni düşündük. Bu birlik bir uygulamaydı işte, nasıl örgütlenmeye devam etmemiz gerektiğine ilişkin bir denemeydi. Buradan, nasıl daha iyi olunabilir düşüncesi çıkmış, böylelikle de İyi Hükümet Meclisi düşüncesine varılmıştır.

Kafamızda bir fikir varsa onu pratiğe taşıyoruz. Fikirlerin iyi olduğunu düşünüyoruz, ama uygulamada bir sorun çıkarır mı diye de bakıyoruz tabii ve çıkarırsa, nasıl çözeriz diye de araştırıyoruz.

Her belediyenin halletmesi gereken değişik sorunları oluyor. Bazıları çok daha ileri gidebiliyor, bazılarıysa gidemiyor; ancak bir araya geldiklerinde, her biri sorunlarını nasıl çözdüğünü konuşmaya başlıyor ve böylelikle yeni bir yapı oluşturuluyor; işte bu yeni yapı İyi Hükümet Meclisleri'dir.

Şimdilerde çeşitli İyi Hükümet Meclisleri

arasında görüşmeler başladı ve dolayısıyla sorunları çözmede en iyi yol bulunmuş oldu. Bir meclis diğeriyle sorun yaşadığında toplanıyorlar genellikle ama, öteki işler söz konusu olduğunda da birbirlerine yardımcı olmak ve her meclisin sunduğu çalışmada daha fazla ilerleme kaydedilmesini sağlamak için de toplanıyorlar.

Ülkemize ve tüm dünyaya, Kötü Hükümet'in katılımı olmadan da daha iyi bir yaşamın geliştirilebileceğini gösteriyoruz. Sağlık, eğitim ve ticaret konularında elde ettiğimiz ilerlemeleri, tüm bu projeleri, ulusal ve uluslararası sivil toplumla gerçekleştiriyoruz; çünkü bu inşa etmekte olduğumuz ve halkın yararına olduğunu düşündüğü-

müz yapıyı hep birlikte yaratıyoruz.

Peki neden Meksika ve öteki ülkelerin halkları bizi destekliyor? Çünkü sadece kendimizi düşünmediğimizi görüyorlar da ondan. Bütün söylediğimiz, bir halk, kendi hükümetinin ve ekonomisinin nasıl olması gerektiğine karar verebilir ve bunun tasarımını yapabilir; bizim pratikte üzerinde çalışmakta olduğumuz da bu.

Tüm bu çalışmalar çok büyük bir sorumluluk. İnsan kendini tıpkı şu,"Zaman geçiyor ve bizler yaşlanıyoruz" şarkısındaki gibi hissediyor. Bizim tabii ne şef ne de yönetici olmak gibi bir arzumuz var; bu yüzden halkın kendisi örgütlenmeli.

Bu hazırlıklar, kol gezen devriyeler, karşıdevrimciler, paramiliterler ve bir sürü başka sorunun ortasında sürüyor, tüm bunlarla birlikte hazırlanılıyor.

Asıl tanınmayan, anayasal hükümetin kendisi, çünkü, aksi durumda İyi Hükümet Meclisleri'nin baştaki hükümetten daha fazla yapacak işi olabilir mi? Meclisler bugün, eskiden Kamu Bakanlığı'nın çözdüğü sorunları çözmekte. Bugün Zapatist olmasalar da köylerdeki halk adaleti Meclisler'de arıyor. O yüzden ben diyorum ki, anayasal olmayan asıl onlar, çünkü tanınan biziz, onlar değil.

20. yıldönümünde ne hissettiğime gelince: O on dokuz yıl çok zor geçti benim için; ama hiçbir şey sayılmaz yine de, daha yapılacak çok şey var. Ancak şimdiki fark, artık kendimizi tanıyoruz, artık Meksika halkı ve öteki ülkelerden kardeşlerimizle beraberiz. Evet, onların, "Yalnız değilsiniz" dedikleri anlamda, kalplerinde bir yeri-

miz olduğunu umuyorum. Şimdi onların da uygulamaya geçme zamanı. Dileriz bir gün gelir, "onlar" ve "bizler" ayrımı olmaz; hepimiz bir, yani Zapatist oluruz. Birlikte halkın yararına olanı oluşturalım, derim.

Doğrusunu söylemek gerekirse, tüm bunları görebileceğimizi sanmıyordum. Ama hepimiz ölmedik işte, buradayız hâlâ ve daha yapacak çok iş var. Neyin, ne kadar başarıldığını ve her şeyden önce de daha nelerin yapılması gerektiğini söyleme sırası şimdi Meksika halkında.

Yirmi yıl nedir ki? Daha çok ister...

İsyancı kıdemli piyade yüzbaşı Federico

Bence gerek isyancılar olarak bizler, gerekse köy halkları mücadelenin bu denli çabuk gelişeceğini, bugünlere bu denli kısa sürede geleceğimizi düşünmemiştik, yine de daha yapılacak çok şey var... Açıkçası isyancı olarak benim kafamdaki düşünce, hükümete karşı savaş açacak şekilde hazırlanmak ve Birinci Lacandón Ormanları Deklarasyonu'nda da söylendiği gibi, bu savaşı sürdürerek çarpışa çarpışa başkente kadar gelmekti; ben şahsen bu anlamda ikna olmuş biriydim.

Çünkü öyle biçim verilmişti düşüncelerimize, kafamızdaki fikir o şekilde yaratılmıştı. Ama öyle olmadığı görüldü. Mücadelenin olsun, savaşın olsun kendini nasıl ortaya koyacağını bilmiyordu ki hiç kimse. Köylerdeki yoldaşlar örneğin, ellerindeki hayvanları ya da az miktar parayı, nasıl olsa bu uğurda öleceğiz diye tüketmekten çekinmezlerdi, savaşa hazırlanışımız böyleydi bizim.

Eğer vurulup öleceksek, ölmüş olmak için değil, bir mücadele amacı için öleceğiz diye düşünürdük. O zamanlar zihinler daha çok mücadelenin askeri yanına yoğunlaşmıştı. Meksika halkının silahlara sarılacağını ve hep birlikte yönetimi devireceğimizi düşünürdük.

1983 ile 1993 yılları arasındaki ilk on yılda güzel şeyler oldu. Örgüt gelişmeyi, sorunlarını çözmeyi ve kendini düşmandan korumayı öğrendi. Düşman her ne kadar silahlı devrimci bir grup olarak varlığımızı keşfetse de, yolumuza devam etmesini bildik biz ve büyümeyi sürdürdük. Sorunlarımız ya da hatalarımız hiçbir zaman bizi ortadan kaldıracak kadar büyük olmadı çünkü, ne olursa olsun davadan dönülmeyeceğini söyleyen ilk yoldaşların düşüncesi açık ve net bir biçimde yatmıştı bizim de aklımıza. Milis, isyancı ve halklar olarak çoğaldıkça çoğalırken kimsenin en ufak bir kuşkusu yoktu bu konuda.

Silahları bir kenara bırakmadan, onlarsız da mücadeleyi denediğimiz o yıllarda büyük ilerlemeler kaydettik. Örneğin siyasal alanda, 1 Ocak tarihini izleyen o ilk günlerden itibaren, neden savaştığımızı halk bilebilsin, anlayabilsin diye sözlerimiz ve eylemlerimizde olabildiğince açık olduk. Halka gerçekten nasıl yaşadığımızı, yoksulluğu, işçilerin durumunu, sömürüyü tek tek anlatıyorduk. Biz kendi çıkarlarımız için mücadele etmiyorduk; tüm Meksika, tüm halk içindi bizim mücadelemiz ve işte o yüzden de sivil toplum bizi destekledi, desteklemeye de devam ediyor.

İlk elde ettiğimiz ilerleme, sivil toplumun bizi anlamasını, sadece tek başına değil, bizlerle

birlikte de taleplerde bulunmasını ve bu şekilde hükümetin karşısına çıkmasını sağlamaktı.

Ayrıca şunu da öğrendik ki, mücadele edip direnen başka halklar da vardı, çünkü sadece Chipas'ta değil, tüm Meksika'daydı sömürü. Kendi tarzlarında direnen, tıpkı bizler gibi taleplerini hayata geçirmek için can veren öteki yerlilerin mücadelelerine de kulak verdik.

20. ve 10. yılı geride bıraktığımız için kendimi iyi hissediyorum. Barışçı mücadele için bazı şeyler inşa etmiş olduğumuzu görüyoruz, ama bu bitirdiğimiz anlamına gelmiyor, daha işimiz var. Olan biteni iyi olarak görüyor, kendimi iyi hissediyorum, ama öte yandan hâlâ eksiklerimiz olduğunu da hissediyorum.

Kendi içimizde elde ettiğimiz en büyük başarı İyi Hükümet Meclisleri'nin kurulması oldu. Halklarımız hükümetsiz de kendi kendilerini örgütlemeyi öğrendi ve öğrenmeye de devam ediyor. Onlar bizim halklarımız, kendi kendilerini yönetmeyi biliyorlar. Mesela eğitimde, hükümetin verdiği eğitimden çok farklı bir yol izliyorlar. İşte sağlık hizmetleri, hastaneler... ya da açılan küçük ölçekli tanzim satış mağazaları. Bize neyin nasıl yapılacağını söyleyen bizim dışımızdan biri, bir namussuz yok artık karşımızda; işleri başarıyla yürüten bizler, okuma yazma bilmeyen biz kendimiz varız şimdi.

Tüm yapılan bu işlerden gurur duyuyorum, çünkü hep daha ileriye doğru gittiğimizi, her geçen gün daha da ilerleme kaydettiğimizi görüyoruz. Bir şey söylediğimiz zaman, onu yerine getiriyoruz, işte bu bizi çok gururlandırıyor. Kimse onlara ümit vermese de, halklarımız kendilerini

böyle hissediyor. Daima isyankâr olarak devam etmeye kararlıyız, hep öyle kalacağız.

İsyancı kıdemli piyade yüzbaşı Noé

Benim için EZLN'nin kuruluşunun 20. yılını kutlamak çok büyük bir başarı. Yirmi yılı geride bırakmak güzel bir şey. Bu, ilk gelen yoldaşların kurduğu düşlerin başarısıdır. Bizi hazırlamaya başladıklarında, bunun tamamıyla silahlı bir mücadele olacağını sanmıştım. Ama daha 94'ün ilk günlerinden itibaren, kim olduğumuzu, ne için mücadele ettiğimizi duyurmaya başladığımızda, her şey değişti, zira sivil toplum davamızı anlamaya başlamıştı. Ve işte buradan hareketle Komutan Yardımcısı Yoldaş İsyancı Marcos'a teşekkür etmek istiyorum, insanlara bu mücadelenin sadece bizim değil, tüm Meksika'nın mücadelesi olduğunu gösterdiği için, unutulmuşluğumuzu görmelerini sağladığı için.

Yirmi yılı bu şekilde tamamlayacağımızı hiç düşünmemiştik. Savaşmaya çıktığımızda kimler gider kimler kalır diye geçirirdik aklımızdan; zaten o yüzden de Komutan Yardımcısı İsyancı Pedro bize kararımızı verip vermediğimizi sormuştu ve tabii biz de, evet, verdik, demiştik.

Evet, bu on yıllık sürede başarılı sonuçlar aldık, bir kere her şeyden önce, yerliler olarak taleplerimizin amacı neydi, tüm Meksikalılar için öne sürülen on üç talep ne anlama geliyordu, sivil toplum bunu gördü. İnsanlar bizim mücadelemizi anladığında, örgütlenmeye, bizlerle birlikte örgütlenmenin yollarını araştırmaya koyuldu. O zaman bunun ardından EZLN ile buluşmalar

geldi, Convención National Democrática (CND) [Ulusal Demokratik Kongre] gibi örneğin. Örgütümüz barışçı mücadeleye daha fazla ağırlık vererek, bu on yıl boyunca sivil toplumla birlikte çalışmaya başladı. Ancak sivil toplumla barışçı mücadele sürdürülürken bile silahlar bırakılmadı, ne de olsa güvenlik için gerekliydi bu. Zaten eğer barışçı yollardan sonuç alınmazsa, öteki türlü mücadeleye de hazırız biz. Gelip bir ordu içinde örgütlenilsin diye değil, herkes kendi direnişini kendi örgütlesin diye çağrı yapıyoruz. Bizler, bizim köylerimiz İyi Hükümet Meclisleri'nde örgütleniyor, bu da demektir ki pekâlâ hükümetsiz de işlerimizi görebiliriz. Bu yüzden onlardan izin almaya gerek duymadan, bu tür tedbirlere başvurduk biz.

Bizler, Zapatist Ordu olan biz isyancılar, halklarımızı koruyacağız. Şimdiyse, örneğin Meclisler itaat ederek komuta etmeliler. Başka yerlerde de otonomi yoluna gidilmeli, çünkü hükümeti beklemenin bir anlamı yok, çünkü hiçbir zaman bize bir şey vermeyecekler. Bunun için sana gereken sadece bilincin ve inandığın değerler, çünkü hükümetle karşı karşıya geleceksin ve o hükümet de asla sana geçit vermeyecek.

Şu kendimizi kamuoyuna açtığımız on yıl içinde mücadelemizin değiştiğini gördük; bizim kullandığımız bir deyişle, "o kadar da savaşçı olunmaması" için alternatifler arıyorduk. Dışarda örgütlenme olayına şans tanırken içerden de örgütlenmeye devam ettik.

Tabii ki barışçı mücadele verilebilir, ama biz silahlarımızı kullanmaya da hazırlıklıyız, tıpkı on yıl önce olduğu gibi. EZLN'yiz biz çünkü.

Örgütlenme tarzımıza saygı duyulmasını isti-

yoruz. Çok küçükten başlayarak giderek nasıl büyüdüğümüzü gösterdik ve başaracağımıza da inanıyoruz. Tüm bunları başaracağımızı başında düşünmemiştik, ama şimdi bunu görebiliyoruz.

Bu kadar insanın bir araya geleceğini hiç tahmin etmemiştim doğrusu. 1994 öncesinde kuşkular yoktu. Halkın bizimle birlikte silahlı bir ayaklanmaya kalkışacağına inanıyorduk, ama bizi tanıma adına sivil toplumun gelip bizi durduracağını düşünmemiştik hiç. İçlerinde o kadar çok kişiyi tanıdıktan sonra artık onların ne tür insanlar olduğunu biliyoruz. Bu on yıl içinde öğrendiğimiz bazı şeyler oldu. Siyasette hükümetlerin itaat ederek komuta etmeleri gerektiğini öğrendik mesela, biliyorduk zaten ama öğrenmiş de olduk. Askeri anlamda da bu on yıl içinde öğrendiğimiz şeyler oldu. Üzerimize gönderilen 75.000 askere karşı koymayı öğrendik, kuşatmaları, askeri istihbaratları, bizler için hazırlanan stratejileri bertaraf etmeyi, onları hem silahlı hem silahsız olarak savuşturmayı öğrendik. Hiç provokasyonlarına kanmadık, bu şekilde onları atlatmasını bildik. Ekonomide de sürdürdük direnişimizi. Halkımız ne veriyorsa bize onu kullanıyoruz. İdeolojik olarak anladığımızsa, halklarımızın git dediği yere kadar gitmeye devam etmek.

İsyancı kıdemli piyade yüzbaşı Lucio

Mücadelenin ilk on yılına ilişkin konuşursak, bu yılların biz isyancılar ve toplulukları için askeri ve siyasi hazırlık dönemi olduğunu söyleyebilirim. Her şey için bir sürü hazırlık yapılıyordu.

Bugün benim gördüğüm, 1983'ten 1993'e kadar geçen on yılın bizim için çok yararlı olduğu ve halen de yararlı olmaya devam ettiğidir, çünkü o süre içinde çok şey öğrendik, bunu şimdi görebiliyoruz. Örgütümüz, biz ve birçok insan için daha önce olmayan bir yeniliği getirdi. Şu anda ne yaşıyorsak, bunu on yıl öncesinde yaşadıklarımıza borçluyuz.

Savaşmamız gerekiyordu, savaştık. Savaşı silahlı yapmamız gerekiyordu, silahlı yaptık. Mücadelenin silahlı olacağı konusunda ikna olmuştuk hepimiz, kafamızda hiç soru işareti yoktu, onun için hazırlanmıştık çünkü.

Şimdi geçen on yılın ardından baktığımda, 1994'te savaşm başlatılmasının gerekliliğini açıkça görebiliyorum. Savaş uzayabilirdi de, çünkü yolumuz uzun; ama ne olursa olsun halkı hayal kırıklığına uğratmadık biz.

Tüm bu dönem boyunca düşmanımızın da, mücadele içindeki müttefiklerimizin de nerede durduğunu görmüş olduk.

Mücadelenin, silahlı olarak üstelik, uzun yıllar alacağı şeklinde bir düşüncemiz vardı; ama sonradan görüldü ki başka işlerin de yapılması ve öğrenilmesi gerekiyor, özellikle de insanların desteğine ihtiyaç var, ama silahsız olarak bu kez.

O dönemle gurur duyuyorum. Savaşın başlamasından bu yana köylerimizin bugün bile tanık olmaya devam ettiği çok şeyler elde edildi. Sadece konuşmadık, söylediklerimizi yerine de getirdik.

İnsanlar bizim yanımızda silahlarıyla birlikte yer almadı, ama davamızı destekledi ve hükümete karşı olan tavrını korudu. Bunu söylerken silahların artık bir işe yaramadığını söylemek iste-

miyorum. Silahlar burada duruyor işte. Ama Meksika'nın ve dünyanın öteki bölgelerindeki halklarla barışçı bir mücadele sürdürmek de gerekiyor.

1994'ten beri birçok insanla tanışma fırsatımız oldu ve bir şeyler öğrendik. Savaşa ilişkin de çok şeyler öğrendik: Kendimizi savunmak ve savaşmak gibi, düşmanı atlatmasını, savuşturmasını bilmek gibi. Önceleri o ilk on yıl sadece hazırlıktı o kadar, oysa şimdi bu on yıllık askeri-siyasi hazırlıktan kendimizi savunmak için yararlanıyoruz.

Çok ağır darbeler aldık; ama bu bize direnmeyi ve karşılaştığımız sorunları çözmeyi öğretti.

Mücadeleyi yürütüş biçimimiz sayesinde gerek Meksika, gerekse dünyanın her yanından birçok insanı tanıma fırsatı elde ettiğimizi düşünüyorum. Belki de öteki türlü bu hiç mümkün olamayacaktı.Yani şimdi biz durmadan tetiğe basıp kurşun sıkan adamlar olsaydık, başkalarını tanıyacak zamanımız mı olacaktı?

Ben, şahsen şimdi halklarımızın gelişim ve gereksinimlerini karşılayan bir mücadele yürütmekte olduğumuz konusunda çok açık ve netim. Şimdilik durduğumuz yer böyle bir yer ve bakalım, bizden farklı yollar deniyor olsalar da öteki yerli halklar da, kendilerini örgütlemeye karar verecek ya da bunu yapıp yapamayacaklarını görebilecekler mi ileride?

İyi Hükümet Meclisleri'ne sahip olacak noktaya kadar gelir miydik, o zamanlar bilemiyordum; ama artık varlar, çünkü ihtiyaç vardı, çünkü yerli halkların yararınaydı. Bu tür çalışmalar sürecek, çünkü çok planımız var ve her geçen

gün çoğaldıkça çoğalıyoruz.

İçinde bulunduğumuz bu dönemi öteki dönemlerden çok farklı görüyorum ben. Çocuklarımızın doğduklarında artık okulu, sağlık ocağı, kendi özgün sağlık ve eğitim sistemi var. Üretim ve ticaret yapma konularında işimiz hâlâ çok zor, ama onun için de çözüm yolları ve projeler deneniyor; çok iyi bir şey bu, çünkü artık bu da eskiden olduğu gibi değil.

Askeri birlikler olaraksa bizler varlığımızı ve gelişimimizi sürdürüyoruz. İşimiz İyi Hükümet Meclisleri'nin faaliyetlerini koruma altına almak, şimdi artık bununla yükümlüyüz. Başka bir gereksinim olduğunda ilgili talimatları bekliyor olacağız, ama isyancılar olarak şimdilik işimiz de, görevimiz de bu.

İsyancı kıdemli piyade yüzbaşı Cornelio

Bu yirmi yıl boyunca çok şeyler yaşandı, ama tüm bunlar bir kazançtır sonuçta. Eskiden yeraltı çalışması yapılırken düşünce farklıydı. Yerine getirilmesini istediğimiz bazı talepler için savaş hazırlığı yapıyorduk. Kendimizi askeri bir hazırlığa çok fazla vermiştik, silahlarımızla zafere kadar çarpışmaya kararlıydık; başka bir şey ya da başka tarzlar üzerinde hiç düşünmüyorduk.

Birer savaşçıydık bizler ve işte savaşma vakti de gelip çatmıştı. Savaşmak için kamp yerinden ayrılmadan önce dağla vedalaştım. Savaşın süreceğini düşünüyor, sağ kalır mıyım, kalmaz mıyım, bilmiyordum. Oysa sonrasında olan bitenlere bakınca biraz aklımız karıştı doğrusu. Ancak on yıl geçtikten sonra şimdi, çok açık ve net gör-

mekteyiz. Artık mücadelenin birçok yoldan yürütülebileceğini biliyoruz. Öte yandan on yıl sonra yine aynı açıklık ve netlikle gördüğümüz bir başka şey, elde ettiğimiz tüm bu başarıları kalkıştığımız o savaşa borçlu olduğumuz. Halkın desteği, bize olan güveni artık yeni silahımız oldu bizim ve biz bu yeni silahla çok işler başarabiliriz, hükümetle hiçbir sonuç alınamayacağını gördük artık.

Mücadelemizin nasıl bir gelişme gösterdiğini, savaşın nasıl yapıldığını ve sonrasında nasıl bir seyir izlediğini, şimdi tüm bunları görebiliyorum. Mücadelemizle gerçekleştirdiğimiz eylemler, Meksika'nın öteki halklarıyla yürüttüğümüz görüşmeler, üzerimizde üniformalarımız ve maskelerimizle yollara dökülüşümüz. Tüm bunları yapmışız işte, önceden yapılabileceğini hiç düşünmediğim onca şeyi.

Hatta başkente bile ulaştık; ama önceleri bunu silahlarımızla yapacağımızı düşünmüştük. Federal hükümetin de, siyasi partilerin de bizi dinlemeye hiç niyeti yoktu. Ama ne önemi var ki, başkente gittik sonuçta, insanları gördük, onlarla konuştuk; bu çok büyük bir kazanç bizim için.

Yerli halklar direnmeye de, örgütlenmeye de devam ediyorlar. Biz isyancılarsa askeri ve siyasi olarak hazırlıklarımızı sürdürüyoruz, çünkü isyancılar olarak bizler ortadan kalkmadık ki, hâlâ varız. Hazırlıklı olmaya, eğitim yapmaya ve askeri olarak ne gerekiyorsa onu yerine getirmeye devam ediyoruz. Köylerin payınaysa otonom belediyeleri yaşatmak ve itaat ederek komuta etmek düşüyor, çünkü yöneten gerçekte öyle yönetmeli. İşte tüm bunları eyleme döküyoruz şim-

di, çünkü şimdi sıra bunları yapmaya geldi.

Bu on yıl boyunca, psikolojik savaş, kirli savaş, provokasyonlar, paramiliter saldırılar gibi hükümetin bize karşı yürüttüğü değişik savaşları geri püskürtmeyi öğrendik. Bu türden savaşlara girmeyi reddetmeyi ve hayatta kalma konusunda sonuna kadar direnmeyi öğrendik. Halklarımızın nasıl daha iyi hale geldiklerini, nasıl kendi kendilerine direnmeyi öğrendiklerini gördük; o yüzden de diyoruz ki, biz de kendi halklarımızdan bir şeyler öğrendik.

Ben kendi adıma kaydettiğimiz ilerlemeleri görüyor olmaktan memnunum; öyle olduğunu bize başkaları söylemiyor, biz kendimiz görüyoruz. On yılın nasıl geçtiğini anlayamadık bile; yapılacak o kadar çok şey var ki, insan yılların geçtiğini zor fark ediyor.

İsyancı sıhhiye teğmeni Gabriela

İsyancılar olarak bizler, mücadelenin yıllarca süreceğini açıklıyorduk. Kadınlarla, gençlerle konuşuyorduk, böylece taburlar, derken alaylar oluşmaya başladı. Genişlemeye başlamıştık, örgütümüz büyük bir örgüte dönüşüyordu. İlk on yıl tamamıyla büyüme ve genişleme yıllarıydı, her geçen gün daha fazla isyancı yoldaş katılıyordu bize.

1994'ten sonra, artık savaşmaya çıkmıştık ve olacakları göze almıştık; ama işte hâlâ buradayız; kaydettiğimiz ilerlemeleri görüyoruz ve çalışmalarımızı sürdürmek için yaşamaya devam ediyoruz. Her yıl daha fazla katılım olduğunu ve

daha da büyüdüğümüzü görüyorum ben. Örneğin kadın yoldaşların katılımı çok düşüktü; ancak 1994'ten sonra kadın yoldaşlara daha fazla yol açıldı. Köylerdeki kadın yoldaşlar biz isyancı kadınların nasıl savaşa gittiğini, nasıl silahlara sarıldığımızı ve tıpkı erkek yoldaşlar gibi savaştığımızı gördüler. Sadece mutfakta hizmet gören ya da çocuklara bakan kadınlar olmadığımızı, isyancı saflarında da pekâlâ yer alabildiğimizi gördüler.

Savaştan sonra daha fazla kadının gelişi böyle gerçekleşti işte. Şimdi yirmi yıl sonra bile devam ediyor kadınlar gelmeye, yani kadın yoldaşlar katılmaya devam ediyor ve onlarla ne kadar büyüdüğümüz de ortaya çıkıyor. Köylerde de sayıları artıyor kadınların, yerel, bölgesel sorumlular olarak, komite üyeleri olarak daha fazla kadın var artık, mücadelemizin ihtiyacı olan eğitim, sağlık gibi işlere daha fazla kadın katılıyor.

Köylerdeki erkeklerin düşünce biçimlerinde de değişim oldu tabii. Şimdi kadınların katılımına ses çıkarmıyorlar, oysa eskiden izin vermezlerdi. Erkeklerin kafası değişti, her ne kadar henüz yeterli değilse de bu değişim, eskisi gibi değiller. Erkeklerdeki bu değişim, kadınlar bu uğurda mücadele ettiği için oldu; çünkü kadınlar haklarının bilincindeydiler ve erkekleri bu değişimlere zorladılar.

On yıl çok çabuk geçti. Yapılan işler ve katılımlardan dolayı öyle hissediyor insan. Gerçi katılımları engellemeye çalışanlar var, ama neyse ki artık köylerimiz kendi hükümetlerini kurdu. İyi Hükümet Meclisleri sorunları çözmekle yükümlü, her şey ağır ağır, yavaş yavaş oluyor. Köyler, Meclislerine talimat veriyor, Meclisler ne ister-

lerse yapamıyorlar. Buralarda komuta eden halkın kendisi.

Sağlık hizmetinde yer alan biri olarak çok büyümüş olduğumuzu görebiliyorum. Başlangıçta birkaç sağlık ocağımız vardı, önemli olmayan sağlık gereksinimlerini karşılıyorlardı, ama çok çok küçüktüler. Oysa 1994'ten sonra sağlık hizmeti çok gelişti, birdenbire olmadı tabii. Bugün her köyde öncü gönüllüler var, ecza depoları, sağlık üzerine bilgilendirmeler var. Köy halkı sağlık öncü gönüllüsünün kendilerini anladığını hissediyor, çünkü o da onlardan biri zaten, hükümetin gönderdiği biri değil. Şimdi hastanelerimiz bile var ve oralarda küçük kliniklerde çalışmak üzere sağlık öncü gönüllüleri yetiştiriliyor. Daha ihtiyacımız olan çok şey var, ama en azından vahim olmayan hastalıklara artık köylerde bakılabiliyor.

Topraklarımızda, solunum yoluyla geçen enfeksiyonel hastalıklar, parazitler yoluyla geçen hastalıklar, bağırsak enfeksiyonları ortadan kalktı. Bütün bunları faaliyetlerimiz, örgütlenmemiz ve tabii bizi destekleyen sivil toplumun yardımları sayesinde başardık. Öte yandan öncü gönüllüler hijyene ilişkin birçok açıklamalar yapıyorlar, hastalıkların azalmasının bir nedeni de bu.

Hastanelerde artık yavaş yavaş acil vakalara da bakılmaya başlandı. Ben bunların bir gün olacağına inanıyordum şahsen, çünkü her ne kadar bize mücadelenin uzun bir mücadele olduğu sürekli söylense de, ben yine de değişimleri göre göre yolumuza devam edeceğimizi düşünürdüm. Komutan Yardımcısı İsyancı Pedro bize, "Eğer biz ölürsek sizler hazırlıklı olun, çünkü yapılacak çok daha fazla iş olacak, çünkü çok daha fazla insan gelecek" derdi.

Ben de tıpkı üstlerimizin söylediği gibi Meksika'dan ve başka yerlerden çok daha fazla insanın geleceğini düşünürdüm. İşçilerin, öğretmenlerin, öğrencilerin bir gün gelip bizlerle birlikte olacağı söylenirdi ve işte söylendiği gibi de oldu gerçekten. Nasıl örgütlendiğimizi görmek, sağlık öncü gönüllülerimizle birlikte çalışmak için başka ülkelerden gelen doktorlar bile oldu. Federal hükümetin hastanelerinden çok farklı bizim hastanelerimiz; bizde hastalardan hiçbir ücret alınmaz, öncü gönüllüler de köyleri için ücretsiz çalışır.

Mücadelemizden onur duyuyorum; çünkü köylerimizin gerçek anlamda iyiye gittiğini görüyorum, çünkü bizi yabancı ülkelerde de destekleyen insanlar var, çünkü iktidar peşinde olmak için değil, tüm marjinallere sahip çıkmak için mücadele ettiğimizi görüyorlar. Başka örgütler iktidarı ele geçirmekten bahsedip durur, ama bu arada hiçbir şey yapmazlar; oysa bizler iktidarı almayacağımızı, ama kendi kendimizi örgütleyeceğimizi söylüyoruz. Bunun için onur duyuyorum işte.

Biz, Komutan Yardımcısı Yoldaş Marcos'un dediği gibi, öteki yoldaşların geçebileceği bir köprü gibiyiz.

Yoldaş Raúl
Zapatist köyler temsilcisi

Biz uzun sürecek bir savaşa topyekûn hazırlandığımız bir on yıl geçirdik. Düşman köylerimize saldırdığında gerekli olacağını düşündüğümüzden, fasulye, şekerkamışı, muz, *yuka* ekerdik topraklarımıza.

Derken, bizler köyler olarak savaş için örgütlenmeye başladık. Savaşa ferman çıkardık, çünkü bunun başka yolu olmadığını gördük. Savaşın başkente kadar uzanacağını düşünüyorduk, ama savaş gelip çatınca işler başka türlü seyretmeye başladı.

Bugün köylerimizde birçok değişim yaşanıyor. Yoldaşlar bize, siyasi ve askeri olarak hazırlıklı olun, hepsinin sırası gelecek, derlerdi, haklı da çıktılar, tüm bunların yararını görüyoruz şimdi...

Komutan Yardımcısı Marcos'a çok güveniyoruz, çünkü halkın söylediklerini yapan biri o; kendi isteklerini yapan ötekiler gibi değil, öyle bir insan değil, bizlerle birlikte ve ona güveniyoruz, o da bize...

Şimdilerde otonom belediyelerde örgütleniyoruz ve her defasında daha fazla yapılacak iş çıkıyor karşımıza. İyi Hükümet Meclisleri'yle birlikte tabii daha da çoğaldı işler ve hiç bitmiyorlar.

Başlangıçta, sağlık olsun, eğitim olsun, tüm bu işleri silahla başaracağımızı düşünürdük; ama sonradan silahları bırakmaksızın başka yolları deneyerek de örgütlenebileceğimizi ve örgütlü faaliyetlerimiz sayesinde onları başarabileceğimizi gördük. Federal hükümetle olamazdı bu, çünkü onlardan hiçbir şey beklemiyoruz; ama sadece insanlarla bir araya gelip birlikte örgütlenirsek, o zaman oluyor.

Yavaş yavaş da olsa görevimizi yerine getirdiğimiz için kendimi mutlu hissediyorum. Bu yüzden güveniyoruz örgütümüze; kendimiz de gördüğümüz, kendimiz de yaşadığımız için, sadece lafta kalmadığı için.

Benim yaşadığım yerde yol yok, ama eğitim var, çocuklar öğrenerek büyüyor artık. Sağlık alanında da öncü gönüllülerimiz var ve ihtiyaçlarımızı gidermeye başladık, yine de hâlâ birçok eksiğimiz var.

Federal hükümet bize bugüne kadar hiçbir şey vermedi, hep bu yüzden de direndik ya zaten. Hiçbir şey vermediği için ondan herhangi bir şey elde etmek gibi bir niyet taşımıyoruz. Halihazırda köyler için en önemli olan direniş; direniş ve örgütlenme.

Benim on dokuz yılım mücadelede geçti. Köyüm, ilk katılan köylerdendi. On dokuz yıllık mücadeleden sonra şevkimi hiç kaybetmiş değilim, çünkü mücadeleyi anlıyorum; çünkü her şeyin ötesinde, söylenenler gerçekleşti, yani doğru oldukları çıktı ortaya.

Yoldaş Gerardo
İlk Zapatist köylerden

1984'te örgütlenmemizi başlattığımızda olayların nasıl gelişeceğini bilmiyorduk. Adım adım kendimizi yönlendirerek, ama daima ilerlemeyi sürdürüp her şeyden önce de güvenliği elden bırakmayarak yol aldık.

Yaklaşık yirmi yıl önce, o ilk yıllarda isyancı yoldaşlar köylere geldiğinde, köylerin üzerine düşen ana görev dağdaki isyancıların güvenliğini sağlamaktı. Onlara bakıp kollamak köylerin işiydi.

Hayatta kalmaları için ihtiyaçlarını karşılamak da vardı o işlerin arasında. Ne tedarik ede-

biliyorsak, peksimet, *pinolito,* şekerkamışı, ne bulabilirsek artık, onlara taşıyorduk. Yanlarında hiçbir şeyleri olmadığını biliyor ve elimizde ne varsa veriyorduk.

Köyler olarak çoğalmaya devam etmemiz ve bir yandan da davamızı açıklamamız gerekiyordu insanlara. Önceleri birkaç aile, derken tüm köy. Yani görüldüğü gibi o yıllarda çok işimiz vardı yapılacak; isyancıların güvenliğini gözetmek, elimizdekilerle, azar azar da olsa onların ihtiyaçlarını karşılamak ve ayrıca mücadelemizi anlatmaya devam ederek daha fazla aileyi ve daha fazla köyü kazanmak.

Sonra savaşa karar verildi. Kararı veren bizlerdik, artık başlamamız gerekiyordu. Ve derken

ardından başka faaliyetler geldi. Bu yüzden istediklerimize ulaşmak için örgütlenmemiz gerektiğini, kimseden, ne federal hükümetten ne herhangi birinden, hiç kimseden hiçbir şey beklememiz gerektiğini artık hepimiz çok iyi biliyoruz.

Benim köyümde eskiden okul yoktu, hiçbir şey yoktu. Ama çocuklar şimdi eğitim öncü gönüllülerinden kurslar alıyor, bizler de okul inşa ediyoruz, herkese değişik işler düşüyor tabii.

Direnişin anlamı şu: İyi yaşamak için çaba göstermeliyiz. İnsanlar isteklerini bir lokma ekmekle sınırlamıyor artık, alın terinle neyi ne kadar elde edersen onu yersin. Direnişi hiç bırakmayacağız, sonuçta bizim bir direnişimiz var.

Mücadele uzun ve zorlu, geniş zamana yayılmış bir mücadele. Bazen keyfimiz iyice yerine gelir, dans etmeye başlarız, bazen sadece işi düşünür ve çalışırız. Böyle gidiyoruz işte, hevesimiz de neşemiz de yerinde.

Komutan Abraham
Devrimci yeraltı yerli komitesi

1 Ocak 1994'te şimdi olanların hiçbirini geçirmemiştim aklımdan, Şehirleri silahlarımızla ele geçirmeyi tasarlıyorduk o zamanlar. Hayatta kalacağımızı bile düşünmemiştik; belki de vurulacaktık ve yerimize geçecekler devam ettirecekti mücadeleyi. İnsanlar tanıyacağımızı, destek göreceğimizi düşünmemiştik. Davamızı anlayacak çok az insan olur diye düşünüyorduk o vakitler.

Değişim çok büyük oldu tabii; bir sürü insanın bizden söz ettiğini gördük çünkü. Savaşın

durdurulması ve başka yolların araştırılması, siyasi alana girilmesi gereğinden bahsetmeye başladılar. Halkın, çözümü öteki tarafta aramamızı söyleyen gücünü fark ettik. Halk şiddete hayır diyordu, biz de kulak verdik onun sesine.

Toplumun bizimle birlikte hareketlendiğine birçok kereler tanık olundu.

Yürüyüş* güzergâhı boyunca çok heyecanlanmıştık gerçekten. Kendi topraklarımızda öteki insanları tanıma şansımız olmamıştı hiç, ama Danışma ve Yürüyüş sayesinde ötekileri de tanıdık. Yürüyüş sırasında birçok, ama birçok insanla tanıştık. Hiç beklemediğin sayıda insanı görmek çok hoştu. Bizim yalnız olmadığımızı haykırıyordu hepsi de, çok heyecan vericiydi gerçekten.

Federal hükümetin insanlara kulak vermemesini umursamıyoruz artık, çünkü halkın gücünü görüyoruz. Ne federal hükümeti ne de siyasi partileri umursuyoruz. Bize sadece meclisteki sandalyelerini sundular, yani gelip oturmamızı söyleyecek kadar tuttu yüzleri, ama hiçbir şeyi ciddiye almadılar, o kadar rahatlardı ki.

O yüzden federal hükümet artık yetti, onu bırakıp mücadeleye, daha fazla çalışmaya devam etmeli, yani zaman gerekiyor bize, köylerde örgütlememiz gereken daha çok işimiz var çünkü.

Bugün bir örgütümüz varsa, federal hükümet izin verdiği için değil; örgüt ve mücadele kendi başlarına ayakta durabildikleri için var. Federal hükümetten iyi ve doğru olanı beklemek mümkün değil. Karar veren halk. Biz bugün hayattaysak, var olmayı başardığımız içindir; bizi ortadan kaldıramadılar.

Siyasiler de davamıza hiç önem vermediler,

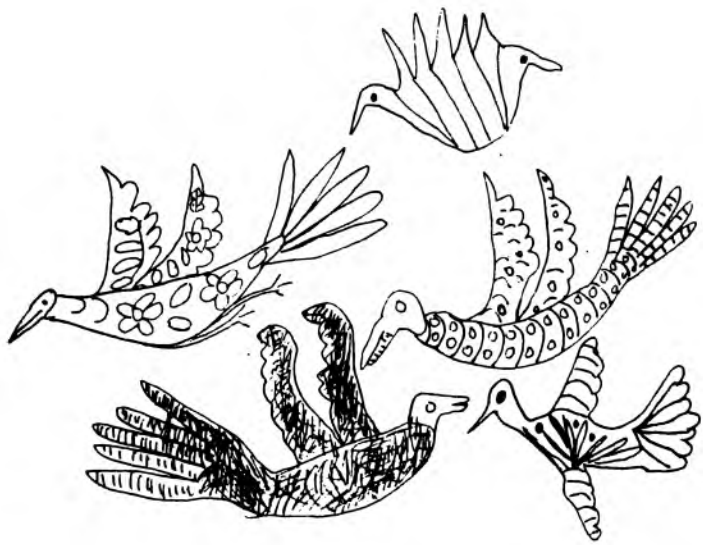
* Zapatistlerin 2001'de başkente gerçekleştirdikleri *La Marcha del Color de la Tierra*, "Toprağın Rengi Yürüyüşü". (ç.n.)

ama bu şaşırtmamalı, onların herhangi bir şey yapacağı yok. Ancak zaten köyler olarak, yasayla ya da yasasız, gereğini yapmaya karar vermiştik biz.

Mesela 1994 savaşında da, güya hükümet izin vermiyordu ama savaş çıktı. İyi Hükümet Meclisleri için de öyle olacak, federal hükümet istese de istemese de yerine getirilecek bu iş.

Çok gurur duyuyorum şimdi. Sebeplerinden biri, hayattayız ve örgütlenme sürecine tanık oluyoruz, ötekisi ise, değişimler gerçekleşti. Yirmi yıl çok kısa bir süre. Oysa önümüzde uzun bir mücadele var. Bunu bize 1984'ten beri söylerlerdi, uzun ve zorlu bir mücadele derlerdi. Ondan eminiz artık.

Yirmi yıl olmuş, ama yeni başlıyoruz.

Zapatist mücadele ve direnişin on yılı

1 Ocak 1994'te bir daha gitmemek üzere gelmişti EZLN. O şafak vakti, Chiapas eyaletine bağlı yedi merkez belediye başkanlığını işgal eden birlikler sadece ülkeyi değil, tüm dünyayı şaşırttılar. Birinci Lacandón Ormanları Deklarasyonu'nca da teyit edildiği üzere, "en son ama haklı bir çare" olduğuna karar verilmiş bir savaşın ilk günleriydi. Sefalete, sömürüye ve ırkçılığa, ama her şeyden önce unutulmuşluğa karşı başvurulan bir çareydi. Talepleri şöyleydi: Barınacak çatı, toprak, iş, sağlık, eğitim, beslenme, özgürlük, bağımsızlık, adalet, demokrasi ve barış.

17 Kasım 2003'te, çoğunluğu Chiapas'lı yerlilerden oluşan bir ordunun kuruluşunun 20. yılı kutlandı. Düzenli bir ordu olaraksa 1 Ocak 2004'te, federal hükümete açtıkları savaşın 10. yılını kutluyorlar; öyle bir ordu ki, elindeki savaş malzemesi kıt da olsa, sözcükleri ve isyankârlığı, onuru ve direnişi, önerileri ve paradoksları yla zengin.

On yıl yeraltında, bir diğer on yılsa kamuoyuna açık olarak geçmiş. Söylemesi kolay, ama, 1983 yılının 17 Kasım günü, yerli ve melez bireylerden oluşan küçük bir grubun Lacandón Ormanları'nın ücra bir köşesine gelerek orada, en temel haklarına sahip çıkmak üzere günün birinde Meksika hükümetine karşı savaş açacak bir ordu kuracağını kim hayal edebilirdi? O günün, Serbest Ticaret Anlaşması'nın hararetle kabul edildiği güne, yani 1 Ocak 1994'e denk geleceği de hayal edilebilir miydi hiç? Dahası, savaşın başlangıcından on, kendi temellerinin atılmasından yirmi yıl sonra, sadece devletin askeri güçleri karşısında değil, ama asıl olarak, hem iktidar hem de vakti zamanında kardeş gözüyle bakılmış grupların –üstelik bir kereyle de yetinmeden– aktörlüğünü yaptığı siyasi vahşet karşısında da aynı ordunun ayakta kalabileceğini kim düşünebilirdi?

Mevcut metin temelde bu on yılı gün ışığına çıkarıyor ve bu dönemdeki Zapatist siyasal inisiyatifleri, savaştan siyasal anlamda bir çıkışı gerçekleştirmek için gösterdikleri çabaları, binlerce Chol, Zoque, Tojolabal, Tzotzil, Mam ve Tzeltal'ın isyan ve direnişini anlatıyor. Metnin ele aldıkları arasında, EZLN'nin yol alırken geliştirdiği stratejiler çerçevesinde ve "soru sorarak yürüme"

ilkesine dayanarak ulusal ve uluslararası sivil toplumla bir on yıl boyunca sürdürdüğü o uzun buluşmalar listesini yerli yerine oturtmak da var.

Bu ilk on yıllık bölümün büyük kısmında EZLN kendini silahlardan çok, içinde direnişle başkaldıran binlerce yerli halkın örgütlenişinin ön plana çıktığı bir siyasal mücadeleye adadı. Ancak siyasal alanda öne çıkışları, San Cristóbal de las Casas'ta, Las Margaritas'ta, Altamirano'da, Oxchuc'ta, Huixtán'da, Chanal ve Ocosingo'da giriştikleri o ilk muharebeleri tabii ki unutturamaz bizlere. Bugünlere kadar süregelmiş bir savaşın başlatılmasını da unutamayız, unutmamalıyız da; çünkü o zamanki dışişleri bakanı José Ángel Gurría'nın söylediği gibi kâğıt üstünde bir savaş değil, tersine her iki taraftan ölümlerin olduğu kanlı bir savaştı bu; bir yanda ilk kez bir başkaldırışta birleşmiş Tzotzil, Tzeltal, Tojolabal, Chol, Mame ve Zoque yerlileri, öte yandaysa son model silahları, uçak, helikopter ve tanklarıyla tam teşekküllü bir ordunun yer aldığı eşit olmayan bir savaş; öyle ki ordu, yani kurumsal olan, karşısında bütün Meksikalılar için "demokrasi, özgürlük ve adalet" çağrısmda bulunan ve hâlâ da aynı hakları talep eden bir yerliler ordusu bulunca şaşırıp kalmıştı.

Aynı zamanda şunu da unutmamakta yarar var: Zapatistlerin siyasal yolu askeri, paramiliter ve polis saldırıları arasında çizilmeye çalışıldı; bu saldırılar La Selva, Los Altos, Kuzey ve Kıyı Chiapas'ta yüzlerce yerleşim yerini hedef alacak şekilde bugün de hâlâ devam ediyor. Peki saldırıya uğrayanların suçları neydi? "İçine birçok dünyanın sığacağı daha iyi bir dünya"nın mümkün olduğuna inanmak.

1 9 9 4

Zapatist Ulusal Kurtuluş Ordusu'nun silahlı ayaklanışı: Savaş

EZLN, 1 Ocak 1994 saldırısıyla Chiapas'ın yedi kasabasını birden ele geçirerek askeri ve siyasal bir başarı kazanmış oldu. Zapatistlerin eylemleri, kendilerinin de sonradan ifade edeceği gibi, dikkat çekmek amacıyla indirilmiş çok sert bir başlangıç darbesi anlamını taşıyordu. Ve gerçekten de dikkatleri çekmeyi başardılar. Sonrasında tarih bir başka dönemece girecek ve çok geçmeden tüfekler susarak Zapatist mücadelenin ana silahı olan söze yer açacaktı.

Ocak ayının ilk günü, sabaha karşı EZLN Carlos Salinas de Gortari başkanlığındaki "yüce hükümet"le federal orduya karşı savaş açtı. Aynı

gün Zapatistler on talepten oluşan siyasal programlarını tanıttılar ve yedi merkez belediyeyi silahla ele geçirmiş bir güç olarak, tüm Meksikalılar için demokrasi, özgürlük ve adalet mücadelelerini ilan ettiler.

O gün ele geçirilen her belediye beldesindeki belediye binasının balkonundan okunan ve şimdi artık çoktan efsane olmuş küçük bir gazete, *El Despertador Mexicano** aracılığıyla da çoğaltılıp dağıtılan Birinci Lacandón Ormanları Deklarasyonu'nda EZLN Meksika halkına şöyle seslenıyordu: "Biz özgür ve dürüst erkeklerle kadınlar, ilan etmekte olduğumuz savaşın son çare, ama geçerli bir çare olduğunun bilincindeyiz. Diktatörler yerli halklarımıza karşı yıllardır adı konmamış kirli bir savaş yürütüyorlar; bu yüzden,

* Meksika çalar saati anlamına geliyor. (ç.n.)

iş, toprak, barınacak çatı, beslenme, sağlık, eğitim, bağımsızlık, özgürlük, demokrasi, adalet ve barış için mücadele etmeyi hedefleyen, Meksika halkı için hazırlanan bu planı destekleyerek ona kararlı bir şekilde katılmanızı istiyoruz sizlerden. Halkımızın bu en temel talepleri gerçekleşinceye, özgür ve demokratik bir Meksika yönetimi kuruluncaya dek savaşmaktan vazgeçmeyeceğimizi duyururuz." (Birinci Lacandón Ormanları Deklarasyonu, 1 Ocak 1994.)

El Despertador Mexicano'nın başyazısında Zapatistler silahlı ayaklanmalarının gerekçelerini şöyle açıklıyordu: "Yüzlerce yıldır hep istiyor ve hiçbir zaman gerçekleşmeyen vaatlere inanıp duruyoruz; bize sürekli sabırlı olmamız ve daha iyi zamanların gelmesini beklemeyi bilmemiz söylendi. Temkinli olmamız salık verildi, geleceğin farklı olacağı vaat edildi. Ama gördük ki hayır, her şey ana babalarımız, nine ve dedelerimizin yaşadıklarının aynısı ya da daha kötüsü. Halkımız açlıktan ve tedavisi mümkün hastalıklardan ölmeye devam ediyor, okumasız yazmasız bırakılma dahil her türlü ihmalkârlık ve kültürsüzlük bataklığına gömüldükçe gömülüyor. O yüzden anladık ki eğer bizler savaşmazsak aynısını çocuklarımız da yaşayacak ve bu hiç de adil olmayacak." (*El Despertador Mexicano*, 1 Ocak 1994.)

Ertesi gün (2 Ocak) Zapatist güçler dağlara doğru çekilme operasyonunu başlattılar. EZLN birlikleri, yoldaşlarının güvenli bir biçimde geri çekilmesini sağlamak için Otuz Birinci Askeri Bölge'nin ana üssü olan Rancho Nuevo Karargâhı'na saldırdı.

En acımasız çatışmalar, yerli isyancıların iki

gün boyunca 1.800 asker tarafından kuşatıldığı Ocosingo'da yaşandı; izleyen gün 2.400 asker daha katılmıştı kuşatmaya. Belediyenin pazaryerinde bir grup Zapatist ve sivil mahsur kalmıştı, kurşun yağmuru aralıksız devam etti. O günlerden birinde, başkaldıran yerli yerleşim yerlerinden Prado Payacal'da basının karşısına çıkan Tzeltal kökenli isyancı Zapatist teğmen Amalia şunları söyleyecekti: "Evet, başlangıçta bir parça korkmuştum; ama sonra, bir kere tetik çekmeye başladın mı, artık bir şey hissetmezsin. Evet, tabii insan korkuyor, ama açlık ya da hastalığın seni öldürmesine izin vererek yaşamaktan daha çok korkuyorsun. Onun için mücadele ediyoruz ya zaten, artık ölmemek için."

Ortaya çıkan vahşet ve ölüm tablosuyla birlikte savaş Meksika topraklarına yerleşmişti bir kere. Federal ordu yolları kesmeye başladı, öyle ki, içinde Zapatist sağlık elemanlarının bulunduğu bir otobüs kurşunlarla delik deşik edildi. Federal hükümet kuvvetleri Uluslararası Kızılhaç'a ait bir ambülansa da ateş açmış ve iki sağlık görevlisini yaralamıştı. Ordu 2 Ocak günü öğleden sonra, ele geçirilen belediyeler arasında en önemlisi olan San Cristóbal de las Casas'a girdi. Aynı tarihlerde, despotluğu, suiistimalleri ve muhaliflerini sistemli olarak baskı altında tutmasıyla ünlü eski Chiapas eyalet başkanı General Absalón Castellanos Domínguez, isyancılar tarafından savaş mahkûmu olarak esir alınmıştı.

3 ve 4 Ocak tarihleri arasında askerler Ocosingo'da kontrolü ele geçirdiler. O günlerde yüzlerce kitle iletişim aracı bölgeye ulaşmış ve kasabaya girişlerini izleyen saatler içinde ölülerin tespiti işine başlanmıştı. Onlarca ölü vardı. Tüm

gazeteciler farklı sayılar veriyor, ama çoğunluğun sivil olduğunda birleşiyorlardı. İşte bu aynı yerde, uluslararası büyük haber kanallarının fotoğrafçı ve kameramanları elleri arkadan bağlanmış olduğu halde savunmasız bir biçimde katledilen beş Zapatistin görüntülerini yakaladılar.

Aynı saatlerde Altamirano belediye beldesinde Zapatistler yaralılarını yerel hastaneden çıkarırken, Yetmiş Beşinci Piyade Tugayı'nın 3.000'den fazla askeri San Cristóbal de las Casas'ın kontrolünü yeniden ele geçiriyordu.

Askeri taciz sonunda gazetecilere kadar ulaşacak ve *La Jornada* gazetesiyle Agence France-Presse ve *El Financiero*'nun araçlarına ateş açılacaktı.

Yollarda basın konvoylarını takip eden askeri araçlar görülüyordu ve bu takip yavaş yavaş sivil toplum kuruluşlarının temsilcilerine karşı da uygulanmaya başlanmıştı. Çatışma bölgesine geçiş engellenmeye devam ediyor, ama basın alternatif yolları kullanarak yine de ulaşmayı beceriyordu. O saatler itibariyle yerlilerin başkaldırdığı haberi artık tüm dünyaya yayılarak belli başlı gazetelerin baş sayfalarını çoktan işgal etmişti.

Federal hükümet suskun geçiştirilen saatlerden sonra ilk açıklamalarını ikinci dereceden bir yetkilisinin ağzından yaptı: Hükümetin bakan yardımcısı Socorro Díaz, sağduyu yoksunluğu ve despotluğuyla hemen kendini belli eden bir bildiri okumuştu. Federal hükümetin Salinas rejimi boyunca şaşılacak derecede iyi çalışan iletişim politikası, o andan itibaren ilk yenilgisini alacak, inandırıcılık ve meşruluk savaşını hızla kaybedecekti.

Bakanlık bildirisinde çatışmanın boyutları

küçümseniyordu: "Chiapas'ın yüz on belediyesinden sadece dördünde hassasiyeti olan bir durum söz konusudur, geri kalan yüz altı belediyede koşullar normalliğini korumaktadır." Olanlar gayri meşru gösterilmeye çalışılmaktaydı: "Şiddet yanlısı gruplar ulusal olduğu kadar dış kaynaklı karışık çıkarlar peşinde olup Orta Amerika'nın öteki şiddet yanlısı fraksiyonlarıyla benzerlik ve yakınlık sergilemektedir." Ve birçok kereler olduğu gibi bir kez daha yerli olana karşı ayrımcılık yapılmaktaydı: "Bazı yerlilerin kendilerine katılımı sağlanmıştır, ama hiç kuşku yok ki bunlar kullanılmış yerlilerdir."

Bu arada Ocosingo'nun dış mahallelerinde çatışmalar hâlâ sürerken, San Cristóbal de las

Casas piskoposu ve Chiapas sorununun anlaşılmasında kilit isimlerden biri olan Samuel Ruíz García, tacizlerin derhal durdurulması ve ateşkes çağrısında bulunmuştu. Aynı gün Meksika Hava Kuvvetleri'ne bağlı uçak ve helikopterler San Cristóbal de las Casas'ın güney tepeleriyle, La Selva bölgesindeki dağları bombaladılar. Ertesi gün federal askeri güç, Zapatist kuvvetlerin elindeki az sayıdaki askeri teçhizata rağmen yedi uçağının isyancılar tarafından vurulması karşısında şaşkına döndü. İlk beş günün EZLN tarafından yapılan askeri bilançosu aşağıdaki sonuçları veriyordu: Zapatistlerden dokuz ölü ve yirmi ağır yaralı (Ocosingo'da savunmasız olarak öldürülen yerliler hariç), federal ordudansa, yirmi yedi ölü, kırk yaralı ve kendileri teslim olan yüz seksen esir. Esirler daha sonra serbest bırakılmışlardı. (EZLN bülteni, 6 Ocak 1994.)

Aym şekilde 1 ve 2 Ocak günleri eyaletin dört hapishanesinde bulunan (ikisi San Cristóbal de las Casas'ta, biri Ocosingo'da ve biri de Las Margaritas'ta) iki yüz otuz mahkûm da Zapatist güçlerce salıverildi.

Reyes Magos Günü* Başkan Salinas ulusa hitaben verdiği ilk mesajda meselenin bir yerli ayaklanması olduğunu inkâr etti ve silaha sarılanlara af teklifinde bulundu. Aynı anda sivil toplum da savaşı durdurmak ve federal ordunun operasyonlarını gözlemlemek amacıyla örgütlenmeye başladı; bu maksatla on beşin üzerinde sivil örgüt bir araya gelerek Coordinadara de Organizaciones Civiles por la Paz (CONPAZ) [Barış İçin Sivil Örgütler Koordinatörlüğü] oluşturdular.

İşte böylesi büyük yankılar ortasında, EZLN

* İsa'nın doğumunu müjdeleyen Doğu'nun üç bilge kişisinin anısına kutlanan ve çocuklara adanmış bir Hıristiyan bayramı. (ç.n.)

sivil toplumla iletişim stratejisi çerçevesinde yayımladığı ve sonunda asıl silahı haline dönüşecek seri bültenlerin ilkinde, federal hükümetle diyalog kurma koşullarını şu şekilde ortaya koyuyordu: Kendilerinin silahlı bir savaş gücü olarak tanınması, karşılıklı ateşkes, federal birliklerin geri çekilmesi, bombardımanların sona erdirilmesi ve Ulusal Arabuluculuk Komisyonu'nun oluşturulması. (EZLN bülteni, 6 Ocak 1994.)

Tüm bunlar olurken, isyancı hareketle ulusal ve uluslararası sivil toplum arasında bir dayanışma da baş göstermeye başlamıştı. En fazla eleştirenler bile, eleştiriyorsa onların yöntemlerini eleştiriyor, ama en tepkisel kesimlerde yer alan insanlar dahil kimse onların dava sebeplerini geçersiz sayamıyordu. Batı Yarıküresi Egemen Yerli Ulusları Federasyonu, Uluslararası Yerli Meseleleri Danışmanlığı ve Washington Barış

Merkezi, Birleşik Devletler başkentindeki Meksika Büyükelçiliği önüne gelip gösteri yapıyor ve EZLN'nin ordu tarafından takibata uğramasının derhal durdurulmasını talep ediyordu. İspanyol Birleşik Sol Partisi de baskıların durdurulup siyasal bir çözüm aranması yolunda bir çağrı yapmıştı.

Benzer şekilde Kanada Eylem Ağı, Meksika'nın Ottawa'daki elçiliğinde bir gözlemci bulundurmayı başarmış, Meksika Spartaküs Grubu, Bağımsız Demokratik Hareket, Halk Savunma Komitesi ve Emek Partisi, savaşın durdurulması, insan haklarına saygı, diyalog için koşulların oluşturulması ve toplumsal geri bırakılmışlığa çare taleplerinde bulunmuşlardı. Bu arada Madrid'de Meksika Yerli Halkıyla Dayanışma Komitesi tacizlerin durdurulması için bir yürüyüş gerçekleştirmekteydi.

Manuel Camacho Solís, Chiapas'ta Barış ve Uzlaşma Komisyonu'nun başına atandığında, La Selva ile Los Altos bölgelerinin bombalanması devam ediyordu ve işte üst düzey federal hükümet üyeleri arasında ilk savaş firesi bu sıralarda verilmeye başladı: Devlet bakanı, eski Chiapas eyalet başkanı Patrocinio González Garrido istifa ediyor ve yerine Jorge Carpizo getiriliyordu.

Londra'daki Ammesty International (AI) [Uluslararası Af Örgütü] federal ordunun yerli topluluk köylerini bombalamasını lanetlerken, İspanya'da aydın, sanatçı ve yazarlar çatışmadan siyasal bir çözüm yoluyla çıkılmasını öngörüyorlardı. Merkezi Amerika Birleşik Devletleri'nde, Manhattan'da bulunan Anayasal Haklar Merkezi yerlilere karşı girişilen infaz ve bombardımanları duyuruyordu tüm dünyaya.

Başkaldırışın üzerinden iki hafta bile geçmeden, EZLN kendi mücadelesini açıklamaya çalışmak gibi zorlu bir işe girişti; bu öyle bir mücadeleydi ki, sivil toplumla gerçekleşen sürpriz buluşma ve yürüyüşler üzerine inşa edilmeye başlanmıştı, ama savaş öncesi ilkelerden de ayrılıyordu bu arada. Yayınladıkları ilk bildirilerden birinde Zapatistler ilk kez iktidar ve seçim sistemleri karşısındaki tavırlarını açıkladılar; söz konusu duruşlarını (ısrarla bu konuda açıklamalarda bulunmaya devam ederek) tüm bu geçen yıllar boyunca da korudular: "EZLN şu ya da bu partinin kazanması peşinde değildir; EZLN'nin aradığı, halkın kendi düşüncesine en uygun olanı seçme özgürlüğüne, adalete ve demokrasiye sahip olması ve nasıl tezahür ederse etsin, bu iradeye, bütün Meksikalılarla öteki halkların saygı ve anlayış göstermesidir. EZLN, hangi partiden olursa olsun hükümetin, gerçek anlamda özgür ve demokratik seçimlerle işbaşına gelmiş meşru bir hükümet olmasını ve başta biz yerliler olmak üzere Meksika toplumunun en acil gereksinimlerini çözmesini istemektedir." (EZLN bülteni, 11 Ocak 1994.)

Yerli isyanının başlamasından on iki gün sonra, devlet başkanını ateşkese ve isyankâr yerlilerle diyalog kurmaya zorlamak için kitlesel bir eylemde bulunma duyurusu yapıldı. Ulusal sivil toplum sesini yükseltti ve kendini dinletti. Meksika halkının siyasal bir çözüm lehine, dalga dalga yayılan taleplere ve baskıya yanıt vermesi gerektiğini düşünen Salinas, eylemden sadece birkaç saat önce ateşkes ilanını imzalamaya karar verdi: "Ordu yalnızca saldırıya uğrarsa karşılık verecek" dedi. Her şeye karşın yürüyüş gerçek-

leşmiş ve Güneydoğu Meksika'daki savaşa karşı çıkan 100.000'in üzerinde insan, başkentin Zócalo Meydam'nda bir araya gelmişti.

Ne var ki ateşkes ilanından yirmi dört saat sonra silahlı helikopterlerle takviye edilmiş askeri birlikler Ocosingo'daki bir Zapatist birime saldırdılar. Savaş dağlara taşınmış, ateşkesin geçerliliği yalnızca kentlerle sınırlı kalmıştı. Buna rağmen EZLN ateşkesi kabul etti.

EZLN, o 1 Ocak günü ülke gündemine bomba gibi düşmüştü, savaşı başlatmış ve liderlerinin daha sonra açıklayacağı gibi, değişik bir dünyayla, hiç düşünmediği bir senaryo, hiç hayal etmedikleri bir panoramayla karşılaşmıştı. Öyle bir dünyaydı ki, onların davalarını anlıyor; ancak, anlamakla kalmayarak, tarafların silahları sussun diye harekete geçiyor, yollara çıkıp yürüyordu. EZLN'nin tarihi için belirleyici bir andı bu: Ya sivil toplumu dinleyecek, kendini durduracak ve tanımadığı bir dünyayla karşı karşıya kalacaktı –ki buna hazırlıklı olmadığı aşikârdı– ya da on yıldır hazırlığını yaptığı silahlı mücadeleye devam edecekti. İlkini seçti ve o andan itibaren de asıl silahı olacak sözü kullanmaya hazırladı kendini; kendisini desteklemiş, ama silahını alıp peşinden gelmemiş bir sivil topluma kulak verecek, sorular soracak ve çağrılarını anlamaya çalışacaktı.

Şubat-Aralık

1994

San Cristóbal de las Casas Katedrali Görüşmeleri, Zapatist delegasyonun dağlara çekilmesi, Ulusal Demokratik Kongre (CND), federal ve eyalet seçimleri, askeri kuşatmanın kırılması

Ateşkesten sonra olaylar ardı ardına tetiklenmeye başladı. 13 Ocak'tan 24 Ocak gününe kadar kadar EZLN Manuel Camacho Solís'i federal hükümetin temsilcisi olarak tanıdı, geçici olarak vekillik eden Chiapas eyalet başkanı istifa ederek yerine Javier López Moreno atandı. Kısa sürede bir dizi değişim yaşandı, ama hiçbiri, daha sonra Komutan Yardımcısı Marcos'un açıklayacağı gibi, temele inemedi.

Başkan Salinas tarafından teklif edilen affa ilişkin olarak Zapatistlerin sözcüsü, başlığı "Bizim neyimizi affedecekler?" olan ve aydınlarca

karşılığı verilemeyecek denli mükemmel bir savunma söylevi olarak değerlendirilen yazılı bir yanıt verdi: "Neden dolayı affımızı istememiz gerekiyor ki? Neyimizi affedeceklermiş bizim? Açlıktan ölüp gitmeyişimizi mi? Sefaletimiz karşısında suskun kalmayışımızı mı? Sırtımıza yüklenen şu devasa tarihi aşağılanmışlık ve terk edilmişlik yükünü tevazuyla taşımayı daha fazla kabul etmeyişimizi mi? Bütün öteki yolların kapandığını gördükten sonra silahlarımıza sarılıp başkaldırışımızı mı? Hafızaların hatırlayabildiği en baskıcı ve saçma ceza yasası olan Chiapas Ceza Yasası'na umut bağlamayışımızı mı? İnsanlık onurunun, üstelik de en yoksul bırakılmışların içinde hâlâ yaşamakta olduğunu, ülkemize de, dünyaya da göstermeye kalkışımızı mı? Harekete geçmeden önce kendimizi iyi ve bilinçli bir biçimde hazırlamış oluşumuzu mu? Savaş meydanında ok ve yay yerine, patlayıcı silah taşımamızı mı? Kavga etmeye kalkışmadan önce kavga etmeyi öğrenmemizi mi? Hepimizin Meksikalı oluşunu mu? Çoğunluğumuzun yerli oluşunu mu? Meksika halkını, kendince mümkün olan tüm yolları deneyerek mücadele etmeye çağırmış olmamızı mı? Özgürlük, demokrasi ve adalet için savaşıyor oluşumuzu mu? Önceki gerilla şeflerinin peşinden gitmeyişimizi mi? Teslim olmayışımızı mı? Kendimizi satmamış olmamızı mı? Kendimize ihanet etmemiş olmamızı mı?... Af dileyecek konumda olan kim, o affı bahşedecek konumda olan kim?" (EZLN bülteni, 18 Ocak 1994.)

Göreve atanan Manuel Camacho'nun ilk icraatlarından biri iki "serbest bölge" oluşturulmasını sağlamak oldu: Ocosingo'da yer alan San

Miguel ve Las Margaritas sınırları içindeki Guadalupe Tepeyac. Ancak bu girişimlerin hiçbiri Chiapas'ın kaynayan toplumsal kazanını yatıştırmaya yetmedi, binlerce köylü bazı belediye başkanlarının tasfiyesi ve toprak dağıtımı talepleriyle harekete geçti. Bu bağlamda Chiapas'taki iki yüz seksen örgütü bünyesinde ihtiva eden Concejo Estatal de Organizaciones Indígenas y Campesinas (CEOIC) [Yerli ve Köylü Eyalet Örgütleri Danışma Kurulu] oluşturuldu.

Zapatistlerin, sürüp giden bir savaşın ortasında (ateşkes anlaşmasına rağmen), konumlarını belirledikleri, stratejilerini saptadıkları ve diyaloğu artırdıkları günlerdi. İşte bu ortam içinde, 20 Ocak günü ilk kez ülkedeki yerli örgütlerine bir bültenle seslendiler; on yıl geçtikten sonra bile aynı bülten ülkedeki yerli hareketiyle aralarındaki ilişkiyi tanımlamaya devam edecekti: "Biz Zapatistler, bağımsız ve dürüst olan farklı örgütlere hep saygı duyduk, saygı duymaya da devam ediyoruz. Onları mücadelemize katılmaya hiç zorlamadık; katıldıklarında hep kendi özgür iradeleriyle karar verdiler... Eğer bizler silahlarımıza sarılmasaydık, federal hükümet topraklarımızda yaşayan yerlileri kendine asla dert etmeyecekti... Bizler sizlere ve mücadele yollarınıza saygı duymayı sürdüreceğiz. Herkesin kendi örgütlenme ve mücadele tarzı saklı kalmak üzere, yüreklerimizi aynı özgürlük, demokrasi ve adalet umudu için birleştirmeye çağırıyoruz." (EZLN bülteni, 20 Ocak 1994.)

Diyalog vakti yaklaşmaktaydı; ön görüşmelerin iyi geçeceğinin işaretlerinden biri, federal hükümetin, devletin değişik hapishanelerinde tutulan ve işkence gören yüzlerce Zapatisti salıver-

mesi karşılığında General Absalón Castellanos Domínguez'in serbest bırakılmasıydı. Emekli generalin teslim töreni, isyan etmekte olan bir halkın bir bütün olarak kamuoyu önüne ilk kez çıkıyor oluşu anlamında bir dönüm noktası sayılırdı: Guadalupe Tepeyac, izleyen yıllar içinde yerli direnişinin bir sembolü haline gelecekti.

Eski Chiapas eyalet başkanının teslim edilmesi hadisesi, sadece zalim ve acımasız bir savaş mahkûmunun yüzlerce yerli Zapatistle değiş tokuş edilmiş olması değildi; muhtelif cinayetlerle suçlanan bir eski eyalet başkanım kurban etmeye kalkışmaktan uzak bir isyancı hareketin, aynı kişiyi, yıllarca aşağıladığı, küçük düşürdüğü ve sömürdüğü o insanlarca affedilmeye mahkûm ederek sergilediği bir ahlâk gösterisiydi aynı zamanda.

Piskopos Samuel Ruiz García'nın arabulucu olarak katılımıyla, isyancılarla federal hükümetin görevlendirdiği temsilci arasında gerçekleşecek diyaloğun başlamasına karar verildi ve 20 Şubat'ta, Uluslararası Kızılhaç ambülansma binen on dokuz EZLN delegesi söz konusu diyaloğa katılmak üzere San Cristóbal de las Casas'a ulaştı. Gelenler on sekiz yerli ile onların askeri şefi olan bir melezdi; her ne kadar grubun başı olsa da yerli komutanlığın siyasal talimatlarına bağlı kalarak hareket eden melez, delege davalarını tanıtıp duyurmak üzere orada toplanan tüm kitle iletişim organlarının dikkatini çekti ve kendini Komutan Yardımcısı İsyancı Marcos olarak tanıttı. San Cristóbal diyaloğu Zapatist mücadele içinde anahtar rol oynamış bir süreçtir. Zapatistlerin, basınla, ulusal ve uluslararası sivil toplumla ve silahlı olarak başkaldırdıkları siyasal sınıfla

doğrudan ilk karşılaşmalarıdır çünkü.

Comité Clandestino Revolucionario Indígena'dan (CCRI) [Devrimci Yeraltı Yerli Komitesi] Komutan Tacho daha sonra diyaloğun yararlarını şöyle açıklayacaktı: "Kendimizi tanıtmamıza ve birçok insanı da tanımamıza yardımcı oldu. Onlara kim olduğumuzu ve ne uğruna savaştığımızı açıklayabildik." Sonuçta Zapatistler diyalog süresince geçirilen zamanı, dünyanın dört bir yanından yüzlerce tanınmış gazeteciye kendileriyle sayısız röportaj yapma fırsatı tanımak ve sivil toplum kuruluşlarının temsilcileriyle, kiliseyle, siyasal partilerle, köylü örgütleriyle ve asıl olarak da sivil toplumun sıradan, olağan insanlarıyla iletişim kurmak için kullanmasını bildiler. Silahlı bir hareket için siyasal öğrenme sürecinin başlangıcıydı bu; bir dizi buluşma ve ayrışmanın, bilme (ve öğrenme), dinleme, sözünü söyleme, soru sorma ve birleştirip toparlayarak adım atma üzerine kurulacak bir hareketi inşa etmenin başlangıcıydı.

2 Mart'ta barış görüşmeleri, EZLN'nin danışmaya açacağını söylediği, hükümet tarafından hazırlanmış otuz dört maddelik uzlaşma belgesinin sunulmasıyla sona erdi. Görüşme turları biter bitmez Zapatistler dağlara çekildiler ve gerek sivil toplum temsilcileri, gerekse ülkenin siyasal yelpazesinde yer alan güçlerin büyük bir bölümüyle teması kesmediler. Kitle iletişim organlarının temsilcileri, Zapatist yönetimin daveti üzerine isyankâr topraklara giriyor ve böylelikle yerli topluluklar üzerine yapılan röportajlar dünyayı yerinden oynatmaya yetiyordu.

Federal hükümetin önerilerine ilişkin köylerde yürütülmesi gereken danışma işlemi Lacan-

dón Ormanları'ndaki Las Cañadas bölgesinde başlatıldı, ancak, Partido Revolucionario Institucional'in (PRI) [Kurumsal Devrimci Parti] devlet başkanı adayı Luis Donaldo Colosio Murrieta'nın öldürülmesiyle bu süreç 23 Mart'ta kesintiye uğradı.

10 Nisan'da Zapatistler devrimci general Emiliano Zapata'nın acılı ölüm yıldönümünü yâd ettiler. Bütün bir ay boyunca isyankâr topraklara değişik yardım konvoyları geldi; bu sırada büyük çiftlik sahipleriyle, hayvan yetiştiricileri yerli topluluklarına karşı yürüttükleri tacizleri yoğunlaştırdılar.

Bir ay sonra EZLN ile o sıralar başkanlık için Partido de la Revolución Democrática'dan (PRD) [Devrimci Demokratik Parti] aday olan Cuauhtémoc Cárdenas Solórzano arasında ilk buluşma gerçekleşti. Bu politik figürle Zapatistler arasında sürekli bir anlaşma– anlaşamama ilişkisi yaşanacaktı. İsyancılar o dönemlerde, hemen hemen tüm sol siyasal yelpazesiyle sayısız görüşmelerin sürdürüldüğü bir ulusal siyasi panoramanın tanınması (ve yeniden tanınması) sürecinden geçiyordu.

Başkaldırının üzerinden henüz altı ay geçmesine rağmen Zapatistler sadece yerli hakları çerçevesinde değil, hükümetin otoriterliği ve sosyoekonomik politikalarına karşı da birleşmiş bir hareketi kabullenmişlerdi. Bu bağlamda bir yandan ateşkesi koruma ve sivil toplumla diyalog yolunu açma kararını alırken, sonunda federal hükümetin önerilerine, "HAYIR" yanıtı verdiler. Federal hükümetle sürdürülen müzakerelerden bağımsız olarak sivil toplumla alternatif diyalog ve görüşme yollarını açmak, hem kulak vermek

hem de soru sormak, daha sonraki yıllardaki politik gidişatı belirleyecekti. Konuşup dinlemeyi, soru sorarak yürümeyi öğrenmek, işte anahtar nokta buydu.

Müzakerelerin kesildiği bu dönemde İkinci Lacandón Ormanları Deklarasyonu'nu yayınladılar; bu deklarasyonla sivil topluma, CND aracılığıyla demokrasiye barışçı bir geçişi gerçekleştirme çağrısında bulunuyorlardı. "Amaç" diye açıklamaktaydılar, "kendini sivil olarak ifade edecek şekilde örgütlenme ve halkın kendini ifade edişini savunma... özgür ve demokratik seçimlerin gerçekleşmesini talep etme ve hiç yorulup usanmadan halkın iradesine saygı gösterilmesi için mücadele etme." (İkinci Lacandón Ormanları Deklarasyonu, 12 Haziran 1994.)

Lacandón Ormanları'nın uzak bir köşesinde sivil toplumla buluşmanın örgütlenme çalışmaları sürerken, Chiapas'ta barış için görevlendirilen Manuel Camacho Solís istifa ederek yerini Jorge

Madrazo Cuéllar'a terk ediyordu; zaten eyalette hiçbir kalıcı iz bırakmamış, isyancılarla yakınlaşma konusunda da hiçbir başarı gösterememişti, geldiği gibi elleri boş gitti.

Bir yandan devlet başkanlığı için seçim kampanyaları yürütülürken, 5 ile 9 Ağustos tarihleri arasında, EZLN'nin mimarlığını yaptığı siyasal ve kültürel buluşmaların ilkinde CND toplantısı yapıldı ve buluşmanın gerçekleştiği Guadalupe Tepeyac'taki bu yere, Meksika devrimci güçlerinin 1914'te anlaşma yapmak üzere toplandığı yere atfen, "Aguascalientes"* dendi. Burada, aralarında toplumsal örgütlerin temsilcileri, sanatçılar, aydınlar, ülkenin her yanından yerliler, işçiler, homoseksüeller, köylüler ve hiçbir siyasal örgüte bağlı olmayan kişilerin de bulunduğu yaklaşık 7.000 Meksikalı, bu şekilde sivil topluma bir çağrıda bulunmuş olan Zapatistlere yanıt vermiş oldu. Yapılan çağrı, silahlı gidişatın da, silahlı Zapatistler olarak kendilerinin de bir an evvel bozguna uğratılması ve mücadelenin bu kez silahsız ve maskesiz olarak sürdürülebilmesine şans tanınması üzerineydi. CND, EZLN'nin, kitleleri eyleme geçirme kapasitesini ölçme fırsatı bulduğu savaştan sonraki ilk büyük çaplı siyasal eylem oldu ve sonuç, kendilerinin de itiraf ettiği gibi, beklentilerinin ötesine geçti.

İlk "Aguascalientes"in inşası isyankâr yerlilerin sadece yirmi yedi gününü almıştı; çalışma ve umutla geçen günlerdi. Aynı sıralarda La Selva'nın öteki yakasında, binlerce insan Fitzcarraldo'nun teknesinin ilk kez suya indirilişini kutlamak üzere bir araya geliyordu. Paradokslarla dolu günlerdi açıkçası. "Anakronik paradoks, suratları olmayanların yumuşak çılgınlığı, silahlı

* 1 Ekim 1914'te, Meksika devrimci güçleri Emiliano Zapata'nın inisiyatifiyle Aguascalientes'te bir araya gelerek Meksika Devrimci Konseyi'ni oluşturmuş ve mücadelenin boyutlarını Zapatist toprak ve özgürlük sorununu da kapsayacak şekilde genişletmişti. (ç.n.)

bir hareketle diyalog halindeki bir sivil hareketin saçmalık ve anlamsızlığı." (CND'nin açılış konuşması, 8 Ağustos 1994.)

CND'nin gerçekleşmesinden birkaç gün sonra EZLN ne federal seçimlere ne de eyalet seçimlerine müdahale edeceğini duyurdu; böylelikle oy verme işlemlerinin yapılacağı geçici barakaların yerleştirilmesine de, Federal Seçim Kurulu üyeleriyle, Eyalet Seçim Komisyonu üyelerinin ve muhtelif siyasi parti temsilcilerinin serbest dolaşımına da müsaade edilmiş olunuyordu. Bu şekilde ülkenin modern tarihinde ilk kez olarak, açıkça isyancı ilan edilmiş bir bölgede seçimler yapılmış olacaktı.

21 Şubat'ta Chiapas'ta eşzamanlı olarak hem federal hem de eyalet seçimleri yapıldı. Hilenin ve sahtekârlığın damgasını vurduğu seçimleri baştaki devlet partisinin adayı Ernesto Zedillo Ponce de León kazanıyor ve PRI eyalet başkan adayı Eduardo Robledo Rincón'sa, seçime yolsuzluk karıştığı iddia ve protestoları arasında kendini seçim galibi ilan ediyordu. Bu arada seçimlerden bir ay önce, Chiapas eyalet başkanlığına soyunan PRD adayı Amado Avendaño Figueroa neredeyse hayatına mal olacak bir suikast girişimi atlattı.

İzleyen haftalarda eyalette seçim sonrası karışıklıklar ve sivil direniş eylemleri yaşandı; bunun üzerine askeri ortamda gerilim artarken, ikinci kez toplanan CND somut öneriler getiremeden dağıldı.

Bu bağlamda EZLN seçim sürecini nasıl değerlendirdiğine ilişkin şöyle bir yorum yaptı: "Devlet partisi sistemini, onu kamuoyu önünde ayakta tutan ve onaylatan silahlarla sona erdir-

mek mümkün değil. Seçimlerin örgütlenişi devlet partisinin elinde kaldığı sürece, her mücadele hayal kırıklığı, siyasal edilgenlik ya da inançların yitirildiği bir yılgınlıkla sonuçlanacaktır. Demokrasi için geçici bir değişim hükümetinin oluşturulması gerekiyor. Bu yüzden devlet partisi sistemine karşı olan milyonlarca Meksikalıyı bünyesinde birleştirecek geniş çaplı bir muhalefet cephesinin yaratılmasına yönelik çağrılara umutla bakıyoruz." (EZLN, Denemeler, "Acıdan umuda doğru uzun geçiş", 22 Eylül 1994.)

Eylül sonuna doğru Meksika'da, iktidar çatısı altında bir başka suikast girişimi yaşandı; bu kez kurban PRI genel sekreteri José Francisco Ruiz Massieu'ydu.

Daha sonra, 2 Ekim öğrenci katliamının* 26. yıldönümü çerçevesinde, başkentte bu amaçla yapılan gösteriye gönderdikleri bir mesaj aracılığıyla Zapatistler, sivil toplumla kurdukları diyaloğu devam ettirdiler: "Sizler, kardeşler, öğrenciler, işçiler, toprağı olmayan kiracı çiftçiler, köylüler, ev hanımları, işyeri çalışanları, dürüst aydın ve sanatçılar, bundan yirmi altı yıl önce acılı yüzyılımızın en önemli hareketlerinden birinde yer almış olan erkek ve kadınlar, sizler, yalan ve iftiraya karşı savaşmanın ne anlama geldiğini biliyorsunuz; sizin çocuklarınız olan ve 1968'den sonra bu haksızlıklar sistemine karşı mücadele veren, hâlâ da vermekte olan erkek ve kadınlar da biliyor. Yirmi altı yıl önce olduğu gibi bugün de, sadaka kabul etmeyen, baskılara karşı çıkan, onuru olan, isyan eden, mücadele veren her Meksikalının Meksikalılığından şüphe ediliyor, ancak bir yabancı olabileceğine inanılıyor." (EZLN bülteni, 2 Ekim 1994.)

* 2 Ekim 1968'de Meksika başkentinin Tlatelolco Meydanı'nda gösteri yapan öğrencilerin üzerine polis ve askerlerin ateş açması sonucu yüzlerce öğrenci katledilmişti. (ç.n.)

Altı gün sonra, 8 Ekim'de EZLN federal hükümetle olan diyaloğunu resmi olarak kesti. Gerekçesiyse şu sözlerle ifade ediliyordu: "Salinas de Gortari hükümetinin sürdürmekte olduğu kandırmacalara ortak olmamak için, var olan yönetimin artık karakteristiği haline gelmiş bir siyasal cürüm kültürünün arkasında olmamak için, yolsuzluk ve tahakküme karşı yürütülen mücadelede kendi payımıza düşeni yapma taahhüdümüzü yenilemek için..." (EZLN bülteni, 8 Ekim 1994.)

17 Kasım'da, Guadalupe Tepeyac'ın Aguascalientes'inde Zapatistler ilk kez kamuoyuna açık bir yıldönümü kutlaması yaptılar. Basınla sivil toplum, 10. kuruluş yılında EZLN'nin ilk doğum günü şenliğinde bulundular; aynı kutlamalarda Zapatistler yine ilk kez olarak Komutan Yardımcısı Marcos'un ağzından yaptıkları hataları da dile getirdiler: " EZLN olarak birçok hatalar yaptığımızı söyleyebiliriz. Bunların bir kısmı, bizim siyasal hantallığımız ve cahilliğimizden ileri geldi, bir kısmıysa, kuşatma altında, suratlarımız olmaksızın, silahlı olarak var olmanın getirdiği sınırlamaların ürünü olarak çıktı ortaya... En yerinde ya da en isabetli sözleri edemedik çoğu kere."

İsyancı danslar, şiir ve tiyatro oyunları arasında, planını duyurdu EZLN: "Savaşa hazırlandığımız 1993'te olsun, savaşa karar verdiğimiz 1992'de, 1. yıldönümümüzü kutladığımız 1984 ya da umutların uyandırıldığı 1983'te olsun, Zapatist plan hep aynı oldu, bugün de öyle: Dünyayı değiştirmek, onu daha iyi, daha adil, daha özgür, daha demokratik, yani daha insani hale getirmek." (EZLN bülteni, 17 Kasım 1994.)

1 Aralık'ta Ernesto Zedillo Ponce de León Meksika Cumhuriyeti'nin başına geçiyordu. EZLN onun başkanlık makamına oturuşunu, "Kâbusa hoş geldin" başlığı taşıyan bir bültenle karşıladı: "Ortadan kalkmanız gerekiyor, sadece tarihsel bir yanılgıyı, insanlığın inkârını ve hayasızca bir zalimliği temsil ettiğinizden dolayı değil, ama insan zekâsına karşı işlenmiş bir hakareti de temsil ettiğiniz için kalkmanız gerekiyor ortadan. Bizim varoluşumuzu mümkün kılan da sizlersiniz, sizler büyüttünüz bizleri. Bizler öteki sizleriz, sizlerle bizler karşıt siyam ikizleri oluyoruz. Bizlerin ortadan kalkması için sizlerin ortadan kalkması gerekiyor." (EZLN bülteni, 1 Aralık 1994.)

Bu arada Chiapas'ın isyan topraklarında eyalet başkanlık görevini Amado Avendaño üstleniyordu. Zapatistler Tuxtla Gutiérrez'deki başkanlık sarayının bulunduğu alanda kendisi için yerli ritüelleriyle dolu bir seremoni düzenleyerek ona komuta bastonunu* teslim ettiler ve başkanlığını tanımış olduklarını bu şekilde tüm ülkeye ilan ettiler.

Ve o yılın finali 19 Aralık'ta (yeni federal hükümetin ekonomik hantallığının bir ürünü olarak Meksika pesosunun değerinin devasa oranlarda düşmesinden ve eşi benzeri görülmedik bir ekonomik krize kapıları açacak olan dışarıya sermaye kaçışından bir gün sonra) isyankâr yerliler tek bir kurşun bile sıkmadan, çevrelerindeki kuşatmayı yararak yeni bir siyasal saldırıya geçiyor ve otonom ve isyankâr belediye olarak ilan edilmiş otuz eyalet belediyesinde bir kez daha ortaya çıkıyorlardı. Böylece otonomilerinin tanınması yolunda uzun bir süreci de başlatmış oldular.

* Eski yerli geleneklerinde baston, güç ve otorite simgesidir. (ç.n.)

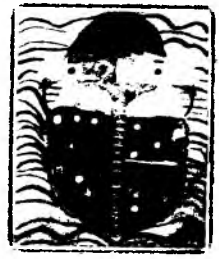
İşte böylesi bir ortamda ve bu ortamla bağlantılı olarak harekete geçirilen taciz eylemleri karşısında, Piskopos Samuel Ruiz açlık grevine başlayacak ve ancak günler geçtikten sonra hükümet diyalog için Comisión Nacional de Intermediación'un (CONAI) [Ulusal Arabuluculuk Komisyonu] aracılığını kabul edecekti.

1995

Üçüncü Lacandón Ormanları Deklarasyonu. Federal hükümetin 9 Şubat saldırısı. San Andrés Sacamch'en de los Pobres Görüşmeleri, Zapatizmin ulusal ve uluslararası alanlarda harekete geçişi

1995'te yeni yıl, Guadalupe Tepeyac'ın Aguascalientes'inde, Zapatist kitle destek tabanlarından binlerce insan ve onlara eşlik eden yüzlerce gazeteci ve sivil toplum üyesiyle birlikte karşılandı. Orada, EZLN kitle destek tabanları ve erkek kadın bütün isyancılar, şarkılar, şiirler ve danslar arasında, mücadelelerini tüm dünyaya tanıtan başkaldırının 1. yıldönümünü kutladılar. "Sevinç"in (yerliler şenliklerini böyle adlandırmaktan hoşlanırlar) orta yerinde EZLN, sivil topluma Movimiento de Liberación Nacional'ın (MLN) [Ulusal Kurtuluş Hareketi] kurulmasını

önerdiği Üçüncü Lacandón Ormanları Deklarasyonu'nu duyurdu.

Değişik toplumsal ve siyasal güçlerin geniş bir muhalefet cephesinde birleştirilmesini öngören bu yeni girişim, "her düzey ve ortamda, bir geçiş hükümetinin, yeni bir yapılandırıcı organın, yeni bir Magna Cartanın oluşturulmasını ve devlet partisi sisteminin yıkılmasını" hedefliyordu. (Üçüncü Lacandón Ormanları Deklarasyonu, 1 Ocak 1995) MLN'ye katılım çağrısı daha sonra, Ulusal Demokratik Kongre ile Cuauhtémoc Cárdenas Solórzano'ya kadar genişletilecekti.

Bu arada yılın ilk ayının ortalarına doğru öyle bir buluşma gerçekleşti ki, izleyen aylarda yaşanan olaylara ister istemez damgasını vurdu. Komutan Yardımcısı Marcos, yanında CCRI üyeleri olduğu halde, o dönemin devlet bakanı Estaban Moctezuma Barragán'la Aguascalientes'te bir araya geldi. Moctezuma ve bakan yardımcısı Beatriz Paredes Rangel, beyaz, devasa bir helikopterle indiler dağa. Buluşmanın sonuçlarına bakılırsa, her şey yolunda gidecek gibiydi; zira EZLN tek taraflı ve belirsiz bir süreliğine ateşkes ilan etmiş, birkaç gün sonrasındaysa isyankârların yönetici kadrosu üçüncü kez Cuauhtémoc Cárdenas Solórzano'yla bir araya gelmişti.

Ancak ondan sonraki günler belirsizliğini korumaya devam etti. 2-4 Şubat tarihleri arasında Querétaro eyaletinde, Üçüncü Lacandón Ormanları Deklarasyonu'na olan desteğin sürdürülmesi ve MLN'nin kurulmasını amaçlayan bir CND oturumu gerçekleştirildi. Oturumda belirlenen hedeflere hiç de kolay ulaşılmayacağı hemen fark edilmişti, zira pratikteki mevcut oluşumlarla

sol örgütler arasında ayan beyan farklılıklar söz konusuydu. Bu arada, anayasa ilanının yıldönümü kutlamaları için Querétaro'ya gelen Başkan Zedillo'nun gönderdiği üstü örtülü tehditler, toplantının yapıldığı yere kadar ulaşmakta gecikmedi.

Gerçekten de 9 Şubat'ta federal hükümetin ihaneti su üstüne çıktı. Bir yanda diyaloğu yeniden başlatmaya yönelik görüşmeler söz konusuyken, Başkan Ernesto Zedillo devlet kanalında ekranların karşısına geçip, Zapatist liderlerin kimliklerinin ortaya çıkarıldığı ve haklarında tutuklama kararı alındığı duyurusunu yaptı. Bunun üzerine Chiapas'ta görevlendirilen federal ordu, isyancıları destekleyen yerleşim yerlerine karşı askeri bir saldırı başlattı.

O günün sabahı, biz gazeteciler Komutan Yardımcısı Marcos'la bir görüşme yapmıştık. Kaygısı açıkça belli olan Marcos, federal hükümetin kafasından geçenlerden artık iyice kuşkulanmaya başlamıştı. Bizimle vedalaşırken, "Kazanacağımızı söyleyin onlara" dedi. Ortam iyiden iyiye tuhaflaşıyordu, o saatlerde Zapatist önderin hayal bile edemeyeceği olaylar yaşanıyordu: Cumhuriyet başsavcısı, başkentte, "Komutan Elisa" olmakla suçlanan toplumsal aktivist Elisa Benavides'i tutuklatıyor, ordu direnişin olduğu yerli toplulukların topraklarına girmeye hazırlanıyor ve bir başka toplumsal aktivist olan tarihçi Javier Elorriaga Berdegué ile Jorge Santiago, EZLN liderleri olma suçlamalarıyla gözaltına alınıyordu.

Sonraki günlerde federal ordu La Selva ile Los Altos'un isyankâr topraklarına kadar ilerledi. Yol üzerindeki sıradan kulübeleri bile yerle

bir ediyor, tarım aletlerini çalıyor, su borularını patlatıyor, giysileri yakıyor ve besi hayvanlarına el koyuyorlardı. Bu durum karşısında yüzlerce yerli dağlara kaçtı, açıkta yaşayarak, bitki ve otlarla beslenerek hayatta kalmaya çalıştı. Bu durum karşısında savaşı durdurmak ve federal hükümeti yeniden siyasal bir çözüme zorlamak için ülke çapında gösteriler düzenlenmeye başlandı. Dünyanın belli başlı ülkelerindeki Meksika elçilikleri önünde bildiriler okunurken, on binlerce Meksikalı da başkentin Zócalo Meydanı'nı dolduruyordu. Sonuçta *cacique*'lerle* büyük hayvan çiftliği sahipleri dışında kimse, Zapatist lideri bile yakalamaktan uzak bu ahmakça saldırıya alkış tutmamıştı.

Bu arada yönetim tarafından zorla kabul ettirilen eyalet başkanı Eduardo Robledo Rincón görevinden ayrılıyor, CONAI diyaloğa yeniden başlamaları için taraflara acil çağrıda bulunuyordu. Bunun üzerine Zapatistler, görüşmelere yeniden dönme koşulu olarak, ordunun yerli yerleşim bölgelerinden çekilmesini ve olağanüstü hal uygulamasının sona erdirilmesini öne sürdüler. Gözaltına alınmalar, silahlı saldırılar, cinayetler, ırza geçmeler, köylerin topyekûn talan edilişi, Zapatist zanlısı diye zorla alıp götürmeler ve Toluca (México eyaleti) ile Yanga'da (Veracruz) işkence vakaları, 30.000'in üzerinde yerlerinden yurtlarından edilmiş insan, askeri saldırının bilançosunda yer alanlar arasındaydı.

Bunun üzerine yüzlerce kadın ve çocuğun ağaçların altında aç susuz, sadece bitkilerle beslenerek yaşadığı dağlara bir sürü gazeteci geldi. Ancak bu insanlar ihanete uğramanın öfkesini içlerinde hissederek ne boyun eğmeye ne de fe-

* Karayip yerli dilinden alınma bu sözcük, yerli topluluklarının içinde, imtiyaz ve ayrıcalıklı konumunu toplumsal ve siyasal otorite elde etmek için kullanan kişiler için kullanılır. (ç.n.)

deral hükümetin koşullarını kabul etmeye yanaşıyorlardı. "Üzücü olmasına üzücü tabii, ama mücadele böyle bir şey işte ve bizler de devam edeceğiz mücadeleye... Hayır, federal hükümetten beklediğimiz hiçbir şey yok, ondan sadaka falan beklemiyoruz biz. Tek istediğimiz ordusunu köylerimizden bir an evvel çekmesi, çünkü istemiyoruz onları, hiçbirini istemiyoruz" diyerek karşı çıkıyordu Verónica, genç bir Tojolabal kızıydı, kardeşleriyle beraber gelmişti dağa ve bir lokma yiyeceği nasıl bulurum diye didinip duruyordu.

11 Mart'ta Ulusal Kongre, üzerinde tartıştıktan sonra Chiapas'ta Onurlu Barış ve Uzlaşma İçin Diyalog Yasası'nı kabul etti, ardından da siyasal yelpazenin her kesiminden milletvekili ve senatörün katılımıyla bir Comisión de Concordia Pasificación (COCOPA) [Uyum ve Barışçı Geçiş Komisyonu] oluşturuldu. Birkaç gün sonra bu kez EZLN kamuoyuna Zapatist toplulukların içinde bulunduğu durumla ilgili bilgi verirken, sivil topluma harekete geçmiş olmasından dolayı teşekkür etti ve çözümün görüşmeler yoluyla sağlanacağı yolundaki yaklaşımını sürdürdü.

Bundan çok kısa bir süre sonraysa, gidip gelen mektuplarla haberleşmenin sonucunda, federal hükümet ve EZLN, yeniden bir araya gelmek için seçilecek ilk toplantı merkezinin Ocosingo belediye beldesindeki San Miguel isyankâr yerleşim yeri olması konusunda anlaştı. Bunu takiben iki gün içinde EZLN ile federal hükümet San Miguel Kapsamlı Deklarasyonu ile Diyalog İçin Zemin Protokolü'nü imzalayarak, o andan itibaren diyalog ve görüşmelerin daimi merkezi haline gelecek San Andrés Sacamch'en de los

Pobres belediye beldesinde buluşma kararı aldılar.

Görüşmelerin yeniden başlatılması için seçilen gün olan 20 Mart'ta, delegelerini yalnız bırakmamak için EZLN kitle destek tabanlarından binlerce yerlinin akın akın görüşme yerine gelmesi yüzünden tarafların buluşması ertelenmek zorunda kaldı. Bunun üzerine federal hükümet kitle iletişim araçlarını kullanarak, görüşmelerin silahlı olarak gelen yerliler yüzünden yapılamadığı gibi bir propagandaya kalkıştı. Gelenlerin üzerinde herhangi bir silaha rastlanmamıştı tabii. Ertesi gün kendilerini yalnız bırakmamak için harekete geçen yandaşlarına şükranlarını ifade eden Zapatistler, yine de onlardan bir iyi niyet gösterisi olarak kendi yerleşim yerlerine geri dönmeleri ricasında bulundular. Her şeye rağmen, gövde gösterisi zaten başarıyla gerçekleşmiş, orada bulunan yüzlerce gazeteci, temsilcilerine arka çıkmak üzere gelen kadın, erkek, çoluk çocuk binlerce Tzotzil'in sergilediği ardı arkası kesilmek bilmeyen geçit törenine tanıklık etmişti.

Yeni diyalog resmi olarak başladı ve ilk olarak gerilimi azaltmaya yönelik tedbirler tartışıldı. Sürekli aynı noktanın konuşulup durduğu üç tur görüşme yapıldı ve herhangi bir sonuç alınamadı; ancak bunlar olurken EZLN başka bir siyasal hamle hazırlığı içindeydi: EZLN'nin siyasal geleceği, Zapatist talepler ve bir muhalefet cephesinin yaratılmasının gerekli olup olmadığı hususlarında toplumun fikrini almak üzere yapılacak ulusal ve uluslararası düzeyde bir danışmaydı bu.

Bir yanda yukarıda değinilen Zapatist siyasal

hamle (danışma), öte yanda yabancı rahiplere karşı yerli davasına hizmet ettikleri gerekçesiyle federal hükümet tarafından başlatılan saldırılar (Diócesis de San Cristóbal rahibi üç yabancı ülkeden kovulmuştu) arasında San Andrés Görüşmeleri'nin beşinci turu da, askeri gerilimin hafifletilmesi maddesinde yine herhangi bir anlaşmaya varılamadan sona erdi.

Derken 27 Ağustos'ta tüm ülke çapında Barış ve Demokrasi İçin Ulusal Danışma gerçekleşti; Danışma'nın örgütlenişinde 50.000 öncü gönüllü yer almış ve 10.000 kayıt masası kurulmuştu. Katılan 1.800.000 Meksikalının çok büyük bir kısmı, EZLN'nin yeni türde bir siyasal güce dönüşüp dönüşmemesi gerektiği sorusuna olumlu yanıt verdi. Ayrıca uluslararası alanda gerçekleşen danışmaya da elli ülkeden 100.000'in üzerinde yabancı katılmıştı. Bu, Zapatistlerin, Meksika'yla dünyanın değişik ülkelerinden on binlerce insanı harekete geçirerek birbirleriyle buluşturduğu ilk eylemiydi. Ayrıca, isyankâr yerlilerin kuracakları bir dizi uluslararası ilişkinin de başlangıcı oldu söz konusu eylem.

Diyaloğun başlamasından beş ay sonra, eylül ayında gerçekleşen görüşmelerin altıncı turunda, nihayet çalışma masalarıyla prosedüre ilişkin bir karara varılabildi: 1. Çalışma Masası: Yerli Hak ve Kültürleri; 2. Çalışma Masası: Demokrasi ve Adalet; 3. Çalışma Masası: Refah ve Kalkınma; 4. Çalışma Masası: Chipas'ta Barışma ve Uzlaşma; 5. Çalışma Masası: Chiapas'ta Kadın Hakları; 6. Çalışma Masası: Düşmanlıkların Sona Erdirilmesi.

Bu noktadan sonra Zapatist gündem iyice genişlemeye başladı: Danışma'nın ortaya çıkardığı sonuçlara, içinde hükümetin yer almayacağı bir

ulusal diyalog masasının örgütlenmesi önerisiyle karşılık veren Zapatistler, uluslararası düzeyde de Neoliberalizme Karşı ve İnsanlıktan Yana Kıtalararası Buluşma çağrısında bulundular. Federal hükümetle görüşme süreci içinde ayrıca, yerli hakları üzerine özel bir forum, devlet reformu için bir forum ve bir de kadın sorunlarına ilişkin bir başka forum örgütlenmesine karar verdiler. Zapatistlerin mesajı gayet açıktı ve o mesajı Komutan David şöyle açıklamaktaydı: "Diyalog söz konusu olduğunda sadece kendi sözlerimizin dinlenmesini istemiyoruz biz. Bizim gibi mücadele eden erkek kadın herkesin sesine kulak verilmesini istiyoruz..."

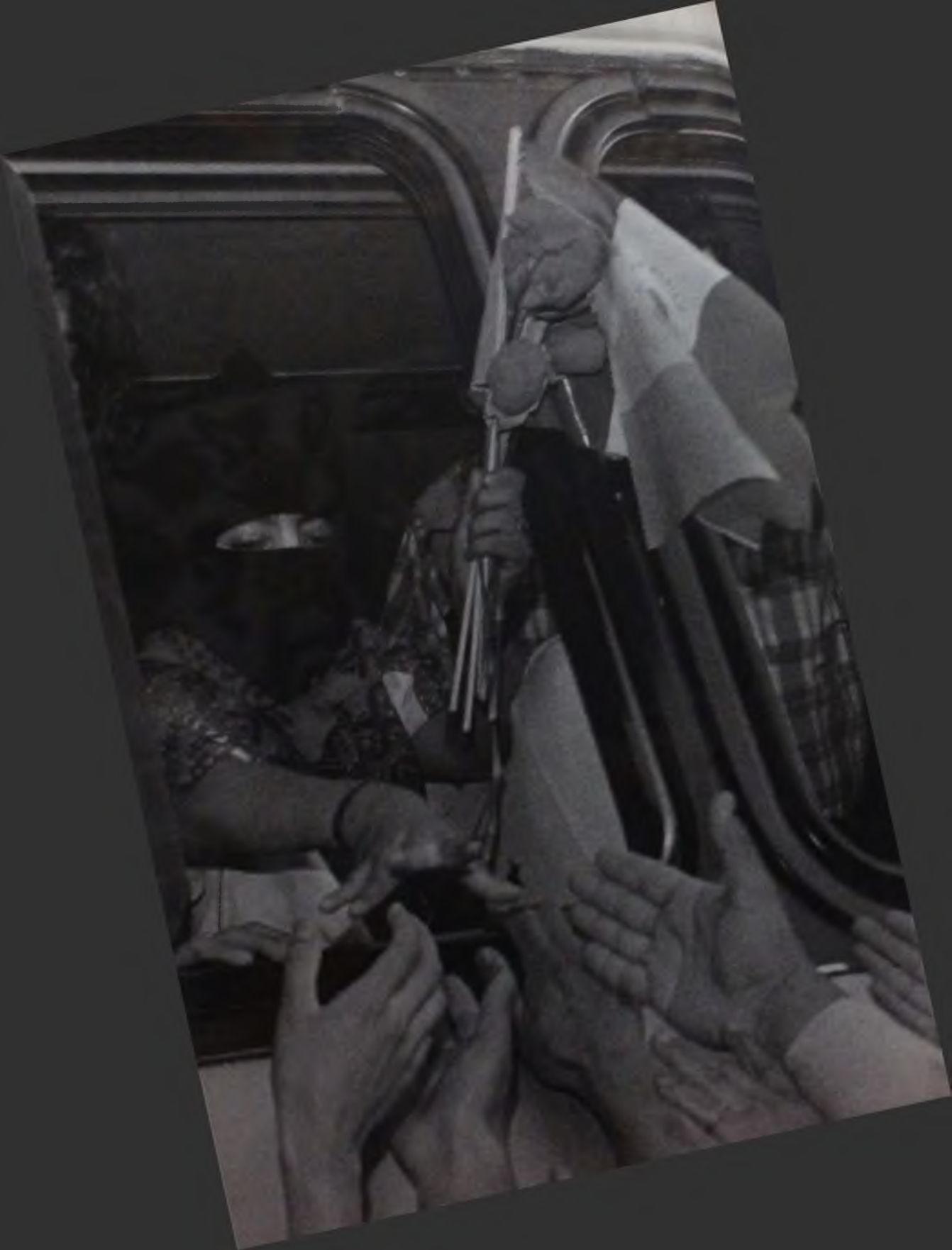
Gerçekten de Zapatistlerin diyalog stratejisi mümkün olan tüm seslerin katılımını içermekteydi. Bu sırada CCRI'nin, aralarında yerli liderler, antropologlar, tarihçiler, aydınlar ve değişik toplumsal ve politik örgüt temsilcilerinin de bulunduğu yüz danışmanı kendileriyle birlikte San Andrés Görüşmeleri'ne katılmaya davet edeceğini duyurması, yeni bir siyasal deprem yarattı. Böylece artık iktidarla görüşmelerde yeni bir tarz oluşturuluyordu; karşılıklı çıkar gözetmeye dayalı al gülüm ver gülüm formülünün önüne geçen, dışlamak yerine dahil etmeyi seçen bir tarzdı bu; insanların yazılı görüşme talebi içeren dilekçelerini gruplar halinde sunduğu, iktidarın da, "bu olur, bu olmaz" diyerek yanıt verdiği bir "makam kapısı" modeli tümüyle geçersiz kılınıyordu böylece.

Ortam çok kısa süre sakin kaldı, zira 23 Ekim'de federal hükümet diyaloğun yeniden canlandırılmasına çalışıldığı bir sırada, EZLN'nin "Komutan Germán"ı olduğu iddiasıy-

la Fernando Yáñez Muñoz'u tutuklatarak Zapatistlere yeni bir darbe daha indirmeye kalktı. Bu tarz vakalar artık görüşme turlarının kalıcı bir özelliği haline gelecekti: Ne zaman her şeyin yolunda gittiği düşünülse, federal hükümet yeni bir darbeyle süreci kesintiye uğrattı. Bu şartlar altında isyancılar kırmızı alarma geçti, iki gün sonrasında, mimar Yáñez'in cumhuriyet başsavcısı tarafından sadece meslekten men cezasına çarptırılıp salıverilmesine kadar da kırmızı alarmı sürdürdüler.

Müzakerelere kasım ayında yeniden başlansa da Zapatistlerin bir sonraki ay başkaldırışın ikinci yıldönümü münasebetiyle La Selva ve Los Altos'ta dört yeni Aguascalientes (siyasal ve kültürel buluşma merkezleri) daha açacağını duyurmasıyla, ortam yeniden gerildi. Hükümet bu girişimleri silahlı eylem olarak değerlendirdi ve söz konusu toplantı yerlerini işgal etme tehdidinde bulundu. Böylece bir kez daha karşılıklı husumetler tetiklenmiş, yeniden sürtüşme noktasına gelinmişti; zira Zapatistler Aguascalientes'leri yıkmayı reddetti, onları destekleyen kitlelerse silahsız bile olsalar söz konusu alanları savunacaklarını dile getirdiler. 14 Aralık'ta, EZLN ile CONAI arasında, yöredeki askeri devriyeler yüzünden askıya alınmak zorunda bırakılan bir toplantı girişiminin ardından, EZLN bu kez COCOPA ile, Yerli Hakları Özel Forumu toplantı çağrısına ortak imza attı. Ortam yeniden sakinleşir gibi oldu, dolayısıyla Zapatistler 2. yıldönümü kutlama şenliklerini de gerçekleştirdiler ve silahlı başkaldırılarının bu ikinci senei devriyesini dans ederek kutladılar.

1 9 9 6

Dördüncü Lacandón Ormanları Deklarasyonu ve FZLN'nin oluşturulması çağrısı. Yerli Hakları ve Kültürü üzerine varılan ilk anlaşmalar. Paramiliter saldırılar. Anlaşmaların gereğinin yapılmayışı, diyaloğun askıya alınması ve La Selva'dan Meksika başkentine ilk Zapatist çıkarma

1 Ocak 1996'da, (yok etmek için girişilen yoğun bir askeri müdahaleden sonra, o gün açılan) beş Aguascalientes'te birden EZLN'nin Beşinci Lacandón Ormanları Deklarasyonu yayınlandı. Bu deklarasyonda Zapatistler bir yandan barışçı çözümün arkasında olduklarını bir kez daha teyit ederken, öte yandan iktidar için mücadele etmeyecek, hiçbir partiye taraf olmayacak, bağımsız, otonom, sivil ve barışçı, EZLN temelinde yükselen ve ilgili görüşmeler sonunda tüm Zapatistleri bünyesinde toplamayı hedefleyen yeni bir tür siyasal güç olarak Frente Zapatista de Liberación

Nacional'in (FZLN) [Zapatist Ulusal Kurtuluş Cephesi] kurulmasını da önerdiler.

"Ulusal sivil toplumu, hiçbir partiye bağlı olmayanları, toplum ve vatandaşlık mücadelesi verenleri, tüm Meksikalıları, yeni bir siyasal gücün inşasına davet ediyoruz... Öyle yeni bir siyasal güç ki, onu oluşturanlar, ne seçimler için didinip duracak ne de hükümetin herhangi bir düzeyinde görev almaya heveslenip onun için uğraşacak. İktidarı almaya niyeti olmayan bir siyasal güç, siyasal parti olmayacak bir siyasal güç. Komuta edenin itaat ederek komuta etmesi için vatandaşların talep ve önerilerini örgütleyecek yeni bir siyasal güç. Kolektif sorunların çözümlerini, siyasal partilerle hükümet araya girmeden örgütleyebilecek yeni bir siyasal güç. Özgür olmak için izin istememiz gerekmiyor. Hükümet etme işlevi sonuçta toplumun yönetime tanıdığı bir imtiyazdır ve aynı toplumun bu işlevi bizzat kendisinin görme hakkı da o yüzden zaten vardır..." (Dördüncü Lacandón Ormanları Deklarasyonu, 1 Ocak 1996.)

Yeniden başlatılan askeri saldırılara rağmen Dördüncü Deklarasyon'un bant kaydı, sivil toplum ve Zapatist kitle destek tabanlarının katılımıyla EZLN'nin beş Aguascalientes'inde, bir şenlik havası içinde dinlendi. Bu deklarasyonun ardından bir tartışma furyası başladı. Tüm gazetelerin sütun ve köşe yazarları, yeni isyancı inisiyatifi eleştirmek ya da alkışlamak için uzun yazılar kaleme almaya başladılar. Siyasal partilerin sorgulanması, iktidar için mücadele edilmemesi, komuta edenin itaat ederek komuta etmesi esasına dayalı yeni tür bir siyasal güç inşası, siyasal sınıf tarafından en fazla sorgulanan noktalar

olurken, öte yandan aynı noktalar, siyasal partilerle onların seçim dönemlerini hiç anlamlı bulmayan bir sivil toplum için bu kez en anlaşılır noktalar olmuştu.

Bu yeni bir siyasal güç oluşturulması süreciyle eşzamanlı olarak ocak ayının ilk günleri itibariyle EZLN, en az otuz beş yerli köyünden beş yüzün üzerinde temsilciyle, taleplerin birlikte tartışılıp ortak anlaşmalara varıldığı Yerli Hakları ve Kültürü Özel Forumu çalışmalarını da başlattı. Yerli otonomisi, yerli halklarla devlet arasında kurulacak yeni bir ilişkinin ana eksenini oluşturacaktı, bunda hepsi hemfikirdiler. Komutan Yardımcısı Marcos sürpriz bir girişimde bulunarak 17 Ocak'ta foruma katılmak üzere San Cristóbal de las Casas'a geldi. Zapatistlerin yerli davasını temsil eden değişik cephelerle gerçekleştirdiği bu ilk buluşma, katılımcıların Congreso Nacional Indígena'nın (CNI) [Ulusal Yerli Kongresi] oluşturulması çağrısında bulunmalarıyla son buldu.

"Bu Ulusal Yerli Forumu, özgür, adil ve demokratik olarak düşünmemiz için izin istemenin gerekmediğini göstermenin bir örneği olabilir. Farklılıklarınızı ve tartışmalarınızı unutmanızı istemiyoruz sizlerden; güçlerinizi birleştirmenizi ya da bir düşüncenin ötekine gücünden dolayı boyun eğmesini de istemiyoruz. Yürünen yolda farklı düşünen ama aynı yaşam arzusuna sahip kişilere saygı ve hoşgörü gösterelim, bunu istiyoruz sizlerden. Sizlerden istediğimiz, bize sadece ölüm ya da aşağılanma sunan bu ülkeyle bu dünyaya birlikte bir ders vermek: Dünyayı aptallık ve cürümden kurtaracak bir insan onuru der-

si." (Ulusal Yerli Forumu açılış konuşması, 4 Ocak 1996.)

Forum 8 Ocak'ta Komutan Yardımcısı Marcos'un konuşmasıyla resmi olarak sona erdi ve ertesi gün otuz beş yerli köyün temsilcileri kendi topluluk yerleşim yerlerine dönmek üzere San Cristóbal de las Casas'tan ayrıldı. Ancak elleri boş dönmüyorlardı, yeni örgütlerinin doğuşunu başkalarına da iletmek gibi bir görev üstlenmişlerdi: CNI lideri de liderliği de olmayan bir buluşma alanı, aralarında otonomilerinin tanınması da olmak üzere tüm ülkedeki bütün yerlilerin talepleri için yatay olarak düşünülmüş bir mücadele alanıydı.

Genel hatları belirlenmiş de olsa henüz tamamlanmamış olan Zapatist katılım ve buluşma alanları inşa etme stratejisi, kuşkusuz sadece yerli ve ulusal düzeyle sınırlı kalamazdı. 30 Ocak'ta Neoliberalizme Karşı ve İnsanlıktan Yana Gerçeklik Birinci Deklarasyonu'nu duyurdular; bu duyuruyla birlikte önce Amerika Kıtası Buluşmaları, ardından da Neoliberalizme Karşı ve İnsanlıktan Yana Birinci Kıtalararası Buluşma çağrıları yapıldı.

1994'ün 1 Ocağı'nda başlattıkları savaş sırasında ve sonrasında gördükleri uluslararası desteğin ardından Zapatistler, 1995 Ağustosu'nda gerçekleşen Birinci Danışma toplantıları sırasında, kendi hareketleriyle dayanışma toplantıları düzenlemeye başlamışlardı; bu bir yerde, sözlerinin dünyanın öteki halkları üzerindeki etki ve nüfuz gücünü sınama anlamına da gelecekti. Nitekim 1 Ocak 1996'da yapılan ikinci uluslararası çağrı, somut ve küresel bir davayla ilgiliydi. "Neoliberalizmin ortaya koyduğu terör enternas-

yonaline karşı, umut enternasyonalini, insanlığın yaşamasından yana olan herkesin, sınırlar, dil, renk, kültür, cinsiyet, strateji ve düşünceler ötesinde oluşacak birliğini kaldırmalıyız ayağa." Neoliberalizme Karşı ve İnsanlıktan Yana Gerçeklik Birinci Deklarasyonu, 30 Ocak 1996.)

O zaman Zapatistler tüm birey, grup, kolektif, sosyal, politik ve vatandaşlık örgütleri, hareketler, sendikalar, komşuluk dernekleri, kooperatifler, kurulmuş ya da kurulacak bütün sol, hükümet dışı kurumlar, dünya halklarının mücadelesiyle dayanışma içinde olan gruplar, sokak örgütleri, kabileler, aydınlar, yerliler, öğrenciler, müzisyenler, işçiler, sanatçılar, köylüler, kültürel gruplar, gençlik hareketleri, alternatif kitle iletişim organları, ekolojistler, geçici işlerde çalıştırılanlar, lezbiyenler, homoseksüeller, barış yanlıları, feministler... evi, toprağı, işi, yiyeceği, sağlık,

eğitim ve özgürlüğü, adaleti, bağımsızlığı, demokrasisi, barışı, ülkesi, yarını olmayan tüm insanları Neoliberalizme Karşı ve İnsanlıktan Yana Birinci Kıtalararası Buluşma'ya davet etti.

İşte böylece küreselleşmeye karşı, gelecek yıllarda büyük sürprizler yaratmaya aday uluslararası bir hareketin oluşturulma mücadelesi de başlamış oldu.

10 Şubat'ta Zapatist kitle destek tabanları, yerleşim yerlerinin işgali, Guadalupe Tepeyac'tan yerlilerin sürülmesi ve Zapatist olmakla suçlanan insanların siyasal tutuklu olarak hapse atılışının 1. yıldönümünde yürüyüşler düzenleyerek yapılanları unutmadıklarını gösterdiler. Binlerce kadın, erkek ve çocuğun yüzleri kapalı olarak katıldığı yürüyüş, işgal altındaki eski Guadalupe Tepeyac'ta başladı ve Realidad'da Aguascalientes merkezinde düzenlenen bir kültürel eğlenceyle sona erdi. "Niye mi eğleniyoruz? Hayatta olduğumuz, hâlâ yaşadığımız için" diye karşılık veriyordu erkeklerle kadınlar, bir yandan dans edip şarkı da söylerken. Siyasal tutukluların serbest bırakılması ve askeri tacizlerin sona erdirilmesi için Chiapas'lı yerliler bir kez daha Meksika halkını eylemleriyle tepki vermeye çağırdılar.

EZLN Komutanlığı, 15 Şubat'ta, federal hükümetle diyalog planını izleyerek, geniş bir danışmanlar grubuyla hazırladığı yazılı bir belge sundu: "San Andrés Görüşmeleri - Yerli Hakları ve Kültürü. Nokta ve Satırbaşı." Bu belgeyle görüşmelerin birinci evresinin sona erdiğini, ancak yerli halkların temel talepleri hâlâ karşılanmamış olduğundan, bu talepler eksiksiz olarak yerine getirilinceye dek mücadelelerini sürdürmede ka-

rarlı olduklarını duyurdular.

Aynı belgede, anlaşmaların ne anayasanın 27. maddesinin öngördüğü reformları ne de vahim boyutlara ulaşmış ulusal tarım sorununu içerdiğine dikkat çekiliyordu. Ayrıca EZLN ile federal hükümet arasında varılan asgari uzlaşmaların otonom bölge ve belediyeleri dışarıda tuttuğu vurgulanmakta, göz ardı edilen noktalar arasında, örneğin adalet sistemiyle ilgili olarak, sadece bireysel değil ama kolektif haklarla yerli haklarını da güvence altına alacak köklü bir dönüşüm sorununun bulunduğu özellikle belirtilmekteydi. Yerli kadınların yaşadığı açmazların temellerine inecek çözümler, yerli halkların kitle iletişim araçlarından yararlanma hakkı, yine yerli halkların kendi hükümetlerine sahip olması ve bu hükümetin doğrudan icraatta bulunabilmesi, çözüm için gündeme getirilen meselelerden sadece bazılarıydı. (EZLN ve danışmanları belgesi. "San Andrés Görüşmeleri-Yerli Hakları ve Kültürü. Nokta ve Satırbaşı", 15 Şubat 1996.)

Bu belgenin duyurulmasından bir gün sonra, 16 Şubat'ta, gerçekleşen gerçekleşmeyen bir dizi görüşme, gerilim ve baskılar, kovuşturma ve tacizlerle geçen on aylık bir çalışmanın nihayetinde, EZLN ile federal hükümet, Yerli Hakları ve Kültürü Masası referans alınarak varılan ilk barış anlaşmalarının altına imza attı. Bu anlaşmalarla federal hükümet, yerli halkların anayasada da yer alacak kendi kendini yönetim hakkını tanımayı, siyasal temsillerini artırmayı, adalet sistemine doğrudan katılımla, siyasal, hukuksal ve kültürel hakları güvence altına alacak yeni bir yasal yapılanmanın oluşturulmasını taahhüt etti. Federal hükümet aynı zamanda yerlileri toplum-

sal hukukun özneleri olarak tanımayı da taahhüt ediyordu. İşler yoluna giriyor gibiydi; aslında Zapatistler, bu anlaşmaların yerli halkların haklarının sadece bir bölümünü temsil etmekte olduğuna dikkat çekmekle birlikte, anlaşmaları imzalamış, ama yerine getirilmeleri için sonuna kadar mücadele edeceklerini de açıkça ifade etmişlerdi.

Bu söz konusu ilk anlaşmalar için protokollü bir imza töreni yapılmadı, zira başlarında komutanları Tacho, David ve Zebedeo olan Zapatist delegasyon, anlaşmaların şimdilik sadece kâğıt üstünde olduğu uyarısını yapıyor ve sonuçlandırılmalarının takipçiliğini yapmak gerektiğinde ısrar ediyordu. Zaman onları haklı çıkaracak ve kısa bir süre sonra delegasyonlar anlaşmaları kendi başlarına ayrı ayrı imzalayacaktı.

İkinci müzakere konusu olarak ele alınan Demokrasi ve Adalet görüşmeleri de kötü emarelerle başladı, zira EZLN değişik siyasal eğilimlerden oluşan üç yüz kişilik bir danışman ve davetliler listesini duyurduğu sırada, Tila belediye beldesinde bir Katolik kilisesini tahrip eden "Paz y Justicia" isimli paramiliter grup şiddet eylemleriyle ortamı bir anda karıştırıvermişti.

Tüm bunlara karşın, Zapatistler, asıl diyalog alanları olan öteki cepheleri hiç ihmal etmediler. 3 Mart 1996'da, Veracruz'un Poza Rica kentinde gerçekleşen Ulusal Diyalog İçin Ulusal Sivil Komiteler İkinci Buluşması'na bir kutlama mesajı yolladılar. Bu buluşmada FZLN'ye bağlı bir gönüllü özel komisyonu kurulması kararlaştırıldı. Bu komisyon aracılığı ile, artık FZLN diyebilinecek yeni siyasal güce katılımın asgari ölçütü olarak, sivil diyalog komitelerinin örgütlenmesi

faaliyetine geçilebilecekti.

Tüm bunlarla eşzamanlı olarak isyankârlar, yerli cephesiyle de ilgilenmekteydi; bu anlamda, CNI'yi örgütleyecek Kalıcı Ulusal Yerli Forumu Öncü Gönüllü Komisyonu kurulması için bir öneride bulundular. Öncü Gönüllü Komisyonu'nun, çalışmalarında esas alacağı ve daha sonra bir bütün olarak CNI'yi oluşturacak olan ilkeler şunlardı: Hizmet etmek, ama kendine değil; temsil etmek, ama zorla ya da yasadışı olarak başkasının yerine geçmek değil; inşa etmek, yıkmak değil; itaat etmek, komuta etmek değil; önermek, empoze etmek değil; ikna etmek, üstün gelmek değil; inmek, çıkmak değil.

Zapatistler neoliberalizme karşı FZLN ve CNI'nin yanı sıra uluslararası buluşmaların da örgütlenmesine önayak oluyor, bu arada kendi iç örgütlenme ve hareketliliklerinin bir uzantısı olarak federal hükümetle olan diyaloglarını sürdürmeyi ihmal etmiyorlardı. 8 Mart'ta, Zapatist kitle destek tabanlarından binlerce kadın, daha önce eşi benzeri görülmemiş bir gösteri yürüyüşü yaparak San Cristóbal de las Casas kentini ele geçirdi ve başkaldıran yerli kadının sesini herkese dinletti. Yüzlerinde siyah kar maskeleriyle rengârenk elbiseler giyinmiş, kimileri sırtlarında çocuklarıyla, kimileriyse ellerinden tuttuğu çocuklarıyla, pankartlar, sloganlar, haykırış, dans ve şarkılarla eylem yapan kadınlar tüm sokakları hıncahınç doldurmuştu. İsyankâr kadınlar Kadınlar Günü'nü böyle kutladı işte.

"Zapatist kadın, savaşçı olsun ya da olmasın, kadın olarak kendi hakları için mücadele ediyor. Zapatist erkekte birçok değişik şekillerde kendini ele veren maço kültüre de karşı çıkıyor. Zapa-

tist kadın Zapatist olduğundan hareketle özgür değil, hâlâ mücadele etmesi ve kazanması gereken çok şey var" diyordu yerli kadınlar, bir yandan da dünyanın neresinde olursa olsun mücadele veren kadınları selamlıyorlardı.

Kadınların yürüyüşünü örgütlemenin yanı sıra, aynı ay içinde Zapatistler petrokimya ürünlerinin satın alımı için ekonomik destek verdiler, karikatüristlerle diyalog kurdular, Tepozteco yerlilerinin golf kulübüne karşı verdiği mücadeleye sahip çıktılar, Birleşik Devletler ve Avrupa'dan Meksika'ya silah satışım durdurmalarını istediler.

Eyaletteki baskılar ve zor yoluyla tahliye eylemleri artarak devam etmesine rağmen, Zapatistler federal hükümetle sürdürdükleri görüşmeleri kesintiye uğratmadılar; ancak bu görüşmeler sırasında, Nicolás Ruiz belediye beldesinde yeni bir polis operasyonu gerçekleşmiş ve dört köylü yaşamını yitirmişti. Bu yeni katliam olayı, daha yeni yeni oluşmaya başlayan müzakere ortamını iyice gerginleştirdi ve diyalog bir kez daha krize girdi.

Sanki bu olanlar yetmiyormuş gibi, federal hükümet temsilcileri müzakere masasındaki sessizliklerini sürdürdüler. Ne konuşmaya yanaşıyor ne de dinlemeye niyetli görünüyorlardı; ortada boy göstermekten başka bir şey yaptıkları yoktu. Yalnızca Zapatistler değil, katılan tüm taraflar, doğal olarak bu durumu federal hükümetin barış meselesiyle yeniden dalga geçmesi olarak değerlendirdi.

Öte yandan, aynı anda başka diyalog kanalları açma stratejilerine uygun olarak 4-8 Nisan tarihleri arasında San Pedro de Michoacán'a bağlı

bir belediye beldesi olan La Realidad'da, tüm dünyaya kabul ettirilmeye çalışılan neoliberal politikalara karşı geliştirilecek mücadele önerilerini tartışmak üzere, Amerika Kıtası'ndan gelen binlerce katılımcının yer aldığı Birinci Neoliberalizme Karşı ve İnsanlıktan Yana Kıtasal Buluşma toplantısını düzenlediler. Böylesi bir tartışma kıtada ilk kez gerçekleşmiş oluyordu.

Kanada, Amerika Birleşik Devletleri, Meksika, Guatemala, Kosta Rika, Venezuela, Porto Riko, Ekvador, Brezilya, Peru, Şili, Uruguay ve Arjantin'den katılımcılar, ayrıca Fransa, Almanya ve İspanya'dan gelen gözlemciler, Tojolabal topluluk yerleşim yeri La Realidad'da bir araya gelerek, ağustosta gerçekleşmesi planlanan ve daha çok el *intergaláctico* [galaksilerarası] olarak anılacak, Neoliberalizme Karşı ve İnsanlıktan Yana Birinci Kıtalararası Buluşma için ilk hazırlıklara başladılar.

"İktidar, Relidad benzeri toplantılardan kendini sakınmaya çalışacaktır. Ancak biz bu düşümüzü savunmak durumundayız, cebimizde muhafaza edip iyi bakacağız ona, arada bir çıkarıp okşayacak ve onunla rahatlayıp hayat bulacağız" sözleriyle yapılmıştı kapanış konuşması, sanki gelecekte olacakları önceden görür gibiydi sözler. (EZLN adına yapılan konuşma, 7 Nisan 1996.)

Daha sonra iki anma günü yaşanacaktı: EZLN, Emiliano Zapata'nın acılı ölüm yıldönümü olan 10 Nisan'la, İşçi Bayramı'nın kutlandığı 1 Mayıs'ta, bu iki anma dolayısıyla başkentte yapılan gösterilere destek mesajları gönderdi.

Federal hükümetle olan diyalog masası herhangi bir ilerleme kaydetmeden varlığını sürdü-

rürken, 3 Mayıs'ta, Tuxtla Gutiérrez'li bir yargıç, toplumsal aktivist Javier Elorriaga Berdegué ile Sebastián Entzin Gómez'i, gizli faaliyet, isyan ve terörizm suçlamalarıyla, sırasıyla altı ve on üç yıllık hapis cezalarına çarptırdı. Bunun üzerine EZLN hemen bir bildiri yayınlayarak, alınan hüküm kararının, devletin Zapatistleri birer terörist, hapislere atılıp öldürülmesi gereken tehlikeli kanun kaçakları olarak gördüğünün bir göstergesi olduğunu ifade etti. Yargıcın bu kararının barışa karşı girişilmiş bir provokasyon ve diyaloğu güvence altına alan yasanın ihlali anlamına geldiğini söyleyerek, zaten sadece kendilerinin konuşup öneri getirdikleri görüşmeleri artık daha fazla sürdürmeyeceklerini belirttiler.

"EZLN ile hükümet arasındaki diyalog süreci bu tartışmalarla birlikte kesin bir darbe yedi... Diyalog ve müzakerelerin sonunda yönetimin bize sunduğu tek gelecek, sadece hapishane ve ölüm. EZLN'nin 1994 yılının Ocak ayında kamuoyu önüne çıktığı andan itibaren giriştiği tüm diyalog ve barışçı mücadele çabaları, ayrıca Meksika halkına defalarca yaptığı çağrılar, Zapatist zanlılarla birlikte topyekûn mahkûm edilmiştir" diye uyardı Zapatist Genel Komutanlığı. (EZLN bülteni, 5 Mayıs 1996.)

Çok daha sonra, COCOPA'nın yasa koyucularına hitaben yazılmış uzunca bir mektupta EZLN sertleşecekti: "Zapatist zanlılar ister tutuklu ister serbest olsun, EZLN herhangi bir federal, eyalet ya da yerel iktidarca terörist bir örgüt olarak tanımlandığı sürece, San Andrés Görüşmeleri'nin sürdürülme şansı yoktur."

(EZLN'nin COCOPA'ya mektubu, 18 Mayıs 1996.)

Ortam yeniden gerginleşti; ve yetmiyormuş gibi, Chilón belediye beldesinde, "Los Chinchulines" olarak tanınan paramiliter bir grup ağır silahlarla Bachajón'lu köylülere saldırmış ve bazı evleri ateşe vermişti. Ulusal İnsan Hakları Komisyonu, bunun üzerine Chiapas eyalet başkanından olayların soruşturmasını istedi, ancak bir yanıt alamadığı gibi, birkaç gün sonra da Tila belediye beldesindeki Usipá yerli yerleşim yerinde bu kez Paz y Justicia paramiliter grubu tarafından bir başka saldırı gerçekleştirildi.

Federal ordu tarafından yetiştirilen paramiliter güçler evleri, okulları, kiliseleri yakıyor, EZLN kitle destek tabanlarından erkek ve kadınları katlediyor ve tüm bunlar dokunulmazlık şemsiyesi altında gerçekleşiyordu. Olaylar böyle cereyan ederken, yoğun bir ulusal ve uluslararası eylem dalgasının ardından mahkeme yargıca kararını yeniden gözden geçirme çağrısında bulununca, Javier Elorriaga ile Sebastián Entzin serbest bırakıldılar. EZLN bunun üzerine olağanüstü hal durumunu kaldırdı ve birkaç gün sonra da tarihçi ve toplumsal aktivist Elorriaga FZLN saflarına katıldı.

Böyle olunca haziran ayı başlarında COCOPA, diyaloğun yeniden başlatılması beklentisiyle isyancılarla yeniden doğrudan temas kurmayı başardı. Ne var ki, EZLN ile hükümet arasında görüşmeler tam başlamak üzereyken, değişik devrimci güçlerin oluşturduğu silahlı bir grup olan Ejército Popular Revolucionario (EPR) [Devrimci Halk Ordusu] Guerrero eyaletinde ilk eylemini gerçekleştirmeye kalktı. Tarih, bir yıl

önce Vado de Aguas Blancas'ta on yedi Guerrero'lu köylünün katledildiği 23 Haziran'ı gösteriyordu ve söz konusu tarih EPR tarafından zaten yeterince normalliğini yitirmiş siyasal panoramaya dahil olmak için özel olarak seçilmişti. Ortam gerilivermişti doğal olarak; ancak Zapatistler kendilerini bu hareketten uzak tutarak, aralarında, siyasal, toplumsal, sendikal örgütlerin ve yurttaş örgütlerinin temsilcileriyle, toplumsal ve politik camianın önde gelen kişi ve aydınların da bulunduğu 1.300'ün üzerinde katılımcının, daha önceden ikinci buluşma alanı olarak üzerinde anlaşılmış Devlet Reformu Özel Forumu'na yoğunlaştılar.

30 Haziran'la 6 Temmuz tarihleri arasında San Cristóbal de las Casas'ta gerçekleşen Devlet Reformu Özel Forumu ikinci görüşme masasındaki demokrasi ve adalet referanslı çalışmaların devamı niteliğindeydi. Etkinliğe, aralarında tüm isyankâr bölgelerden komutanlarla, Komutan Yardımcısı Marcos'un yer aldığı bir EZLN delegasyonu da katıldı. Buluşma başarılı geçti, zira geniş ve çoğulcu bir siyasal yelpazeyi bir araya toplayarak yeni bir ulusal projenin oluşturulması gündeme gelmişti.

Forumda Zapatistler bir kez daha yanıtlardan çok sorularla çıktılar ortaya. "Daha ne kadar gerilla grubu, daha ne kadar yerde ortaya çıkmalı ki, devletle toplum, bu ülkede Porfirio'cu* çiftlikler gibi yönetilen eyaletlerin varlığını kabul etsin? Porfirio Díaz'ın kişiliğinde temsil edilmiş bir iktidarın o kasvet dolu siyasal cehaleti yüzünden, Meksika tarihinin yaşanmış en acımasız savaşını hatırlatmak için daha ne kadar ekonomik ve politik istikrarsızlık gerekecek? Daha ne

* 1876 ile 1911 yılları arasında otuz dört yıl boyunca Meksika'yı diktatörlükle yöneten Porfirio Díaz'a atfen. (ç.n.)

kadar ölü, ne kadar yıkım, ne kadar mahpusluk, ne kadar âcizlik, ne kadar büyük acılı kayıp, Manhattan ya da İrlanda'ya iltica edecek ne kadar suçlu, daha ne kadar ekonomik güvensizlik, ne kadar narkotik işine karışmış mülki amir, daha ne kadar ülke tahribatı gerekecek? Bir şeylerin artık işe yaramadığını, bir şeylerin artık çürümekte olduğunu, politik sistemde bir şeylerin artık kesinlikle öldüğünü kabul etmek için, evet, daha ne gerekiyor?" (EZLN'nin yaptığı konuşma, 30 Haziran 1996.)

Bunu izleyen haftalarda, Zapatistlerin yeni

FIIÖN/Ateş ve Söz

gerilla örgütü EPR'den kendilerini uzak tutan tavırlarından yararlanmak isteyen federal hükümet, "iyi gerilla" (EZLN) ve "kötü gerilla" (EPR) ayrımı yapan bir kampanya başlattı. Bunun üzerine federal hükümetin bu stratejisini hemen teşhir ederek karşı çıkan Chiapas'lı isyancılar, hiç oyuna gelmediler ve toplumla olan diyalog ve görüşmelerini sürdürdüler.

Temmuzda sivil toplumla olan temaslarını, ama bu kez uluslararası düzeyde sıklaştırdılar ve 27 Temmuz'la 3 Ağustos arasında tüm dünyada neoliberalizme karşı yürütülen mücadele çerçevesinde, Neoliberalizme Karşı ve İnsanlıktan Yana Birinci Kıtalararası Buluşma toplantılarını hayata geçirmek suretiyle yeni bir safha açtılar. Kırk iki ülkeden yaklaşık 5.000 kişi, Oventik, La Realidad, La Garrucha, Morelia ve Roberto Barrios yerli yerleşim yerlerindeki beş ayrı Aguascalientes'te hazırlanmış tartışma masalarına katıldı.

Açılış San Andrés Sacamch'en de los Pobres belediye beldesindeki Oventik Aguascalientes'inde yapıldı; beş kıtadan binlerce erkek ve kadın işte buralara kadar gelebilmişti. Bölgeye ulaşan delegelerin geldiği ülkeler şöyleydi: İtalya, Brezilya, Büyük Britanya, Paraguay, Şili, Filipinler, Almanya, Peru, Arjantin, Avusturya, Uruguay, Guatemala, Belçika, Venezuela, Kolombiya, İran, Haiti, Danimarka, Nikaragua, Zaire, Fransa, Ekvador, Yunanistan, Japonya, Kürdistan, İrlanda, Kosta Rika, Küba, İsveç, Norveç, Holanda, Güney Afrika, İsviçre, İspanya, Birleşik Devletler, Portekiz, Bask Ülkesi, Katalonya, Kanarya Adaları, Türkiye, Kanada, Porto Riko, Bolivya, Avustralya, Moritanya ve tüm bölgele-

riyle Meksika. Delegelere buluşma noktası olarak Chiapas'ın Los Altos bölgesi verilmiş ve oraya gelenler buradan Aguascalientes'lere dağıtılmıştı.

Oventik'in sis bulutları arasında, her renkten binlerce insana seslenen Zapatistler böylece bir kez daha duyurmuş oluyorlardı sözlerini: "Arkamızda sizler varız."* Bizlerin kar maskelerinin gerisinde, tüm dışlanmış kadınların suratı var, tüm unutulmuş yerlilerin, baskı gören tüm eşcinsellerin, aşağılanan tüm gençlerin, dövülen tüm göçmenlerin, düşünce ve sözünden dolayı hüküm giyen tüm mahkûmların, aşağılanan tüm emekçilerin, unutulmuşluğun tüm ölülerinin, hiç hesaba katılmayan, hiçbir şekilde görülmeyen, adları hiç anılmayan, yarınları hiç olmayan tüm basit ve sıradan erkeklerle kadınların suratı... Bugün, burada, Güneydoğu Meksika dağlarında, beş kıtadan binlerce insan, 'Yeter artık!' diye haykırıyor. 'Artık yeter!' haykırışı, uzlaşmacılığa, hiçbir şey yapmama tavrına, inançsızlığa, yeni modern tanrı olan egoizme karşı çıkıyor. Bugün, beş kıtadan gelmiş binlerce insan burada, Güneydoğu Meksika dağlarında bir başlangıcın provasını yapıyor: Yeni ve iyi bir dünyanın, içine tüm dünyaların sığacağı bir dünyanın inşa edilmesi başlangıcıdır bu." (EZLN adına yapılan konuşma, 27 Temmuz 1996.)

Intergaláctico Buluşması, 3 Ağustos'ta Neoliberalizme Karşı ve İnsanlıktan Yana Gerçeklik Birinci Deklarasyonu'nun bir konuşma yapılarak duyurulmasıyla sona erdi; söz konusu bildiriyle, neoliberalizme karşı tüm mücadele ve direnişleri içinde barındıracak, benzerlik ve farklılıkların kabul gördüğü kolektif bir iletişim ağının oluştu-

* Marcos, sözcükler ve anlamlarıyla oynayarak ironi yapmasıyla tanınan bir Zapatist. Onun yazmış olduğu, *Detras de Nosotros Estamos Ustedes* [Arkamızda Sizler Varız] adlı bir de kitabı vardır. (ç.n.)

rulması fikri de doğdu. Bu uluslararası direniş ağı, üzerinde anlaşıldığı üzere, herhangi örgütsel bir yapıya sahip olmayacak, ne idari merkezi, ne karar organı, ne merkezi komuta teşkilatı ne de hiyerarşisi olacaktı. Dolayısıyla böylesi bir ağın yaratılışı, küreselleşme karşıtı bir dünya hareketinin zaman içinde inşa edilmesini kolaylaştıracaktı.

Buluşmanın sona ermesinin ardından, konusu demokrasi ve adalet olan ikinci masa görüşmelerine Zapatistler yeniden dönmek istediler; ancak federal hükümetin hiç de böyle bir niyeti yoktu; tersine, bu konuyu bir kenara bırakıp bir sonraki masaya geçmeyi önerdiler. İsyancı taraf bu öneriyi tabii ki reddedecekti.

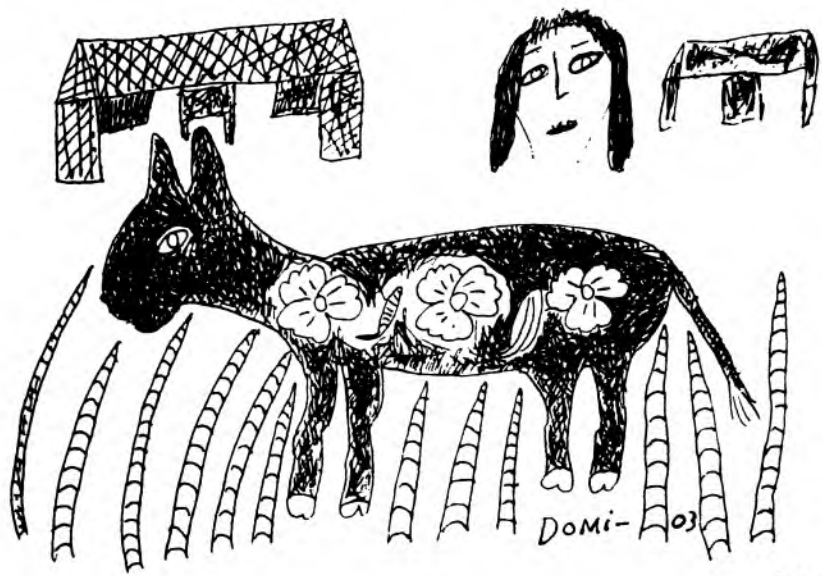
Mevcut yönetimin söz konusu tutumunu göz önüne alarak, kendi kitle destek tabanlarına danışmanın ardından 3 Eylül'de EZLN San Andrés Görüşmeleri'ni durdurduğunu açıkladı. Gerilimin iyice arttığı anlardı, zira duyuruyu takiben isyankâr yerli yerleşim yerlerinde askeri taciz girişimleri tırmanışa geçmişti.

Bunun üzerine bir bildiri yayınlayan isyancılar, diyaloğun yeniden başlaması için asgari beş koşullarının bulunduğunu açıkladılar: "Tüm Zapatist zanlılar serbest bırakılacak; karar verme kapasitesi olan ve Zapatist delegasyona karşı saygılı bir hükümet delegasyonu gelecek; bir Devamlılık ve Sonuçlandırma Komisyonu kurulacak, Demokrasi ve Adalet Masası için ciddi ve somut öneriler getirilecek ve son olarak da, yerli topluluklara karşı askeri ve polisiye takibatlar sona erdirilecek." (EZLN bülteni, 29 Temmuz 1996.)

Ernesto Zedillo yönetimiyse bu koşulları dik-

kate almak bir yana, bölgedeki paramiliter şiddetin dozunu iyice artırdı.

Görüşmelerin durdurulduğu bu dönemde, EZLN, EPR'nin komuta kadrosuyla savaşçılarına bir mektup yollayarak, sadece bu örgüt tarafından kendilerine sunulan askeri destek önerisini geri çevirmekle kalmadı, bu olanağı fırsat bilerek bir kez daha ve bu kez daha da kategorik bir biçimde, kendi mücadelesini, neden silahlı olduğunu ve geleneksel gerilla örgütleriyle arasındaki devasa farklılıkları tek tek ortaya koydu: "Fark, sizin ve ötekilerin ısrarla ifade ettiği gibi sizin hükümetle diyalog kurmayışınızda değil, iktidar için mücadele ediyor oluşunuzda ve savaş ilan etmeyişinizde; oysa buna karşılık bizler, evet diyalog kuruyoruz (ancak dikkat: Sadece hükümetle değil, çok daha büyük ölçüde ulusal

ve uluslararası toplumla da diyalog halindeyiz); iktidar için mücadele etmiyoruz ve evet, federal orduya karşı bir savaş ilan etmiş bulunuyoruz (bu meydan okuyuş için bizi asla affetmeyecek). Fark, bizim öneri ve politikalarımızın çapları itibariyle değişik oluşlarında ve bu durum, iki örgütün örgütlenme pratik ve süreçlerinde apaçık belli ediyor zaten kendini. Sizin ortaya çıkışınız sayesinde birçok insan, var olan siyasal örgütlerden bizleri farklı kılanın silahlarımız ya da kar maskelerimiz değil, siyasal önerilerimiz olduğunu görebilecek. Biz kendimize yeni ve radikal bir yol çizdik. Öyle yeni ve radikal bir yol ki bu, tüm mevcut siyasetler bizi eleştirdi, bizden rahatsız oluyorlar tıpkı sizlerin olduğu gibi. Biz rahatsızlık veriyoruz. Ne yapalım, başka yolu yok, Zapatistler olarak biz böyleyiz işte..."
(EZLN'nin mektubu, 30 Ağustos 1996.)

Zapatistler ülkenin geri kalan bölgelerindeki yerlilerle birlikte örgütlenme faaliyetlerine de devam ettiler bu arada. Söz konusu çerçevede, başkentte yapılacak CNI'ye isyancı bir temsilci gönderme önerisi olumlu karşılandı. Bunun üzerine gerek federal hükümet, gerekse müteşebbis sınıfı, bir Zapatistin Distrito Federal'e* [başkent] ayak basacağı fikri karşısında dehşete düştü. Düşmanlığın ve gerilimin yeniden alevlendiği günlerdi. Federal hükümet, mevcut diyalog yasasının Zapatistlerin ülke içinde serbestçe dolaşmasına olanak tanımadığı görüşünde ısrar etti. Buna karşılık isyancılar askeri kuşatmayı yararak başkente gitme düşüncelerinde sonuna kadar kararlıydılar. Tüm bu gelişmeler olup biterken, COCOPA'nın müdahil olarak araya girişi anahtar bir rol oynayacak ve hasta ancak gözü pek bir

* Meksika başkentinin resmi adı Distrito Federal'dir (DF). Aynı zamanda, kendi dışındaki otuz bir eyaletle birlikte Meksika federasyonunu oluşturan eyaletlerden biridir. (ç.n.)

yerli kadın olan Komutan Ramona'nın, sadece federal hükümetin askeri gücüne değil, ama hem siyasal hem müteşebbis sınıfına meydan okuyan bir isyancı temsilcisi olarak gönderilmesi hususunda anlaşmaya varılacaktı.

12 Ekim'de, on binlerce yerlinin seslerini duyurmak için toplandığı Meksika başkentinin Zócalo Meydanı'nda, ilk kez olarak Zapatist yönetim kadrosundan bir kişi, Komutan Ramona konuşma yaptı ve konuşmasını, yerli hakları ve kültürünün tanınması mücadelesinde slogan haline gelecek bir dilekle bitirdi: "Bir daha asla bizsiz bir Meksika olmayacak."

Komutan Ramona'nın CNI Birinci Toplantısı'nda boy gösterişi, olaya uluslararası bir önem kattı. Ülkenin dört bir yanından yüzlerce yerli, kendi topluluklarındaki açmazları karşılıklı aktararak aralarında diyaloglar kurdu, San Andrés Anlaşmaları'nın yerine getirilmesi yolunda verilen mücadeleyi güçlendirme ve otonomilerinin tanınması için birlikte omuz omuza yürüme kararı aldı.

Yerliler köylerine döndüler ve kısa bir süre sonra, 7 Kasım'da, Zapatistler Devamlılık ve Sonuçlandırma Komisyonu'nu oluşturmayı başardılar. EZLN adına katılanlar arasında Rodolfo Stavenhagen, Amalia Solórzano ve Piskopos Bartolomé Carrasco bulunuyordu.

Sonrasında, yerli hakları ve kültürüne ilişkin anayasal reform tasarısının yazılı olarak hazırlanması amacıyla 24 ile 29 Kasım tarihleri arasında EZLN, COCOPA ve CONAI bir araya geldiler. Söz konusu reform tasarısı için yasal bir öneri hazırlama görevini, üzerinde herhangi bir değişiklik yapmadan kabul ya da reddetmek üze-

re COCOPA'lı hukukçulara bırakma konusunda federal hükümetle EZLN anlaştı.

Toplantının sonunda, COCOPA nihai önerisini sundu ve EZLN de, San Andrés Anlaşmaları'nda yer alan bazı hususların göz ardı edilmekte olduğunu açıkça belirtmekle beraber, bir iyi niyet göstergesi olarak yine de öneriyi kabul ettiğini açıkladı. Federal hükümet yetkilisi Emilio Chuayffet ise, her ne kadar sarf ettiği sözlerle öneriyi onayladığını ifade etse de, anlaşmaya resmilik kazandırmak için, o sıralar seyahatte olan Ernesto Zedillo'nun dönmesini beklemeyi uygun gördü.

Bu, müzakerelerdeki en kritik andı; zira federal hükümet yetkilisi daha sonra bir önceki kararından cayacak ve müzakere süreci bir daha onarılması mümkün olmayan bir yara alacaktı. Chuayffet COCOPA ile yaptığı söyleşide, Yerli Hakları ve Kültürü Yasası için yürütülen girişimlerde bazı yeni uygunsuzlukların belirdiğini ifade edecekti, yani bunun anlamı şuydu: Chuayffet tasarıyı olduğu gibi kabul etme noktasında sözünden dönmeye kalkıyor, bunun gerekçesi olarak da tasarının arka planında yer alan vurgulamaları gösteriyordu. Otonominin yürürlüğe girmesini sağlayarak onurlu bir adım atma şansı daha önce hiç olmadığı kadar komisyon üyelerinin elindeydi oysa. Bunun üzerine milletvekilleriyle senatörlerden oluşan üyeler Devlet Başkanı Zedillo ile bir araya geldiler ve ondan yasa önerisinin kabul edilmesini istediler. Zedillo yanıt için bir on beş günlük süre istedi ve sürenin sonunda, "Hayır" yanıtını verdi. İşte o tarihten itibaren, 16 Şubat 1996'da kabul edilmiş bulunan San Andrés Anlaşmaları'nın yerine getirilmesi konusu,

Zapatistlerle tüm ülkedeki yerlilerin ve ayrıca ulusal ve uluslararası sivil toplum içinde yer alan belli başlı kesimlerin eylemlerindeki ana ekseni oluşturacaktı.

Savaşın üçüncü yılı böylesi kötü emarelerle sona erdi. Zapatistlerin, devlet başkanının bu karşı tutumuna nasıl bir yanıt vereceği belirsizliğini korurken, hükümet isyankâr yerli yerleşim birimlerindeki askeri ve polisiye güçlerin sayısını artırmaya başladı.

"Bu dördüncü yılın savaş yılı mı, yoksa barış yılı mı olacağı, egemen iktidarın tarihi kabul edip etmediğine, söyleyecekleri sözler ve atacakları adımlarla farklı insanların toplum içinde kendi yerlerine sahip olma hakkını tanıyıp tanımamasına bağlı. Bu dördüncü yıl da, tıpkı geçmişte kalan ve geleceğe doğru uzanan tüm öteki yıllar gibi, 'vatan için yaşama ya da özgürlük için ölme' yılıdır bizim için" diyordu isyankâr yerliler, bir yandan da uçak, helikopter ve tankların tehdidi altında da olsa, geleneksel danslarını edip şarkılar söyleyerek başkaldırışın 1.095. gününü kutluyorlardı. (EZLN mesajı, 1 Ocak 1997, sabaha karşı.)

un Mé
sin Nos
EZLN

1 9 9 7

Anlaşmaların yerine getirilmesi için yapılan eylemler. Kuzey hattında paramiliter operasyonların artması. Bir silah olarak Zapatist suskunluğun devreye sokulması. Kitle destek tabanlarından 1.111 kişinin Meksika başkentine yürüyüşü. Los Altos'ta paramiliter şiddetin doruğa çıkması, sığınmacı göçler ve Acteal katliamı

Yeni yıl hayra alamet olmayan olaylarla başlamıştı. 1997'nin ilk günlerinde EZLN, COCOPA'nın üzerinde çalıştığı Yerli Hakları ve Kültürü Yasa önerisiyle ilgili Ernesto Zedillo yönetiminin gerçekleştirdiği esasa ilişkin bazı değişiklikleri kabul edip etmeme konusunda kararını bildirecekti. Zaten öneri tasarısı, 1996 Şubatı'nda imzalanan anlaşmaların kimi önemli hususlarını dışarıda tutması gerçeğine rağmen isyancılarca kabul edilmişti.

11 Ocak'ta, La Realidad yerli yerleşim yerinde, COCOPA yasa koyucuları ve CONAI men-

suplarıyla yapılan bir toplantı sırasında, Zapatistler Zedillo tarafından verilen karşı yasa önerisini kesin bir tavırla reddederek, San Andrés Anlaşmaları yerine getirilene kadar görüşme masasına dönmeyeceklerini ifade ettiler. Bu duyurunun hemen ertesi günü, hükümet bölgedeki askeri varlığım dikkat çekici bir biçimde artıracak, gerek Zapatist kuşatmayı, gerekse yerli topluluklara karşı uygulanan taciz hareketlerini yoğunlaştıracaktı.

Her seferinde daha da çaresiz duruma düşen COCOPA yasa koyucuları karşısında protestosunu şöyle dile getiriyordu EZLN:

"Bay Zedillo, kendi temsilcileri tarafından San Andrés'te altına imza atılan anlaşmanın gereğini yerine getirmeyi kabul etmiyor. Kabul edilir bir şey olamaz bu; bugün yerli haklarına ilişkin kazanılmış hakları tanımıyorsunuz, yarınsa her seferinde daha da uzaklaşmakta olan barış anlaşmalarının kabulüne yanaşmayacaksınız... Federal hükümetin karşı önerisi Meksika'daki tüm barış sürecini krize sokmakta, ivedi ve barışçı bir çözüm olasılığının dayandığı temeli sorgulatmakta ve Meksika yerli halkları üzerinde savaş rüzgârları estirmektedir."

Anlaşmaların imzalandığı tarihin yıldönümüne denk gelecek şekilde, yani bir ay sonra şubat ayında, COCOPA tarafından önerilen tasarının gereğini yerine getirmesi için federal hükümetten talepte bulunan 10.000 Zapatist yerli San Cristóbal de las Casas'ta yürüdü.

Toplanan renkli kalabalığa hitaben isyankâr yerliler hükümeti şu sözlerle teşhir etmekteydi: "Egemen iktidar bir yandan ilk barış anlaşmalarını imzalarken, öte yandan da, önce San Andrés

Anlaşmaları'm geçersiz kılma hazırlıklarına girişti, sonra da bunu uygulamaya koydu. Ortada ciddi bir biçimde ihtiyacı hissedilen çaba ve gayret dolu sözlerin yokluğu hissedilirken, bu yetmiyormuş gibi bir de, on binlerce asker kuşatmayı sürdürdü, yerli topluluklara karşı girişilen taciz ve takibatlar olanca hızıyla devam etti. Zapatistlerin haklı savaşına çözüm getirmek için verilen görüşme ve diyalog sözü, hükümetçe işte böyle yerine getirildi!"

Aynı gösteride hükümetin, anlaşmaya katkıda bulunacak girişimlere karşı yürüttüğü yıpratma politikaları da protesto edildi: "Kör olan bu Kötü Hükümet, sadece isyankâr yerlilere darbe indirmekle kalmıyor, barışa yardımcı olmaya çalışanları da, savaşı engellemek için arabuluculuk yapan COCOPA ve CONAI gibi oluşumları da hırpalıyor. Federal yasama organının bir girişimi olarak COCOPA tarafından hazırlanan yerli yasa tasarısı, yeniden ve bir kez daha federal hükümet tarafından saldırıya uğradı işte. Şimdi 'sahte kurtarıcılar' olmakla itham ediyorlar yasa koyucuları, yasa tasarısına ise, 'ülkenin parçalanması' karalamasıyla yaklaşıyorlar... Nafile bir şekilde hedef saptırıcı adli kılıfların ardına sığınmaya çalışan federal hükümet, asıl meseleyi gizlemeye uğraşıyor: Sözünü yerine getirmeye niyetli değil, Meksikalı yerlilerin özgün taleplerini tanımıyor ve Zapatist savaşı diyalog ve görüşmelerle çözmek istemiyor." İşte böyle diyordu Komutan Yardımcısı Marcos tarafından imzalanmış yazılı bir metin.

4 Mart'ta COCOPA, onurlu ve özerk bir tavır geliştirmek gibi bir ihtimalin varlığına artık inanmadığını ifade ederek, yasayı desteklemek-

ten fiili olarak vazgeçtiğini duyurdu. Bunu fırsat bilen hükümetin tepkisi bir kez daha baskı ve saldırganlık olarak gösterecekti kendini, üstelik de sadece Zapatistlere karşı değil, anlaşmanın sonuçlanması için mücadele eden herkese karşı. Xi'Nich yerli örgütüne mensup altmış beş ailenin zor kullanılarak yerlerinden edilmesi olayı ile, 8 Mart'ta eyalet kolluk kuvvetlerince, biri EZLN danışmanı olarak anlaşmalarda görev almış iki Cizvit rahibinin, ayrıca iki de Xi'Nich örgüt yöneticisinin şiddet kullanılarak tutuklanışı, söz konusu tepkiye iki çarpıcı örnekti.

Bu bağlamda, COCOPA'nın yaptığı duyuruya EZLN, bu tutumun, bölgedeki askeri ve politik ortamı daha da kötüleştirmekten başka bir yararı olmayacağı şeklinde bir uyarıyla karşılık verdi. 9 Mart tarihli bir mektupta Zapatistler, uğranan hasarın bilançosunu çıkararak, geride bırakılan tüm o müzakere süreçlerini hatırlattılar COCOPA'ya. Metnin içerdiği önem dikkate alınarak, daha sonra aynı metinden bazı bölümler ayrıca çoğaltılmıştı:

Yaşanan tarih şöyle: "1996 yılının Ağustos ayının sonlarında (imzalanıp da yerine getirilmeyen birtakım anlaşmalardan sekiz ay sonra), EZLN'nin kitle destek tabanları CCRI-CG'ye, San Andrés Görüşmeleri'ne katılımı durdurma talimatı verdi. Durdurma kararı, federal hükümet cephesindeki ciddiyet noksanlığına dayanılarak verilmişti. Varılan anlaşmaları sonuçlandırmamak, siyasi tutuklamalar, askeri ve paramiliter tacizler, ırkçı ve ehliyetsiz bir delegasyonda ısrar edilmesi, demokrasi ve adalet temalarına ilişkin ciddi önerilerden yoksun oluş, tüm bunlar, federal hükümetin Meksikalı yerlilere karşı açılmış

bir savaşla oyun oynadığı ve hâlâ da oynamakta olduğu devasa gerçeğinin sadece su yüzüne çıkan göstergelerinden başka bir şey değildi. O zaman diyaloğun yeniden başlatılması için öne sürdüğümüz beş talebi öneri olarak masaya yatırmak zorunda kaldılar. (Tabii ki EZLN karar verme yetisi bulunan, siyasi iradeye sahip ve Zapatist delegasyona saygılı bir federal hükümet görüşmecisi talebinde bulundu, hâlâ bulunmaktadır da, yoksa mektubunuzda ifade ettiğiniz gibi, 'hükümetle olan ikili görüşmelerin sağlamlaştırılması'nı talep etmedi. Nitekim Bay Zedillo'nun, anlaşmaya varmış bulunan kendi delegasyonunun kararlarını bile tanımaması, Bay Bernal ile Bay Del Valle'nin, geçmişte olduğu gibi şimdi de kendi karar verme erklerine zerre kadar sahip olmadıklarının açık bir delilidir. Onların sergilediği siyasal irade yetersizliği ve saygı noksanlığında iktidarın tarihi yatar).

"Bunun üzerine COCOPA, diyaloğu yeniden başlatmak için bir dizi inisiyatif önerdi. EZLN, COCOPA ve CONAI arasında, sadece mevcut krizi çözmek için değil, aynı zamanda diyaloğun çerçevesini yeniden çizmek ve daha akıcı hale getirmek üzere tartışarak çözüm yolları aramak için, adına 'üçlü toplantılar' denen görüşme mutabakatlarına varıldı. Bu yeni durum karşısında hükümet delegasyonu devre dışı bırakılıyor ve yeni aktör COCOPA sahneye çıkıyordu. Bernal ve Del Valle beylerin süreci nasıl krizden krize sürüklediklerini ve yöntemlerinin nasıl bir başarısızlık örneği ortaya koyduğu yeterince görülmüştü.

"Devamlılık ve Sonuçlandırma Komisyonu'nun kuruluşu gerçekleştikten sonra (federal

hükümetten beyefendilerce araya sokulan önemli engellerden kurtulduktan sonra oldu tabii bu) COCOPA içinde, EZLN ile federal hükümet arasında yaşanan soruna çözüm getirme niyet ve eğilimleri belirdi. COCOPA, arabuluculuk görevinin kendisine tanıdığı olanakla anayasal bir reform girişimi üzerinde çalışmayı önerince, EZLN bunu kabul etti. O zaman böyle bir girişimi oluşturabilmek için COCOPA bir tür posta görevini üstlendi (her ne kadar biz bunun bir işe yaramayacağı yolunda uyarılar yapmış olsak da) ve karşılıklı önerileri muhataplara iletmeye başladı. Bu yöntem de başarısızlığa uğrayınca (tıpkı San Andrés masasında uğradığı gibi), taraflar bu kez COCOPA'nın, anlaşmaları formüle edici bir belge düzenlemesi ve düzenlenen bu belge üzerinden yine tarafların fikir beyan etmeleri hususunda anlaştı.

"Hatırlayacağınız üzere, COCOPA'nın söz konusu belgeyi hazırlaması ('durmadan öneriler gidip gelmesin diye' – bu sözler sizin yazılı metinlerde geçen sözleriniz) ve hazırlanan bu belgeye göre de tarafların kendi perspektiflerini ortaya koyması karara bağlandıktan sonra, sizler yasa tasarısı öneri taslağı üzerinde de çalışmaya başladınız. Belge tarafınızdan 29 Kasım 1996'da sunulduğunda, bizleri, bunun COCOPA'nın son çabası olduğu, sunulan belge için sadece evet ya da hayır yanıtını kabul edebileceği ve yanıtın, herhangi bir taraftan hayır olarak gelmesi durumundaysa, COCOPA'nın bunu arabuluculuk işlevinin başarısızlıkla sonuçlanması olarak değerlendirerek geri çekileceği yolunda uyarmıştınız. O tarihlerde aynı uyarıyı federal hükümete de yaptığınızı söylüyordunuz. Bizler, COCOPA'nın

çabalarının yararlı olduğunu kabul ediyorduk; her ne kadar San Andrés Anlaşmaları'nın tümünü bünyesinde barındırmıyor da olsa, yine de bir ilerleme sayılması gerektiğini düşünüyorduk.

"Sonra (hafızamızı zorlamaya devam edelim), hatırlayacağınız üzere, federal hükümet temsilcisi (sanırım hâlâ Emilio Chuayffet Chemor) belgeyi kabul etti, ancak verdiği onayı kamuoyuna açıklamadan önce sadece Bay Zedillo'nun dönüşünü (o sıralar seyahatteydi) beklememizi istedi. Olayların devamındaysa Bay Chuayffet'in korkaklık ve samimiyetsizliğinin tezahürüne tanık olduk: Güya metni kabul etmemişti, hatta okumamıştı bile, yanıtı olumlu gibi çıkmışsa, bu, o sıralar *chinchón* (ya da öyle bir şey) denen bildik (kendisi için tabii) bir alkollü içkinin etkisi altında olduğundandı. Bunun üzerine Bay Zedillo sizlerle konuştu ve bizden kendi yanıtı için (belki de içtiği *chinchón*'ların etkisi altındaki Bay Chuayffet'in kendine gelmesi için) zaman istedi. İki hafta sonra, federal hükümet tam da kendisine yakışır bir karşı öneriyle yanıt vererek, yalnızca COCOPA'nın önerisini dikkate almamakla kalmıyor, aynı zamanda Yerli Hakları ve Kültürü Masası'nı da sil baştan yeniden görüşmeye kalkıyordu. Federal hükümetin elindeki öneri belgesini biliyorduk ve tabii ki reddettik. Bunun üzerine, işte iki ay kadar önce, sizlerden federal hükümetin bu eğilimine karşı COCOPA'nın tavrını belirlemesini istedik.

"Zedillo'nun karşı önerisine verilen Zapatist 'hayır' yanıtı, ulusal ve uluslararası düzeylerde yerli hakları konusunda son derece yoğun ve zengin bir tartışmayı da tetiklemiş oldu. Özellikle otonomi, normlar ve yerli halkların siyasal ka-

tılımı gibi noktalar, ilginç ve dinamik düşünsel müdahalelere teşvik etti insanları. Öte yandan yerli halkların tarihsel haklarına karşı geliştirdiği ve ne kadar güçsüz olduğu ortaya çıkmış savları için Bay Zedillo'nun dışardan gördüğü akıllı destekse kocaman bir sıfırdı.

"İki haftadan daha kısa bir süre içinde, federal hükümet ulusal tartışmadan mağlup olarak çıkıyor ve artık elinde COCOPA'nın önerisini reddetmesi için dişe dokunur herhangi bir gerekçe de kalmıyordu. Bunun üzerine, EZLN ile federal hükümet arasında yaşanan diyalog krizini en aza indirmek çabaları ve ardından da suskunluk yaşandı. Federal hükümetin COCOPA'nın önerisini reddetmesi ve sözünde durmaması için öne sürebileceği hiçbir destekleyici görüşünün olmadığı kısa zamanda ortaya çıktı. Asıl neden şuydu çünkü: Federal hükümetin anlaşmaların gereğini yerine getirme ve anlaşmazlığı barışçı yollarla çözme gibi bir niyeti hiç olmamıştı ve hâlâ da yoktu, ayan beyan ortadaydı bu. Yaptıkları sadece, başkanlık rejiminin yapısal unsurları olan otoriterlik, yetersizlik ve körlükle krizi en kötü noktasına kadar taşımak, yani şu karşı önerilerini kaleme almak oldu. Evet, sayın yasa koyucular, işte böyle." (EZLN, COCOPA'ya mektup, 9 Mart 1997.)

Böylece diyalog, kolay kolay kırılması mümkün olmayan kör bir duvara çarpıp kaldı; ulusal ve uluslararası hareketlerinse bu durumda beklemeye hiç tahammülleri yoktu. EZLN'nin Dayanışma Komiteleri'ne hitaben kaleme aldığı bir mektupta işaret ettiği gibi, anlaşmaların yönetimce sonuçlandırılmamış olması, bu arada olumlu bir iş de görmüştü bir yerde, zira dile ge-

tirilen protestolar, yerli taleplerinin sadece Chiapas'la sınırlı kalmadığını, ülkenin tüm öteki yerli halklarının beklentilerine de karşılık düştüğünü açıkça ortaya koyduğu gibi, belirgin bazı özel noktalarda bütün Amerika Kıtası yerlilerinin istek ve arzularını da yansıtmaktan geri kalmamıştı. Ayrıca sergilenen bu eylemler, yerli davasına bir kez daha gösterilmekte olan uluslararası desteğin aynası gibiydi.

Federal hükümet tabii ki nelerin olup bittiğini anlayamadı ve artık kaçıncı kezdir bilinmez, yerli halkların taleplerine yine şiddetle karşılık verdi. Aradan birkaç gün geçtikten sonra, San Juan de la Libertad belediye beldesine bağlı San Pedro Nixtalucum Zapatist topluluk yerleşim yerinde bir polis baskını yaşanıyordu. Bilanço: Dört Zapatist köylü ölü, yirmi dokuz yaralı ve yerlerinden edilen seksen aile.

Nisan ayında federal hükümet müzakereler için yeni bir temsilci atadı: Marco Antonio Bernal'in yerine getirilen, eski Chiapas eyalet başkanı ve aynı zamanda eski turizm bakanı Pedro Joaquín Codwell. İsimler değişmişti sadece, o kadar.

Sonraki aylar, eyaletteki askeri varlığın ve Zapatist sivillere karşı paramiliter grupların uyguladığı şiddet hareketlerinin önemli ölçüde artışına sahne olacaktı. Cinayetler, zorunlu göç, topluluk yerleşim yerlerinin topyekûn yakılıp yıkılması, işte federal ordu ve yerel yönetimlerce desteklenen tüm bu paramiliter eylemler süreğen ve olağan bir hal kazanırken, Chiapas dahil tüm ülke genelinde, 1997 seçimleri adına olukla paranın harcanacağı bir kampanya da başlatılmış bulunuyordu.

EZLN'nin suskunluğu, hem bir silah hem de bir yanıt olarak başlattığı dönem işte bu dönemdi. Federal hükümetin provokasyonlarına gürültüsüz bir karşılık veriyor, gümbürtülü seçim kampanyası karşısındaysa susarak tepki gösteriyorlardı.

Bu bağlamda, federal seçimlere neredeyse üç gün kala, 3 Temmuz'da, bir yandan isyankâr köylere askeri ve paramiliter tacizler sürerken, Zapatistler seçim sandığına gidilmemesi yönünde bir çağrı yapma kararı aldıklarını duyurdular ve suskunluklarına açıklık getirdiler:

"Şu geçtiğimiz günler boyunca sustuk. İçimize doğru bakmak, kendi tohumlarımızı yeniden ekmek için yaptık bunu, kendimizi daha güçlü kılmak için sözle yürek, gelişimlerini tamamlayacak yeni yerler bulsunlar diye sustuk. Bunun için işte ses verdi sessizliğimiz."

Zapatistler, bazı "ilerici" grupları, partilerle temsil edilen solun seçimlerden zaferle çıkma olasılığı karşısında kendilerinden susmaları ve engel çıkarmamaları yönünde istekte bulundukları için suçladılar. "Mütevazılık mütevazı olanlara, suskunluk da her daim dilsiz olanlara kalsın istiyorlar" dediler.

Bunun üzerine bir kez daha açıkladılar siyasal önerilerini: "Seçim konjonktürü içinde ya da dışında olsun, bizim konumumuz hep açık ve net olmuştur. Bu konum siyasi partili bir konum değildir, ama parti karşıtı bir konum da değildir; bu konum seçimleri dikkate alan bir konum değildir, ama seçim karşıtı bir konum da değildir. Devlet partisi sistemine ve başkanlık sistemine karşıdır; demokrasi, özgürlük, adaletten yanadır,

solda yer alır, dışlayıcı değil dahil edicidir ve anti–neoliberaldir."

Siyasal sınıf cephesince –özellikle de onlar tarafından– "öteki" siyaseti oluşturma arayışında olduğu için eleştirilmesine rağmen, bu tür açıklamalarda bulunmakta ısrar ediyordu EZLN: "'Öteki' siyaset, partili siyasetin alanını işgal etme peşinde değildir" diye vurguluyorlardı, "tersine, bu alandaki krizin içinden doğar ve parti meselelerinin yer almadığı alana doğru yönelir. 'Öteki' siyaset, partili siyasetin mantığını altüst etmek üzere kendi kendine örgütlenmenin yollarını arar, ulusu oluşturanlarla, yani, ortak bir tarih ve bu ortak tarihin hedeflediklerileyle birleşmiş, farklılıkları ve özgünlükleriyle tüm zamanlar için yurttaş olma hakkına sahip yurttaşlarıyla, yeni bir ilişki inşa etmenin yollarını araştırır. Bu yeni ilişki hükümet ve siyasal partilere gönderme yaptığı kadar kitle iletişim organlarına, kiliselere, orduya, özel teşebbüse, polise, adli erke, parlamentoya da gönderme yapar."

Bu dört yıl boyunca (ve gelecekteki altı yıl boyunca da) korudukları bu duruşları, siyasetin var olan haliyle seçkinlere ait bir mesele olduğuna dikkat çekiyor ve onu demokratikleştirme girişiminin söz konusu seçkinleri daha da çoğaltmak ya da onları başkalarıyla yer değiştirtmek anlamına gelmeyeceğini, tersine, demokrasinin gerçek anlamının, politikacıların elinde rehin tutulan siyaseti yeniden "özgürlüğüne kavuşturma"da yattığını, aslolanın siyaseti 'aşağıya', egemenliğin asıl kaynağına çekmek, onu asıl yönetmesi gerekene, yani vatandaşa taşımak olduğunu ifade ediyorlardı. Zapatist "itaat ederek komuta etme" ilkesinin, işte o siyasal "altüst oluş"a

karşılık düştüğünde ısrar eden Zapatistler, ayrıca bu ilkenin bir yönetmelik değil, bir süreç meselesi olduğunun da altını çiziyorlardı. 1997'nin çalkantılı günlerinde açıkladıkları gibi, "devrimi olanaklı kılan bir devrim"i anlatıyordu söz konusu ilke.

Aynı bültende isyancılar, birçok şeyin yanı sıra başkanlık sistemi, seçim ortamı, demokrasi, "bir başkaldırı olanağı olarak oy" ile, "otoritenin meşruluğunu onaylayan oy" gibi konulara ilişkin yaklaşımlarını ortaya koydular.

Federal seçimler yapılmış ve PRI Ulusal Meclis'te mutlak çoğunluğu yitirmişti; buna karşılık PRD'den Cuauhtémoc Cárdenas, aynı seçimlerden başkent eyalet başkanı olarak zaferle çıkmıştı.

Talimatla getirilen bir "demokrasi" ve askerlerle kuşatılmış yerli yerleşim bölgelerinin meydana getirdiği bir siyasal panorama içinde, sivil toplumla ilişki kurma adına yeni iletişim kanalları açma stratejisine sadık kalmaya devam eden EZLN, kitle destek tabanından temsilci olarak seçilmiş bir erkek ve bir kadınla, ilk kez ülke dışına, Neoliberalizme Karşı ve İnsanlıktan Yana İkinci Kıtalararası Buluşma'ya katılmak üzere İspanya'ya gitti.

Öte yandan EZLN bir kez daha soru sorarak yürüme kararı alıyordu. Hedef, sivil toplumla sadece isyan topraklarında buluşmaktansa kuşatmayı yararak başkente ulaşmaktı. Seçim ortamı ortadan kalkar kalkmaz, kitle destek tabanlarından 1.111 kişinin Meksika başkentine doğru yola çıkacağını duyurdular.

8 Eylül'de 1.000'in üzerinde isyankâr delege Chiapas eyaletinden hareket etti. Birden fazla

amaca hizmet edecek kitlesel bir eylemlilikti söz konusu olan: a) Cuauhtémoc Cárdenas'ın başkent eyaletinin başına geçmesiyle değişik bir havaya bürünen seçim sonrası ortam gereği federal hükümet yazılı bir açıklamayla, mevcut koşulların EZLN'nin kurumsal yaşama entegrasyonunu artık mümkün kılabileceğini açıklamıştı; işte bu açıklama dikkate alınarak ulusal ve uluslararası sivil toplum harekete geçirilecekti; b) Yürüyüş boyunca, başkaldırışları üzerine, bölgede hüküm süren askerleştirme ve paramiliterleştirme olgusu üzerine ve otonomi sürecine dair açıklamalarda bulunulacaktı; c) San Andrés Anlaşmaları'na ilişkin bilgiler her tarafa yayılacak, anlaşmalar yerine getirilmediği için protesto edilecek ve yeni parlamento aritmetiği göz önüne alınarak, COCOPA tarafından hazırlanan Yerli Hakları ve Kültürü yasa tasarısının kabulü için destek ve yandaş toplanacaktı; d) Direniş halinde bulunan yerli topluluklar üzerindeki askeri ve paramiliter kuşatma kırılacaktı; e) Sivil toplum ve partiler dışındaki siyasi örgütlerle, sivil toplum kuruluşlarıyla, kitle destek tabanlarının içindeki kilise oluşumları, üniversiteler, işçi ve köylüler ve tabii tüm ülkede yaşayan yerlilerle doğrudan temaslar gerçekleştirilecekti; f) Kendi davalarını anlatacak ve kendileri dışındakilerin davalarını tanıyacaklardı; g) Yürüyecek ve soracaklardı...

Zapatist kitle destek tabanları kendilerini uğurlamaya gelen on binlerce kişilik kalabalığın arasında 8 Eylül'de Chiapas'tan çıktılar yola; yollarının üzerinde bulunan Oaxaca, Puebla ve Morelos'tan geçerken, söz ekerek, uğruna mücadele ettikleri davaları için yandaş biçiyorlardı. Yerlilerle yerli olmayanlar yürüyüşte ortak bir

protesto ve eylem alanı yakalamışlardı; protestoları, sadece San Andrés Anlaşmaları'nın yerine getirilmemesine karşı değil, ama neoliberalizmin izlerini bıraktığı her yerde yaşanan sayısız insan onuru ihlaline karşı da bir protestoydu. Başkentlilerin onları karşılayışı (12 Eylül) mahşeri bir kalabalık ve büyük bir heyecan içinde oldu. Meksika başkentinde Zapatist delegeler FZLN Kuruluş Kongresi'ne katıldılar ve o zamanlar yeni kurulmuş olan Cephe'ye kendilerinin neden üye olamayacaklarının gerekçelerini açıkladılar. Bu arada Komutan Yardımcısı Marcos bir kutlama mesajı yolladı ve federal hükümet sözünde durmadığı sürece Zapatistlerin sivil siyasal gücün bir parçası haline gelmelerinin mümkün olmadığının altını çizdi.

FZLN, EZLN'nin kardeş örgütü olarak böyle doğdu.

Mesajında EZLN duruma açıklık getirdi: "Ancak EZLN içinde sadece Zapatistler yok. Silahlı ve yeraltı faaliyeti gösteren Zapatistler yok sadece; sivil olan ve barışçı yolu izleyen Zapatistler de var. FZLN içinde de, başka yerlerde de Zapatistler olacak tabii... Ancak, ne 'Bizi bekleyin, ilerlemeyin, büyümeyin, çoğalmayın, EZLN'nin şimdi ve gelecekte sizlerle paylaşabileceği adil ve onurlu bir barış için örgütlenmeyin' gibi isteklerde bulunabiliriz ne de bunlardan sizi alıkoyabiliriz."

1.111 Zapatist, ülkenin hemen hemen bütün yerli halklarının temsilcilerinin yer aldığı CNI İkinci Toplantısı'na da katıldı. Burada katılımcılar, öteki hukuki ve kültürel meselelerinin yanı sıra, otonomilerin tanınmasını da gündeme getiren San Andrés Anlaşmaları'nın yerine getiril-

mesi mücadelesine olan bağlılıklarını bir kez daha yenilediler.

Zapatist kitle destek tabanları tekrar geldikleri yerlere dönmeden önce, askeri tacizler karşısındaki tutumlarını tüm çıplaklığıyla gözler önüne sermek istediler: 17 Kasım'da, Meksika başkentine veda ederlerken, "Yapılacak eylemler sivil ve barışçı olsun, savaşçı olmasın, mutlaka Meksikalılara barışın yolunu açsın diye elimizden geleni yapıyoruz," dediler. Ne var ki izleyen aylarda gerek federal hükümet, gerekse eyalet yönetimi isyankâr yerlilere karşı yürüttüğü kirli savaşı artırdıkça artıracaktı. 4 Kasım'da Piskopos Samuel Ruiz ve yardımcısı Raúl Vera, Tila belediye beldesinde, birçok insanın yaralandığı bir suikast girişimine maruz kaldılar. Suikastın arkasındaki isim paramiliter Paz y Justicia grubuydu. Bundan iki gün sonraysa bu kez Piskopos Samuel Ruiz García'nın kız kardeşi María de la Luz Ruiz García, San Cristóbal de las Casas'ta suikasta uğrayacaktı.

Üç gün sonra yayınlanan bir bültenlerinde, "Yeni suikast girişimleri EZLN'ye açık bir mesaj verme amacını güdüyor: İstenen ne arabuluculuk ne diyalog ne de barış" diye uyarıyorlardı Zapatistler.

Ancak gerçekten de paramiliter grupların aşırı şiddet kullandıkları haftalara gelinmişti. Chiapas'ın Los Altos bölgesi, Chenalhó belediye beldesinde binlerce yerli saldırıların kurbanı oldu. Diyaloğun açmaza girmiş oluşu, bölgeyi federal hükümet ve ordusu tarafından beslenen şiddetin yol açtığı tehlikeli bir mecraya sürüklemekteydi. Polis ve askerlerin koruması altında paramiliter güçler zorla insanları silah altına alı-

yor, vergi topluyor, yerel ve hükümete muhalif yerlilerin evlerini yakıyordu. Bu panorama karşısında binlerce yerli şiddet ve vahşetten kaçarak Zapatist topluluk yerleşim yeri Polhó'ya sığınmak zorunda kaldı. Bugün bile insanlık dışı koşullar altında aynı yerde yaşam mücadelesi veriyorlar.

Ama saldırılarla birlikte protestolar da gelmişti. 29 Kasım'da, Los Altos, Norte, La Selva, Sierra, Frontera ve Costa kitle destek tabanlarından Zapatistler San Cristóbal de las Casas'ta barışçı bir yürüyüş gerçekleştirdiler; bu yolla, protestolarını, aynı saatlerde başkentin Ángel de la Independencia Caddesi'nden Zócalo Meydanı'na kadar yapılan ve on binlerce insanın katıldığı bir başka yürüyüşle birleştirme fırsatını da yakalamış oldular. Eylemlerin ana sloganı, "Şiddet ve dokunulmazlığa hayır"dı.

Aralık ayının ilk günleri boyunca Los Altos bölgesindeki yerlilerin yurtlarından edilme operasyonu olanca hızıyla devam etti. Durum son derece kritik bir hal almıştı ki, aynı ayın 12'sinde EZLN olayların vahametini kamuoyuna şu duyurusuyla ifşa etti: "6.000'den fazla savaş mültecisinin sorumlusu, federal hükümetin onayı ve yerel yönetimin talimatıyla saldırıya geçen paramiliter ve polis çeteleridir. Sadece Xcumumal topluluk yerleşim yerinde 3.500'ün üzerinde yerli mülteci bulunuyor. Bu insanlar, bütünüyle izole edilmiş durumdalar, çünkü beyaz muhafızlar ve eyalet kamu güvenlik birimlerince kuşatma altında tutuluyorlar."

"Chenalhó Zapatistleri açıkta yaşamaya ve acı çekmeye mahkûm edildiler; sadece konut ve yiyecek sıkıntısı çekmiyor, artık salgın boyutuna

varmış hastalıklarla da boğuşuyorlar."

Hal böyleyken, eyalet yönetimi bir yandan yerlerinden edilmiş olanların yeniden evlerine dönüşünü görüşmek istermiş gibi sahte tavırlar takınıyor, öte yandansa Chiapas'ın PRI'ci kafaları, boşaltılan beldelerin talan ve yıkım işiyle bizzat meşgul oluyorlardı. Evlerdeki kahveden elbiseye ve günlük kullanım malzemelerine, hatta besi hayvanlarına kadar ne var ne yok, hepsi paramiliter saldırganlar arasında pay ediliyordu.

Olaylar böyle cereyan ederken, dramatik durum, Chenalhó belediye beldesinde hayatta kalmayı başaran binlerce yerliyle gerçekleşen bir röportaj sayesinde basın ve televizyona aktarıldı. Yazılı basından birçok tanınmış ismin yanı sıra, gazeteci Ricardo Rocha'nın bir televizyon kanalı için yaptığı röportaj çarpıcı ifadelerle doluydu. Bu röportajıyla Rocha topluma, "federal ve eyalet yönetimleriyle PRI'nin, Zapatist isyankârları dize getirmek üzere sergilediği devasa boyutlardaki hoşgörüsüzlük ve cürüm eylemlerinden sadece küçük bir kırıntıyı" gösteriyordu.

Olayların ciddiyet boyutu bu raddelere gelince COCOPA artık zamanının geldiğine karar verdi ve ocak ayının ikinci haftasında Chiapas'a gideceğini duyurdu. Söz konusu eyalette, kendi ifadeleriyle, başkaldırı günlerinden çok daha kötü bir duruma gelinmiş bulunuyordu, zira şimdi ölenlerin sayısı o zamanlar yaşamlarını yitirenlere kıyasla çok daha fazla artmıştı.

Öte yandan CONAI ve Fray Bartolomé de las Casas İnsan Hakları Merkezi, müzakerelerin, "eyalet çıkarlarıyla karşı-isyancı bir stratejinin iç içe geçmiş olması"ndan kaynaklanan bir dizi zorluğu da beraberinde getirdiği uyarısında bulunmuştu. Uyarının yapıldığı gün elli kişiden

oluşan PRI'ci bir yerli grubu etrafa ateş açıyor ve Chimix bölgesine silahlı adamlar yerleştiriyordu. Silahlı PRI'ciler (paramiliterler) gün boyu Acteal ile La Esperanza'yı birbirine bağlayan karayolunda devriye gezmişlerdi.

22 Aralık'ta, ülke tarihinin en vahşi ve infial uyandıran katliamlarından biri yaşandığında görünen panorama işte böyleydi. Chiapas'ın Los Altos bölgesi, Chenalhó belediye beldesi içinde yer alan Acteal topluluk yerleşim yerinde, çoğu "Las Abejas" sivil grup üyesi kadın ve çocuk kırk beş yerli, altmış kişilik bir silahlı grubun silah ve *machete*'lerle saldırması sonucu katledilecekti. İçinde PRI'ci yerlilerin de bulunduğu paramiliter bir çeteyle cardenist cephe (PFCRN) elemanlarından meydana gelen silahlı grubun saldırısında ayrıca, bir kısmı çocuk olan yirmi beş kişi de yaralanmıştı. Kurşunlar altı saat boyunca yağmur gibi yağmış, bu sırada, katliamın yaşandığı yere yalnızca 200 metre uzaklıkta bulunan güvenlik güçleriyse silah sesleriyle haykırışları sadece dinlemekle yetinmişti.

İzleyen aylarda, içlerinde PRI'ci belediye başkanıyla bazı polis şeflerinin de bulunduğu yüz yirmi beş kişinin isimleri belirlense de daha üst seviyeden hiçbir devlet görevlisi herhangi bir suçlamaya maruz kalmadı. Şimdi aradan yaklaşık altı yıl geçmiş olmasına rağmen Acteal katliamı hâlâ dokunulmazlığını koruyor.

EZLN iki sene önce federal ordunun karşı-isyancı stratejisini onaylayan Zedillo Ponce de León'la yardımcısı Emilio Chuayffet'i doğrudan sorumlu tuttu. Böylece, hükümetin sahte diyaloğa paralel olarak, asla anlaşmaları yerine getirmek için değil, yalnızca ölüm mangalarının ha-

zırlanmasına zaman tanımak üzere bir strateji oluşturduğu da tüm çıplaklığıyla ortaya çıkmış oldu.

Acteal katliamı gerek Meksika, gerekse dünyada yüzlerce protesto eylemine yol açtı. 1 Ocak 1994'deki isyandan sonra Chiapas adının en fazla duyulduğu zamandı. Uluslararası alanda ülkenin yitirilen itibar ve prestijinin hesabı Zedillo'ya çıkartılmasına karşın, o, olan bitenlere duyarlılık göstermenin çok ötesinde, tacizleri artırmaya ve binlerce yerlinin sürgün edilişini körüklemeye devam etti. 26 Aralık'ta Chenalhó'ya 2.000'den fazla asker geldi.

Bu kez uluslararası kınamalar, sadece harekete sempati duyan çevrelerden gelmedi; aralarında Birleşik Devletler yönetimi, Fransa Başbakanı Lionel Jospin, Papa II. Jean Paul, Avrupa Birliği, Birleşmiş Milletler genel sekreteri, İspanya, Fransa, İtalya, Uruguay, Brezilya ve Birleşik Devletler'den kültür, gazetecilik ve siyaset çevrelerinden şahsiyetlerin de bulunduğu geniş bir yelpaze katliamı lanetledi.

Yıl, bir kez daha bölgedeki askeri varlığın artışına tanıklık ederek son buldu. Gerekçe: Federal orduya göre, ayaklanmanın 4. yıldönümünde Zapatistler fırsattan istifade belediye merkezlerini ele geçirmeye çalışacaklardı. Bunun üzerine Las Margaritas, Comitán, Ocosingo, Altamirano, Chilón, Citalá, Oxchuc, Palenque, Tila, Sabanilla, Tumbalá, Salto de Agua, Simojovel, Huitiupán, Jototol, El Bosque ve San Cristóbal de las Casas belediye beldelerinde askeri devriye operasyonları yoğunlaştırıldı. Yine de yılın bu son günü, değişiklik olsun diye, dans etmeden duramadı Zapatistler...

1 9 9 8

Askeri, polisiye ve paramiliter şiddetin artışı. Yanıt olarak Zapatist suskunluk. Ulusal ve uluslararası düzeyde harekete geçişler. İmha Savaşının Sona Erdirilmesi ve Yerli Hakları ve Kültürünün Tanınması İçin Danışma toplantısı çağrısı

Yeni yıla girildiğinde, bir önceki yılı karakterize eden aşırı şiddet eylemleri devam ediyordu. Senenin ilk günleri itibariyle, Acteal'de barbarca katledilen kırk beş Tzotzil'in acısı ve matemi tazeliğini korurken, yerli isyankâr topluluklar yeni askeri, polisiye ve paramiliter saldırılara maruz kaldılar.

Hükümetin katliama yanıtı, yerli toplulukların topraklarına binlerce asker göndermek oldu. 1998'in ilk saatlerinden itibaren, silahlı çatışma ortamı yaratmak, otonom belediyeleri savunmasız bırakmak ve isyankâr kitle destek

tabanlarına darbe indirmek amacıyla EZLN sempatizan avı başlatıldı.

1 Ocak'ta ordu, Altamirano belediye beldesi Tzeltal topluluk yerleşim yeri Yaltchilpic'e saldırmış ve sözde orada isyancılara ait bir cephane bulunduğu iddiasıyla evleri tahrip edip, eşyaları talan etmişti. Aynı gün San Caralampio'nun Tzeltal yerleşimcileri de, Ocosingo belediye beldesinde federal birliklerin saldırısına uğradı ve söz konusu beldenin yerel EZLN sorumlusu, silahı olduğu gerekçesiyle tutuklandı; söz konusu silah hiçbir zaman bulunamadı.

Ayrıca 3 Ocak'ta, federal ordu birliklerine bağlı bir grup asker, Tojolabal topluluk yerleşim yeri La Realidad'ı da on yedi saat boyunca kuşatma altında tuttu. Operasyon sırasında ordu, Zapatist Genel Karargâh'ın nerede olduğunu öğrenmek amacıyla, zor kullanıp gözdağı vererek, topluluk yerleşim yerindeki yerlileri sorguya çekmiş, gün boyu bölgede terör estirmişti. Bu olayla eşzamanlı olarak yine aynı ordunun askerleri Morelia'lı Tzeltal yerlilerinin yaşadığı Altamirano belediye beldesini silah zoruyla ele geçirdi, halkı tehdit ederek, evlere baskınlar düzenledi. Saatler sonra, bu beldeden dört kişi tutuklanacak ve belediye merkezine götürülürken yolda işkenceye uğrayacaktı.

5 Ocak'ta, yine Altamirano belediye beldesindeki "10 de Abril" [10 Nisan] topluluk yerleşim yeri federal ordu birliklerince kuşatılmış ve aynı gün, federal hükümet saldırıyı inkâr ededursun, San Andrés Sacamch'en de los Pobres otonom belediye beldesi sınırları içindeki Aldama'lı Tzotzil'lerin oturduğu yerleşim yerini ele geçir-

mek üzere ordunun saldırı timleri harekete geçmişti.

Acteal katliamının ulusal ve uluslararası camiada yarattığı infialin bir sonucu olarak devlet bakanı Emilio Chuayfett görevinden alındı ve yerine Francisco Labastida Ochoa getirildi. Chiapas İçişleri Bakanı Julio César Ruiz Ferro da istifa etmiş ve yerine Zedillo tarafından Roberto Albores Guillén atanmıştı. Ancak her ne kadar isimler değişse de strateji değişmiyordu, tersine, yerli topluluklara karşı düşmanlığın ve tacizin dozu gittikçe artmaktaydı.

Tüm bu askeri operasyonlar olanca hızıyla devam ederken, Zedillo parlamentoya, önceki COCOPA ve San Andrés Anlaşmaları'nı göz ardı ettiği açıkça belli olan bir Yerli Hakları ve Kültürü yasa önerisi sundu.

12 Ocak'ta Zapatist kitle destek tabanları, Chiapas, başkent eyaleti ve ülkenin öteki bölgelerindeki sivil toplum örgütleriyle birlikte, feder-

al hükümetin uyguladığı şiddeti protesto etmek üzere yürüdü. Barış için harekete geçen kitle destek tabanları Ocosingo merkez belediye beldesinde müdahalede bulunuldu ve eyalet güvenlik güçlerinin saldırısı sonucunda, Garrucha topluluk yerleşim yerinden bir kadın Zapatist olan Guadalupe Méndez López vurularak öldürüldü.

Baskılar ve ölüm olayı üzerine EZLN, CONAI'ye 12 Ocak 1994'ten itibaren geride bırakılan dört yıl boyunca adil ve onurlu bir barış için defalarca nasıl çaba sarf ettiklerini hatırlatan bir mektup yolladı. Hatırlanılması istenen söz konusu barışçı girişim örnekleri şöyle sıralandı: 1994'teki Katedral Diyaloğu ve CND; 1995'teki San Andrés Görüşmeleri ve Barış İçin Ulusal ve Uluslararası Danışma; 1996'da FZLN'nin Kuruluş Çağrısı, Ulusal Yerli Forumu'nun gerçekleştirilmesi, federal hükümetle varılan ilk anlaşmalara (hâlâ yerine getirilmeyen) imza atış, Kıtasal Buluşma, Devlet Reformu Ulusal Forumu, Neoliberalizme Karşı ve İnsanlıktan Yana Kıtalararası Buluşma, COCOPA-EZLN-CONAI üçlü toplantıları ve 1997'de, kitle destek tabanlarından 1.111 yerlinin başkente yürüyüşü. (EZLN mektubu, 14 Ocak 1998.)

Barışçı girişim ve eylemlere federal hükümetin verdiği karşılık, imzalanan ilk anlaşmaları yerine getirmemek, paramiliter grupları harekete geçirmek, kitle destek tabanlarındaki insanları katletmek, isyancı lider kadroyu takibe almak ve tüm Chiapas yöresine askeri yığınak yapmak olmuştu. Gittikçe daha fazla askerileştirme operasyonuna kanıt olarak, federal güçlerin zırhlı araç sayısı ve sevkiyatı iki katına çıkardığı La Realidad topluluk yerleşim yerindeki süreğen taciz

örnekleri gösterilebilirdi. Sayıları otuz sekize varan motorize birlikler günde dört kere bu söz konusu Tojolabal topluluk topraklarında devriye geziyordu. Askeri uçaklar gündüz ve gecenin değişik saatleri boyunca uçuşlar gerçekleştiriyor ve yerli kulübeleri üzerine pike dalışları yapıyordu (buna hava muharebesinde sabit mevzileri bombalamak için başvurulur).

EZLN'nin sık sık yardımına başvurduğu sivil toplum, bunun üzerine protestosuz bir dakika bile geçirmedi. 22 Aralık 1997'den (Acteal katliamının yapıldığı gün) 13 Ocak 1998'e kadar (Zapatist kitle destek tabanından Guadalupe Méndez'in öldürülüşünün bir gün sonrası) beş kıtadan yirmi yedi ülkenin yüz otuz kentinde eylemler yapıldı. Özellikle bu son senenin 12 Ocak günü Meksika ve başka ülkelerde değişik çapta bir düzine etkinlik gerçekleştirildi. Hepsinin seslerini yükselttiği ortak nokta, imha savaşının durdurulması, Acteal katliamı sorumlularının cezalandırılması ve San Andrés Anlaşmaları'nın yerine getirilmesiydi.

Baskıya paralel bir biçimde gerek Meksika, gerekse dünyanın öteki yerlerinde Zapatizm yanlısı hareketler yükselmeye başladı. Saldırganlığın boyutu ne kadar büyükse, sivil toplumun verdiği karşılık da aynı oranda büyük oluyordu ve ayrıca şimdi artık sadece yürüyüşler düzenleyip haykırmaktan öte, başı da, yönetici kadrosu da öne çıkan aktörleri olmayan, neyin nasıl olacağını kimselerin söylemeye kalkmadığı yeni bir örgütlenme tarzı yaratılmaktaydı. Dolayısıyla, her seferinde daha açılımlı ve çoğulcu bir sosyokültürel yelpaze içinde, dans, şarkı, şiir, yürüyüş, resim, bağırış, haykırış ve fazlasıyla öfke ve kız-

gınlık yeşerip serpilmeye başladı. Yelpazenin içinde yer alanlara gelince: Yerliler, kadınlar, gençler, ev kadınları, öğrenciler, feministler, homoseksüeller, sendikalar, köylüler, işçiler, dayanışma komiteleri, aydınlar, sanatçılar, resmi kayıtlarda görülmeyenler gibi adı olan, olmayan insanlardı kısacası. "Bu insanlar ne diyor peki: 'Artık yeter!" diyorlar ve değeri olan, dikkate alınan bir tarih yazıyorlar. Bize bir şey ifade eden, bizim kulak verdiğimiz, şimdi satırlarımızda aktarmakta olduğumuz insanlar işte onlar. Sizler gibi, bizler gibi." (EZLN mektubu, 20 Ocak 1998.)

O günlerde Chiapas'ta Barış Komisyonu'na federal hükümetin atadığı kişi bir kez daha değişecekti. Silik ve vasat bir karakter olan Pedro Joaquín Codwell'in işgal etiği mevki, benzer karakterde bir başkasına devredildi: Ortada olmayan bir diyalog için koordinasyon görevi üslenmiş olup, kendisi gibi yeni atanmış devlet bakanı Francisco Labastida Ochoa'nın emir ve talimatlarını bekleyen Emilio Rabasa.

Federal hükümetin stratejisi, bir eliyle yerli topluluklara darbe indirmeyi sürdürürken, öteki elini diyaloğu yeniden inşa etmek üzere sivil topluma uzatma üzerine inşa edilmişti. Labastida Ochoa Zapatistlere, "yerliler temasını yeniden ele almaya karşılık ordunun pozisyonunu yeniden gözden geçirme" önerisini iletecekti. İsyancılarca kamuoyunu yanıltmaya yönelik bir başka kandırmaca olarak değerlendirilen bu girişime ilişkin şöyle bir yorum yapıldı: "Böylece yeniden başlangıca dönülsün, EZLN geri adım atarak San Andrés Anlaşmaları'nın yerine getirilmesi talebinden vazgeçsin diye federal hükümet aske-

* *Ya basta!* (Artık yeter!) Alternatif küreselleşme eylemlerinde politik bir slogan haline gelmiş bulunuyor. (ç.n.)

ri varlığını ve takibatları artırıyor; otonom belediyeleri hırpaladıkça hırpalıyor ve yerli özlerini terk etmeleri karşılığında belediyeler olarak onları yeniden teşkilatlandırmayı öneriyor; aynı zamanda CCRI-CG ile EZLN Genelkurmayı'nın, bu belediyeleri idare etmek için doğrudan hükümetten para almalarını da teklif ediyor ve son olarak, Meksika'yı kökünden sallayarak, yüzyılın da binyılın da son akşam yemeğinde iktidara ağzının tadım kaçırtan o isyanı 'unutma'mızı istiyor."

"Ya benim koşullarımla otursun masaya ya da öldürürüm seni." Federal hükümetin mesaj ve önerilerini işte böyle okuyorlardı Zapatistler. "İmha tehditlerinin kamuoyunun gözünde yeniden görüşmeyi tercih edilebilir hale getirmesini istiyorlar," diye uyardılar: "Yönetimin sözde yerli meselelerini yeniden görüşme girişiminin ardında, hem San Andrés'i hem de San Andrés masasını boks ringini andıran imajından kurtarıp, derin ve zenginliği olan bir buluşma ve doğum masası haline getiren, onunla birlikte yaygınlaşıp derinleşen o 'öteki siyaset'in inkârı da yatıyor..."

1998 yılının ikinci ayına daha yeni girilmişken 2000 yılında devlet başkanının kim olacağı konuşulmaya başlanmıştı bile. Hükümet de bunu fırsat bilerek seçim süreci öncesi kendine avantaj yaratma çabaları içindeydi. Kafasındaki plan, ulusal gündemi "Chiapas'laşmak"tan kurtarmak, uluslararası imajını yeniden toparlayacak bir mola almak ve harcamaları ayyuka çıkmış olan askerleri bir parça rahatlatmaktı. Ancak bunlar için, yasal dayanağa sahip olsun ya da olmasın, 11 Mart 1995 tarihli diyalog yasasını tanımama-

sı, sindirme operasyonlarını yeniden devreye sokması ve insan avını sürekli kılması gerekiyordu.

Bu bağlam çerçevesinde, ikinci kez gök gürültülü ve stratejik bir suskunluğa kendilerini gömmeden önce, EZLN direnme ve yerli haklarının tanınması mücadelesini sonuna kadar sürdürme kararını bir kez daha duyurdu. Anlaşılan Zapatistler yine var güçleriyle "ulusal ve uluslararası sivil toplumla, Meksika'nın toplumsal ve siyasal örgütleri arasında köprü kurmanın yol ya da yollarını bulmayı denemeye" devam edeceklerdi. (EZLN, Denemeler, 27 Şubat.)

Sivil toplumdan gelen istek, çizilen yolda gitmeyi sürdürmeleri şeklindeydi: Sürdürülmesi istenen, diyalog masasının yeniden inşasıydı aslında ve o masa şöyle tanımlanıyordu: "Hepimizin, yani bizlerin oturduğu bir masa bu, öyle bir masa ki, fazlasıyla 'öteki', geniş ve derin, tıpkı sizlerle bizlerin iki yıl önce San Andrés'te inşa ettiğimiz gibi; öyle bir masa ki, temeli 'dün', örtüsü 'bugün' ve gıdası 'yarın'; kırılmayan, çok dayanıklı bir masa, taşlardan, küçük taş parçacıklarından, yani direnişlerden yapılmış (kötü zamanlarda umudun görülme biçimidir bu aslında)..."

Ancak bu arada, federal ve eyalet yönetimlerinin otonom belediyelere karşı yürüttükleri saldırı kampanyaları kesintisiz devam etti. 8 Nisan'da, askerlerle polislerin düzenlediği akıl almaz bir operasyonla San Cristóbal de las Casas'a bağlı La Hormiga'da Evangelist yerli liderleri tutuklandı. Bundan üç gün sonraysa, Ricardo Flores Magón otonom belediye beldesinin ilk kurulduğu yer olan Taniperla'da 1.000'in üzerinde asker, polis ve sınırda görevli ajan düzenle-

dikleri bir operasyonla Zapatist sivilleri ve bir grup gözlemciyi tutuklayıp hapse attı. Toplam on altı kişi yakalanıp gözaltına alınmıştı ve bunların arasında üniversite profesörü Sergio Valdez ile öğrenci Luis Menéndez de bulunuyordu. On iki yabancı uyrukluysa ülke dışına çıkarıldı.

Zapatist ordu, bunun üzerine konuşmama kararı aldı. Askeri kışkırtmalara barışçı direniş eylemleriyle, önceki anlaşmayı tanımayan hükümetin karşı önerisine ise suskunluk silahıyla karşılık vereceklerdi.

1 Mayıs'ta, bir başka güvenlik operasyonuyla, Tierra y Libertad otonom belediye beldesini imha etmeye kalkıştılar. Yüzlerce asker ve polis, isyankâr belediyenin merkezi olan Amparo Aguatinta'da yaşayan yerleşimcilerle karşı karşıya geldi. Polis yeni belediye binasının bürolarını yakıp yağmaladı ve bazı kadınları dövdü. Bu

operasyonda, Zapatist kitle destek tabanlarından elli üç kişi tutuklanmış, bunlardan sekizi hapis cezasına çarptırılmıştı.

5 Mayıs'ta bu kez muhalefetin yoğun olduğu Nicolás Ruiz belediye beldesine saldırılıyor, binlerce asker ve polis protesto etmeye yeltenen halkı şiddet kullanarak dağıtırken evleri yerle bir ediyor, yüz elli kişiyi de tutukluyordu.

"Hukuk devletinin yeniden inşası" operasyonları bir dizi insan hakları ihlaline yol açmasına rağmen, yine de ihlallerin ardı arkası kesilmiyordu. Zapatist belediye ve köylere karşı yürütülen şiddet eylemleri, 13 Haziran'da, asker ve polis birleşik güçlerinin üç topluluk yerleşim yerine saldırdıkları El Bosque'deki geniş çaplı operasyonla doruk noktasına ulaştı. Chavajebal'de, askerler ateşli silah ve bazukalarla saldırdı ve üç köylü ile bir polis yaşamını yitirdi. Yerel kaynakların tanıklığına göre hiç kimsenin direnmediği Unión Progreso'da, Zapatist kitle destek tabanlarından yedi köylü genç, polis tarafından idam edildi. Onlarca yerli tutuklandı.

Diyalog ya da benzeri girişimler, 7 Haziran'da Samuel Ruiz García'nın CONAI'den istifa etmesiyle yeni bir darbe daha yiyecekti; böylece komisyon kendini lav etmiş, resmi olarak bozulmasa da artık arabulucusundan yoksun kalan müzakereleri bu şekilde kesintiye uğramış haliyle baş başa bırakmıştı. CONAI'nin kendi kendini dağıtma gerekçesinin ardında, yönetim cephesinde eksikliği çekilen siyasi irade yoksunluğunun bulunduğu gün gibi ortadaydı.

Bundan bir süre sonra, 17 Temmuz'da, bir ulusal durum analizi yaparak EZLN sonunda suskunluğunu bozacak ve bundan iki gün son-

raysa, İmha Savaşını Sona Erdirme ve Yerli Halklarının Tanınması için Ulusal Danışma çağrısını yaptığı Beşinci Lacandón Ormanları Deklarasyonu'nu yayınlayacaktı.

Cinayetler, tehditler, işkence edilip içeri atılan düzinelerce insan, askeri ve paramiliter tacizler, yerlerinden ve yurtlarından edilen binlerce yerli, otonom kurum ve tesislerin yakılıp yıkılması, yılın ilk altı ayının değişmez görüntüleri olmuştu. İsyankârların buna verdiği yanıtsa, bir kez daha, soru sorarak yürümek, yeni bir kitlesel eylem çağrısı yapmak, federal şiddeti barış inisiyatifleriyle karşılamak oldu.

EZLN tek muhatabının sivil toplum olduğunu ifade ediyordu. Bu koşullar altında yönetimle diyalog olanağı asla bulunamayacaktı. Üstelik artık arabuluculuk yapacak organ da yoktu; ken-

di yasa tasarısını savunmama kararı alan COCOPA hem gücünü yitirmiş hem de gülünç duruma düşmüştü.

Federal hükümetin Zapatist kitle destek tabanlarını imha etmek, otonom belediyelerini savunmasız ve çaresiz bırakmak stratejisi, yürüttüğü aşırı şiddet politikasına rağmen sonuç vermedi. EZLN kendisine karşı yürütülen en şiddetli saldırılardan sağ salim çıkarak askeri kapasitesini korumasını bildi, toplumsal tabanını genişletti ve taleplerinin haklılığını gözler önüne sermek suretiyle de kendini politik olarak güçlendirdi.

Soru sorarak yürüme politikası baskılar sürerken de devam etti ve bu şekilde öteki toplumsal ve politik örgütlerle, partisi olmayan binlerce kişiyle birlikte bir köprü oluşturdular; neoliberalizme karşı barışçı yollarla mücadele veren dev bir ağ inşa ederek bu kez tüm dünya için köprü görevi üstlenmeye devam ettiler. Aynı zamanda, "içine birçok dünyanın sığacağı bir dünya" temel insani talebi çerçevesinde, yeni ve genç bir kültürel hareketin doğumuna da katkıda bulundular.

Beşinci Lacandón Ormanları Deklarasyonu'nda EZLN suskunluğunu ve bunun bedelini şöyle açıklıyordu: "Suskunluk, onur ve direniş bizim kalelerimiz ve aynı zamanda en iyi silahlarımız oldu. Biz bu silahlarla, güçlü, ama davası için haklı nedenlerden ve adaletten yoksun bir düşmanla savaştık ve onu bozguna uğrattık... Ne var ki, konuşmadan geçirdiğimiz o zaman dilimlerinde, ulusun en temel sorunlarına kendi pozisyon ve önerilerimizle doğrudan katılmaksızın varlığımızı korumaya çalıştık; suskunluğumuz

her ne kadar iktidar sahibine, Zapatistlerin kendi içlerinde bölünme ve ayrılmalar olduğuna dair söylentiler ve yalanlar yayma fırsatı vermiş olsa ve yine her ne kadar iktidar bizlere hoşgörüsüzlük, esneklikten yoksunluk, güçsüzlük ve teslimiyetçilik giysileri giydirmeye çalışsa da, sesimiz çıkmıyor diye heveslerini yitirenlere, yokluğumuzdan yararlanıp bizim sözcülüğümüze soyunanlara ve işte tüm bu acılara rağmen, ama aynı zamanda bu acılar sayesinde, ileriye doğru attığımız adımlarımız ve ileriye doğru baktığımızda gördüklerimiz büyük, çok büyüktü." (Beşinci Lacandón Ormanları Deklarasyonu, 17 Temmuz 1998.)

Beşinci Deklarasyon, değişik toplumsal ve siyasal örgütlerin, aydınların, akademisyenlerin, kültür çevreleriyle sivil toplumun önemli kesimlerinin değişik yer ve zamanlarda işaret ettiği bir gerçeğe bir kez daha açıklık getirmiş oldu: "Yerli halkları olmadan, ne demokrasiye geçiş ne devlet reformu ne de ulusun gündemindeki temel sorunlara gerçekçi çözümler söz konusu olabilir. Yerlilerle yeni ve daha iyi bir ulus yaratmak hem mümkün hem de gereklidir. Onlarsız 'Ulus' diye bir gelecek yok" diye uyarıyordu Zapatistler; aynı zamanda da ülkenin tüm yerlilerini, Meksika sivil toplumunu, bağımsız siyasal ve toplumsal örgütleri, uluslararası sivil toplumu, İmha Savaşını Sona Erdirmek üzere COCOPA'nın hazırladığı Yerli Yasa Tasarısı İçin Ulusal Danışma'ya davet ediyorlardı.

Söz konusu eylem için sergilenen inisiyatif Zapatistlerin kamuoyunu harekete geçirme konusunda ne denli yaratıcı ve cesur olduğunu bir kere daha ortaya koydu. EZLN ülkedeki tüm be-

lediye beldelerine COCOPA yasa tasarısının içeriğini açıklasınlar ve danışma sürecinde yer alsınlar diye ayrı ayrı delegasyon gönderecekti.

Tek tek ve tüm girişimlerinde olduğu gibi, dikkate aldığı toplumsal yelpaze geniş ve çoğulcu bir yelpazeydi: Tüm Meksika'daki yerli halklar, işçiler, köylüler, öğretmenler, öğrenciler, ev hanımları, geçici ücretli işçiler, küçük mülk sahipleri, küçük ticari işletme sahipleri, emekliler, özürlüler, dindarlar, gençler, kadınlar, yaşlılar, homoseksüeller, lezbiyenler, çocuklar... "Bunun anlamı, Danışma'nın içinde herkesin siyasal bir katılım alanı bulması ve bireysel ya da kolektif olarak herkesin Zapatistlerle birlikte doğrudan Danışma'nın tanıtım, destekleme ve gerçekleştirme sürecinde yer alması" diye açıklıyordu EZLN.

Bilim, sanat ve aydın çevrelerine, bağımsız toplumsal ve siyasal örgütlere, kendilerini halkın mücadelesine adamış, dürüst siyasal partilere de yapılmıştı çağrı. Parlamentoyla birlikte, barış sürecindeki yardımcılık görevini tamamlamasının ardından bu kez Danışma'nın yolunu açması için tabii ki COCOPA'ya da başvurulmuştu.

Her Zapatist inisiyatifte olduğu gibi, Danışma'nın örgütlenmesi de, sivil toplumun dikkate değer kesimlerinin belirli somut bir konu etrafında hareketlenmesi hadisesine dönüşmekteydi. Diğer bir deyişle, örgütlenme, sonuçlarından bağımsız olarak kendi içinde bir eylemlilik haliydi.

Danışma'yı en iyi bir biçimde gerçekleştirebilmek için, Zapatistler 20 ve 22 Kasım'da, San Cristóbal de las Casas'ta bir EZLN-sivil toplum buluşması çağrısında bulundular. Buluşmaya aralarında, 1994'ten beri ilk kez dışarı çıkan is-

yancı Binbaşı Moisés'in de olduğu otuz iki Zapatist delege ve ülkenin dört bir yanından 3.000'in üzerinde Meksikalı katıldı.

EZLN-sivil toplum buluşması, Zapatist liderlerle COCOPA'nın yasa koyucuları arasında bir toplantı zemini de yaratmıştı yaratmasına ama, her anlamda hiçbir yarar sağlamayan bir zemindi bu. Şiddet ortamı yüzünden devre dışı bırakılmış, ne karar verme yetisine sahip, ne de yürütme gücü tarafından herhangi bir şekilde muhatap alınan, hareket alanını da, kendi yasa girişimlerini savunma iradesini de yitirmiş milletvekili ve senatörlerle diyaloğa girmenin hiçbir anlamı kalmamıştı artık.

Öte yandan, buluşma, EZLN ile onun barışçı inisiyatiflerine katılma istek ve arzusunu yansıtan sivil toplum arasında son derece olumlu geçti. Danışma'nın tanıtım öncülüğünü yapmak üzere kitle destek tabanlarından tamı tamına 5.000 yerli erkek ve kadının kendi topluluk yerleşim yerlerinden çıkıp ülke başkentine doğru hareket edecekleri haberini duyuran Zapatistler, bir kez daha sivil toplumu hayretler içinde bırakmıştı. Üzerinde anlaşmaya varılan kararlar arasında, katılımcıların veri ve önerilerini dikkate alarak Danışma'yı hayata geçirecek nihai toplantıyı EZLN'nin düzenlemesi kararı da bulunuyordu.

Toplantı çağrısı 11 Aralık 1998'de duyuruldu. Seçilen tarih 21 Mart 1999'du ve Danışma soruları şöyle sıralanmıştı:

Birinci soru: Yerli halkların tüm güç ve zenginliğiyle ulusal projeye dahil edilmesi ve yeni bir Meksika'nın inşasında aktif rol alması gerektiği fikrine katılıyor musunuz?

İkinci soru: San Andrés Anlaşmaları ve parlamentonun COCOPA'ca hazırlanan yasa önerisiyle uyumlu olarak yerli haklarının Meksika anayasası tarafından tanınması fikrine katılıyor musunuz?

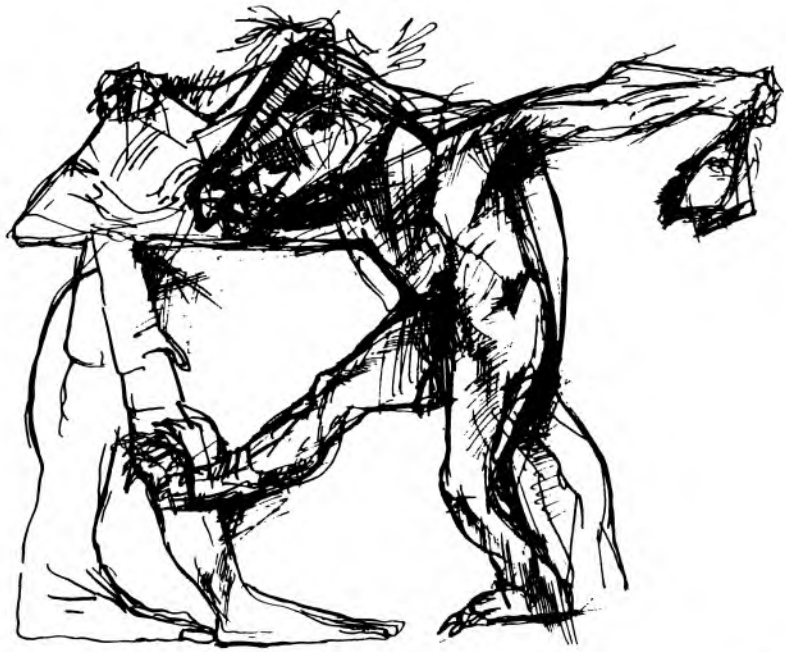
Üçüncü soru: Gerçek barışa diyalog yoluyla varmamız gerektiği ve bu anlamda anayasa ve yasaların öngördüğü gibi askerlerin kışlalara çekilerek ülkenin militarist operasyonlardan arındırılması fikrine katılıyor musunuz?

Dördüncü soru: Halkın kendi kendini örgütlemesi ve federal hükümetten, ulusal yaşamın her alanı için, "itaat ederek komuta etme" talebinde bulunması fikrine katılıyor musunuz?

"Danışma-harekete geçirme"nin örgütlenmesi, birinci aşama olarak, öncü tanıtım ve yayma birliklerinin entegrasyonunu ve bunların, doğrudan Zapatistlere bağlı olarak çalışacak bir Danışma İçin İrtibat Bürosu'na kayıtlarının yapılmasını öngörüyordu. Her zaman olduğu gibi girişim değişik hedefleri amaçlamaktaydı: a) Yerli haklarına sahip çıkmak; b) Barışın, yalnızca bu hakların tanınması ve imha savaşının sona erdirilmesiyle mümkün olabileceğini açıkça ortaya koymak; c) Yeni bir politika yapma tarzını (soru sorarak yürüme) kışkırtmayı sürdürmek, bu politikanın, "herkes tarafından, herkesle birlikte ve herkes için" oluşturulan, herkese "sesini dinletip, yine herkese ülkenin önemli kararlarında ağırlığı olduğunu hissettiren" bir politika olduğuna yeniden dikkat çekmek; d) Ülkeyi ilgilendiren sorunlara çözüm getirme amacı güden özgür ve iradi bir katılım tarzı olarak, "halk danışmanlığı"nı teşvik etmek; e) Meksika halkının içinde demokrasi, özgürlük ve adalet mücadelesi verdiği ey-

lemlilik sürecinin bir parçası olarak Danışma'ya ön ayak olmak.

Bu çalkantılı yıl, Zapatist toplulukların başkaldırışlarının 5. yıldönümünü kutlamaları ve bu arada mevcut durumun analitik bir muhasebesini yapmalarıyla son buldu: "1998 yılı, federal hükümetin Meksika yerlilerine karşı savaş açtığı yıl olmuştur. Bu savaşa aslında 22 Aralık 1997'de Acteal katliamıyla başladılar... Bu vahşice eylem Chiapas yerlilerine karşı girişilecek uzun vadeli askeri ve polisiye saldırıların da ilk işareti oldu bir yerde... Acteal katliamının doğrudan sorumlularının ad ve soyadları bellidir: Listenin başında Ernesto Zedillo Ponce de León yer alır ve onu sırasıyla Emilio Chuayffet, Francisco Labastida, General Enrique Cervantes, Julio Cé-

sar Ruiz Ferro ve Adolfo Orive izler. Onlara, işleri örtbas etmede yardımcı olan Rosario Green, Emilio Rabasa Gamboa, Roberto Albores Guillén ve Jorge Madrazo Cuéllar da eklenir. Bu caniler gerek federal, gerekse eyalet hükümetlerinde değişik görevlerin başına getirildiler ve hâlâ da oradalar; ancak er ya da geç adalet önüne çıkarılacak ve Meksika çağını kesin olarak sona erdiren o vahşice işlenmiş kanlı cinayetlerdeki rollerine göre de hesap verecekler...

"Paramiliter grupların faaliyetleri, Zedillo hükümetinin Meksikalı yerlilere karşı yürüttüğü kirli savaşın belkemiğini oluşturur. Hükümetin ihaneti yüzünden tam bir çözülme yaşayan askeri saldırıların başarısızlıkla sonuçlandığı 1995 Şubatı'ndan bu yana, Ernesto Zedillo, Zapatist mücadeleyle güç kullanarak baş etmek için, önce paramiliter strateji diye bir stratejiyle tanıştı, hemen onayladı ve yürürlüğe koydu. Bir yandan PRI bu ölüm şirketini çalıştırmaya koyulur, federal ordu da aynı şirkete silah, cephane, ekipman, yardım ve teçhizat sağlarken, öte yandan Zedillo yönetimi de, çatışmanın barışçı bir biçimde çözümünü hedeflemekten uzak bir diyalog ve müzakere girişimi için sahte tavırlar takınıyordu... Estaban Moctezuma Barragán, Marco Antonio Bernal, Jorge del Valle, Gustavo Iruegas ve Emilio Rabasa Gamboa, federal hükümetin ikiyüzlülüğüne imza atmış değişik isimlerdir sadece. Savaşın kendilerini kullandığını bilseler de, federal hükümetin Güneydoğu Meksika sorununda gördüğü tek iş olan cinayet işleme suçuna ortak olmayı bile reddedecek değerlere sahip değil hiçbiri..."

Zapatistlerin 1998'e veda ettikleri bültende,

savaşın 5. yılındaki şiddet olayları zinciri şöyle teşhir edilmekteydi: 1) Otonom belediyelere saldırılar; 2) CONAI ve COCOPA'ya saldırılar ve 3) Uluslararası gözlemcilere saldırılar. Saldırıların bilançosu: Yerlilerin katledilmesi, otonom belediyelere saldırı, çatışmaların yeniden başlaması, CONAI'nin feshedilmesi, COCOPA'nın etkisiz hale getirilişi, San Andrés Anlaşmaları'nın yerine getirilmemesi, parlamentonun saygınlığını yitirmesi ve uluslararası gözlemcilerin kovulması.

Ancak yine de Zapatistler yılı bir şikâyetle değil, umut tazeleyen bir eylemle bitirmek niyetindeydiler: 21 Mart'taki Danışma çerçevesinde örgütlenen hareketlenmeler dört noktayı temel almıştı: Bunlardan ikisi yerli hakları, biri savaş, ötekisiyse hükümet edenlerle edilenler arasındaki ilişki üzerineydi. Asıl taleplerinin yerli haklarının tanınması olduğunu ve EZLN'nin beş yıldır tüm Meksikalılar için demokrasi, özgürlük ve adalet mücadelesi verdiğini bir kez daha hatırlatmaktaydılar. "Bizim amacımız" diye ısrarla vurguluyorlardı, "ne kendimizi iktidar sahibi yapmak ne yönetimde görev almak ne de siyasal bir partiye dönüşmek. Sadaka ya da imtiyaz için başkaldırmadık biz. Belli bir kara parçası üzerinde denetim ya da Meksika'dan ayrılmak gibi bir isteğimiz de yok. Ne yıkım ne de zaman kazanmak bizim niyetimiz." (EZLN, Denemeler, 1 Ocak 2000, sabaha karşı.)

1 9 9 9

Seçim öncesi durum.
5.000 Zapatist Meksika'nın dört bir yanına dağılıyor.
İmha Savaşının Sona Erdirilmesi ve Yerli Hakları ve Kültürünün Tanınması için Danışma.
EZLN'nin sivil toplumla buluşmaları.
Paramiliter şiddet.
UNAM boykotu ve Zapatistlerle olan ilişkisi

Unutulmuşluğa karşı savaşın 6. yılı olan 1999, seçim öncesi politik karmaşanın ortasında başladı. Meksika siyasal sınıfları Meksika devlet başkanlığına aday seçimi hazırlıkları için kolları sıvamıştı bile. Kendilerine oy verecek seçmenleri görmek ya da onlara kulak vermek gibi dertleri olmayan siyasal partiler, yine her seçim sürecinde olduğu gibi halkın talepleriyle uzaktan yakından ilgisi olmayan kendi iç meselelerine daldılar.

Bu bağlamda, siyasi tutarsızlık ve densizlik bir kere daha kendini belli ederken, buna bir karşı tavır olarak EZLN, yeni bir siyaset yapma tar-

zının inşası için alan açıyordu; hoşgörülü ve dahil edici, sürekli dinleyen, kendini yanlara doğru oluşturup, yukarıya doğru onurla bakacak ve yukarıdakileri sürekli aşağıya doğru bakmaya zorlayacak araçlara sahip yeni bir siyaset anlayışıydı bu: İmha Savaşının Sona Erdirilmesi ve Yerli Haklarının Tanınması için Danışma 21 Mart'ta başlayacaktı.

1999 Ocak ayında, Danışma'nın örgütlenmesi tüm hızıyla devam ederken, federal ordu, sözde marihuana tarlalarını imha etme gerekçesiyle Chenalhó belediye beldesindeki Aldama topluluk yerleşim yerine bir baskın düzenledi. Askeri devriye araç sayısının havadan ve karadan tüm Zapatist bölgelerde hızla artmasıyla, kirli savaşın tacizlerine maruz kalan yerli toplulukların, hayatta kalma mücadelesi vererek yaşamaya devam etmekten başka şansları kalmıyordu.

Danışma'nın ikinci evresinde, EZLN, Danışma'nın gerçekleştirilmesini sağlayacak öncü gönüllü birimlerin eyaletlerde koordinatör olarak örgütlenmeleri çağrısında bulunduğunda, genel panorama işte böyle bir tablo ortaya koyuyordu. Söz konusu çağrı gerek FZLN'nin, gerekse öteki örgütlerin, özellikle de örgütsüz sivil toplumun, çoğulcu, açık, hoşgörülü ve dışlamayıp dahil edici siyasal bir katılım alanı bulmasını sağlamak amacıyla yapılmaktaydı.

Danışma'ya katılma çağrısı eşzamanlı olarak yurtdışına da yapılmış, yurtdışında yaşayan ve on iki yaşından büyük tüm Meksikalılara, ikamet ettikleri ilgili ülkelerden Danışma'ya katılabilecekleri duyurulmuştu. Ayrıca Zapatistler, aynı gün beş kıtada birden kutlanacak bir Uluslararası

Dışlanmışlar Günü örgütlenme çağrısı da yaptılar.

Bu şekilde, Zapatist çağrıların yarattığı toplumsal ve siyasal alan açılımları her defasında daha da genişlemiş oluyordu. Örneğin kültürel anlamda, öteki sanat emekçilerinin yanı sıra, oyuncular, ressamlar, heykeltıraş ve müzisyenler de Zapatizmde siyasal ve kültürel bir manifesto alanı bulmaktaydılar. Aynı şekilde, Meksika ve dünyanın değişik yerlerinden değişik rock grupları, 1994'ten beri sadece yerli davasıyla olan dayanışma duygularını değil, neoliberalizm karşısındaki kendi özgün uyuşmazlıklarını da yansıtıyorlardı müziklerine.

8 Mart'ta, Uluslararası Kadınlar Günü kutlanırken, Danışma'nın tüm ülke çapında gerçekleşmesini sağlayacak 5.000 Zapatist erkek ve kadın delege, aşağıda belirtilen ilgili bölgelere dağılıyordu:

Oventik Aguascalientes'inden gelecek kitle destek tabanları Oaxaca eyaletine.

Morelia Aguascalientes'inden gelenler, Nayarit, Jalisco, Colima, Michoacán, Guerrero, Guanajuato, Queretaro ve Hidalgo eyaletlerine.

Roberto Barrios Aguascalientes'inden gelecekler, Yucatán, Quintana Roo, Campeche, Tabasco, Veracruz ve Chiapas eyaletlerine.

La Garrucha Aguascalientes'inden gelecekler, Baja California Norte, Baja California Sur, Sonora, Sinaloa, Chihuahua, Coahuila, Nuevo León, Tamaulipas, Durango, Zacatecas, Aguascalientes ve San Luis Potosí eyaletlerine.

Son olarak da, La Realidad Aguascalientes'inden, erkek ve kadın Zapatistler, Puebla, Morelos, Tlaxcala eyaletleriyle, başkent delegas-

yonlarıyla görüşmek üzere başkent eyaletine.

Yine Zapatistlerce yapılan duyuruda, her eyalet koordinatörünün, kendi eyalet belediyelerini ziyaret edecek delegeleri gidip alması için ilgili Aguascalientes'lere bir temsilci yollayacağı da belirtiliyordu.

Zapatistler 12 Mart 1999'dan itibaren Aguascalientes merkezlerinde toplanmaya ve kendilerini ayın 14'ündeki sefere yazdırmaya başlamıştı; o gün geldiğinde, 5.000 kişilik bir kitle destek tabanı olarak gerçekten de eşine az raslanan bir eyleme imza attılar ve ülkenin dört bir yanına yayılmak üzere kendi topluluk bölgelerinden ayrılarak yola çıktılar.

Sivil toplumun çabası inanılmazdı; kamyonlarla, trenle, uçakla, katır sırtında, at üstünde, yayan, Meksika Cumhuriyeti'ni baştan başa katediyordu Zapatistler. Sivil toplumla temasları artık doğrudan doğruya olmakta, mücadele ve direniş adına aralarında kardeşlik bağları oluşmaktaydı. Sonunda 21 Mart'ta, Meksika'dan 2 milyon 800 bin, yurtdışından, çoğunluk Birleşik Devletler'den olmak üzere, 48.000 Meksikalının katılımıyla büyük Danışma gerçekleşti.

5.000 Zapatist yeniden yerleşim yerlerine döndüler, ama bu kez dışarıda görüp yaşadıklarını anlatacaklardı eşlerine dostlarına: Sefilliği, ıstırabı, işsizliğin yol açtığı korkulu kaygıyı, tahrip edilmiş mekânları, yetersiz sağlık ve eğitimi, yani genel olarak, milyonlarca Meksikalının içinde yaşam mücadelesi verdiği acılı ve yıkıcı ülke panoramasını. Ancak Zapatistler aynı zamanda direniş ve mücadeleyi, onur ve örgütlenme arzusunu da bulmuşlardı dışarıda. Birlikte yürüyüşü sürdürmeye hâlâ hazır bir sivil toplum ve taleplerine sıcak destek vardı orada.

Danışma'nın elde ettiği başarı, federal hükümeti daha da kışkırtacak ve bunun sonucunda, Zapatist isyancıların federal orduya teslim olarak silahlarını bıraktıkları şeklinde bir sahte senaryo yaratmaya kadar varacaktı iş; oysa sonradan ortaya çıkacağı gibi, bu sözde Zapatist isyancılar MIRA'ya [Zapatist Karşıtı Devrimci Yerli Hareketi] bağlı paramiliter bir grubun mensuplarından başkası değildi ve söz konusu senaryoda rol almaları için kendilerine para ve büyükbaş hayvan verilmişti.

Dahası, Danışma'nın üzerinden daha iki hafta bile geçmeden, 7 Nisan günü, Chiapas eyaletine bağlı resmi silahlı güvenlik güçleri, içinde kendi yerli gelenek ve göreneklerine göre demokratik olarak seçilmiş otonom bir belediye danışma konseyinin görev yaptığı ve ayrıca federal hükümetle EZLN arasındaki müzakerelere de ev sahipliği yapmış San Andrés Sacamach'en de los Pobres belediye başkanlığı sarayını saldırı düzenleyerek ele geçirdi.

Böylelikle federal ve eyalet hükümetleri, kendi PRI partilerinin Chiapas'lı üyelerinden oluşmuş gayri meşru bir belediye başkanlığı empoze ettiler ve silahlı bir garnizonu belde sınırları içine yerleştirdikten sonra da, "İşte bakın, bir Zapatist otonom belediyeyi daha saf dışı bıraktık" türünden kendilerine böbürlenme fırsatı verecek propaganda kampanyalarına kalkıştılar.

Ancak bu olayın bir gün sonrasında, hepsi Tzotzil olan 3.000'e yakın EZLN kitle destek tabanı, barışçı bir direnişle belediye başkanlığını yeniden ele geçirdi ve kendi yönetimlerini koruma altında tutmak amacıyla sürekli orada kalmaya karar verdi.

Zapatistlerin işaret ettiği gibi, bu eylemle barış diyaloğunun sembolü haline gelmiş bir belde yeniden kazanıldı, yerli hakları ve kültürüne bir kez daha sahip çıkıldı ve hepsinden önemlisi de, "21 Mart 1999 Danışması'na katılmış ve hiç kuşkuya yer bırakmayacak bir şekilde yerli haklarına 'evet', savaşa 'hayır' demiş milyonlarca Meksikalının açıkça ilan ettiği irade onurlandırıldı."

Gerçi sonrasında federal ve eyalet hükümetleri belediyeye ait binaları yeniden ele geçirmek için birlikleri seferber etti, ama sonuç alamadıklarını gördüklerinde vazgeçmekten başka çareleri kalmadı.

Danışma'nın analizi, yaklaşık iki ay sonra, 7 ile 10 Mayıs tarihleri arasında, Tojolabal topluluk yerleşim yeri La Realidad'da yapıldı. EZLN ile sivil toplum arasında geçen ve neredeyse 2.000 kişinin katıldığı bu ikinci buluşma toplantısı, sonuçları değerlendirmek ve hep birlikte, federal hükümetten San Andrés Anlaşmaları'nı yerine getirmesini istemek amacını güdüyordu gerçi ama, bunun daha da ötesinde, EZLN'nin ve sivil toplumun verdiği mücadelelerin diyalog ve kardeşlik bağları kurarak sürdürülmesi yine de asıl hedefti.

Kendi içinde bir büyük eylem ve hareketlenme olan Danışma'nın niceliksel olarak muhasebesi şöyle çıkarılmıştı:

Meksika'daki birimler: 2.358
Meksika'daki birimlerde çalışanlar: 27.859
Danışma'nın yapıldığı öteki ülkeler: 29
Öteki ülkelerdeki birimler: 265
Meksika'daki Zapatist delege sayısı: 4.996
Meksika'da ziyaret edilen toplam belediye sayısı: 1.299

Meksika'da temas kurulan insan sayısı: 64.598.409

Meksika'da temas kurulan siyasal ve toplumsal örgüt sayısı: 1.141

Meksika'da Danışma'nın örgütlenmesine dışardan katılanlar (bu sayıya Chiapas'takiler dahil değil): 120.000

Masa ve ilgili toplantı sayıları: 14.893

Meksika'da kullanılan oy sayısı: 2.854.737

Öteki ülkelerdeki oy sayısı: 58.378

Bu sonuçlar üzerine EZLN hem kendisine hem de kendisi dışındakilere şu soruları soruyordu:

"Askeri, siyasal, ideolojik, toplumsal ve ekonomik yönden kuşatılmış, taciz edilmiş, saldırılara uğramış ve sürekli takibat altında tutulmuş bir örgütün, 5.000 üyesini kuşatmayı kıracak ve Meksika Federal Cumhuriyeti'nin otuz iki eyaletini dolaşabilecek şekilde hazırlayabilmesi ne anlama geliyor?

"5.000 kanun tanımazı Güneydoğu Meksika dağlarına kadar gelip almak, sonra da onları ülkenin her bir köşesine kadar götürüp bırakmak için ne tür bir siyaset, toplum ve yurttaşlık gücü gerekir?

"Bu ülke tarihinin tanıdığı en büyük diyalog denemesini gerçekleştirmek nasıl mümkün oldu?"

"Zapatistlerle omuz omuza olmak, onlarla birlikte yemek, onlarla birlikte uyumak, onlarla birlikte sefere çıkmak, konuşmak, soru sormak, yanıt aramak, aynı yolu birlikte yürümek adına tehditlere, yalanlara ve risklere meydan okuyan bu erkekler, kadınlar, yaşlılar ve çocuklar yüreklerinde ne taşıyorlar?

"Nerede kaldı, o mücadeleye katılma, kendini mücadeleye verme, seyirci değil, bizzat aktör olma korkusu?

"Ülke içinde ve dışında on binlerce Meksikalının, bırakın karşılığında para kazanmayı, tersine ceplerinden para harcama pahasına Danışma bayrağını yükseltmesine neden olan neydi?

"Tüm o erkek kadın işçiler, erkek kadın köylüler, yerliler, öğrenciler, punklar, beş parasız müzik grupları, politik ve toplumsal aktivistler, sivil toplum örgüt üyeleri, sanatçı ve aydınlar, eşcinseller ve lezbiyenler, kitle destek tabanları içinde yer alan kilise toplulukları, rahipler, keşişler, piskoposlar, emekliler, emekli maaşına talim edenler, borç ödeyenler, erkekler, kadınlar, çocuklar, yaşlı ve gençler, tüm bu insanlarca sergilenen onur, görev, bellek zenginliği ve bağlılığa ne demeli?" (EZLN'nin mesajı, 10 Mayıs 1999.)

Her şey tozpembe değildi tabii. Albores Guillén'le suçortaklığı yapan Zedillo hükümeti, La Realidad'da Kültür Mirasını Koruma Ulusal Buluşması'mn gerçekleştiği saatlerde, federal orduyu Lacandón Ormanları'nda koruma altına alınmış bir bölge olan Montes Azules'in Amador Hernández Zapatist topluluk yerleşim yerine göndererek, bu şekilde karşı-isyancı kampanyayı nasıl var gücüyle körüklemekte olduğunu bir kez daha gözler önüne sermişti. Saldırıya uğrayan topluluğun itham edildiği tek suç, yalnızca federal orduyla onun karşı-isyancı işbirlikçilerine serbest geçiş yolu işlevi görmekle kalmayıp, aynı zamanda topluluk topraklarındaki ağaç, uranyum ve petrol gibi doğal ürünlerin talan edilmesine de yol açacak bir karayolunun inşasına karşı çıkmaktı. İsyankârlar gerek makinelerin, gerekse

askerlerin bölgelerinden geçişini engelleyerek, o zamandan itibaren bir yıldan fazla sürecek ve kurulan askeri kampın tam karşısında etten kemikten kalıcı bir duvarın oluşturdukları bir direniş hareketini de başlatmış oldular. Onur ve isyan örneği teşkil eden direniş ve mücadele aylarıydı gerçekten. Böyle zamanlarda da, tıpkı öteki eylemlerinde olduğu gibi, yalnız kalmadılar; artık adı "el Croquetas"a [Köftekafa anlamında-ç.n.] çıkan eyalet başkanı Roberto Albores Guillén'in açıktan açığa savurduğu tehditlere hiç aldırmadan etten kemikten duvara değişik zamanlarda katılmak üzere ulusal ve uluslararası sivil toplumdan yüzlerce insan geldi bölgeye.

Tüm isyankâr topraklarda gerek ulusal gözlemcilere, gerekse yabancılara karşı gitgide kötüleşen bir hava estirilmeye başlanmıştı: Askeri ve gezici sınır devriyelerinin sayısı artırılmış,

Zapatist yerli topluluklarla dayanışma içinde olan kişilere karşı kitle iletişim araçlarında sürdürülmekte olan karalama ve yıpratma kampanyalarına hız verilmişti.

Buna karşılık, ulusal ve uluslararası sivil toplumla teması kesmek ya da azaltmak şöyle dursun, Zapatistler bu temasları daha da çoğaltarak, izleyen aylar boyunca sivil toplumla bir dizi buluşma daha gerçekleştirmeyi başardılar. EZLN Genelkurmayı, Tojolabal topluluk yerleşim yeri olan La Realidad'da, FZLN, Ulusal Pedagoji Üniversitesi öğretim üyeleri, Ulusal Kültür Mirasını Koruma Hareketi, Meksika Elektrikçiler Sendikası ve hepsinden önemlisi de, Universidad Nacional Autónoma de México'nun (UNAM) [Meksika Ulusal Otonom Üniversitesi] boykottaki öğrencileri ile toplantılar düzenledi.

Bu bağlamda, Komutan Yardımcısı İsyancı Marcos'la, ulusal aydın kesimin belirli bir bölümü arasında, gündemi belirleyecek denli öne çıkan bir yazışma hadisesi de yaşanmıştı; gidip gelen mektuplarla kurulan iletişimin amacı, UNAM'ın tarihinde görülen en uzun öğrenci boykotu karşısında sergilenen karşılıklı tavrı değerlendirmekti.

Başını Consejo General de Huelga'nın (CGH) [Boykot Genel Danışma Konseyi] çektiği üniversite boykotu çerçevesinde, yüzlerce öğrenci, CCRI ile deneyim alışverişinde bulunmak üzere Lacandón Ormanları'nın yolunu tutmuştu. Boykot karşısında alınan Zapatist tavır, Komutan Yardımcısı Marcos'la yazar Carlos Monsiváis arasında yapılan mektuplaşmalardan birinde şöyle ifade edilecekti: "Davanız haklı bir dava, anlaşılır gerekçelere sahip; o yüzden sizleri des-

tekliyor, sizlere hayranlık duyuyor ve sizleri seviyoruz, kazanacaksınız. Ayrıca, bizlerin de emaresi olduğumuz 'bir şey'in emaresisiniz siz-ler; yani, siyasi bunalımın, yani iş edinilmiş siyaset bunalımının..."

Bu arada hareket içinde yer alan öğrenci kesimi ve onların meşru talepleriyle örtüşen ve örtüşmeyen noktalar çıkmıştı bir kez daha ortaya; zira sergiledikleri yöntemler konusunda (sekterlik, hoşgörü yoksunluğu, kararlardaki dikeylik vb. gibi) toplumun geniş kesimlerinde soru işaretleri uyanmıştı. Burada hemen belirtmekte yarar var: Söz konusu tavır içinde bulunan sadece öğrenci hareketinin belli bir kesimiydi; birçok grup, meşru taleplerinden taviz vermeksizin, anlaşmazlığa onurlu bir çözüm bulma yolunda sürekli bir mücadele içinde olmuştu.

UNAM boykotu süre dursun, aralarında, boykotçu öğrenciler, Escuela Nacional de Antropología e Historia (ENAH) [Ulusal Antropoloji ve Tarih Okulu] öğrencileri ve özellikle başta FZLN olmak üzere, değişik örgütlerden insanların bulunduğu bir grup eylemci, Amador Hernández'deki askeri kamp yerinin karşısında örülen etten kemikten duvarda mücadeleye devam eden Tzeltal ve Tojolabal yerlilerinin direnişlerine eşlik etmeye geldi. Bu sırada CCRI'den bir destek mesajı geldi: "Sergilemekte olduğunuz onur ve yüreklilik örneği, sadece bize, yani sizlerin EZLN'li yoldaşlarınıza ulaşmakla kalmıyor, Meksika'nın dört bir yerindeki işçilere, köylülere, yerlilere, topraksız kiracı çiftçilere, ev kadınlarına, öğrencilere, öğretmenlere, sanatçı ve aydınlara, dürüst inanç sahiplerine, emeklilere, erkek, kadın, çocuk ve yaşlılara kadar da ulaşı-

yor; hatta ülkemiz Meksika'nın sınırlarını bile aşıyor...

"Yalan ve paranın hizmetinde olan basın, radyo ve televizyonda, askerlerin, yerli halklara yarar getirecek bir yol inşası için orada bulundukları söyleniyor... Ancak biliyoruz ki, federal hükümetin inşa ettiği hiçbir yol, yerlilere hiçbir yarar getirmedi bugüne kadar. O yollardan ne doktor geldi ne hastane, ne öğretmen ne de okul. Kişilerin daha iyi evlerde yaşayabilmeleri için gerekli olan yapı malzemeleri de gelmedi; ne köylülerin sattığı ürünlerin fiyatlarında bir iyileşme oldu, ne yerlilerin pazarda satın aldıkları malların fiyatları düştü... Yollarla birlikte, savaş tankları geldi sadece, toplar geldi, askerler geldi, fahişelik, bulaşıcı hastalık, alkol bağımlılığı, yerli kadın ve çocukların ırzına geçmeler, ölüm ve sefalet geldi..." (EZLN'nin mektubu, Ağustos 1999.)

Lacandón Ormanları'nda bir yol yapımını engellemek uğruna verilen bu mücadelede, Zapatist kitle destek tabanlarının verdiği direniş ve onura dair bu anlamlı örnek, üzerinde ayrıca durulmayı hak ediyor. Erkek kadın bütün Zapatistler karargâhın karşısında gece gündüz yirmi dört saat nöbet tutmuş ve bu şekilde günler, aylar geçirmişti. Amador Hernández'de ayrıca ilk kez olarak Zapatist Hava Kuvvetleri de harekete geçiyor ve askerlerin protesto eden yerlileri susturmak için çıkardığı o kulakları sağır edici gürültüyü etkisiz hale getirmek üzere kâğıttan yapılma yüzlerce Zapatist uçak, federal ordu karargâhını peş peşe "bombalıyordu". Amador Hernández'de, ordunun geri çekilmesi ve topraklarının geri iadesini talep eden yerli direnişine omuz

vermek üzere Meksika'dan ve dünyanın öteki ülkelerinden gelen yüzlerce erkek ve kadın soğuğa, sıcağa, açlık ve yorgunluğa direndi durdu günlerce.

Bu arada, gerek Amador Hernández'deki insan setini oluşturan direniş, gerek UNAM boykotunda öğrenci hareketiyle kurulan dayanışma ve gerekse toplumun değişik kesimleriyle sürdürülen görüşmeler sürerken, bunlarla eşzamanlı olarak, CCRI adına Marcos, 1999'un ikinci yarısı ve 2000'in ilk ayları itibariyle, neoliberalizm ve küreselleşme, savaş ve ulusal-uluslararası durum, solun ve aydınların oynadığı roller ve benzeri konulara ilişkin değişik makaleler yazdı ve ayrıca, aydınlar, öğrenciler, *La Jornada* gazetesi çalışanları, eşcinseller ve kayıp anneleri gibi toplumun değişik kesimlerine yönelik çok adresli

bir dizi mektup da kaleme aldı. Bu mektupların içinde en uzun olanlardan birini, Yargısız, Usulsüz ve Keyfi İnfazlardan Sorumlu Birleşmiş Milletler Raportörü Asma Jahangir'e yollamıştı.

Dolayısıyla bu yılın sonu itibariyle genel hal ve gidişatı belirleyenler, bir yandan, sadece isyankâr köylere karşı değil, ama Zapatistlerle aktif işbirliği içinde bulunan herkese karşı sürdürülen kirli savaş ve taciz eylemleri, öte yandansa, EZLN'nin ulusal ve uluslararası sivil toplumun değişik kesimleriyle şahsen ve yazışma düzeyinde kurduğu temasların artışı oldu.

Savaştan altı yıl sonra bile, Chiapas'ta (ve Oaxaca, Hidalgo ve Guerrero gibi birçok öteki eyalette de) askerileştirme ve paramiliterleştirme hadiseleri tehlikeli boyutlara ulaşmıştı. Resmi rakamlara göre, yalnızca Chiapas'ta görevlendirilen Meksika ordu mensuplarının sayısı 30.000'di; ancak resmi olmayan kayıtlar bu rakamın kesinlikle 70.000 civarında olduğuna garanti veriyorlardı.

İnsan hakları örgütleri, barış kampları* ve özellikle bir sivil toplum kuruluşu olan Sivil Bağ örgütünce karşı çıkılan Chiapas'ın askerileştirilmesi olgusu, geçmişte olduğu gibi bugün de tehlikeli boyutlardadır. 1 Ocak 1994'ten beri federal hükümet çatışma bölgesine Meksika ordusuna bağlı yaklaşık 10.000 asker, iki yüz askeri araç (silahlı cip ve panzer dahil olmak üzere) ve kırk helikopter göndermiş bulunuyor. Ancak çatışmanın ilk on günü içinde fiili olarak görev alan asker sayısı 17.000'e fırlamıştı. Aynı yıl (1994), federal hükümet silahlı çatışmayı asıl olarak dört belediye beldesi içine yoğunlaştırdı: San Cristóbal de las Casas, Las Margaritas, Ocosingo ve

* *Campamentos civiles por la paz*, yani "barış için sivil kamplar", yerli direniş topraklarında, yerlilerin talebi üzerine gelen uluslararası gözlemcilerin belli bir süre kaldığı kampları ifade eder. (ç.n.)

Altamirano. Sonra gitgide yayılmaya başladı bu alan. 1999 yılında, Meksika ordusu, eylem alanını Chiapas'taki yüz on bir belediyeden altmış altısına kadar genişletmiş durumdaydı.

Güneydoğu Meksika'daki savaş için (EZLN'nin 20 Kasım 1999 tarihli Chiapas'ta Jeostratejik Savaş üzerine denemesinde geçen bilgilerle uyumlu olarak) federal ordu, beş alt bölgeyi bünyesinde barındıran Yedinci Askeri Bölge'de örgütlenmişti. Bu alt bölgeler sırasıyla: Merkezi Villahermosa'da bulunan Otuzuncu Bölge, merkezi Rancho Nuevo'da bulunan Otuz Birinci Bölge, merkezi Tapachula'da bulunan Otuz Altıncı Bölge, merkezi Tenosique'de bulunan Otuz Sekizinci Bölge ve merkezi Ocosingo'da bulunan Otuz Dokuzuncu Bölge. Ayrıca Tuxtla Gutiérrez, Ciudad Pemex ve Copalar'daki askeri hava üslerini de hesaba katmamız gerekiyor.

Fuerza de Tarea Arcoiris denen temel federal ordu gücü, Chiapas'ta on bir gruba ayrılmıştı: San Quintín, Nuevo Momón, Altamirano, Las Tacitas, El Limar, Guadalupe Tepeyac, Monte Líbano, Ocosingo, Chanal, Bochil ve Amatitlán. Öte yandan, bölge baştan sona gezilecek olursa, resmi olarak değerlendirilmeyen birçok askeri garnizonun varlığına da tanık olunabilir, bunlar örneğin: San Caralampio, Calvario, Laguna Suspiro, Taniperla, Cintalapa, Monte Líbano, Laguna Ocotalito, Santo Tomás, La Trinidad, Jordán, Península, Ibarra, Sultana, Patiwitz, Garrucha, Zaquilá, San Pedro Betania, Yulomax, Florida, Ucuxil, Temó, Toniná, Chilón, Cuxuljá, Altamirano, Rancho Mosil, Rancho Nuevo, Chanal, Oxchuc, Rancho el Banco, Teopisca, Comirán,

Las Margaritas, Río Corozal, Santo Tomás, Guadalupe Tepeyac, Vicente Guerrero, Francisco Villa, El Edén, Nuevo Momón, Maravilla Tenejapa, San Vicente, Rizo de Oro, La Sanbra, Flor de Café, Amador Hernández, Soledad, San Quintín, Amatitlán, Río Euseba (Selva Bölgesi'nde), Chenalhó, Las Limas, Yacteclum, La Libertad, Yaxmel, Puebla, Tanquinucum, Xoyeb, Majomut, Majum, Pepentik, Los Chorros, Acteal, Pextil, Zacalucum, Xumich, Canonal, Tzanen Bolom, Chimix, Quextik, Bajoventik, Pantelhó, Zitalá, Tenejapa, San Andrés, Santiago el Pinar, Jolnachoj, El Bosque, Bochil, San Cayetano, Los Plátanos, Caté, Simojovel, Nicolás Ruiz, Amatenango del Valle, Venustiano Carranza (Los Altos bölgesinde), Huitiupán, Sabanilla, Paraíso, Los Moyos, Quintana Roo, Los Naranjos, Jesús Carranza, Tila, E. Zapata, Limar, Tumbalá, Hidalgo Joexil, Yajalón, Salto de Agua, Palenque, Chancalá, Roberto Barrios, Playas de Catazajá, Boca Lacantun (Kuzey bölgesinde).

Ayrıca Chiapas kaynaklı değişik yerli ve toplumsal örgütlere göre (EZLN'den farklı ve ona uzak örgütler) Meksika ordusunun, 1999'da Chiapas'ta iki yüz altmış altı askeri mevkii vardı, yani 1995'teki yetmiş altı adet olan mevkiye göre çok ciddi bir artış söz konusuydu. Ernesto Zedillo ile Savunma Bakanı Enrique Cervantes Aguirre'ye hitaben yazılmış bir mektupta, Selva de Chiapas derbentlerinde yaşayan yerli ve sosyal topluluklar, sadece Ocosingo, Altamirano, Las Margaritas, La Independencia ve La Trinitaria belediye beldelerinde özel görevle gönderilmiş 37.000 askerin varlığına işaret ediyorlardı. Bu beş belediye beldesinin yine mektupta belir-

tildiği üzere toplam nüfusu 300.000'i bile bulmadığına göre, her dokuz kişiye bir asker düşüyor demekti.

Chiapas'taki hava ve kara kuvvetlerine bağlı sevk programı dahilinde bölgelerine gönderilen "düzenli" kuvvetlerin yanı sıra, federal hükümetin elinde elli bir tane Özel Kuvvetler Hava İndirme Timi (GAFE) bulunuyordu ve bunların en az beş tanesi de Chiapas'ta idi. Chiapas'ta ayrıca Taşra Savunması Piyade Teşkilatı'na bağlı bir birlik, altı piyade taburu, iki motorize süvari alayı, üç havan takımı, üç sevkiyat dışı bölük faaliyet gösteriyor ve tüm bunlara bir de Salto de Agua, Altamirano, Tenejapa ve Boca Lacantun'daki yine sevkiyat dışı on iki bölük ekleniyordu.

Zapatist silahlı infilakın üzerinden geçen altı yıllık sürenin sonunda bölgedeki paramiliterleştirme de aynı şekilde dikkat çekici sayılar ortaya koyuyordu, en azından yedi paramiliter grubun varlığı biliniyordu: Máscara Roja, Paz y Justicia, MIRA, Chinchulines, Degolladores, Puñales, Albores de Chiapas.

Sene sona erdiğinde Zapatistlerin dans etmek için fazlasıyla nedeni vardı: Hayattaydılar, topluluklar azimli ve kararlı bir biçimde direnmeye devam ediyor, etkilerini daha fazla köy ve daha fazla bölgeye yayıyordu; ayrıca gerek Meksika'dan gerekse dünyanın öteki ülkelerinden her keresinde daha da fazla insanla bir araya gelinir olmuştu. Sonuçta Zapata yaşıyor ve mücadele, söylemeye bile gerek yok, sürüyordu.

2 0 0 0

Seçim furyası karşısında Zapatist suskunluk. Tutuklu öğrencilerle dayanışma. Başkanlık seçimleri karşısında alınan tavır. Ernesto Zedillo'ya veda ve yirmi üç komutanla bir komutan yardımcısının Meksika başkentine yapacakları yürüyüşle ilgili duyuru

Meksika'da yeni yıla, daha önce eşine çok az raslanmış bir seçim öncesi karmaşa ortamında girildi. Kendilerini bütünüyle devlet başkanlığı mücadelesine vermiş olan siyasal partiler, stratejilerini, sadece lafta da kalsa, artık görmemezlikten gelinemeyecek bir konu olan Chiapas savaşının nasıl tanımlandığına göre ayarlamaya başladılar.

Başkanlık adaylığı için gözü dönmüş bir mücadele veren Chiapas'taki kirli savaşın en önde gelen savunucu ve icraatçılarından Francisco Labastida Ochoa, PRI adaylığına seçildi (atandı).

Partido Ación Nacional (PAN) [Ulusal Hareket Partisi] adınaysa, Coca Cola eski genel müdürü ve Guanajuato eski eyalet başkanı Vicente Fox Quesada, doktriner PAN'cıların güvenini kazanarak, kendilerini "Los Amigos de Fox" [Fox Dostları] olarak tanıtan bir grubun da desteğini arkasına alarak, başkanlık yarışına resmen katıldığını ilan etmişti. PRD'den Cuauhtémoc Cárdenas Solórzano da, başkanlık seçimlerinde üçüncü kez boy göstermek üzere listeye girdi.

Bu aylar boyunca, Zapatizmi karşısına almamak gibi bir pazarlamacı stratejisi tutturan Vicente Fox, Chiapas'a ilişkin yaklaşımının diyalog ve başkaldırıya karşı saygılı olma üzerine inşa edileceğinde ısrar etti. Labastida Ochoa ise çatışmayı kendi kafasına göre halletmekte kararlıydı, Cárdenas Solórzano da, geçmişte olduğu gibi yine isyancı gruba karşı "sağlıklı mesafe"yi koruma niyetini sürdürüyordu.

Seçim oyununa girmeyi reddeden EZLN strateji ve silah olarak bir kez daha suskunluğu seçti. Sadece yılın ilk ayları boyunca Komutan Yardımcısı Marcos, kültürel ve aydın çevrenin bazı şahsiyetlerine mektuplar ulaştırmaya devam etmişti: Ölümünden sonra yazar, tarihçi ve gazeteci Fernando Benítez'e bir mektup; Pablo González Casanova'ya, ona sahip çıkan bir mektup; "Oximoron!" başlığı taşıyan ve aydın hukukuyla liberal faşizm üzerine kaleme alınmış bir deneme; toplumsal aktivist ve müzisyen René Villanueva'yla, Uluslararası Kadınlar Günü münasebetiyle isyankârlara birer selam mektubu.

Şubat ayında Federal Polis Müdahale Kuvvetleri (PFP) üniversite özerkliğini ihlal ederek, öğrenci boykotunu kırma amacıyla Meksika

Ulusal Otonom Üniversitesi binalarına girdi ve CGH üyesi öğrencilerini gözaltına aldı. Bu olaydan birkaç gün sonra EZLN üniversite hareketiyle koşulsuz bir dayanışma içinde olduğunu ilan ederek şiddet yoluyla boykot kırma girişimine karşı olduğunu duyuracak ve gözaltında tutulan öğrencilerin derhal serbest bırakılmasını talep edecekti.

Öte yandan Zapatistlerle haberleşme nisan ayında yeniden kesildi ve Zapatistler izleyen aylar boyunca sürecek mutlak bir suskunluğa gömüldüler. Sonunda başkanlık seçimlerine karşı tavrını açıklama kararı alması üzerine 19 Haziran'da sessizliğini bozdu EZLN. "En başta" diye uyarmaktaydılar, "seçimler bir savaş ortamında gerçekleşmiş olacak; zira bilindiği gibi Chiapas'ta olduğu kadar Guerrero, Oaxaca, Hidalgo, Puebla, Veracruz, San Luis Potasí ve yerli nüfusun bulunduğu birçok yerde on binlerce fe-

deral ordu ve polis gücü, Meksika yerli halklarına karşı bir imha savaşı yürütüyor. Aşırı yoksulluk, takibatlar ve yerli haklarının hâlâ tanınmamış oluşu sürdükçe" diye dikkatleri çekmeye devam ediyorlardı, "bu durum, Zapatist direnişi ERPI (İsyancı Halkın Devrimci Ordusu) ve EPR savaşçılarının sürekli eylem halinde kalışlarını ve adalet, demokrasi gibi talepler çerçevesinde diğer silahlı grupların toparlanmaya başlamasını tetiklemeye devam edecektir."

Aynı yazılı belgede (EZLN, Deneme, 19 Haziran 2000), kamuoyu "anketleri"nin ayrımcı bir biçimde yapılıyor olmasının, seçmenlik görevini yapacak olan vatandaşın oyunu saptıracağına işaret ediliyor, bu yüzden de oy sandığında seçimi tartışmanın artık herhangi bir anlamı kalmadığı, gerek önde gelen yazılı basın organlarında, gerekse radyo ve televizyonun haber bültenlerinde kimin kazanıp kimin kaybedeceğinin zaten şimdiden belirlendiği ifade ediliyordu.

Bir muhalefet partisinin olası bir zaferine karşı, böyle bir partinin başkanlık koltuğunu devralmasının hiçbir şekilde demokrasiye geçiş anlamı taşımayacağını, zira altı yıllığına gelecek olan yeni iktidarın da yine tek bir kişide yoğunlaşmaya devam edeceğini, yasamayla yargılama erklerinin aynı şekilde yine dekoratif unsurlar olarak kalmayı sürdüreceklerini ayrıca vurgulamaktan da geri durmamışlardı.

Bu anlamda, yürütmeden bağımsız özerk bir yasamanın demokrasi için vazgeçilmez olduğunda ısrar ediyor, Vicente Fox'un başını çektiği bir sağ projeye birlik ve beraberlik oyu vermeye karşı çıkıyor, oylarını temiz, tarafsız, dürüst ve çoğulcu bir seçim mücadelesinden yana kullanmayı tercih ediyorlardı.

Böylece, altı yıldan daha uzun süredir korumakta oldukları siyasal tavırlarına bir kez daha sahip çıkıyorlardı: "Seçim zamanı biz Zapatistlerin zamanı olamaz. Sadece olmayan suratlarımız ve var olan silahlı direnişimizden dolayı değil; ama aynı zamanda ve hepsinden öte, halihazırda geçerli olanla hiçbir ilgisi olmayan yeni bir siyaset yapma biçimi bulup geliştirme konusundaki güçlü arzumuzdan dolayı da bu böyle... Zapatist düşünceye göre, demokrasi, bizden farklı düşünenleri de içine alacak şekilde herkesle birlikte aşağıdan yukarıya doğru oluşturulan bir süreçtir. Demokrasi, iktidarın tüm zamanlar için ve her yerde insanların bizzat kendileri tarafından uygulamaya konmasıdır."

Başkanlık ve yasama meclisi için seçim günü olan 2 Temmuz'da, önceden saptanmış tavırlarıyla uyumlu olarak Zapatistler isyankâr bölgelerde oy verme kabinlerinin kurulmasına izin verdiler ve seçim yerlerine, Federal Seçim Kurulu görevlilerine, oy kullananlara karşı herhangi bir sabotaj ya da benzeri eylem yapmamaya da dikkat ettiler. Ancak var olan hiçbir aday ya da partisi için oy çağrısı yapmadılar; seçimleri bir mücadele olanağı olarak gören Meksika halkını aklını başına almaya davet ederek, onlardan bu alanda ve bu yolla mücadele etmelerini ve bu şekilde oylarına sahip çıkmalarını istediler.

2 Temmuz gecesi, PAN'dan Coca Cola eski genel müdürü Vicente Fox Quesada'nın başkanlık zaferi onaylanıyor, onunla birlikte, PRI'nin yetmiş yılı aşkın süren başkanlık yönetimi de sona ermiş oluyordu. Daha sonra, PRI'ye karşı duran herkesin oluşturduğu bir ittifakın adayı olarak Pablo Salazar Chiapas eyalet başkanlığı seçimlerine adaylığını koyacaktı.

Sonunda neredeyse altı ayı bulan bir suskunluğun ardından Zapatistler yeniden sahneye çıktılar. Kasım sonlarına doğru, Ernesto Zedillo Ponce de León ile tıpkı başlangıçtaki hoş geldin mektubuna benzer bir güle güle mektubu yazarak vedalaştılar. Kaleme aldığı metinde Komutan Yardımcısı Marcos, altı yıllık Zedillo yönetiminin milyonlarca Meksikalı için ne tür bir kâbus anlamına geldiğini açıklıyordu: "Büyük kayıplar, ekonomik bunalımlar, kitlesel yoksullaşma, bazılarının gayri meşru, ahlâkdışı ve vahşice zenginleşmesi, ulusal egemenliğin satılması, kamu güvencesinden yoksun oluş, hükümetle organize suç arasında oluşan bağlar, suiistimal, sorumsuzluk, savaş... kötü olan ve kötü anlatılan fıkralar." (EZLN mektubu, 28 Kasım 2000.)

Silahlı çatışma konusuna gelince, Zedillo'nun iktidarda kaldığı altı yıl boyunca, nasıl çifte bir strateji uygulayarak hem diyalog yanlısıymış gibi göründüğünü hem de şiddet yolunu kullanmaya devam ettiğini tüm çıplaklığıyla gözler önüne serdi EZLN. "Hükümetin, isyankârların inanç ve iradesini satın almak için milyonlarca pesoyu sokağa atma pahasına bir kez daha Chinameca ihanetine kalkışmasını (9 Şubat 1995), aynı hükümetin, yerli topluluk bölgelerini askerileştirmesi (sadece Chiapas'ta değil tabii), uluslararası gözlemcilerin ülkeden kovuluşu, paramiliterlerin eğitim, teçhizatlandırılma, silahlandırılma ve finanse edilme işleri ve buna benzer faaliyetleri üslenmesini, Zapatist olan olmayan birçok kişiyi toplu olarak hapislere tıkıp sonra da hüküm giydirişini, Chiapas'taki toplumsal dokuyu tahrip etmiş oluşunu, aslında kendi çocuğu sayılan paramiliter "Máscara Ro-

ja"mn ("şu, Zapatist tohumun kökünü kazıyacağız" diyenler) izinden giderek 22 Aralık 1997'de Acteal'de, hamile kadın ve çocuklar dahil onca insanın katledilmesi emrini verişini" tek tek teşhir ediyordu mektup.

Mektup son derece çarpıcı bir imayla sona eriyordu: "Siz sürgüne gidiyorsunuz. Bizse hâlâ buradayız, İki gün sonra, 1 Aralık'ta bu kez seçim sürecine ilişkin yorum ve düşüncelerini dile getirdi Zapatistler. Bir önceki ayın 9'unda ölen isyancı Lucha'ya atfettikleri bir deneme yazısında, şöyle bir seçim bilançosu çıkardılar: "Bu seçim kampanyalarında göze çarpan ortak nokta, vatandaşın çok ciddi bir biçimde küçümsenmiş oluşudur. Daha çok piyasa için hazırlanmış reklamları andıran başkanlık seçim kampanyalarında vatandaşı, soru sormayıp, güvence falan da aramayarak hesabı tek kalemde peşin ödeyen ve hafızası da pek yerinde olmayan bir alıcı gibi gördüler. Vatandaştan farklı bir güzergâh tuttu-rup tozu dumana katarak yol almaya çalışan Meksika siyasal sınıfıysa, halkın beklentileriyle kendisinin sundukları arasında baş gösteren dengesizlik ve eşitsizliğin başaktörü olmaktan kurtulamadı."

Yetmiş bir yıldır süren PRI'ci yönetimlerden sonra muhalefetin elde ettiği zaferi, sisteme HAYIR diyen vatandaşın ilan ettiği bir büyük manifestonun sonucu olarak değerlendirdi Zapatistler. "... Ulusal tarihe yetmiş bir yıldır felaket ve ceset tohumları ekmiş bir sisteme, Meksikalı anonim çoğunluk son öldürücü darbeyi de indirmiş oldu. Ancak, buraya kadar yürünen yolda kaybedilenler hiç de az değildir: Adalet, demokrasi, özgürlük, ulusal egemenlik, barış, onurlu yaşam,

hakikat, meşruluk, utanma duygusu ve her şeyin üstünde de, umut. Bu ölüler, 1965, 1968, 1985, 1988, 1994 ve 1997'de tekrar tekrar diriltilmişlerdir." (EZLN, Deneme, 1 Aralık 2000.)

Ayrıca EZLN alternatif olma durumuyla ("çünkü bu, Fox'un gelişidir, sadece ve sadece Fox'un gelişi") yaşanan geçiş durumunun birbiriyle karıştırılmamasını istedi. Bu anlamda, vatandaşların büyük çoğunluğunca, ülkenin demokratikleşmesini PRI'nin bozguna uğratılmasına bağlama olgusunda bile yegâne suçlunun, uyguladığı ekonomik ve toplumsal politikalar, bütçe uygulamalarındaki keyfilik ve uyuşturucu trafiği ile kurduğu yakın bağlar nedeniyle yine PRI'lilerin kendisi olduğuna dikkat çekiyordu.

Başını Cuauhtémoc Cárdenas'ın çektiği PRD'nin başkanlık yarışı içinse, şunları söylüyordu isyancı grup: Önce çılgınlar gibi merkezi hedef alan bir seçim kampanyası yürütmüşlerdi (ama merkez dediğimiz, yerleşiklik kazanma sürecindeki sağdan başka nedir ki, diyordu Zapatistler), sonra sola doğru koşturmaya kalktılarsa da, yol üstünde muhtelif yaralar almaktan kurtulamadılar: Güven gibi, güvenilirlik gibi örneğin, bütünlük ve tutarlık gibi, umut gibi.

Son olarak Komutan Yardımcısı Marcos, Fox'un yükselişiyle birlikte, ilkin PAN içinde, sonra seçim kampanyası sırasında ve şimdi de kutlanan zaferde, "Aşırı sağ aradığı şemsiyeyi, reflektörü ve vaaz vereceği kürsüyü buldu" şeklinde bir değerlendirme yapıyor ve şöyle devam ediyordu: "Böylece, ılımlı sağcılarla aşırı sağcılar arasında Ulusal Hareket'in etrafında cereyan eden bir kör dövüşü yaşanıyor. Kendi içindeki uyumu yitirme sürecinde parti eridikçe eriyor ve

çizgisini kaybetmeye başlıyor. Bu yüzden de, zafer kazanmış Fox'a aslında sadece iki şey kazandırmış görünüyor parti: Mavi renk ve federal yürütmenin yeni hatalarından sorumlu olacak bir organ."

"2 Temmuz'da PRI sadece cumhuriyetin başkanlığını kaybetmekle kalmadı, tarihi bir bozgun da yaşadı. Bu bozgun, birçok mücadelenin ürünüdür. Bunu görmezlikten gelmeye çalışmak ve doğurduğu sonuçlara göre hareket etmemek, bir alçaklık örneği olabilir ancak." Fox'un devlet başkanlığı makamına gelişinden bir gün önce yayımlanan siyasal bir deneme yazısında, işte bunlara işaret ediyordu Zapatistler.

İsyankâr yerliler 2 Aralık'ta, yani, Meksika'nın yeni devlet başkanı makamına geçtikten bir gün sonra, alışılmadık bir hamle yaparak basın konferansı çağrısında bulundular. Bunun üzerine kamuoyunda silahlı grubun sarf edeceği sözlere ilişkin büyük bir merak ve ilgi uyandı; neredeyse bilinen tüm basın organlarından düzinelerce gazeteci, ayrıca, devlet başkanlığı değişim merasimini izlemek üzere Meksika'ya gelen yabancı basın mensupları bu amaçla La Realidad'ın yolunu tuttu.

Nadiren görüldüğü üzere, randevularına zamanında geldi Zapatistler. Komutan Yardımcısı Marcos basının önüne, Binbaşı Moisés ve Komutan Tacho ile birlikte çıktı ve konferans, dört ayrı bültenin okunmasıyla başladı. Birinci bültende Zapatistler, Başkan Vicente Fox'a kendi tarzlarında "hoş geldiniz" dediler: "Güvenilirlik ve güven anlamında Zapatistlerle sıfır hareket noktasında bulunmaktasınız. (...) Hiç kuşku duyulmaması gereken bir husus var: Bizler sizlerin

karşıtıyız. Henüz ortada olan, bu muhalifliğin sivil ve barışçı kanallarla yaşanıp yaşanamayacağı ya da silahlı ve yüzlerimiz kapalı olarak, peşinde olduğumuz dava gerçekleşene, yani Bay Fox, tüm Meksikalılar için demokrasi, özgürlük ve adalet sağlanana dek savaşmaya devam edip etmeyeceğimizdir." (Vicente Fox Quesada'ya mektup, 2 Aralık 2000.)

Bu mektupta, Komutan Yardımcısı Marcos, savaşın 2.525 günlük dökümünü de yapar. "Bu yaklaşık altı yıl süren savaş boyunca biz Zapatistler iki hükümet başı (kendilerine "devlet başkanı" diyenler), iki ulusal savunma bakanı, altı devlet bakanı, beş "barış" özel görevlisi, beş Chiapas "eyalet başkanı" ve bir sürü de orta dereceden devlet memuruyla karşı karşıya geldik ve onlara karşı direndik. Bu yaklaşık altı yıl boyunca biz Zapatistler hiç durmadan diyalog yolunda ısrar ettik. Israr ettik, çünkü bizden silahlarımızı susturmamızı ve meseleyi barışçı bir şekilde halletmemizi isteyen sivil topluma karşı yükümlülüğümüz vardı."

Başkentin bir köşesinde, şu isyankâr sesleri dinliyordu yeni başkan: "Eğer diyalog yolunu samimi, ciddi ve saygılı bir biçimde seçiyorsanız, buna hazır olduğunuzu edimlerinizle gösterin yeter, Zapatistlerden olumlu bir karşılık göreceğinizi size temin ederiz. Böylece diyalog yeniden kurulacak ve çok geçmeden de gerçek barışın inşasına başlanacak."

Zapatist askeri şef ve sözcü tarafından okunan ikinci bültende, diyaloğun başlaması için devletin başından talep ettikleri üç uzlaşı işareti açıklandı: COCOPA tarafından ele alınan yasa tasarısının meclisten geçirilerek kabul edilmesi;

Chiapas içinde ve dışındaki tüm Zapatist tutukluların serbest bırakılması ve ordunun eyalette işgal ettiği iki yüz elli dokuz askeri mevkinin altısından çekilmesi ve buraların kapatılması. Bu altı mevkinin adları ise şöyle belirtiliyordu: Amador Hernández, Guadalupe Tepeyac ve Río Euseba (La Realidad Aguascalientes'i yakınlarında), Jolnachoj (Oventik Aguascalientes'i yakınlarında), Roberto Barrios (eyaletin kuzeyinde, aynı adı taşıyan Aguascalientes yakınlarında), La Garrucha (La Selva Bölgesi'nde, aynı adı taşıyan Aguascalientes yakınlarında) ve Cuxuljá (Moisés Gandhi topluluk yerleşim yeri yakınlarında).

Okunan üçüncü bültendeyse, 1996 Kasımı'nda COCOPA tarafından üzerinde çalışılarak hazırlanmış Yerli Hakları ve Kültürü yasa tasarısının onaylanmasını meclisten talep etmek üzere bir isyancı delegasyonun başkente yürüyeceğini duyurdu EZLN.

Zapatist delegasyon, Tzotzil, Tzeltal, Tojolabal, Chol, Zoque, Mame ve melez yerli köylerini temsil edecek yirmi dört CCRI mensubundan oluşacaktı ve bu kişilerin adları da şöyleydi: Kadın komutanlar, Esther, Fidelia, Susana ve Yolanda; erkek komutanlar, Abel, Abraham, Alejandro, Bulmaro, Daniel, David, Eduardo, Filemón, Gustavo, Isaías, Ismael, Javier, Maxo, Mister, Moisés, Omar, Sergio, Tacho, Zebedeo ve Komutan Yardımcısı İsyancı Marcos.

Nihayet dördüncü ve en son yayınlanan bültende Zapatist Ordu, hükümetin yeni atanan barış özel görevlisi Luis H. Álvarez'i selamlıyor ve talep ettikleri uzlaşı işaretleri yerine getirilir getirmez kendisini "geçerli muhatap" olarak tanı-

yacaklarım ifade ediyordu.

Yürüyüşün örgütlenmesine hemen ertesi gün başlandı. Ardından da basın, CNI, ulusal ve uluslararası sivil toplum için bültenler yayınlanma işine girişildi.

Bu arada Pablo Salazar Mendiguchía 8 Aralık'ta Chiapas eyalet başkanlığı koltuğuna oturmuştu ve Zapatistler, ona da Vicente Fox'a yaptıkları gibi, "kuşkulu olmanın vardır bir hikmeti" ilkesiyle yaklaştılar: "Bay Salazar Mendiguchía'nın elinde şimdi bir fırsat var: Öncelikle diyaloğun yeniden başlatılması, sonrasında da, savaş sona erdirilip onur ve adalet gözetilerek barış sağlanana kadar aynı diyaloğun ciddiyet ve sorumlulukla sürdürülmesi fırsatıdır bu." (EZLN bülteni, 8 Aralık 2000.)

22 Aralık'ta, paramiliter güçlerce hepsi yerli erkek, kadın, yaşlı ve çocuk kırk beş kişinin hunharca öldürüldüğü Acteal katliamının 3. yıldönümünde EZLN, gerçek sorumluların cezalandırılması, paramiliter grupların dağıtılması ve yeniden diyalog olasılığı için gereken şeylerin yapılmasını talep etti.

Aynı gün, federal hükümet, ordunun 1999 Ağustosu'ndan beri koruduğu Amador Hernández'deki mevkiden çekilmesi emrini verdi. Ayrıca Zedillo yönetimi tarafından uygulamaya konan ve Tzeltal yerlilerinin topraklarını kaybetmesine neden olan toprakların istimlak edilişine dair kararname iptal edildi.

Binlerce yerli on altı ay boyunca gün gün, saat saat, dakika dakika, askeri bir birliğin karşısında dâhice örgütlenmenin, barışçı direniş ve yaratıcılığın o en muhteşem örneklerinden birini sergilemişti. Askerlerle fahişelerin gelişine, or-

manlarındaki doğal kaynakların bölge dışına çıkarılışına zemin hazırlayacak bir karayolunun yapımıydı karşı çıkılan. Direnişlerini koydular ortaya ve sonunda da amaçlarına ulaştılar.

EZLN askerlerin gidişini olumlu karşılıyor, ancak temkinli olmayı elden bırakmıyordu. Ulusal ve uluslararası sivil topluma, geri kalan taleplerin de yerine getirilmesi için eylemlerini sürdürme çağrısında bulundular.

İşte böylece bir yılın daha sonuna gelindi; silahlı başkaldırışın 6. yıldönümü şenlikleri de geldi. Bir kere daha binlerce yerli beş Zapatist Aguascalientes'te toplanıp dans edecek, şarkılar söyleyecekti, altı yıldır hayatta oldukları için, altı yıldır direndikleri için ve hepsinden öte de, altı yıldır azimlerini yitirmedikleri için.

2 0 0 1

Toprağın Rengi Yürüyüşü,
umut ve eylem.
Meksika ve dünya, Zapatistleri
kabul ediyor.
Siyasal partilerin ihaneti, Yerli
Hakları ve Kültürü üzerine
hazırlanan karşı reformun yürürlüğe
konması. Yeni "değişim"
hükümetiyle daha da fazla taciz
ve takibat

Gerek yeni yıla, gerekse yeni yüzyıla, belki de daha önce hiç olmadık bir umut ve iyimserlik duygusuyla girildi. 7. yıl başlamıştı, yani unutulmuşluğa karşı açılan savaşın 7. yılı, yani, Toprağın Rengi Yürüyüşü'nün yılı. Zapatistler, yeni doğan ilk güne yine bir Zapatist yasa gereği, *marimba** ve elektronik tuşların sesiyle dans ederek merhaba dediler. Barış, ufukta gerçek bir olasılık olarak parlamaktaydı ve isyankârlar, her ne kadar güvensizliği elden bırakmasalar da, bir an evvel kavuşmak için şans tanımaya hazırdılar barışa.

* Maya yerlilerinin ksilofona benzer vurmalı bir çalgısı. Bu çalgı Guatemala'nın ulusal çalgısı niteliğindedir ve Meksika'nın da Guatemala'ya komşu Chiapas, Yucátan gibi bölgelerinde oldukça yaygındır. (ç.n.)

7. yıldönümü için Zapatistler, çıktıkları silahlı yolun yarattığı yansımaları sene sene sergileyen bir döküm çıkardılar:

"Birinci yansımada, hiç beklenmedik bir biçimde uyandırmak için aşağıdan esen bir rüzgârdık. Zamanın çok ötelerinden kopup gelen anı, ateşten bir soluğa dönüverdi...

"İkinci yansımada, söze dudak, ötekinin yüreğine kulak olduk. Ateş kaldı yerinde ve bağrımız bir araya getirip birleştirmeyi öğrendikçe çoğaltıp yaymaya başladı bizi de...

"Üçüncü yansımanın parlamasıyla, bir anlaşma çıktı ortaya, biz ve yönetenler arasındaydı anlaşma; toprağın hem rengi hem de kanı olan bizlerin, artık herkesle birlikte onurlu bir yeri olsun diyeydi. Oysa yöneten sözünün eri çıkmadı sonunda, ama biz umursamadık hiç, çünkü kendimizi başka dünyalara köprü olmaya ikna etmiştik bir kere...

"Dördüncü yansımada, ilk adımı bizleri gerçek anlamda yöneten ve ayakta tutanlar attı. Sonunda bozguna uğratılan yalnızlığa 1.111 kere çevirdik bakışımızı. Ne var ki, kanla yönetmeye alışmış budalalar, kapamak istediler o bakan gözleri. Gözlerin bir daha asla kapanmadığı o yerin adı, "Acteal" şimdi.

"Beşinci yansıma, direnişin büyüyerek dikkatleri üzerinde toplayan bir okula, bir öğretiye dönüştüğü yansımaydı. Bir yanda, yönettiğini söyleyenin savaş, yıkım, yalan ve hoşgörüsüzlüğü; beri yandaysa suskun onurluluk, isyankâr sessizlik ve doğru insanların doğru hükümeti.

"Altıncı yansıma çok yol yürüdü, kardeş dediğimiz insanların yaşadığı topraklara uzanan

yaklaşık beş kere 1.000 millik yoldu bu. Onlara sorduk ve onlara kulak verdik. Olgunlaşsınlar ve zamanı gelince zamanının geldiğini bilsinler diye, saklıyoruz sözlerini.

"Ve sonunda yedinci yansıma da geldi ve onunla birlikte, zaten sallanıp durmakta olan da düşüverdi. Öteki olan, birçok suratla ve yüzü olmadan, adıyla ve adlandırılmadan, tamamıyla anonim olarak geldi; bir son değil, ama, evet, bir basamaktı... Bizimle konuştular ve bu yedincinin, bizi aşağıdan yukarıya doğru büyüyen topraklara götürecek an olduğunu söylediler." (EZLN adına yapılan konuşmadan, 1 Ocak 2001.)

Yeni seneye başlarken dile getirilen bu sözler belli bir iyimserlik taşıyor olsalar da, EZLN koruduğu güvensizliğe ilişkin vurgulamalar yapmaktan geri kalmıyordu yine de: "Bugün yöneten, barış istediğini söylüyor. Aynısını, kendisinden önceki de söylemişti. Peki ne yaptı? Sadece hayatta kalarak bile meydan okumayı seçenleri imha etmeye çalıştı. Bunun için, herkese ve özellikle de federal hükümete hatırlatmak istiyoruz: Çare bulunmayı bekleyen daha çok adaletsizlik var..." (EZLN adına yapılan konuşmadan, 1 Ocak 2001.)

İzleyen günler yoğun ve gerilimliydi. Yürüyüşün örgütlenmesine alabildiğince hız verilmiş ve Zapatistler bu amaçla, EZLN ile ulusal ve uluslararası sivil toplum arasında köprü görevi görecek bir büronun, Centro de Información Zapatista'nın (CIZ) [Zapatist Enformasyon Merkezi] kurulduğunu duyurmuşlardı. Derken kısa bir süre sonra, örgütlenmeyi kendilerinin üstleneceğini de eklediler duyurularına.

Doğrudan La Selva'dan yollanan ulaklı mektupların sayısı birden arttı. CNI, ulusal sivil toplum, uluslararası topluluk, COCOPA, parlamento ve basın, bu mektupların yollandığı adreslerden yalnızca bazılarıydı.

10 Ocak'ta ordu, çekilmeleri talep edilen ikinci mevki olan Cuxulhá'dan da çekildi. "Memnunuz, ama memnun değiliz" diyordu kitle destek tabanları, ne olursa olsun, güvensizliklerini belirtmeden edemiyorlardı.

Ateşkes ilanının 7. yıldönümü olan 12 Ocak'ta, isyankâr yerliler San Cristóbal de las Casas'ı yeniden ele geçirdiler. Söyleyecekleri sözleri olan binlerce Tzotzil, Tzeltal, Tojolabal, Chol, Zoque, Mame ve melez yerli, San Cristóbal de las Casas sokaklarını yüzleri örtülü olarak işgal etti:

"Yedi yıldan beri, anavatanımız Meksika'ya hem tarihini hem de onurunu kazandırmış olanların hakları ve kültürü tanınsın diye başa gelen yönetimlerden talepte bulunuyoruz... Yedi yıldır, barış gelsin diye herkesle diyalog kurma konusunda ısrar ettik biz. Ve şimdi, yeni bir yüzyıl, yeni bir binyıl başlarken, savaş bitsin diye de aynı diyalogda ısrar ediyoruz." (EZLN adına yapılan konuşmadan, 12 Ocak 2001.)

O tarihlerde delegasyonun Chiapas dışına çıkmasına ilişkin tartışmalar çoktan başlamıştı. Ayın 23'ünde, Meclis Başkanı Ricardo García Cervantes, eylemin yasadışı olduğuna işaret ederek, isyancıların gözaltına alınabileceklerini ifade etti.

Yürüyüş hazırlıkları devam ederken Ocak ayının 24'ünde EZLN başkent México'ya gidiş için izlenecek rotayı açıkladı.

Yürüyüş tarihinden üç hafta önce, her zamanki gibi dil cambazlığındaki yeteneğini konuşturarak şunları söyleyecekti Vicente Fox: "Ülke, sadece Chiapas'tan ibaret değil elbette. [...] Yürüyüş varsa yürüsünler. Yok, eğer yürümek istemiyorlarsa yürümesinler, kendileri bilir."

Ancak, bu konuşmanın üzerinden günler geçtikten sonra, sarf edilen bu sözler bir kez daha gözden geçirilecekti; zira yapılan anket sonuçları olsun, uluslararası hassasiyet olsun, başkent yolculuğuna yeşil ışık yakılmasını zorunlu kılıyordu artık: 23 Şubat'ta yaptığı bir konuşmada, "Bugünlerde benim önceliğim, EZLN yürüyüşünün iyi sonuçlanmasını sağlamaktır. Başkanlığımı, tüm politik sermayemi bunun için riske atıyorum ben. *Marcos*'a bir şans tanımak gerek" diyordu devlet başkanı.

Bu arada Chiapas'taki barış girişimi için özel olarak atanmış devlet yetkilisi Luis H. Álvarez EZLN'nin parlamentoyla diyalog kurma girişimini olumlu olarak değerlendirirken, yürüyüşe yalnızca birkaç gün kala, başkent yolculuğunda Zapatist delegasyona eşlik etmeyi kabul eden Uluslararası Kızılhaç Komitesi, federal hükümet, söz konusu diyalog sürecine Kızılhaç olarak kendilerinin katılamayacağını belirtti diye, geri çekilme kararı aldı.

Bunun üzerine Zapatistler, bir yandan yürüyüşlerine kamu önünde alkış tutarken, öte yandan yürüyüşün güvenliğini engellemeye çalışan federal hükümetin kullandığı bu çifte standardı eleştirmiş, sivil topluma da, "Orada birlikte olacağız, merak etmeyin. Kimse bizi durduramayacak" mesajını vermişti.

Ve öyle de oldu gerçekten. 24 Şubat günü öğle vakti, yirmi üç komutan ile bir komutan yardımcısı, isyankâr toprakların beş ayrı yerinden başkente doğru hareket ediyor ve ilk molalarını da Chiapas'ın San Cristóbal de las Casas kentinde veriyordu. Yüzlerinde başlıkları, silah olarak sadece sözleriyle davalarının meşruluğunu kuşanmış bu yirmi dört CCRI üyesi, çoğunluğu onları karşılamaya gelmiş kitle destek tabanlarından devasa bir kalabalık tarafından karşılandı.

Delegasyon, orada hazır bulunan her bir yerli halkı temsilen kendilerine verilen iktidar bastonlarını düzenlenen bir yerli töreniyle teslim aldıktan sonra EZLN, yürüyüşün yeniden başlatılacağı konuşma kürsüsünden, bir toplumsal mücadele adamına ihtiyaç duyduklarını açıkladı; "tüm yaşamını, yoksul Meksikalıların yaşam koşullarını dönüştürmeye adamış, Zapatist dava uğruna acı ve çile çekip hapislere düşmüş, çıkar tanımazlık ve dürüstlüğü kişisel hasletleri olarak sahiplenmiş" bir mücadele insanı olmalıydı. Bu niteliklere sahip olan kişi mimar Fernando Yáñez Muñoz'du ve silahlı grup kendisinden yürüyüşlerine eşlik etmesini, EZLN ile milletvekilleri, senatörler ve değişik siyasal partiler arasında bir köprü görevi görmesini istedi.

"Ona kucağımızı açıyor ve kendisi gibi çok hümanist bir yapıya sahip birinin yanımızda yer almasından onur duyduğumuzu söylüyoruz" demekteydi Zapatistler. (Komutan Yardımcısı Marcos'un yaptığı konuşmadan, EZLN, 24 Şubat 2001.)

Daha sonra Zapatist askeri şef ve sözcü, toplanan kalabalığa hitaben de bir konuşma yaptı:

"Bu yürüyüşte bizlerle birlikte, tüm yerli halklar, bu dünyaya toprağın tüm renklerinin sığabileceğine inanan tüm erkek, kadın, çocuk ve yaşlılar da yürümüş oluyor." (Komutan Yardımcısı Marcos'un yaptığı konuşmadan, EZLN, 24 Şubat 2001.)

Bir sonraki gün (ayın 25'i), sabahın altısında, yerli onurunu temsil eden kafile, uzun başkent yolculuğuna çıkıyordu sonunda. Kırkın üzerinde kamyon, bir o kadar da otomobil, ayrıca ulusal ve uluslararası basın araçları, hep birlikte, Zapatist delegasyona eşlik etmek üzere harekete geçmişti. Daha henüz yolculuğun başı olmasına rağmen, değişik milliyet ve örgütten 3.000'den fazla kişi vardı.

İkinci durak, isyancılarla onca zamandır savaşıp duran eyaletteki iktidar sahiplerinin merkezi durumundaki Chiapas başkenti Tuxtla Gutiérrez oldu. Burası, aynı zamanda yürüyüşün ilk sürprizlerinden biri olarak çıkacaktı ortaya; zira Tuxtla Gutiérrez'lilerin, sokakları hıncahınç doldurarak attıkları lehte slogan ve haykırışlarla sadece Zapatist delegasyonu değil, saatler geçtikçe çoğalmakta olan tüm kafileyi de kitlesel bir hareketle destekleyecekleri hiç beklenmemişti açıkçası.

Burada gerçekleşen kısa bir eylemin ardından, ulusal ve uluslararası sivil toplumun eşlik ettiği binlerce yerli, Oaxaca eyaleti içinde yer alan Juchitán'a doğru yollarına devam etti. Yürüyüş, yol boyunca kafileyi karşılamaya çıkan ve yürüyüşçülere meyve, su, *torta*, *tortilla*,* ellerinde ne varsa vermeye çalışan Oaxaca'lıların dayanışma gösterilerine sahne olmaktaydı.

La Ventosa olarak bilinen bir yerde, yöre yer-

* *Torta* da, *tortilla* da Meksika mutfağının tipik yiyecekleri arasındadır. *Torta* mısır unundan pide, *tortilla* da yine mısır unundan yapılma dürümüdür. (ç.n.)

lileriyle, yine kısa süren bir eylem gerçekleştirildi: Huave'ler, Mixe'ler, Zapoteco'lar ve Chinanteco'lar sözlerini başkente taşımalarını ve kendi taleplerinde tüm Istmo köylerinin taleplerini görmelerini istediler kafileden.

Ve sonunda 25 Şubat günü, yürüyüş Komutan Esther'in yerli kadınların içinde bulunduğu zor şartları dile getiren konuşmasıyla Juchitán'da sona erdi: "Temelde biz kadınlar üçlü bir sömürü yaşıyoruz. Birincisi, yerli olduğumuz için; yerli olduğumuzdan konuşmasını bilmeyiz ya biz, o yüzden de itibar görmeyiz hiç. İkincisi, kadın olduğumuz için; çünkü yine kadın olduğumuz için konuşmasını bilmediğimiz söylenir, aptal, düşünmekten yoksun olduğumuz düşünülür, bir türlü erkeklerle aynı fırsatlara sahip olamayız. Üçüncüsü de yoksul kadınlar olduğumuz için. Yoksuluz hepimiz, çünkü ne iyi beslenebiliyoruz, ne içinde onurlu bir biçimde yaşayabileceğimiz konutlarımız var, ne eğitim ne de doğru dürüst bir sağlık hizmeti görüyoruz. Bir sürü kadın üstelik tedavisi mümkün hastalıklar yüzünden, kollarında çocuklarıyla ölüyor." (Komutan Esther'in yaptığı konuşmadan, EZLN, 25 Şubat 2001.)

Ertesi sabah, Zapatistler bir basın toplantısı yaptı. Gerekçe, parayla tutulmuş yerel silahlı bir gruptan ölüm tehditleri almalarıydı. Bu durum karşısında tavırlarını şöyle ortaya koydular: "Hiçbir tehdit yerli kültürünün ve anayasal haklarının tanınması amacıyla federal yasama gücünün merkezine yaptığımız bu yolculuktan alıkoyamaz bizi." Bu basın duyurusunun ardından kafile yeniden yola koyuldu ve akşam karanlığının çökmeye başladığı saatlerde, eyalet başkentine

ulaştı. Burada meydanı hıncahınç doldurmuş bir kalabalık karşıladı kendilerini, kalabalığı oluşturanlar hem yöre yerlileri hem de eyaletin her bir köşesinden gelmiş olan *mestizo*'lardı [melezler]. "Örgütlenme kapasitenize, mücadele gücünüze, bu topraklarda size adlarını ve renklerini vermiş köklere duyduğunuz samimi gurura hayran kaldık... Oaxaca'lı yerliler, bu tavırlarıyla, Meksika'nın neresinde olursa olsun tüm yerlilerin yerli olmaktan gurur duymalarını sağlıyorlar... Tüm Meksika yerlileri olarak umarız arayışı içinde olduğumuz artık mümkün hale gelir ve bu toprakların yerli halkları olarak önemli bir yer işgal ederiz..." Kent merkezinde düzenlenen eylemde işte böyle söylüyordu Zapatistler. (Komutan Yardımcısı Marcos'un yaptığı konuşmadan, 26 Şubat 2001)

Yürüyüşün dördüncü günü Puebla eyaleti, Tehuacán kentine doğru hareket edilmişti ve burada da Nahua'lar, Mazateco'lar, Popoloca'lar ve Mixteco'lardan oluşan coşkulu bir kalabalık karşıladı kafileyi. Aynı gün, araç sayısının gitgide daha da fazlalaştığı konvoy, bu kez Veracruz eyaletindeki Orizaba kentine yöneldi ve bu kentte belki de başkente varmadan önce en sürprizli ve duygusal anlardan biri yaşandı.

Yerliler, işçiler, kendi toprağı olmayan kiralık çiftçiler, çocuklar, değişik toplumsal örgütlerden insanlar ve sivil toplumun oluşturduğu geniş bir yelpazenin önünde Komutan Ismael, yerli toplulukların savunduğu otonomi kavramını bir kez daha açıklama fırsatı buldu: "Otonomi ile ülkemiz olan Meksika'yı bölmek gibi bir niyet taşımıyoruz biz; bizlerin istediği, bu ülkenin tüm yoksullarını içine alacak farklı bir Meksika inşa etmek. Öyle bir Meksika ki, geleceğinde sadece bir avuç insan zenginleşip dururken, geri kalan milyonlar açlık, sefalet ve ölüm acısı çekmeyecek." (Komutan Ismael'in yaptığı konuşmadan, 27 Şubat 2001.)

Gün Puebla kentinin merkez meydanında, insanların yine cadde ve sokaklara taştığı bir eylemle sona erdi. Çoğunluğu ellerinde kırmızı-siyah bayrakları olan kızlı erkekli gençlerden oluşmuş, ama içlerinde öğretmenler, işçiler, topraksız kiracı çiftçiler, *barzonistler*,* eşcinseller, her yaştan çocuk ve kadınların da bulunduğu büyük bir kalabalık, Zapatist komutanlık heyetiyle, CNI üyelerini karşılıyordu.

"Dört günlük Yerli Onuru Yürüyüşümüz boyunca, değişik kent ve kasabalardan geçerken, ulusal ve uluslararası sivil toplumdan binlerce

* *Barzon* hareketine bağlı olan kimse. *Barzon* hareketi, 1 Ocak 1994 Zapatist ayaklanması sonrası yaşanan devalüasyon ve onun yol açtığı ekonomik kriz sonucu ortaya çıkmış, o yıllarda oldukça güçlü olan bir toplumsal hareketin adıdır. (ç.n.)

kardeşimizle birlikte, Meksikalı ve yurtdışından öteki binlerce kardeşin yürekleri de yürüdü; uzun yürüyüşümüzde yanımızdaydı onlar. Böylece sizlerle, hep birlikte, mücadelemiz daha da büyük ve güçlü olacak." Toplanan on binlerin önünde, heyecanlı olduğu her halinden belli olan Komutan David işte böyle konuşmuştu. (Komutan David'in yaptığı konuşmadan, EZLN, 27 Şubat 2001.)

Zapatistler geceyi Carmelitas Manastırı'nda geçirdiler ve ertesi gün sabah vakti de Tlaxcala eyaletine doğru yola çıkıldı. Tlaxcala'da bu kez Komutan Míster konuşacaktı: "Aramıza ideolojilerini sokup bizi böldükleri beş yüz yıl öncesinden beri direnmeye devam ediyoruz. Ama artık birlik olmaya başladığımıza göre sefalet ve terk edilmişliğin yaşanacağı bir beş yüz yıl daha geçmeyecek demektir, çünkü bu ulusun bir parçası olan yerli halklar olarak bizi tanımaları ve bize saygı göstermeleri gerekiyor." (Komutan Míster'in yaptığı konuşmadan, EZLN, 28 Şubat 2001.)

Sabaha karşı Tlaxcala ana meydanında yapılan bir eylemin ardından yeniden yollara düşüldü ve Pachuca yönünde ilerlerken, kalabalık katılımlarla gerçekleşen bir dizi eylemin eşliğinde Tepatepec, Emiliano Zapata ve Ciudad Sahagún belediye beldeleri tek tek geride bırakıldı.

Pachuca'da, o kendine has renkli konuşmasıyla Komutan Zebedeo söz aldı ve şöyle dedi: "Hepimiz uzlaşmazlığın barışçı bir yolla çözümü konusunda sergilediğimiz bilinci iyi değerlendirmeliyiz ki, toplumsal ve kültürel anlamda onurlu bir birlikte var olma yolunu Meksika halkının kendisi çizebilsin." (Komutan Zebedeo'nun yap-

tığı konuşmadan, EZLN. 28 Şubat 2001.)

Günün eylemleri bununla sınırlı kalmadı tabii. Etkinliklere Actopan ve Ixmiquilpan'da forum ve açık hava konuşmalarıyla devam edildi; o saatlerde baş gösteren şiddetli fırtınayla bardaktan boşanırcasına yağan yağmur bile yığınları yerinden kıpırdatamamış, onları Zapatistlerin sözlerini dinlemekten alıkoyamamıştı. Günün sonunda kafile Tephé'ye vardı ve delegasyon geceyi yerlilerin kolektif mülkiyetinde olan termal tesislerde geçirdi.

Bu arada Toprağın Rengi Yürüyüşü ilk talihsiz kazasını Mart ayının 1'inde geçirdi. Tephé'den Querétaro yönüne gidilmekteyken, otobüsün biri CIZ'e bağlı araçlardan birine bindirdi. Kazada bir federal polis memuru can verirken, Zapatist kitle destek tabanlarından dört kişi de yaralandı. EZLN yaşamını yitiren polis memuru için üzüntülerini belirtirken, olayın kaza mı yoksa bir suikast girişimi mi olduğu araştırılmaya başlandı.

Kafile yoluna devam etti. Querétaro eyaletinin başkentinde, bir eyalet başkanına yöneltilen en sert konuşmalardan biri yapıldı ve zaten ondan sonra da söz konusu başkan "el Firulais Loyola" [Çatlak Loyola] olarak tanındı. Burada, kafileye katılanları da açıkça tehdit eden Başkan Loyola'nın hapiste tuttuğu Zapatistlere dayanış-

ma selamı yolladı EZLN ve şunları söyledi: "Henüz bizi kurşuna dizmemiş olmalarından yararlanarak Zapatist kardeşlerimiz Sergio Jerónimo Sanchez ve Anselmo Pérez Robles'e diyoruz ki, üzülmeyin, yakında özgürlüğünüze kavuşacaksınız ve yerinize kendi federal varoluşlarının tarihini bile bilmeden ülkeyi yönetmekte olanlar geçecek..." (Komutan Yardımcısı Marcos'un yaptığı konuşmadan. 1 Mart 2001.)

Bir sonraki gün, kafile kendini Guanajuato eyaletinin sokaklarıyla Acámbaro Meydanı'nı doldurmuş kalabalıkların önünde buldu. Sonra Michoacán eyaletine bağlı Zinapécuaro ve Pátzcuaro'dan geçtiler ve buralarda insanların taleplerine uyarak kendiliğinden eylemler gerçekleştirdiler. Bir mola da Uruapan belediye beldesinde aldıktan sonra günün son durağına varıldı: Üçüncü CNI'nin yapılacağı Nurío'nun Purépecha topluluk yerleşim yeri.

3 Mart'ta, ülkedeki kırk değişik yerli halkın temsilcilerin katılımıyla sonunda CNI'nin çalışmaları resmi olarak başlamış oldu. Amuzgo, Cora, Cuicateco, Chiapa, Chinanteco, Chocholteco, Chol, Chontal, Guarijio, Huasteco, Suave, Kikapu, Kukapa, Mame, Matlatzinka, Mayo, Maya, Mazahua, Mazateco, Mixe, Mixteco, Náhuatl, Ñahñú, O'odham, Pape, Popoluca, Rarámuri, Purépecha, Tenek, Tlahuica, Tlapaneco, Tojolabal, Totonaco, Trique, Tzeltal, Tzotzil, Wixaritari-Huichol, Yaqui, Zapoteco ve Zoque yerli delegelerinin iki günlük yoğun çalışmaları sırasında, her yer diller, renkler, düşünceler, mücadele ve direnişle dolup dolup taştı.

CNI karara bağladığı hususlar arasında aşağıda sıralanan talepler bulunuyordu:

Birincisi: COCOPA'nın hazırladığı anayasal reform tasarısına uygun olarak yerli halklarımızın anayasal haklarının tanınması.

İkincisi: Yerli halklar olarak varoluşumuzun her anlamda anayasal olarak tanınması.

Üçüncüsü: Meksika Devleti sınırları içinde kendini otonomi olarak ifade eden ve yadsınamaz bir hak olan kendi kaderini tayin hakkının anayasal olarak tanınması.

Dördüncüsü: Atalarımızdan kalma toprak ve toprak sahalarının anayasal olarak tanınması.

Beşincisi: Çoğulcu bir hukuk rejiminin inşa sürecinde, kendi normatif yerli sistemlerimizin tanınması.

Altıncısı: Ülkenin bütün yerli yerleşim bölgelerinin askerlerden arındırılması.

Yedincisi: Otonomi için verdikleri mücadeleler yüzünden özgürlükleri ellerinden alınan tüm yerli tutukluların serbest bırakılması ve hem bireysel hem de kolektif haklarımıza saygı gösterilmesi.

5 Mart'ta kafile, Michoacán eyaletinin başkenti Morelia'ya doğru yol aldı. Morelia'da, kentin ana meydanında düzenlenen bir sabah mitingiyle toplanan halka Komutan Abel seslendi ve onlara kendi topraklarında yaşanan saldırı ve tahrik olaylarını anlattı: "Bugün çilesini Meksika'nın tüm yoksul halklarının çektiği bir sistemin her türlü olanaktan mahrum bıraktığı belediye ve otonom yönetimler bulunuyor. Ama tüm bunlara rağmen halklarımız, düşmanın darbelerini şenlik ve şarkılara dönüştürerek yine de kendini güçlendirmesini, dayanmasını ve savaşmasını bildi." (Komutan Abel'in yaptığı konuşmadan, EZLN, 5 Mart 2001.)

Bir sonraki mola, Temoaya belediye beldesinde, yani artık México eyalet topraklarında verildi ve sonrasında da, ülkenin dört bir yanından gelen yerlilerle, ulusal ve uluslararası sivil toplumun oluşturduğu o bitmek tükenmek bilmeyen devasa kafile, günü sona erdirmek üzere, México eyaleti başkenti Toluca'ya girdi.

Bu yüksekliklerde* milyonlarca Meksikalının yürüyüşe verdiği destek ve her şeyin üstünde de yürüyüş boyunca yönetime karşı geliştirilen uzlaşmazlık ve isyan duygusu sadece Vicente Fox'la kabinesini değil, girişimci sektörleri de kaygılandırmıştı; zira bu insanlar, yalnızca yerli haklarının tanınmasını değil, tüm Meksikalılar için adalet ve eşitliğin sağlanmasını da talep

* Toluca deniz seviyesinden 2.400 metre yükseklikte-dir. (ç.n.)

eden yığınların karşısında kendi çıkarlarının tehdit edildiğini gördüler.

Tam da Toluca'da, Zapatist komuta, paranın beylerine bir mesaj yollamak istedi: "Korkuyorlar, çünkü diyorlar ki yoksullar başkaldırıp yanımıza gelecek ve bugüne kadar kendilerine karşı işlenen tüm hak ve onur ihlallerinin hesabını soracak. Korkuyorlar, çünkü sadece yerlilerin değil, Meksika halkının büyük çoğunluğunun yaşam koşullarının da kötü olduğunu ve bunun bir isyana yol açabileceğini pekâlâ biliyorlar..." (Komutan Yardımcısı Marcos'un yaptığı konuşmadan, 5 Mart 2001.)

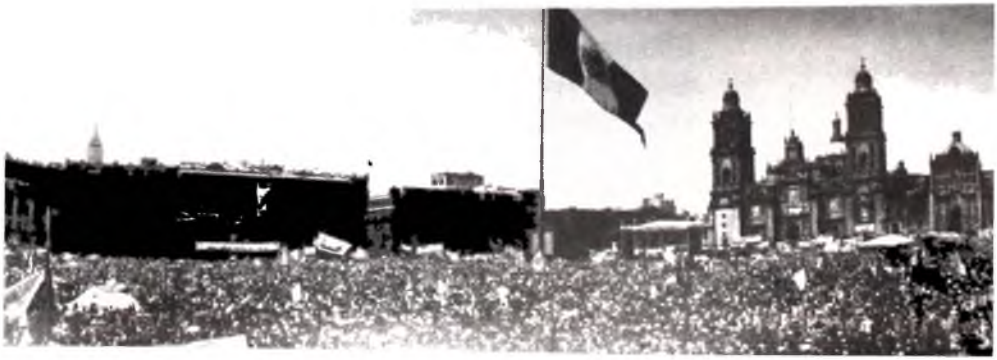
6 Mart'ta kafile Morelos eyaleti, Cuernavaca kasabasına geldiğinde, Chiapas'lı Zapatistler, anısına sarf ettikleri sözcüklerle yetinmeyerek, Komutan Emiliano Zapata'nın ayaklarının dibine bir de çelenk bıraktılar. İkinci durak yerleri olan Tepoztlán'daysa Komutan Isaías, bir kez daha yeni hükümetin kendi üzerlerinde yarattığı güvensizlik duygusunu dile getirdi: "Artık daha fazla kandırılmak istemiyoruz, çünkü Bay Vicente Fox'un yaptığı, Meksika halkını kandırmaya çalışmak. Bir yenilik olduğunu, demokrasi ve değişimin geldiğini söylüyor. Ama, hayır yoldaşlar, biz Zapatistler 1994'ün ilk gününden beri tek bir şey söylüyoruz: Artık yeter!" (Komutan Isaías'ın yaptığı konuşmadan, EZLN, 6 Mart 2001.)

Ertesi gün, Guerrero eyaleti sınırları içindeki Iguala kenti, kapılarını da, yüreğini de renklerin bu durdurulamaz yürüyüşüne açtı. Binlerce Amuzgo, Tlapaneco, Náhuatl ve Mixteco, ses ve isteklerini Zapatistlerin ve öteki yerlilerin ses ve istekleriyle buluşturmak üzere topluluk yerleşim

yerlerinden hareket etti ve kente doğru yola çıktı. Burada silahlı ERPI, EPR ve FARP [Devrimci Halkın Silahlı Kuvvetleri] örgütlerine CCRI'den bir de dostluk mesajı yollanmıştı. 7 Mart günü, Zapatizmin dünü ve bugününün konuşulduğu Morelos'a bağlı Cuautla'da sona erdi: "İşte görüldüğü gibi tarihin izlediği yoldan yürüyoruz, ama onu tekrarlamıyoruz. Evet 'dün'den geliyoruz, ama yeniyiz biz." (Komutan Yardımcısı Marcos'un yaptığı konuşmadan, 7 Mart 2001.)

8 Mart Uluslararası Kadınlar Günü'nde kafile, Emiliano Zapata'nın doğum yeri olan Anenecuilco'dan geçti ve yirmi üç komutanla bir komutan yardımcısından oluşan delegasyon burada, devrimci liderin oğulları tarafından karşılandı. Güzergâh, Zapata'nın ihanete kurban giderek öldürüldüğü Chinameca yönünde devam etti ve Tlaltizapán'da bir zamanların o ünlü Zapatist Genelkurmayı ziyaret edildi. Gündemi hayli yoğun geçen devrimci güne, son nokta artık Distrito Federal topraklarında yer alan Milpa Alta'da koyuldu ve burada yerli kadınlarla köylü kadınların içinde bulunduğu koşullar konuşuldu.

9 Mart'ta San Pablo Oxtotepec köyü, araçlarının üstü insan kaynayan o ucu bucağı belirsiz konvoyu karşılamaya geldi. Artık başkent kapılarına dayanmış sayılırlardı ve başkent, gerek Meksika gerekse dünyanın birçok ülkesinden ge-

len gençleri, aydın ve yazarları, yerlileri, köylüleri, işçileri, topraksız çiftçileri, sanatçıları, öğretmenleri, emeklileri, öğrencileri, ev kadınlarını, belli bir örgüte bağlı olsun olmasın herkesi ağırlamaya hazırlanıyordu.

Başkentin kalbine ulaşmadan bir gün önce, Zapatist delegasyon ve ona eşlik eden binlerce insan Xochimilco'dalardı. Komutan Yardımcısı Marcos burada yaptığı konuşmada bir kez daha safra çıkaran girişimci sektörün ifadelerine değindi: "Korku, şirket sahibi girişimcilerin artık iyice bozulmuş olan algılama gücünü allak bullak ediyor, keyiflerini fena kaçırıyor. Bozuk algılama güçleri ve güdük kalmış entelektüel kavrayış ölçekleri, 'yirminci' denen yüzyılın sona erdiğini, ikinci binyılın çoktan geride kaldığını görüp anlamalarını engelliyor... Ancak şunu bilmeniz yine de iyi olur, paranın sayın beyleri, dünün geride bıraktığımız o zamanları bir daha ne bugünün ne de yarının zamanları olarak tekrar edecek kendini. Bundan böyle hakaretlerinizi sesimizi çıkarmadan dinlemeye devam edeceğimizi sanmayın sakın..." (Komutan Yardımcısı Marcos'un yaptığı konuşmadan, EZLN, 10 Mart 2001.)

Cumhuriyetin on beş eyaletinin ziyaret edildiği on beş günlük bir yolculuğun sonunda, yürüyüş, San Cristóbal de las Casas'ta başladığı gibi değildi artık. Milyonlarca insan eşlik ediyor, lehte ve aleyhte yüzlerce deklarasyon yayınlanıyordu; lehte olanlar hakları ve hukukları ellerinden alınmış olanların, aleyhtekilerse yönetimle girişimci sınıfın, yani iktidarlarının tehdit altında olduğunu hissedenlerin sesini yansıtıyordu doğal olarak.

İnsanlar başkente akıyordu akın akın. Yerli, işçi, köylü, öğretmen, kendi toprağından yoksun kiracı çiftçi, şoför, balıkçı, taksi şoförü, büro çalışanı, vasıfsız işçi, seyyar satıcı, dindar, lezbiyen, eşcinsel, sanatçı, aydın, militan, yasa koyucu, sporcu, aktivist ve onlara katılan, onlar gibi olan on binlerce erkek, kadın ve çocuk işte böyle inanılmaz zenginlik ve çeşitlilikte bir yelpaze oluşturarak dolduruyordu caddeleri, sokakları.

Kocaman beyaz bir römork kasasına binerek gelen EZLN, Xochimilco'dan başkentin Zócalo Meydanı'na kadar tüm o caddeleri baştan sona geçti. Ve işte orada, Anayasa Meydanı'nda, meydanın tam orta yerinde dalgalanan o devasa bayrağın önünde söz aldı Zapatist isyankârlar: "Meksika: Buraya sana ne yapman gerektiğini söylemeye gelmedik, sana şu ya da bu yönde kı-

lavuzluk etmeye de gelmedik. Tevazu ve saygıyla senden sadece şunu istemek için geldik biz: Bu bayrak, bizler, yani toprağın rengi olanlar için onurlu bir anlam kazanmadıkça yeni başlangıçlara geçit verme, yardımcı ol bizlere." (Komutan Yardımcısı Marcos'un yaptığı konuşmadan, 11 Mart 2001.)

EZLN Genel Komutanlığı artık başkentteydi; ENAH, kalmaları için kurumun okulunu tahsis etmişti. İzleyen günler oldukça yoğun geçecekti; Yerli Hakları ve Kültürü'nün tanınması tartışmalarını parlamentoya taşımak üzere yürütülen hazırlık çalışmaları sırasında ilk sorunlar da ortaya çıkmaya başladı. Milletvekilleriyle senatörler, Zapatist delegasyonu dinlemek üzere Anayasal Noktalar, Yerli Meseleleri ve Yasal Meseleler adlarını taşıyan komisyonlardan birleşik bir kurul oluşturmuş ve delegasyonu bu kurulun huzurunda konuşma yapmaya davet etmişti. Gerek CCRI, gerekse yerli hareketi bu öneriyi kabul edilmesi mümkün olmayan bir öneri olarak geri çevirdi: "CNI ile Zapatistlerin parlamentodaki yasama gücüyle bir bütün olarak diyalog kurmasını engelleme amacı güden bu öneri, sınırlı bir grup yasa koyucuyla bir köşeye çekilip görüşme yapmak gibi utanç verici bir zihniyeti içeriyor, kabul edemeyiz." (EZLN bülteni, 13 Mart 2001.)

Yasa koyucular bu şekilde söz konusu ulusal ve uluslararası hareketlenmenin tarihsel boyutunu göz ardı etmeye çalışmıştı. Oysa ırk, ekonomik durum, renk, cinsiyet, ideoloji, din, yaş fark etmeksizin tüm Meksika halkı, yerli hakları anayasaya girsin; federal hükümetle diyaloğun başlayabilmesi için EZLN'nin şart koştuğu üç uzlaşı işareti yerine getirilsin diye, eylemleriyle top-

lumsal bir duyuruda bulunmuştu. Ancak görünüşe bakılırsa milletvekillerinin de senatörlerin de buna kulak verdiği yoktu.

Siyasal sınıf mevcut durumu kendi konumuna uydurmaya çalışırken, delegasyon ulusal ve uluslararası sivil toplumla yakınlaşmasını sürdürdü. Başkentteki birinci haftasında, EZLN'nin CCRI'si CNI, aydınlar, işçiler, rock grupları, tiyatro grupları, öğretmenler, öğrenciler ve kendilerini ağırlayan ev sahipleriyle (ENAH çevresiyle ve ayrıca Isidro Fabela grubuyla) toplantılar yaptı. Bu arada Ulusal Politeknik Enstitüsü'ne de gidildi ve içinden başkent delegasyonlarının çıktığı mahalleler ziyaret edildi.

Yerlilerin Ulusal Meclis'in tamamı tarafından dinlenmeleri talebi üzerinden bir hafta geçmiş olmasına karşın, yasa koyucular herhangi bir yanıt vermediler; her şey PAN'cı ve PRI'ci sağ kanadın olaya ağırlığını koyduğuna işaret ediyordu. Bunun üzerine Zapatistler 19 Mart'ta Güneydoğu Meksika dağlarına geri döneceklerini ve 22 Mart'ta da parlamento önünde bir veda eylemi düzenleyeceklerini duyurdular.

"Siyasilerle halk arasında bir seçim yapılması söz konusuysa, EZLN bu konuda en ufak bir tereddüt bile göstermez. Halkın yanındadır o; bizi ilgi ve dikkatle dinleyen, bize saygı duyduklarını ifade eden sözler sarf eden onlar. Siyasilerin karşısında asla başımızı öne eğmeyiz, ne aşağılanmayı ne de kandırılmış olmayı kabul ederiz. Kuyruklara girip tarihsel taleplerimiz için 'görülmüştür' damgası taşıyan şu malum dilekçe pullarından almak gibi bir niyetimiz yok bizim... Siyasal sınıfın bağnazlığı ortada. Oysa insanlar; yerli halklar, ulusal ve uluslararası sivil

toplum, taleplerimizin adilliğine ikna oldu ve bizleri koşulsuz olarak destekliyor. EZLN gerçekten yepyeni bir Meksika arzulayan herkesin katılımını sağlayacak şekilde kapsayıcı alanlar aramaya ve oluşturmaya bundan böyle de devam edecek..." (EZLN bülteni, 19 Mart 2001.)

Aynı günün gecesi, Başkan Vicente Fox ordunun Guadalupe Tepeyac'tan da çekildiğini duyuruyor ve Zapatist komutanlığa bir mektup iletmiş olduğundan bahsediyordu. Böyle bir mektup hiç gelmedi. Bunun üzerine isyancılar, ayrılmadan önceki son planlı gezilerini yerine getirmekte bir sakınca görmediler. Önce Universidad Autónoma Metropolitana'dan (UAM) [Otonom Başkent Üniversitesi] üç öğrenci derneğini ziyaret ettiler, ardından da, belki de tüm güzargâh boyunca kendileri için düzenlenen en duygusal eylemlerden birine katılmak üzere UNAM'a gittiler.

Sonunda, daha önce vaat ettikleri gibi, kendilerini dinlememekte ısrar eden bir siyasal sınıfın körlük ve ırkçılığını protesto etmek üzere 22 Mart'ta parlamentonun önüne geldiler. Onlar, parlamentonun da bulunduğu caddede açıklama yaparak insanlara veda etmeye hazırlanırken, parlamentonun içinde milletvekilleriyle senatörler, Zapatistler ulusun o en yüce kürsüsüne geçip konuşsunlar mı konuşmasınlar mı diye kendi aralarında tartışıyordu.

Derken sürpriz bir biçimde anlaşmaya varıldı, üstelik devlet başkanı Vicente Fox'un partisini (PAN) temsil eden üyelerin tamamının karşı olmasına rağmen parlamento içinde doğrudan görüşmeleri mümkün kılan, mevcut öteki siyasal güçlerin kararı olmuştu anlaşılan.

28 Mart'ta herkes Komutan Yardımcısı Marcos'un kürsüye çıkıp konuşma yapacağını beklerken, Zapatistler sadece siyasal sınıfı değil, ulusal ve uluslararası sivil toplumun büyük bir kesimini de şaşırtmış oldular. Söz alıp, EZLN Genel Komutanlığı – CCRI adına ana mesajı iletmek üzere gelen bir kadın, yerli bir kadındı çünkü.

Zapatist komutan Esther yaptığı konuşmada, yerli kadınların içinde bulunduğu feci koşullara, çektikleri yoksulluklara, uğradıkları sömürü, baskı ve dışlanma durumlarına değindi. Üçlü marjinalleşmeden bahsetmekteydi: Yoksul olmak, kadın olmak ve yerli olmak. Sonra, COCOPA tarafından hazırlanan yasa tasarısının kabul edilmesi halinde bunun, ülkedeki milyonlarca yerliye kazandıracağı yararlara getirdi sözü ve farklı olma hakkını savundu. Son olarak da yürütme gücüyle gerçek anlamda bir diyalog olasılığının kapılarını ardına kadar açık tutarak bu anlamda, mimar Fernando Yáñez'in, yönetimce Chiapas'a atanmış barış özel görevlisi Luis H. Álvarez'le temas kuracağını ve ondan üç uzlaşı işaretinin kesin ve tam olarak yerine getirildiğinin belgelenmesini isteyeceğini ifade etti. (Komutan Esther'in yaptığı konuşmadan, 28 Mart 2001.)

Yirmi üç komutanla bir komutan yardımcısı, Meksika'da olsun, dünyanın öteki ülkelerinde olsun attıkları her adımda kendilerine eşlik eden milyonlarca insana işte böylesi önemli ve tarihsel bir olayla veda ettiler. Barışa giden yolda, belki de yedi yıl boyunca hiç rastlanmadığı ölçüde gerçek bir umut ışığı belirmişti.

Toprağın Rengi, toplam otuz yedi günde

6.000 kilometre yol yapmış oluyordu. Zapatist delegasyon ve onlara eşlik eden yerlisi yerli olmayanı on binlerce kişi on üç cumhuriyet eyaletinden geçmiş ve buralarda yetmiş yedi toplu eylem gerçekleştirmişti: Chiapas, Oaxaca, Puebla, Veracruz, Tlaxcala, Hidalgo, Querétaro, Guanajuato, Michoacán, Estado de México, Morelos, Guerrero ve başkent. Sağduyu sahibi herhangi birinin bu eylemlilik halini görmezlikten gelmesi mümkün müydü? Bu kadar kör ve sağır olabilir miydi bir insan? Ekonomik ve politik çıkarlar, vatandaştan yükselen seslerin önünde yer alabilir miydi? Ülke içinde ve dışında yerli hakları ve kültürünün tanınması için talepte bulunan milyonlarca insana sonunda destek eli uzatılabilecek miydi?

Yanıt 25 Nisan'da geldi. PRI, PAN, PRD ve Yeşil Ekolojistler'in yüz dokuz üyeyle yer aldığı senato, COCOPA tarafından hazırlanan tasarıdaki ana ilkeleri, dolayısıyla da San Andrés Anlaşmaları'nı tanımayan bir anayasal yerli reformunu oybirliği ile kabul etti.

Bunun üzerine konuyla ilgili konuşma yapması beklenen Zapatistlerden de önce, tüm ülkedeki yerli temsilcileri, toplumsal örgütler, insan hakları örgütleri, akademisyenler, yerli ve yabancı aydın çevreler, sanatçı ve hukukçular, söz konusu reform kararını ülkenin en geri güçlerinin etkisi altında alınmış bir karar olarak değerlendirerek tasarının Ulusal Meclis'te onaylanmasını beklemeden, yani daha başlangıcında reddetme kararı aldılar. Ancak yine de COCOPA yasa tasarısını yeniden düzenleyen bu reform önerisi onaylanmaktan kurtulamayacak ve sonuçları çok iyi tahmin eden Başkan Vicente Fox

kabinede reforma sahip çıkan açıklamalar yapmakta gecikmeyecekti.

29 Nisan'da EZLN kendi duruşunu belli eden bir duyuru yayınladı: İlk olarak, kabul edilen reformun, hiçbir şekilde ne Meksika yerli halklarının, ne CNI'nin, ne EZLN'nin ne de yürüyüş boyunca harekete geçen ulusal ve uluslararası sivil toplumun taleplerini karşılamadığına dikkat çekildi.

İkinci olarak, bu reformun genelinde San Andrés Anlaşmaları'na, özelindeyse "COCOPA yasa tasarısı" olarak bilinen girişimin ana ilkelerine ihanet etmiş olduğu vurgulandı. Otonomi ve kendi kaderini tayin meselesi, yerli halkların kamu hukukunun özneleri olarak görülmesi, toprak ve toprak sahası konuları, doğal kaynakların kullanımı ve değerlendirilmesi, otonom yetkililerin seçimi ve bölgesel birlikler oluşturma hakkı gibi noktalar söz konusu ana ilkelere örnek olarak gösterildi.

"Bay Fox, daha önce sunulanla uzaktan yakından ilgisi olmadığını bilmesine rağmen mevcut reformu benimsiyor. Onun, bir yandan 'COCOPA tasarısı' kendi tasarısıymış gibi bir tavır takınırken, öte yandan kongrenin katılık yanlısı çevreleriyle yerli haklarını tanımayan bir reform görüşmesi yürüttüğü de bu şekilde ortaya çıkmış oluyor." (EZLN bülteni, 29 Nisan 2001.)

Bu, Zapatistlerin isyankâr çizgilerindeki belirleyici anlardan biriydi, zira o andan itibaren hiçbir şey artık eskisi gibi olmayacaktı. Bildirilerinde de ortaya koydukları gibi, söz konusu reformla birlikte gerek federal yasa koyucular, gerekse Fox yönetimi diyalog ve barış kapısını kapatmış, Zapatist başkaldırıyı yaratan nedenlerden

birini çözme girişimini önlemişti. Diyalog ve görüşmeleri geçersiz kılmak için Meksika'daki değişik silahlı grupların varlığı gerekçe gösteriliyordu. Bağımsızlık ve egemenliğini yaklaşık iki yüz yıldır şu ya da bu şekilde sürdürmüş olan Meksika'nın eski hesaplarını kapatmak üzere oluşmuş tarihsel bir uzlaşı fırsatı geri çevrilmekteydi oysa. Ve dahası, eyalet kongrelerine, federal yasama tarafından dayatılan bir zorunluluğu kabul ettirerek yerli hareketin bölünmesi beklenmekteydi. (29 Nisan 2001 bülteni.)

Bu yüzden EZLN yerli hakları ve kültürüne ilişkin bu anayasa reformunu tanımadığını sonunda resmen ilan etti. Bu yasayla, Chiapas'taki savaşın görüşmelerle halledilmesi umuduna da ihanet edilmiş olduğunu söylediler. Halkın talepleri konusunda siyasal sınıfla yollarının tamamen ayrıldığı artık gün gibi ortadaydı.

Bunun bir sonucu olarak isyancılar, mimar Fernando Yáñez Muñoz'un, EZLN ile federal yürütme arasında yerine getirdiği ulaklık görevini tümüyle durdurduğunu açıkladılar. "COCOPA yasa tasarısı" olarak bilinen öneriyle uyumlu olarak yerli hakları ve kültürünün anayasal olarak tanınması gerçekleşene kadar Fox yönetimiyle EZLN arasında artık herhangi bir görüşmenin söz konusu olmayacağını belirttiler. Böylece Zapatistler direnmeye ve isyana devam edeceklerdi.

Ernesto Zedillo'ya Chiapas'la ilgili gerçek stratejisini ortaya koyması için sadece iki ay yetmiş, Vicente Fox içinse daha fazla süre gerekmişti. Vaat ettiği gibi anlaşmazlığı "15 dakikada" çözmek bir yana, dört ay içinde Zapatistlerle olabilecek tüm diyalog ihtimallerini tüketivermişti.

Oysa şu ana kadar neredeyse toplumun bütün kesimleri tarafından tartışılmış bir başka yasa tasarısı bulunmuyor, en azından böyle bir tasarının varlığını hatırlayan hiç kimse yok. Akademisyenler, yasa koyucular, yerli halkları, analistler, toplumsal örgütler, antropologlar, hukukçular, başka ülkelerdeki yerli konularında uzman olanlar, siyasetbilimciler, gazeteciler, makale yazarları ve sivil toplumun ilgili öteki kesimleri dört koca yıl boyunca, bir yasa tasarısının artı ve eksileri üzerinde tartışıp durdu ve düşünce beyan etti. Her ne kadar söz konusu tasarı bütünlüğünde San Andrés Anlaşmaları'yla bire bir örtüşmese de, en azından EZLN, yerli halklarla ulusal ve uluslararası sivil toplumdan milyonlarca kişi tarafından meşru kabul edildi.

Federal hükümetin yaptığı ikinci hamle, esneklikten yoksun olmak ve diyaloğu istememekle suçladıkları Zapatistlere karşı bir karalama kampanyası yürütmek oldu. Bu bağlamda Chiapas için atanan barış özel görevlisi Luis H. Álvarez ısrarla görüşmelerin yeniden başlaması çağrısında bulunuyor ve "suskunluğun, bunca zamandır yerli toplulukların maruz kaldığı kötülükleri iyileştirmeye yardımcı olamayacağı"na dikkat çekiyordu.

24 Mayıs'ta, kendi yasa tasarısının, başka hiçbir hareket alanı tanınmaksızın ve politik sağduyudan yoksun olarak reforma uğratılmasına ses çıkarmayarak, bu karara ortak olan COCOPA, "çıkmaza girmiş anlaşmazlığın çözümünü mümkün kılacak olası senaryoları analiz etmek için" ısrarla Vicente Fox'la bir araya gelmek istediğini ifade etti.

Ne yapılırsa yapılsın, reform daha sonra eya-

let kongrelerine gönderilecek, mayıs, haziran ve temmuz ayları boyunca buralarda, yerel vekillere karşı düzenlenen, insanların "hainler", "Yahudalar"* diye bağırdığı gösteri ve protestolar arasında da onaylanacaktı. Bazı eyaletlerde vekillerin suratlarına yumurta fırlatılmış, kimi eyaletlerde vekiller meclisin arka kapısından sıvışmak zorunda kalmıştı. Yüzleri yoktu bakacak, ama ona rağmen yerli halklara sonuna kadar ihanet etmekten hiç çekinmediler.

Federal hükümetin Zapatistleri devre dışı bırakma propagandalarına paralel olarak, bölgedeki paramiliter grupların saldırganlıkları da artmış, isyankâr topluluklara karşı devriye ve taciz eylemleri birden yoğunluk kazanmıştı.

Mayıs ayından itibaren hemen hemen tüm çatışma bölgelerinden askeri operasyon haberleri geldi; yeni ihtiyat birliklerinin sevki, keşif devriyeleri, taciz ve yasadışı soruşturmalar söz konusu operasyonlarla birlikte öne çıkan ihlaller arasındaydı. İnsan hakları örgütlerince elde edilen kanıtlara göre ordu, karşısına çıkan insanlardan, topluluk yerleşim yerlerinde yaşayanlar hakkında bilgi istemekte, onlara Zapatistler ve bölgeden olmayan "yabancı insanlar"la ilgili sorular sormaktaydı.

Vicente Fox yönetimiyle birlikte kalıcı ihtiyat birlikleri artık "resmi olarak" var olmayı sürdürmeseler de, onların yerini bu kez de Palestina, Cintalapa, Paraíso, Chocoljá ve benzeri kavşak noktalarına yerleştirilen hareketli ihtiyat birlikleri almıştı. Ayrıca eskiden üç araçlık olan devriyeler, şimdi günde üç kez gibi bir sıklıkla görev yapan altının üzerinde zırhlı araçla takviye edilmiş bulunuyordu.

* İsa'ya ihanet eden havari. (ç.n.)

Eyaletteki askeri operasyonların artışına ilişkin şu somut örnekler verilebilirdi: San Andrés Sacamch'en de los Pobres belediye beldesinde bulunan Caté ve San Cayetano yerleşim yerleri arasına yeni devriye nöbetleri konmuştu; Caté' ile Simojovel arasınaysa özel operasyon birlikleri yerleştirilmişti; 27 Mayıs'ta, otonom belediye beldesi Ricardo Flores Magón'da, La Laguna Santa Clara'dan Cintalapa, Francisco León ve Palestina'ya kadar olan güzergâhta askeri araçlarla devriye kontrolleri yapılmış ve o sırada Cintalapa ve Crucero Palestina'da askeri kamp yerlerine yeni takviyeler gerçekleştirilmişti. Aynı şekilde 2 ve 4 Haziran tarihlerinde, çoğunluğu Zapatist olan Tzaclum topluluk yerleşim yerinde, uyuşturucu arama bahanesiyle askeri bir operasyon yürütülmüştü.

Aynı şekilde, San Miguel'de (Ocosingo belediyesi) temmuzun ilk haftası boyunca, alçaktan uçuşlar yapıldı, hatta Zapatist topluluk yerleşim yeri Prado Payacal'da, sivil bir uçaktan atılan bir nesne patlamaya yol açtı. Aynı ay içinde Roberto Barrios'tan da askeri taciz eylemlerine ilişkin şikâyetler gelecek ve Yajalón'da yaşayan değişik topluluklar, sözde silahtan arındırma operasyonu adı altında –her ne kadar hiçbir silah bulunamasa da– insan haklarının ihlal edildiği bu operasyonların kurbanı olmaktan kurtulamayacaktı.

Bu arada federal hükümet ile ve eyalet yönetimleri, kitle iletişim araçlarında boy gösterip Chiapas'ta durumun sakin olduğunu, ordunun düzenli olarak çekilme işlemini sürdürdüğünü beyan edip duruyordu; halbuki tersine, 11 Temmuz'da, öteki yerlerin yanı sıra örneğin Cintalapa'daki karargâhta görev yapan asker sayısı dik-

kat çekici bir biçimde artırılmıştı. Ayrıca bir başka çarpıcı örnek, İnsan Hakları Toplulukları Koruma Ağı'nın, bir otonom belediye beldesi olan Vicente Guerrero sakinlerine yönelik yeni baskın ve taciz raporları yayınlamış olmasıydı.

Gerek yerli meselesine ilişkin hazırlanan yeni reform yasası, gerekse askeri baskılarda kaydedilen artışlar, asıl hedefi doğal kaynaklara sahip bölgelerin özelleştirilmesi olan genel bir planın parçalarını oluşturuyordu ve bu durum bugün için de hâlâ geçerlidir. Örneğin, Roberto Barrios sakinleri, bu yüzden bir golf sahasıyla turistik bir merkezin yapımına olanak tanıyacak bir karayolu inşasına tepki göstererek karşı çıktılar.

Aynı günlerde muhtelif insan hakları örgütleri, eyaletteki farklı cezaevlerinde tutuklu bulunan politik mahkûmların içinde yaşadığı son derece kritik koşulları ve haklarını savunmak istediklerinde karşılaştıkları baskıları teşhir ediyor, diyaloğun yeniden başlatılması için Zapatistlerce öne sürülen üç uzlaşı işaretinin yerine getirilmesini istiyorlardı.

İzleyen aylar boyunca, Chiapas'ta "kutsal bir barış"ın hüküm sürmekte olduğunda ısrar eden Fox yönetimiyle Ulusal Meclis'e karşı, her ikisini de lanetleyen ret eylemlerine devam edildi. Chiapas için uygulanan bu ikiyüzlü strateji, yerli meseleleri için atanan özel görevli Xóchitl Gálvez'in, "anayasadaki değişikliklerin herkesi tatmin etmemesinin anlaşılır olduğu" yönünde verdiği beyanatla daha da gerçeklik kazanıyordu.

Ve Vicente Fox sonunda, 14 Ağustos günü, anayasa reformlarının yürürlüğe konması talimatını, reformları *Federasyon Resmi Günlüğü*'nde yayımlatarak verdi ve tabii bu talimatla Meksi-

ka'nın asıl yerlisi olan halklara karşı işlenmiş ihanet de resmilik kazanıp yürürlüğe girmiş oldu.

Protestolar devam ediyordu doğal olarak; ancak sivil toplum ve yerliler tarafından belediyelerle eyalet yönetimlerine baskı yapılmaya başlanmasıyla protestolar sadece protesto olmaktan çıktı, eyleme de dönüşmüş oldu. Baskının amacı, yerli reformunun yürürlüğe konmasının önüne geçebilmek için, anayasanın tartışmaya açık maddelerini Suprema Corte de Justicia de Nación'un (SCJN) [Ulusal Yüksek Adalet Mahkemesi] önüne getirmekti.

2001 yılının Temmuz ve Ekim ayları arasında SCJN'ye anayasanın polemik konusu olabilecek üç yüz otuz tartışmalı maddesi sunuldu; anayasanın 1, 2, 4, 18 ve 115. maddelerini değiştiren reformlarla bu reformların meclisten geçirilme prosedürlerine karşı çıkan Oaxaca, Chiapas, Guerrero, Morelos, Veracruz, Michoacán, Jalisco, Puebla, Tabasco, Hidalgo ve Tlaxcala eyaletlerinin belediyeleri adına yapılmıştı bu sunumlar. Mevcut reformla uzlaşmayı reddeden ilk belediye, Puebla eyaletinden Molcaxac'tı; reformun ILO'nun [Uluslararası Çalışma Örgütü] altına Meksika'nın da imzasını koyduğu 169 No'lu anlaşmasını ihlal ettiğini söyleyerek karşı çıktı.

Yüksek Mahkeme tartışmalı noktaları genel bir çerçeveye oturtmaya çalışırken, Chiapas'ta, çoğunluğu Zapatist kitle destek tabanlarına mensup ya da Zapatist sempatizanı, göçe zorlanmış binlerce yerlinin durumu çözümsüzlüğünü korumaya devam etti. Hal böyleyken, ağustosta, yardımlarının artık gerekmediğine hükmedilen Uluslararası Kızılhaç Örgütü, yönetimin bu yön-

deki ısrarlı baskısı sonucu Chiapas'tan ayrılma hazırlıklarına başladı.

Bu arada yerli hakları ve kültürü kapsamında çıkarılan anayasa reformu yasasına karşı geliştirilen sivil direnişin bir parçası olarak, Trabajadores de la Universidad Nacional Autónoma de México (STUNAM) [Meksika Ulusal Otonom Üniversitesi İşçileri Sendikası] ile Independiente de Trabajadores de La Jornada (SITRAJOR) [Bağımsız Kontratlı İşçiler Sendikası], merkezi Cenevre'de bulunan ILO'ya Bağımsız Ülkelerde Yerlilerin ve Kabilelerin Hakları'nı düzenleyen 169 No.'lu anlaşma maddesine uymayan ve ayrıca çıkardığı reform yasasıyla söz konusu uluslararası organı da ihlal etmiş bulunan Meksika'yı resmen şikâyet etti.

Aynı gün, yerli halklarına sırtını dönerek ülkenin en gerici yasa koyucuları tarafından hazırlanmış reformları destekleyen senatonun PRD kanadı, bu kez yerli sorununu ele alan ilgili anayasa reformu yeniden görüşmeye açılsın diye talepte bulundu. Zamanında Meksika halkı işlenmekte olan ihaneti PRD'cilere şikâyet etmeye kalktığında, onlar sadece kendilerini haklı çıkarmaya çalışmakla yetinmişlerdi.

Vicente Fox yönetimi iktidara geleli bir yıl bile olmadan, ülkedeki yoksullar, yani çoğunluk hayal kırıklığına uğramıştı. Kamuoyunun genel kanısına göre değişen hiçbir şey olmamıştı çünkü ve bunu kanıtlayacak bir olay da zaten çok geçmeden yaşanacaktı. 19 Ekim'de, insan hakları savunucusu avukat Digna Ochoa y Plácido, bürosunda bir cinayete kurban gidecekti.

29 Nisan'dan beri, yani altı aydır suskunluğunu koruyan Zapatist Genel Komutanlığı, so-

nunda sessizliğini bozdu: "Digna Ochoa y Plácido'nun uzun uzadıya duyurulmasına rağmen sorumsuzca hafife alınan katliamından henüz haberdar olduk. Bu, yaşamı kirleten, her dürüst insanı kızgınlık ve öfkeden deliye döndürecek türde alçakça bir cürüm. Ancak ne zaman toplumsal mücadele adamları saf dışı edilse, iktidar şenlikler düzenler, ışıltılı resepsiyonlar verir, sadaka yoluyla kayıtsızlık ve umursamazlık satın almak için cebinden tonlarca para döküp saçar. Yukarılarda, genelgeçer olanı belirleyen değişmiş oldu o kadar; bundan başka bir değişim yok; aşağılardaysa, atılan her adımda suratlara tokat gibi çalınan aynı adaletsizlik ve yine aynı sefalet. Aşağılarda acı da, hiddet de yeniden geri geliyor, ama şu var ki, artık bir daha acizlik ve yetersizlik içinde olunmayacak." (EZLN'nin mektubu, Ekim 2001.)

Kasım başlarında, ortada ne söylenecek söz ne de yapılacak herhangi bir icraat kaldığından, yeniden somut bir çalışma alanı ortaya çıkana kadar COCOPA'ya faaliyetlerini dondurma kararı alması önerildi.

Aynı ay içinde, 22 Aralık 1997'de Acteal'de kırk beş Tzotzil'in katledilmesi olayında katil zanlısı olarak yakalanan altı yerli serbest bırakıldı. Bunun üzerine Chenalhó sakinleri, bir yanda paramiliterler serbest bırakılırken, öte yanda Zapatistlerin federal hükümet ve eyalet yönetimlerince hâlâ tutuklu rehineler olarak alıkonulmasına karşı duydukları öfke ve hiddeti, düzenledikleri protesto gösterileriyle dile getirdiler.

CA
EN
Z
Zap
vi
la lu

2 0 0 2

Ulusal Yüksek Adalet Mahkemesi, Meksika yerli halklarına karşı çemberin son halkasını da tamamlıyor.
EZLN, Bask ve ETA (Bask Ulusal Özgürlük Hareketi) içinde yürütülen mücadelelere ilişkin polemikler.
Zapatist köyler otonomilerini örgütlemeye devam ediyor.
Doktor Margil Müze-Evi açılıyor, *Rebeldía* dergisi doğuyor.

Seneyi başlatan ilk günün ışıkları dans etmekte olan Zapatist toplulukların üstüne vurduğunda gözlerine inanamadılar. Ne de olsa başkaldırışlarının 8. yılı da geride kalmıştı, şimdi 9.'suna adım atmaktaydılar.

İlk aylarda hiçbir şey Genel Komutanlık'ın sessizliğini bozacak gibi görünmüyordu; buna karşılık otonom belediyelerin sözcüleri, Zapatist yerleşim yerlerindeki askeri baskılara karşı çıkmayı sürdürdüler.

Yerli sorununu ele alan anayasa reformlarının karşısına çıkarılmış üç yüz otuz tartışmalı mad-

denin değerlendirilmesi kendi seyrinde devam ediyordu. Beklendiği gibi yasama da, yürütme de yerli halkların haklarını ve kültürünü tanımama konusunda ağızbirliği etmekteydi. Ancak yine de son sözü, SCJN tarafından temsil edilen yargı söyleyecekti.

Tüm bunlar olup biterken, isyankâr köyler, 1994'ün Aralık ayında başladıkları ve sekiz yıldan fazla bir zamandır da üzerinde epey yol almış oldukları otonomi tarzı örgütlenme faaliyetlerine, iktidar karşıtı bir güç olarak aralıksız devam ettiler ve hâlâ da ediyorlar.

Bu sürecin bir parçası olarak, yani aynı zamanda hem direnmeye devam edip hem de otonomilerini inşa etmek gibi zorlu bir uğraşa örnek olsun diye, Olga Isabel otonom belediyesine bağlı Zapatist kitle destek tabanları sadece federal orduya geçiş olanağı sağlamakla kalmayıp ayrıca el altından kereste yağmalamasına da hizmet edecek bir yol yapımına karşı çıktılar. Temmuz ayında Nichteel topluluk yerleşim yerine giden yol kapatılarak engellendi. Bachajón köyü (Chilón'un resmi belediyesi) yakınlarındaki bu yerde, kadın, erkek ve çocuktan oluşan iki yüz Zapatist, iş makineleri çekilene kadar yol kapatma eyleminin süreceğini duyurdu.

Bu arada Chiapas'ta insan hakları ihlalleri sürmekteydi; bunun üzerine AI temsilcileri, gerek insan hakları aktivistlerinin elinde bulunan, gerekse federal ve eyalet yetkili kişilerinin ya da paramiliter güçlerin saldırı ve tacizlerine maruz kalmış kurbanlarca sunulan kanıtları toplamak üzere tüm eyaleti kapsayan bir keşif turu gerçekleştirdi.

Aynı tarihlerde Birleşmiş Milletler'in Yerli

Halkları için İnsan Hakları özel temsilcisi Rodolfo Stavenhagen, ihlaller, suiistimaller, ayrım gözetilerek uygulanan şiddet ve adalet sistemindeki aksaklıklar, ama her şeyden önce de, eski toprak kiracılığı meselesinden kaynaklanan nedenler yüzünden Meksika'daki haklar meselesinin çok kötü bir durumda olduğunu dile getirdi. Stavenhagen apaçık ortada olan bir gerçeğe parmak basıyordu aslında: "Chiapas'ta barışı sağlamak çok zor olacak, çünkü yerliler, bu yönetimin de öncekinden farksız olduğuna inanıyor, yine yerine getirilen hiçbir şey yok çünkü."

Temmuz ayında Nuevo León eyaletine bağlı Monterrey kentinde mimar ve toplumsal aktivist Fernando Yáñez Muñoz, Doktor Margil Müze – Evi'ni açtı. Müzede, örgütün EZLN'ye giden yolu aydınlatan yaklaşık otuz yıllık tarihi sergileniyordu.

Böylesi simgesel bir açılışa Komutan Yardımcısı Marcos da bir mektup göndermişti: "Sizin, halkımızın verdiği mücadelenin anısını korumak için dürüst ve samimi olan diğer insanlarla birlikte büyük çaba sarf ettiğinizi biliyoruz. Söz konusu anının önemli bir kısmı bugünden itibaren Monterrey'de Doktor Margil Müze – Evi'nde korunmuş olacak. Biz Zapatistlerin tarihindeki en temel bölümlerden birine tanıklık eden anılar onlar, içinden çıktıkları öyle bir tarih ki, varlığından gurur duyuyor ve elimizden geldiğince de onurlandırmaya çalışıyoruz onu." (EZLN'nin mektubu, Temmuz 2002.)

Bu arada SCJN reforma karşı gündeme getirilen tartışmalı anayasal hususları bir karara vardırma konusunda her geçen gün daha da gecikedursun, Chiapas'ta şiddet yeniden tırmanışa geç-

mişti. 7 Ağustos'ta, Zapatist kitle destek tabanlarından bir Tzeltal köylüsü olan José López Santiz, 6 Ağustos topluluk yerleşim yeri yakınlarında öldürüldü. Cinayetin görgü tanığı olan on iki yaşındaki oğlu, babasını öldürenin, Altamirano taşımacılık şirketinin sahibi Baltazar Alfonso olduğunu ve cinayetin bir tüfekle işlendiğini söylemişti.

Ne paramiliter saldırılar ne de askeri ve polisiye baskılar otonom örgütlenmeyi engelleyebiliyordu. Tam tersine; Zapatist kitle destek tabanlarından yüz binlerce Zapatist kendi yönetim tarzlarına sahip çıkacak bir sürecin inşasına ara vermeden devam ediyordu. Ötekilerin yanı sıra, öncelikle sağlık, eğitim ve ticarete ilişkin projeler üzerinde çalışmalar sürerken, her keresinde daha fazla otonom belediye, başta Avrupa olmak üzere başka ülkelerin yerel oluşumları, belediye ya da hükümetleriyle kardeşlik statüleri geliştiriyordu.

İşte bu otonom örgütlenme bağlamında, Tierra y Libertad otonom belediyesi yetkilileri, La Paz'daki (Guatemala sınırı yakınlarında Motozintla resmi belediyesi) gayri menkulleri "tümüyle" yeniden kazanma kararı aldılar. Bu topraklar, diyorlardı, Belisario Domínguez *ejido*'sundan* Yoldaş Guillermo Pompilio Gálvez Pinto'ya aitti ve kendisi tarafından *ejido* sınırları içinde yaşayan otonom yerleşimcilerinin hizmetine tahsis edilmişti.

Ağustos ortalarından itibaren tehdit olayları Chiapas'ta iyiden iyiye kendini hissettirmeye başladı. Zapatist yerli topluluklarla öteki örgütlere sürekli, doğal koruma altında bulunan Montes Azules'ten çıkarılacakları uyarısı yapılıyordu. İs-

* Emiliano Zapata'nın başını çektiği ve "Toprak ve özgürlük!" sloganıyla formüle edilen devrimin en önemli sonuçlarından biridir. *Ejido* kamunun ortak mülkiyetinde olan ve yerleşim yerindeki insanlarca ortak kullanılıp değerlendirilen toprak anlamına gelir. Meksika anayasasının ünlü 27. maddesince uzunca bir süre güvence altında tutulan *ejido*lar Başkan Salinas döneminde söz konusu maddenin bir anayasa ihlaliyle delinmesi sonucu alınıp satılır arsalar haline getirilmiş ve bu şekilde özel mülkiyete dönüştürülmesinin yolu açılmıştır. (ç.n.)

yancılardan bu tehditlere yanıt daha sonra gelecekti.

Görünüşe bakılırsa şiddetin tehlikeli tırmanışı hiç durmayacaktı; anlaşılan "değişim" hükümeti, dokunulmazlık şemsiyesi altında faaliyetlerini sürdüren paramiliter çetelerin işbirlikçisi durumuna düşmüştü. 18 Ağustos'ta San Manuel belediye beldesinde belki de Acteal katliamından sonra yaşanan en vahim saldırı gerçekleşti. Quexil kavşağında yaşanan ve OPDIC adlı paramiliter bir örgütün eseri olan saldırı, bir kişinin tutuklanıp işkence görmesi, dört kişinin kurşunlara hedef olup yaralanması, yaklaşık bir o kadar kişinin de dövülerek yaralanmasıyla sonuçlandı. Tüm bu saldırganlıklara rağmen, Zapatist kitle destek tabanları kereste kaçakçılığını önlemek, çalıntı araç ve alkol trafiğini engellemek üzere bu kavşak noktasında bulundurdukları gözcü birliğini görevde tutmaya devam edeceklerini açıkça ifade ettiler ve söyledikleri gibi de yaptılar.

Ancak, PRI'nin seçim bozgunundan sonra bir ara bocalar gibi olan paramiliter güçler, eyalet ve ülke genelinde yeniden gruplar oluşturarak otonom belediyelere karşı saldırı eylemleri düzenlemeye başlamıştı.

25 Ağustos'ta, EZLN kitle destek tabanlarından iki köylü, ordunun operasyon alanı olan Cintalapa'ya sadece birkaç kilometre uzaklıktaki Amaytik mezralığında, buradan ve komşu Peña Limonar'dan gelen PRI'ci paramiliterlerin açtığı ateş sonucu vurularak öldürüldü. Otonom Danışmanlık Heyeti'nin pusu olarak nitelediği söz konusu saldırıda, ayrıca biri ağır olmak üzere yedi Zapatist yerli de yaralanmıştı.

Bu durum karşısında, gerek ulusal, gerekse

uluslararası sivil toplum, yardım ve dayanışma sesini duyurmak üzere bir kez daha harekete geçti. Otonom belediyelere yönelik saldırılar bazında (saldırının bilançosu, dört ölü, yirmi yaralı, yerlerinden edilen aileler ve gerilim altında tutulan yerli topluluklar şeklinde çıkıyordu ortaya), ekolojistler, dayanışma komiteleri ve insan haklarından oluşan sivil gruplar, kültür çevreleri, uzman akademisyenler, Vicente Fox'un "değişim" hükümetinin icraatlarına karşı olduklarını değişik biçimlerde dile getirmekten öte, yurtdışındaki Meksika elçilikleri önünde ayrıca bir dizi protesto eylemlerinde de bulundular.

Hal böyleyken, 6 Eylül'de toplanan SCJN, yerli hakları ve kültürünü düzenleyen anayasa reform yasası ve onun meclisten geçirilme usülüne itiraz eden Chiapas, Guerrero, Hidalgo, Jalisco, Michoacán, Morelos, Oaxaca, Puebla, Tabasco ve Veracruz eyaletlerinden eşit sayıda belediyenin itiraz ettiği üç yüz otuz tartışmalı anayasa maddesinden üç yüz yirmi ikisiyle ilgili başvuruları reddetti.

Demek ki, ulusun en üst yargı mercii de, üçe karşı sekiz oyluk bir çoğunlukla, Meksika'nın

asıl sahibi yerli halkların meşru talepleriyle ilgilenmek gibi bir derdi bulunmadığını açıkça ilan etmeye karar vermişti. Yerlilerin, haklarının tanınması için en son yasal umut olarak gördükleri yargı gücü bile, sonuçta ihanet çemberindeki son halkayı bu şekilde tamamlamış oluyordu. Ülkenin üç siyasal gücü –yasama, yürütme ve yargı– yanıt verebilmek bir yana, hem yerlilerin hem de genel bütünlüğü içinde sivil toplumun haklı itiraz taleplerini karşılayabilecek seviyede olmayı bile beceremeyişti.

SCJN, ne reformları yeniden gözden geçirmek gibi bir yetkisi olduğunu, ne de Magna Carta'ya yeni ilaveler yapacak ya da onu yeniden yaratacak süreçleri işletebilecek yetkisi olduğunu ileri sürdü. Bu açıklama, sekiz üyenin üç yüz otuz tartışmalı noktayı ve bunların ardındaki argümanları dikkate bile almadığı anlamına geliyordu; oysa kabul ettikleri üç madde, aynı içeriği taşımaları dikkate alındığında, ötekilerin de pekâlâ değerlendirmeye tabi tutulmalarının mümkün olduğunu gösteriyordu.

SCJN karşı karşıya olduğu bu süreç, gerçek anlamda güçler ayrımına fırsat tanıyabilecek bir süreçti ve daha önce hiç böylesi bir durum yaşanmamıştı. Ne var ki mahkeme üyelerinin büyük çoğunluğu yürütmenin egemenliğine tabi olmayı seçti. Bu durumda yerlilerin aldığı mesaj gayet açıktı: Haklarına geçerlilik kazandırmak için başvuracakları tüm yasal yollar kapanmış bulunuyordu.

Chiapas yeniden ulusal tartışmanın merkezine oturmuştu. Yargının sonuçsuz kalması ne gibi sonuçlar doğuracaktı, bu, henüz bilinmiyordu ve geleceğe iyimser gözlerle bakılması için de iyi

bir neden yoktu. EZLN Genel Komutanlığı, egemen siyasal iklime karşı tavır olarak suskunluğunu korurken, ulusal ve uluslararası sivil toplumun değişik kesimlerinde mevcut duruma karşı çıkan tepkiler görülmeye başlandı.

Yüz kadar yerli ve insan hakları örgütü, aydın ve akademisyenin imzalarından oluşan bir bildiride, "Yasal yollar artık tümüyle tüketildi. Devletin son kapısı da yerli halkların yüzüne kapatılınca, barış yine uzaklaştı" diye uyarıda bulundu.

"Tanrı yardımcımız olsun! Bize ölümcül darbeyi de indirdiler" diye haykırdı Tehuantepec emekli piskoposu Arturo Lona. Rock sanatçısı Manu Chao'ysa, kaleme aldığı bir yazıda şöyle diyordu: "Peki şimdi ne olacak? Var mı başka bir çıkış yolu ya da çözüm? SCJN'nin kararma bakılırsa yok!... Utanmazlık kendi yasalarını kabul ettirmeye devam ediyor, ne yazık ki. Ve ben de işte buradan, Barcelona'dan yüreğimin kan ağladığını duyurmak istiyorum tüm dünyaya..."

Öte yandan, kendi politik stratejilerine sonuna kadar sadık kalmaya kararlı görünen PAN'cı ve PRI'ci yasa koyucular, mahkeme kararına alkış tutuyordu doğal olarak. Ancak José Saramago ve Ernesto Sábato gibi yazarlar devletin aldığı bu karar karşısında duydukları rahatsızlıkları kamuoyu önünde teşhir etmekte gecikmediler ve ülkenin yerli halklarına yönelik kötü emelli tavrından ötürü Meksika devletini de, onun başı olan Vicente Fox'u da sert bir dille eleştirdiler.

Meksikah aydın Pablo González Casanova, SCJN kararının nelere yol açacağının tahmin edilebileceğine dikkat çekti: "Puebla-Panama Plan (PPP) [Puebla-Panama Planı] ile Área de

Libre Comercio de las Américas'ın (ALCA) [Amerika Ülkeleri Serbest Ticaret Alanı] peşinde olduğu toprakların yeniden dağılımı projesinin yolunu açacak" diyordu. Filozof Adolfo Sánchez Vázquez ise, söz konusu kararı, "yasal kanalların kapatılarak şiddet yollarının açılması" olarak yorumlamaktaydı. Ve otuz dokuz yıldır kendini yerli davasına adamış Cizvit papaz Ricardo Robles de, mahkemenin ret kararına, "Meksika devletinin yerlilere yönelttiği aşağılama ve ırkçılık kampanyasının yansıması" diye tepki gösterdi.

Anayasadaki tartışmalı maddelerle ilgili olarak harekete geçen CNI Ulusal Demokratik Avukatlar Birliği, Meksika Hukukçular Birliği, Sivil İttifak ve ayrıca Morelos'un köylerinden gelen katılımcılar, yas giysileri içinde SCJN önüne kadar gelip protesto eylemi yaptılar. Avrupa'nın değişik ülkelerinden dayanışma grupları da kararı lanetlediklerini açıkladı: İspanya'nın başkenti Madrid'de Chiapas'la Dayanışma Platformu, Dışişleri Bakanlığı önünde yirmi dört saat boyunca sürmesi planlanan bir protesto mitingi düzenledi, Almanya'dan da Chiapas'taki şiddete ve Meksika'nın en üst yargı organının aldığı karara karşı çıkan mesajlar yollandı.

Veracruz ve Michoacán eyaletleri kilise topluluk temsilcileri de tepki verenler arasındaydı; bunlara paralel olarak Chiapas'taki yerli örgütleriyle sivil örgütlere mensup insanlar, anlaşmazlığa barışçı çözüm talepleriyle San Cristóbal sokaklarında yürüyüşler yaptılar.

Tüm bu ve benzeri olaylar yaşanadursun, Devlet Başkanlığı'nın yargı danışmanı Juan de Dios Castro Lozano, "Artık kurumları çalışıyor diye ülkenin bundan memnun olması gerekir"

şeklinde resmi bir beyanatta bulunabiliyor, başkanın karısı Martha Sahagún de Fox ise kendi adına, "Biz barış ve kalkınmaya şans tanıyoruz, asla benmerkezcilik ve bölünmeye değil; çünkü yerli halkların değerini ve geleneklerini korumamız gerektiğinin farkındayız" diyebiliyordu.

Protestolar durmak bilmedi. Oaxaca, Veracruz ve Chiapas'ın belediye başkanlarıyla toplumsal kuruluşların temsilcileri, alınan yargı kararı karşısında çabalarının boşa harcanmış olduğunu görüyor ve kendilerini hakarete uğramış hissediyorlardı; bu yüzden yürekleri öfke doluydu: "Bize yaptıkları resmen alay etmek. Adalet beklentimize karşı verdikleri yanıt dışlamak ve otoriterlik oldu," sözleriyle gösterdiler tepkilerini.

Öte yandan Guerrero eyaleti, Chilpancingo kentinde on üç eyaletten iki yüz kadar örgüt üyesiyle gerçekleşen Yerli Halkları Ulusal Buluşması, 12 Ekim'i eylem günü ilan etti; Bu gün boyunca San Andrés Anlaşmaları'nm kabul edilmesi yolunda verilen mücadelenin bir devamı olarak başkent, Guerrero, Oaxaca, Morelos ve Michoacán'da yürüyüşler yapılacak, Veracruz, Yucatán ve Campeche'de yollara barikatlar kurulacaktı.

Daha sonra, yirmi eyalet biriminden yirmi dokuz yerli halkı temsilen beş yüz katılımcının oluşturduğu Geleneksel Tıbbın Korunması için Üçüncü Ulusal Forum'un açılış toplantısında, 28 Nisan 2001 tarihli "yerlici"* anayasal reform yasasının tanınmadığı duyuruldu ve hukuk devletinin çöküşünden sonra, yerli sorunu çerçevesinde tanıyacakları tek anayasanın, San Andrés Anlaşmaları'na yer veren bir anayasa olacağı ifade edildi.

* *Indigenista* sözcüğünün karşılığı olarak kullanılmıştır. Tıpkı oryantalizmde olduğu gibi, tek merkezli bakış ve tanımlamaları ifade eder. (ç.n.)

Protestolar sürerken, 16 Eylül sabahı gözlerini yeni güne açan Meksika başkenti, bağımsızlık savaşı kahramanları adına yapılmış heykelleri baştan aşağı siyah kar maskeleri, kızıl boyunbağları ve EZLN bayraklarıyla kaplanmış buldu.

Bu arada Vicente Fox yönetiminin diyalog yanlısı söylemi de devam ediyordu tabii; ancak gerçekte olan bitenler bambaşkaydı, örneğin, eyaletin kuzeyinde yer alan La Paz otonom belediyesinin ulaşım yolu üzerine yeni bir askeri kamp kurulmasına karar verilmişti. Bu askeri hareketlenme, ağustos ayı sonlarına doğru kuzeydeki Lacandón Ormanları bölgesiyle Montes Azules yakınlarına, sayıları en az 1.000'i bulan birliklerin yerleştirilmesiyle aynı döneme rastlıyordu.

Bu sıralarda Oaxaca'daki Triqui topluluk temsilcileri, kendi çıkarlarını temsil etmeyen bir yerli yasasının onaylanmasına tepki göstererek, "Şiddet sadece sıkılan kurşunlarla değil, su ve eğitim olmayınca da çıkar ortaya" diye açıklama yapınca, Vicente Fox ülkenin yerli halklarına hitaben yaptığı bir konuşmada "şiddet eylemlerinden uzak durulması" çağrısında bulundu.

Yine aynı dönemlerde, İtalya'nın Roma kentinde, aralarında hükümetten muhalefete kadar, hatta Başbakan Silvio Berlusconi'nin partisinden bile milletvekillerinin bulunduğu iki yüz yetmiş beş parlamento üyesi, Meksika yasa koyucularına hitaben bir mektup yayınladılar. Bu mektupta parlamenterler, COCOPA tarafından önerilen ve San Andrés Anlaşmaları'nın uygulanmasına olanak sağlayan eski yerli yasasının, meclisten geçirilmesini, "Ulusal Meclis'in hükümranlık ve özerkliğine bir saygı ifadesi olarak" talep ettiler.

17 Kasım'da, EZLN'nin doğuşunun 19. yıldönümünde, yeni bir sol yayın da yayın hayatına "merhaba" diyordu: İsyankâr yerlilerin, sözcüleri Komutan Yardımcısı Marcos aracılığıyla kutladıkları, *Rebeldía* dergisiydi bu.

Derginin duruşunu gizleyecek hali yoktu: "Bizler Zapatistiz. İkiyüzlülükle dolu sahte bir tarafsızlık tavrı takınma niyetinde değiliz. Bu davaya sonuna kadar bağlıyız. İktidar için savaşmayan, yerçekimi kanununa meydan okuyarak, akıl, mantık gibi gerekçeleri hiçe sayanlar için bir vasıta görevi görmek istiyoruz."

Komutan Yardımcısı Marcos, derginin ilk yedi sayısı için, içinde öteki temaların yanı sıra Zapatizmin iktidarla olan ilişkisini de anlattığı yedi Durito* öyküsü göndermişti. İşte bu öykülerden bazı bölümler:

"Durito diyor ki, eğer bir Zapatist elma ağacı dikecek olursa, bunu, günün birinde kendisi yokken, herhangi biri gelip dalından olmuş bir elma koparabilsin ve onu nasıl yiyeceğine karar vermek için kendini yeterince özgür hissedebilsin diye yapar; elmayı meyve olarak mı yoksa püre olarak mı yer, sadece suyunu mu çıkarır, pastasını mı yapar ya da o iğrenç (Durito'ya göre tabii) elmalı gazozlardan birine mi dönüştürür, onu kişinin kendi bilir." (*Rebeldía*, Sayı 1, Kasım 2002.)

"... isyankâr, İktidar Koltuğu'yla (bu şekilde büyük harflerle) karşılaştığında, ona dikkatlice bakar, iyice bir inceleyip analiz eder; ancak geçip oturacağına, eline şu tırnakları törpülemek için kullanılan törpülerden birini alır ve sabırla başlar koltuğun ayaklarını törpülemeye, herhangi biri oturduğunda, daha oturur oturmaz çöküvere-

* Yine Marcos'un yarattığı hayali kişiliklerden biri. Aslında bir tür solucandır *durito* ve sözcüğün de ima ettiği gibi (dayanıklı anlamında *duro*'dan) dirençli ve dayanıklı olmayı simgeler. (ç.n.)

cek o kırılganlık noktasına ulaşıncaya kadar sürdürür bu işi. Sonra tangır tungur..." (*Rebeldía*, Sayı 2, Aralık 2002.)

"Durito der ki, biz Zapatistler çok başka türlü yürüyen yayalarız. Çünkü bir Zapatist trenin o heybetli geçişini kayıtsız gözlerle bakıp seyretmek yerine, yüzünde hafif bir gülümsemeyle tren rayına yaklaşır ve ayağını rayın üstüne koyar. Olanca masumluğuyla şöyle düşünmektedir aslında: Güçlü marşandiz ayağına çarpacak ve kaçınılmaz olarak raydan çıkacak." (*Rebeldía*, Sayı 3, Ocak 2003.)

"Durito der ki, politikacılar iktidar kapısının önünde toplaşıp anahtar için birbirleriyle kapışırken, Zapatistler aynı kapının önünden sadece geçip gider ve iktidarın mekânıyla uzaktan yakından ilgisi olmayan bir labirente ulaştıklarında, duvarlarından birine kara kalemle 'X' işareti yapar..." (*Rebeldía*, Sayı 4, Şubat 2003.)

"Durito der ki, iktidarın sunduğu tüm çoklu seçenekler, içlerinde bir tuzak gizler aslında: Birden fazla yolun söz konusu olduğu yerde bize seçme olanağı tanırlarken, çok temel bir şeyi atlamaktadırlar: O yolların hepsi aynı yere çıkar. Bu yüzden, aslında özgürlük dediğimiz, gideceğimiz yön, adım, tempo, hız ya da bize eşlik

edecek olanı seçmek değil, sadece yolun kendisini seçmektir. Dahası, iktidar sahibinin bize sunduğu özgürlük, sadece bizi temsilen kimin yürüyeceğini seçmemiz anlamına gelir, o kadar." (*Rebeldía*, Sayı 5, Mart 2003.)

"Durito der ki, dünyadaki isyan, duvardaki bir yarığa benzer: Başlangıçta taşıdığı anlam, başımızı sokup öteki tarafa doğru bakmaktır. Ama sonra bu bakma eylemi duvarı iyice zayıflatır ve tüm sathın yarıklarla kaplanıp çökmesiyle son bulur." (*Rebeldía*, Sayı 6, Nisan 2003.)

"Tıpkı öteki kuşlar gibi, Zapatizm de doğar, diğerleriyle ve diğerlerinde kendini yeniden üretir, ölür ve yine bir kuş yasası gereği, heykellerin üstüne pisler." (*Rebeldía*, Sayı 7, Mayıs 2003.)

Çok sonraları, kasım sonlarına doğru, Madrid'de bir Aguascalientes açıldığında EZLN sonunda suskunluğunu bozdu ve tıpkı öteki beş Aguascalientes gibi, bu kez İspanya'nın siyasal ve kültürel buluşma noktası olmaya aday bu yeni isyan alanını gönderdiği bir mektupla kutladı.

Yollanan mektup, taşıdığı mesajla, içinde yer alınan mücadele ve isyan çağına yeni bir sayfa daha eklemiş oldu. Zapatisler İspanyol gerçekliğini, José Aznar'la Felipe González'i, yargıç Fernando Baltasar Garzón'u eleştirmekte, özellikle Baltasar Garzón'u, "dürüst hiçbir insanın göz ardı edemeyeceği bir devlet terörü uygulamak"la itham etmekteydi.

"*Soytarı* Garzón" diyordu Komutan Yardımcısı Marcos, "Bask Ülkesi'nin verdiği siyasal mücadeleyi yasadışı ilan etmiş bulunuyor... ve Bask halkının meşru bir dava uğruna siyasal mücadelede bulunma hakkını inkâr ederek gerçek faşist yüzünü de göstermiş oluyor..."

Yargıç Garzón'un yanıtı gecikmeyecekti. Meksika gazetesi *El Universal*'de şöyle veriyordu yanıtını: "... Ne zaman, nerede isterseniz, maskeler, kılık değiştirmeler olmadan, yüz yüze, terörizmden, isyandan, onurdan, kavgadan, başkaldırıdan, politikadan, adaletten, bir ulusu ve bir demokrasiyi oluşturmak için gerekli olan tüm değerlerden konuşabilir, hakları yenmiş olanların haklarını savunabiliriz. Var mısınız?"

7 Aralık'ta yanıt verme sırası bu kez EZLN'deydi. Komutan Yardımcısı Marcos bu meydan okuyuşu kabul ediyor ve buluşma koşullarını şöyle belirliyordu: Tartışma Lanzarote Adası'nda olacaktı ve aynı yerde, aralarındaki tartışmaya paralel bir biçimde seyredecek, ama aynı anda olmayacak bir başka buluşma da, Bask sorunsalının içinde yer alan ve böylesi bir buluşmayı isteyebilecek tüm politik, toplumsal ve kültürel unsurlar arasında gerçekleşecekti.

Eğer Marcos tartışmayı kaybederse, diye belirtti Zapatist sözcü ve askeri şef, Garzón onun yüzündeki kar maskesini indirebilecekti; yok, eğer kaybeden taraf Garzón olursa, o vakit yerli hakları ve kültürünün tanınması yolunda uluslararası hukuk birimlerine iletilen EZLN taleplerinin takibi için hukuksal danışmanlık yapmak durumunda kalacaktı Garzón.

"Söze bir şans..." Komutan Yardımcısı Marcos'un, Bask gibi karmaşık bir sorun üzerinde konuşabilmek için, İspanyol hükümeti, ETA, İspanyol ve Bask toplumları ve çok özel olarak da soldan [abertzale] istediği buydu.

Bask askeri-siyasal örgütü Euskadi Ta Askatasuna (ETA) karşısında Zapatist sözcü, bu örgütün terörist pratikleri karşısındaki tavrını çok net

bir biçimde koymaktaydı: "Bask halkının egemenliği için verdiği mücadeleyi meşru ve haklı kabul ediyoruz; ancak ne bu asil dava ne de bir başkası, sivillerin yaşamını feda etmeyi haklı gösteremez. Sadece belli bir siyasal kazanım sağlamadığı için değil, sağlayacağı varsayılsa bile, bu kaybedilen insan canını karşılayacak bir bedel olamayacağı için. Bizler, sivillere zarar veren askeri eylemleri lanetliyoruz. Ve bu eylemleri, ister ETA'dan, ister İspanyol devleti, ister El Kaide ya da George Bush'tan, İsraillilerden, Filistinlilerden, kimden gelirse gelsin aynı şekilde lanetliyoruz; bunların hangi isim ya da sembol altında gerçekleştirildikleri, hangi devlet, ideoloji ve inanç adına yürütüldükleri hiç fark etmez; sonuçta kurban olarak seçtikleri kadın, erkek, yaşlı ve çocukların hadiseyle hiçbir ilgisi yoktur."

Bu anlamda ETA'dan, kendisinin de içinde yer alacağı bir Bask siyasal güçler buluşmasının hayata geçirebilmesi için tek taraflı ateşkes ilan etmesi istendi.

15 Aralık'ta, bağımsızlık yanlısı Bask siyasal partisi Batasuna, "Bask davasına gösterdiği ilgi, dayanışma ve destekten" dolayı EZLN'ye teşekkürlerini bildirecek ve Bask Ülkesi'nin kendi geleceğini özgür ve demokratik bir biçimde seçme hakkını garantileyecek "gerekli siyasal şartların yaratılmasını hedefleyen ve demokratik bir temele dayanan ciddi her türlü girişime katılmaya" hazır olduklarını ifade edecekti.

İşte bundan sonra, sorunun en az anlaşılan ve en fazla gündeme gelen polemiklerinden biri çıktı ortaya. Kitle iletişim organlarının büyük bir bölümü kafa karışıklığından yararlanmaya kal-

karak, medyada EZLN'nin ETA terörist grubunu desteklediği yolunda haber ve yorumlar yaymaya başladı ve bu tür yorumlar da Zapatist hareketten kendini sıyırma bahanesi arayan birtakım aydın ve akademisyen çevrelerde beklenen etkiyi yaratmakta gecikmedi.

Bu tartışma gazetelerin baş sayfalarıyla, elektronik medyanın bazı kanallarını işgal ededursun, Montes Azules bölgesine yerleşmiş olan Arroyo San Pablo yerli topluluğu, federal hükümet tarafından bulundukları yerden tahliye edildi. Zapatist olmayan bu topluluk, söz konusu topraklardan çıkarılmakla tehdit edilen topluluklardan biriydi sadece.

Anlaşılacağı üzere Vicente Fox ağustostan beri dile getirip durduğu tehditlerini artık eyleme geçiriyordu. Tehditlerin arkasında yatan ve federal hükümet tarafından desteklenen neoliberal projeyse, Lacandón Ormanları'nda, özellikle de Montes Azules bölgesinde yerleşik olan yerli toplulukları tek tek tahliye etme projesiydi. Bugün için de geçerli olan tahliye projesinin bahanesi, ekolojik doğal rezerv alanının korunmasıdır. Ancak arka planda yer alan asıl çıkarın kapitalist girişimci çıkar olduğunu biliyoruz. Montes Azules'teki sorunun temelinde, Fox yönetimince desteklenen ve içinde otel, termal tesis gibi dış turizme yönelik değişik çekim unsurlarının yer alacağı bir turizm kalkınma projesi için, buralara yerleşmiş bulunan yerli toplulukların varlıklarıyla engel teşkil etmeleri yatar.

Sorun kendini ilkin ekolojik kaynaklı bir sorun olarak ortaya koymuştu; ama daha sonra hukuksal bir tarım sorunu haline geldi, zira yaklaşık 600.000 hektarlık bir alanın içinde yer alan

Montes Azules doğal rezervi, yetmişli yıllarda, o zamanki devlet başkanının özel izniyle Lacandón'lu birkaç aileye verilmişti ve işte o aileler de şimdi burası üzerinde mülkiyet hakkı iddia ediyorlardı. Dikkat çekmekte yarar var, "Maderas del Pueblo" örgütünün yaptığı bir çalışmaya göre, Lacandón'lular söz konusu toprakları vakti zamanın devlet başkanı Luis Echeverría Álvarez'den almış ve yıllarca bu toprakların sömürülmesine, onca değerli kerestelik ağacın kesilip talan edilmesine izin vererek, bundan çıkar sağlamışlardı.

Tahliye tehdidi altında bulunan topluluklar değişik örgütlere bağlıydı; kimileri Zapatist kitle destek tabanlarından kimileri bağımsız Kolektif Çıkar İçin Taşra Teşkilatı'ndan ve bazıları da PRI çatısı altında örgütlenenlerdendi.

29 Aralık'ta, isyankâr başkaldırının 9. yıldönümü şenliklerinin başlamasından iki gün önce, EZLN alacağı tavrı kesinleştirerek, tehdit altındaki topluluklardan hangilerinin kendi kitle destek tabanlarına ait olduğunu açıklamadan, sadece "Zapatist olmayanları savunmasız bırakmamak" amacıyla şöyle bir uyarıda bulundu: "Herkesin, şimdiden ve daha henüz zamanı varken bilmesinde yarar var: Zapatist köyler söz konusu olduğunda pasifist bir tahliye olmayacak, ona göre."

Ayrıca isyankâr yerliler, Montes Azules bölgesine yerleşmiş bulunan Zapatistlerin "kendiliğinden topraktan bittiklerinden ya da ormanlık alanı tahrip etmek gibi hastalıklı zevkleri olduğundan orada bulunmadıklarını, ama, Meksikalı yerlilere yaşatılan onca çirkinliğin, onca ölümün üzerine iktidar ve ona hizmet eden entelektüellerce serpilmiş ölü sessizlik daha da fazla büyü-

mesin diye her şeylerini terk etme zorunluluğu hissettiklerini ve işte o yüzden buralara kadar geldiklerini" söylüyordu. (EZLN'nin mektubu, 29 Aralık 2002.)

Askeri şefi ve sözcüsünün ağzından, "Söz konusu Zapatist toplulukların temsilcileri ve onların bağlı olduğu otonom belediye yetkilileriyle konuştuk" diye uyarıyordu EZLN. "Bize, Zapatist talepler yerine getirilmezse, yaşamları pahasına da olsa orada kalma kararı aldıklarını iletti-ler. Biz de onlara, kendilerini tümüyle destekleyeceğimiz yanıtını verdik."

Tehditlerde ısrar edilse de, tahliye girişimleri kısa bir süre sonra durdurulacaktı.

Aralık ayının 30 ve 31'inde, kadınlı erkekli on binlerce insan, La Selva, El Norte ve Los Altos bölgelerinden yola çıkıyordu. İstikametleri, dokuz yıl önce olduğu gibi, yine San Cristóbal de las Casas kentiydi.

2003

Zapatizmin siyasal sınıf tanımlamaları. *Caracol* ve İyi Hükümet Meclisleri'nin doğuşu. EZLN otonomilerini somutlaştırıyor, ulusal ve uluslararası düzeylerde direniş ağları dokumak ve oluşturmak üzere inisiyatifler başlatıyor.

Yerli başkaldırışının 9. yılı şafakla birlikte doğarken, on binlerce Zapatist Tzotzil, Tzeltal, Tojolabal, Chol, Zoque ve Mame yollara düşmüştü. Daha kısa bir zaman öncesine kadar kurulan bariyerlerden dolayı içinden geçemedikleri koloniyal kent San Cristóbal de las Casas, onları tıpkı dokuz yıl öncesinde olduğu gibi kabul etti, yüzler yine kapalıydı, ama bu kez o fetheden sözden başka silahları yoktu.

Dokuz yıllık süre boyunca yaşanan en kalabalık mitinglerden biriydi; Zapatist kitle destek tabanlarından 20.000'in üzerinde yerli San Cris-

tóbal de las Casas kentini ele geçirmiş görünüyordu. Ellerinde *machete* ve odundan meşaleleri, erkeği, kadın, yaşlısı ve çocuğuyla sıra sıra olmuş isyankâr halklar, Meksika'nın geri kalan bölgelerinden ve dünyadan kendilerine eşlik etmek üzere gelmiş öteki insanlarla birlikte sokakları, caddeleri hıncahınç doldurmuştu.

Bir güç ve örgütlenme gösterisi olarak kendini ifade eden eylem, Toprağın Rengi Yürüyüşü'nden geri döndükleri 2001 Nisanı'ndan beri gizlenmekte olan EZLN Genel Komutanlığı'nın düzenlediği mitingle sona erdi. Bu mitingde kadın komutanlar Esther ve Fidelia ile erkek komutanlar David, Tacho, Omar, Míster ve Brus Li, Meksika siyasal sınıfıyla Vicente Fox hükümetine karşı tavırlarını, yaptıkları yedi konuşmayla ortaya koydular. Bu arada konuşmaları sırasında yerli ve kadın sorununa, dünyanın direnen öteki halklarına, aydınlara ve tabii ki özel bir üslup kullanarak EZLN saflarına şu ya da bu şekilde dahil olmuş herkese gönderme yapmayı da ihmal etmediler.

9. yıldönümü münasebetiyle yapılan Zapatist konuşmalar, yıllar öncesine, EZLN ile federal hükümetin Chiapas savaşını çözüme ulaştırmak üzere, birlikte ilk anlaşmaların altına imza attıkları 16 Şubat 1996 yılına kadar giden bir sürecin genel bir çerçevesini çizmekteydi: Yaşanan bir dizi gerilimin ardından, Zapatistler, aynı yılın Kasım ayı içinde COCOPA'ya, her ne kadar Yerli Hakları ve Kültürü'ne ilişkin anlaşmaların tümünü içermiyor da olsa, taraflarca kabul edilmiş bulunan bir yasa tasarısı hazırlatmayı başarmışlardı. 1997'nin Ocak ayında yürütme gücü geri çekilmiş ve tasarı dört yıldan daha uzun bir süre-

liğine dondurulmuştu; bu süre içinde isyankârlar mecliste oylama yapılarak tasarının geçmesi için var güçleriyle seferber olmuşlardı.

Dahası, dört yıl boyunca, aynı tema çerçevesinde, yasa tasarısını destekleyen sayısız eylem örgütlemişler, ne Meksika'da ne de dünyanın birçok yerinde bir benzerine daha rastlanmamış bir tartışma başlatmışlardı. Yerli haklarının tanınması için harekete geçen güçlerin bir parçası olarak 1997'de 1.111 isyankâr başkente gitmiş, 1999'da EZLN ulusal ve uluslararası büyük bir danışma toplantısı organize etmiş ve 2001'de, Genel Komutanlık, güzergâhı boyunca milyonlarca Meksikalıyı kendi haykırış ve taleplerine ortak ederek Meksika başkentine kadar yürümüştü.

Aralık 2000'de, yürütme, COCOPA'nın hazırladığı yasa tasarısını gönülsüz bir şekilde de olsa Ulusal Meclis'e yollamıştı. 2001'in Nisan ayında, ülkenin üç ana siyasal gücü (PAN, PRI ve PRD) tasarıyı değiştirerek San Andrés Anlaşmaları'nı tanımayan bir başka yasa çıkarttı. Böylece parlamento da karşı reformu onaylamış oluyordu ve hemen ardından Vicente Fox, önce söz konusu ihaneti hararetle kutlayacak, birkaç ay sonra da *Federasyon Resmi Günlüğü*'nde ilan edecekti.

Bunu izleyen bir sonraki adıma imza atanlar, San Andrés Anlaşmaları'yla ilgisi kalmamış bir reform yasasına karşı duydukları öfkeyi, SCJN'ye sundukları anayasanın tartışmalı maddeleriyle dile getirmeye çalışan ülkenin üç yüz yerli belediyesi olmuştu. Ancak 2002 Eylülü'nde yargı gücü yapılan başvuruları geçersiz kılınca çemberin son halkası da tamamlanmış oluyordu.

Bu sürece ilişkin tavrını EZLN 2003'ün Ocak ayında şöyle belirlemişti. Komutan Tacho'nun sözleriyle: "Meksika'nın üç büyük partisi olan PAN, PRI ve PRD, Meksika'daki yerli halklarla, haklarımızın tanınmasını savunan tüm Meksika halkı ve yurtdışında aynı desteği vermiş olan herkesle alay etmiş bulunuyor... Parlamentonun üç siyasal gücüyse –yürütme, yasama ve yargı– Meksika yerli halklarının öne sürdüğü taleplere barışçı ve yasal bir çözümü reddediyor.

"Tüm bu ihanet ve kandırmacalar tabii ki bizim savaşı kaybettiğimiz anlamına gelmiyor. Biz zapatistler, egemenlik halkın elinde olsun, enin-de sonunda itaat eğerek yönetmek gerçek olsun diye hâlâ sürdürüyoruz arayışlarımızı; bunu bilerek, ama hepsinden önemlisi, biz Zapatistlerin unutmadığını, teslim olmadığımızı, kendimizi satmadığımızı bilerek, yoluna devam edecek halk..." (Komutan Tacho'nun yaptığı konuşmadan, EZLN, 1 Ocak 2003.)

Başkaldırışın 9. yıldönümü şenliği uzun sürdü ve şenlik sırasında yerli komutanlar, isyanın askeri şefi ve sözcüsü Komutan Yardımcısı İsyancı Marcos'un çalışmalarına arka çıktılar. "Sizlere şunu söylemek istiyoruz: Ne zaman Komutan Yardımcısı Marcos, halkların siyasal mücadelesini destekliyorum derse, bunu tüm Zapatist erkek, kadın ve çocuk, hepimiz söylüyoruz demektir" diye açıklık getiriyordu Komutan Míster; Bask Ülkesi için değişik siyasal güçlerin buluşma ve diyaloğunu sağlamaya çalışan Zapatist "söze bir şans" girişiminin yol açmış olduğu tartışmaya atıfta bulunuyordu.

"Biz yerliler tabii ki uluslararası meseleleri de düşünüyoruz ve tabii ki onlarla ilgili olarak dü-

şünce bildirme ve karar verme hakkımız da var bizim... O yüzden de dünyadaki iktidar sahiplerine diyoruz ki, eğer sizler küreselleşmeyi ölümü küreselleştirerek gerçekleştirmek istiyor ve o yüzden bir araya geliyorsanız, o zaman bizler de özgürlüğü küreselleştireceğiz." (Komutan Míster'in yaptığı konuşmadan, EZLN, 1 Ocak 2001.)

"Bay Vicente Fox"a karşı takındıkları tavrın dile getirildiği konuşmalarda sıra, parlamento önünde konuşurken giymiş olduğu tipik Tzeltal yerli giysisiyle Komutan Esther'e gelmişti. Vicente Fox'a hitaben şunları söylüyordu: "Onca kandırmaca ve aldatmacadan ötürü halkın ciddi bir biçimde senden rahatsız olduğunu söylemek istiyorum sadece... Sorunları çözeceğini söylemiştin, özellikle de EZLN'nin verdiği mücadeleyle ilgili olanı. Güya on beş dakika içinde Meksika'daki yoksulların durumu değişecekti. Ama yalandı tabii. Seni o koltuğa çıkartmak için onca çaba sarf edenlerin hiçbir önemi yoktu ki senin için. Seni ilgilendiren yalnızca zenginlerle iyi geçiniyor olman, yoksullarla değil... (Komutan Esther'in yaptığı konuşmadan, EZLN, 1 Ocak 2003)

Polemik konusu olmuş gök gürültülü Zapatist sessizlik içinse Komutan David söz alıyordu: "Suskunluğumuzu, Zapatistlerin artık işi bitti, aralarında bölündüler, liderleri de teslim oldu ya da kendilerini sattı, komuta yalnız başına kaldı, hatta Zapatist köyler yönetimin yanına geçti gibi söylentiler çıkarmak için kullandılar... Peki, eğer bunlar doğruysa, bugün burada bulunanlar kim oluyor? Buraya seslerini duyurmak üzere gelmiş kadını erkeği, çocuğu, yaşlısı genciyle binlerce Zapatist ufak bir azınlık değil herhalde; ulaşım

için cebinde parası olmadığından bu mitinge gelemeyen, o yüzden de köylerinde kalmak zorunda kalan on binleri hesaba katmıyorum bile..." (Komutan David'in yaptığı konuşmadan, EZLN, 1 Ocak 2003.)

Dokuz yıl önce federal hükümetle ilk diyaloğun kurulduğu San Cristóbal Katedrali'nin önünde, Komutan Fidelia kadınlara sesleniyordu: "Kadınları, birlikte haklarımızı savunmak için örgütlenmeye davet ediyorum. Bizlerin de eşitlik hakkı var. Kardeşlerim, federal hükümetin ve devlet başkanının bizi daha fazla kandırmasına izin vermeyelim, çünkü kadınlar olarak üzerimize üzerimize gelen o kadar çok şey var ki." (Komutan Fidelia'nın yaptığı konuşmadan, EZLN, 1 Ocak 2003.)

Komutan Omar da kendi adına, Zapatist isyanı kendi isyanları gibi kabul etmiş gerek Meksika'daki, gerekse dünyadaki milyonlarca gence seslendi: "Bunun için işte, Meksika topraklarında olsun, dünyanın öteki topraklarında olsun, dünya hükümetlerine meydan okuma mücadelesini hiç elden bırakmayacağız, çünkü tüm o neoliberal yönetimleri değiştirmek için ortak umudumuz bu bizim." (Komutan Omar'ın yaptığı konuşmadan, EZLN, 1 Ocak 2003.)

Ülkedeki yerli halklaraysa Komutan Brus Li seslenmişti: "Artık örgütlenip kendi otonom belediyelerimizi oluşturmamızın zamanı geldi. Kötü Hükümet'ten izin çıkana kadar beklemeye gerek yok. Kendimizi gerçek isyankârlar olarak örgütlemeliyiz, otonom olmak için birisinin izin vermesini beklemeyeceğiz, yasayla ya da yasasız, olacak bu." (Komutan Brus Li'nin yaptığı konuşmadan, EZLN, 1 Ocak 2003.)

Daha önce eşine az rastlanmış bir militanlık havası içinde geçen miting binlerce *machete*, çıracı baltası ve muhtelif iş aletinin birbirine çarpmasıyla çıkan yeri göğü sarsıcı ses ve yakılan binlerce *ocote** meşalesi eşliğinde gece yarısına doğru sona erdi. Yığınların katıldığı eylemin sonunda, "Halklar isyanımızı korumakta olduğumuzu görsün diye çoğalttıkça çoğaltalım ışığı" diyordu Komutan David.

Bu anlamlı gösterinin ardından, ocak ayının ilk günleri "söze bir şans" girişimi, Bask sorunsalı ve askeri-siyasal örgüt ETA'ya olan sözde (kitle iletişim araçlarıyla bazı aydınların özel kurguları sayesinde yaratılmış) Zapatist sempati üzerine yapılan tartışmalarla geçecekti.

* Nahuatl yerli dilinde değişik çam ağacı türlerinin ortak adı. (ç.n.)

ETA tarafından iletilen bir mesaja yanıt olarak, bu örgüte hitaben yazılmış ikinci mektupta Komutan Yardımcısı Marcos oldukça sert bir dil kullanmıştı: "Bizim silahlarımız, düşünceler ya da yaşam biçimlerini zorla benimsetmek için değil, belli bir düşünce tarzını, dünyaya belli bir bakışı ve onunla belli bir ilişki içine girmeyi savunmak içindir; evet, tabii ki öteki düşünce ve yaşamlardan çok şey öğrenebilir insan, ama öğretecek de çok şeyi vardır onun. Kendisine saygı talep edilmesi gerekenler bizler değiliz; tersine sayesinde saygı kazanılması gereken halkın kendisidir. Ve ayrıca, 'saygı' başka şey, 'korku' ise çok daha başka şeydir... Neyi nasıl yapacağımızı neden size sorabileceğimizi de anlamış değiliz. Bize ne göstereceksiniz ki? Dava hakkında kötü konuşan gazetecileri öldürmeyi mi? 'Dava' adına çocukların öldürülmesini haklı göstermeyi mi? Desteğinizi de, dayanışmanızı da istemiyoruz, onlara ihtiyacımız yok bizim. Meksika'dan olsun, dünyadan olsun bir yığın insanın destek ve dayanışması bizimle birlikte zaten."

İsyankâr sözcü, Zapatist mücadele yöntemleriyle ETA'nın kullandığı yöntemleri birbirinden ayıran devasa farklılıkları çok açık ve net bir biçimde ortaya koymaktaydı: "Bizim mücadelemizin, bize savaşçı atalarımızdan miras kalan bir onur yasası vardır. Bu ilkeler yasası, ötekilerin yanı sıra, sivillerin yaşamına saygı göstermeyi (bizi ezen yönetimlerde görev almış bile olsalar), gelir kaynaklarından kendimize pay toplayacağız diye cürüme başvurmamayı (bakkal dükkânı bile soymuyoruz) ve sözlere silahla karşılık vermemeyi (ne kadar bizleri yaralasa ya da yalan ve iftirayla dolu olsa da) içerir. Geleneksel olarak

'devrimci' kabul edilen bu yöntemleri reddederek, mücadelemizde ilerleme kaydetmeyi de reddetmekte olduğumuz düşünülebilir. Ancak tarihimizin cılız ışığında bile görünen o ki, bu türlü iddialarda bulunanlardan çok daha fazla ilerlemiş durumdayız biz..." (EZLN'nin mektubu, 7 Ocak 2003.)

Tartışma sürüp giderken, EZLN Komutanlığı bu arada bir "Direniş Takvimi" tanıtımı yaptı. Takvim, yılın her ayı için birer tane olmak üzere on iki belgeden oluşuyordu ve isyankâr sözcü bu belgelerde, belgelerle aynı sayıda eyalette gerçekleşecek mücadele ve direnişin ayrıntılı bir radyografisini veriyordu.

Yüzlerce örgüt tarafından ülkenin değişik yerlerinde hayata geçirilecek bu birbirine geçmeli mücadeleler ağı, Oaxaca'da başlıyor, Puebla, Veracruz, Tlaxcala, Hidalgo, Querétaro, Guanajuato, Kuzey Pasifik Bölgesi, México Eyaleti, Guerrero, Morelos eyaletleri ve Distrito Federal'den geçiyor, diğer bir deyişle, Toprağın Rengi Yürüyüşü'yle (bugün artık bir *caracol*'un adı) aynı güzergâhı paylaşmış oluyordu.

Adına "stel" denen (insan tasvirleri, tarihler, isimler, olaylar ve kehanetler içeren, kabartma tekniğiyle çalışılmış taş) her bir belgede, EZLN Komutanlığı değişik halkların ortaya koyduğu direnişleri bir araya topluyordu; bu direnişler, tarihsel anıtların özelleştirilmesine karşı olmaktan üzerinde yaşanan toprakların savunulmasına, insan haklarına saygıdan belgesiz işçiler (gündelikçi rençber) adına hak talebinde bulunmaya kadar geniş bir yelpaze oluşturuyordu. Gerçekten de belge, ellerinden hakları alınmış sınıfları, daha az hakka sahip olanları, yani çoğunluğu dik-

kate almayıp unutan hükümetlerin başını çektiği neoliberal politikaları reddeden ve bu reddedişte kendi sentezini bulan sayısız mücadelenin bir radyografisi sayılırdı.

Direniş Takvimi'nde EZLN şöyle diyordu: "Aşağıdan, zamanın derinliklerinden gelenler, kuşkusuz acı ve sıkıntı çekiyor. Ancak acı da, sıkıntı da, zenginlikleri sayesinde kendilerine Tanrı ve mazereti yaratanlar tarafından zorla kabul ettirilmeye çalışılıyor. Öte yandan, çok çok uzaklardan gelip bu denli uzadıkça uzayan adımlarla yürüyen biri görmesini bilir ve işte yüreğinin tahmin edebileceği o uzak noktada gördüğü bir başka dünyadır, daha iyi bir dünya, gerekli bir dünya, içine tüm dünyaların sığdığı bir dünya..." (Direniş Takvimi, EZLN, Şubat 2003.)

Direniş Takvimi'nin on iki numaralı belgesinde, yani "On İkinci Stel"de, EZLN "söze bir şans" girişiminden vazgeçmiş olduğunu açıklıyordu; söz konusu girişim, Bask toplumsal ve siyasal güçlerinin bu ülke sorunsalı üzerinde kendi düşünce ve görüşlerini yansıtmalarını önermenin yanı sıra, söz konusu buluşmada bizzat bulunmayı ve yargıç Baltasar Garzón'la ikili bir tartışmayı da kapsıyordu. Ancak, aynı zamanda, kendi ülkesinde itibar görmemiş yerli hakları ve kültürünün tanınmasını sağlamak adına uluslararası organlara başvuracak Zapatist bir delegasyonun Avrupa'ya gelişini de öngörüyordu söz konusu girişim.

"EZLN'nin hiçbir zaman Bask sorununa karışmak gibi bir niyeti olmadığı gibi, Basklılara ne yapmaları ya da yapmamaları gerektiğini söylemeyi de asla düşünmedi. Sadece söze bir şans tanınsın istemiştik biz. Önerimiz, üzerinde fazla-

ca düşünülmemiş ve –ya da- fazlaca masumane olmuş olabilir, ama ne samimiyetinden ne de saygılı yaklaşımından asla kuşku duyulmaması gereken bir öneriydi. Zaten tersi bizim tarzımız olamaz... Eğer buluşmadan kendimizi geri çekmemizin daha doğru olacağını düşünüyorsak, bu, yapılan eleştirilerin, kınama ya da basit ithamların bize düşlerimizi iptal ettirmiş olmasından dolayı değil. Asıl gerekçe, Bask Ülkesi'ndeki tüm ulusal güçlerin onayı dikkate alınmadan gerçekleşecek bir buluşmada yer almamızın, kendi ahlâk ölçülerimiz gereği zaten mümkün olamayacağıdır..." diye açıklıyordu Komutan Yardımcısı Marcos ve ayrıca şu sözleriyle de yargıç Baltasar Garzón'la aralarındaki tartışmaya son noktayı koymuş oluyordu: "Yargıç Garzón, meydan okuyan kendisi olmasına rağmen, sessiz kalmayı tercih ediyor. Böylece, işkence görmüş tutukluları sorgulamak, terör kurbanlarının aileleriyle fotoğraf çektirmek ve Nobel Barış Ödülü için kendi promosyon kampanyalarını yürütmek gibi konularda ne denli iyi olduğunu, ama ortalama zekâya sahip biriyle tartışmaktan da nasıl kaçtığını bütün çıplaklığıyla gözler önüne seriyor."

Genel bütünlüğü içinde siyasal sınıfa, özel olarak da sözde "sol" parti, PRD'ye yönetilen sorgulamalar çerçevesinde geliştirilen Zapatist tanımlamalar, PRD lideri Cuauthémoc Cárdenas Solórzano'yu da içine alan yeni bir ulusal polemiğe zemin hazırlayacak görünüyordu.

Polemikler sürerken, Chol'ların bölgesi Tumbalá'da (Chiapas'ın kuzeyi), La Paz otonom belediyesine bağlı Flor de Café topluluk yerleşim yerindeki Zapatist kitle destek tabanları protesto

eylemlerine başladılar; gerekçe, hem PRD hem de eyalet yönetimiyle bağlantıları bulunan Kichañ Kichañob örgüt üyelerinin sergilediği şiddet ve kendilerini bölgeden kovma tehditleriydi. Uluslararası alandaysa, başını George W. Bush'un çektiği Birleşik Devletler yönetiminin Irak halkına karşı başlattığı imha savaşı gündeme gelmişti. Tüm dünyada milyonlarca insan eylemleriyle savaşa karşı çıkarken, Meksika da bu eylemlerin dışında kalmadı.

Barbarlığa karşı 1 milyondan fazla insanın sokağa döküldüğü İtalya'nın başkenti Roma'da, Zapatistler de seslerini ve protestolarını duyurdu: "Bu, korkunun savaşıdır. Amacı Saddam Hüseyin'i alaşağı etmek değil. Gündeminde El Kaide'nin işini görmek de yok. Hele hele Irak halkına özgürlük getirmeyi hiç hedeflemiyor. Bu terörü harekete geçiren ne adalet ne demokrasi ne

de özgürlük. Korku, sadece korku. İnsanlara neyi, nasıl ve ne zaman yapması gerektiğini söyleyen bir politikayı insanlığın bir bütün olarak toptan reddetmesi olasılığına karşı duyulan korku." (EZLN'nin mesajı, 7 Şubat 2003.)

Zapatistlerin savaş karşıtı sesleri daha sonra nisan ayında yeniden duyulacaktı. Bu kez mesajlarını başkentte aynı amaçla düzenlenen yürüyüşe yollanan bir kaset aracılığıyla ilettiler: "İsyankârlığa, yani insanlığa karşı bir savaş bu; yol açtığı etkilerde, ama en çok da kendisini kışkırtan HAYIR'da ifadesini bulan bir dünya savaşı... Irak Avrupa'dadır, Amerika Birliği'ndedir, Okyanusya'da, Latin Amerika'da ve Güneydoğu Meksika dağlarındadır. Bu isyankâr ve küresel HAYIR, onur ile utanma duygusunu kendisine ev ve bayrak yapacak yeni bir haritayı da şekillendiriyor aslında." (EZLN'nin mesajı, Nisan 2003.)

Dünyadaki isyankârlığın kendini ifade ettiği birçok eylem vardır. İşte bunlardan biri kültürel alanda gerçekleşmiş ve Nisan ayının 10'unda Meksika'daki isyankârlığı bir başka isyankârlıkla buluşturmuştu. Tiyatro topluluğu Tamèrantong'la! (Tumadrenchanclas) Paris'in Belleville mahallesinden yirmi dört oyuncu çocuktan oluşan topluluk, bölgeye Oventik Aguascalientes'indeki isyankâr yerli çocuklarını ziyaret etmek üzere gelmişti. Hem Chiapas'taki savaşın hem de Birleşik Devletler'ce Irak'a karşı yürütülen saldırıların egemen olduğu bir ortamda, Fransa'dan marjinal ve isyankâr bir grup çocuk, kızlı erkekli binlerce Zapatist çocukla bir araya geliyordu.

Yine nisan ayında, Irak savaşına karşı geliştirilen "Barış ve Adalet İçin Çalışalım" kampan-

yasına destek veren EZLN Meksika ve dünya sivil toplumlarına, protestolara ara vermeksizin kitlesel hareketlenmeleri sürdürme çağrısı yaptı. Öteki eylemlerin yanı sıra, örneğin bir karşı çıkış bildirgesini imzaya açmak, seslerin duyurulması konusunda çok işe yarayacaktı.

Öte yandan Montes Azules bölgesindeki tahliye tehditleri devam ediyordu; ancak 7 Mayıs'ta eyalet yönetimiyle Lacandón'lu yöneticiler, koruma altındaki ormanlık alanda daha fazla tahliye yapılmaması için aralarında faaliyetlerin durdurulmasına ilişkin bir anlaşma imzaladılar. Buna karşılık, hükümet yetkilileriyle temas kurmayı reddeden Nuevo San Isidro ve Nuevo San Rafael topluluk temsilcileri "Yönetim ve Lacandónlular tarafından varılan bir anlaşmaya inanmıyoruz biz" diye beyanat verdiler. "Yerli hakları yasasını kabul edene kadar yönetimle diyalog kurmak da istemiyoruz" diye de açıklama yaptılar.

Niyeti aslında isyankâr yerli taleplerini "oyalamak" ve zayıflatmak olan karşı reformcu politikaların "mayın tarlası"na çevirdiği bu topraklarda, özellikle de Montes Azules'in doğusu ve güneyine düşen bölgelerde, özelleştirici ve çevre korumacı turistik projeler konusunda her şeye rağmen ısrar edilmişti (bugün de ediliyor).

Maderas del Pueblo del Sureste sivil örgütünün yaptığı bir araştırma şunlara dikkat çekmekteydi: "Su ya da petrol peşinde olup, Lacandón bölgesindeki eko-turizmle bioteknoloji geliştirmek istediğini söyleyen çokuluslu şirketlerin çıkarlarına boyun eğen hükümet, 'doğal çevreci' söylemleri bir koz olarak kullanıyor ve Montes Azules'e yerleşmiş bulunan toplulukları 'insanlı-

ğın iyiliği adına' şiddet yoluyla tahliye tehditlerine başvuruyor."

Aynı çalışmada açıklandığına göre, "Lacandón Topluluğu olarak adlandırılan topluluk, 1972 yılının Mart ayında Luis Echeverría Álvarez tarafından çıkarılmış bir başkanlık kararnamesiyle oluşturulmuştu ve bunun da temelinde, ne acıdır, üç yerli toplulukla (ki bunlardan ikisi o bölgede hiç bulunmamıştı) sadece altmış altı Karayipli Maya ailesi (yanlışlıkla 'Lacandón' denen) yararına ortak bir *latifunda** yaratılmak suretiyle gerçekleşmiş koskoca bir zirai yolsuzluk yatmaktaydı. Söz konusu kararname, kırk yedi yerli toplulukla en az Karayipliler kadar Maya olan ve bu topraklara 50'li ve 60'lı yıllardan beri yerleşmiş bulunan 4.000 Tzeltal, Chol, Tzotzil ve Tojolabal ailesinin –ki bunların sadece on yedi tanesi kararname kapsamına girebilmişti– daha önceki tarımsal haklarını bu şekilde ihlal etmiş oluyordu."

Maderas del Pueblo del Sureste'nin kaygıyla işaret ettiği gibi adı geçen bu halklar, önce "Lacandón topraklarını işgal edenler", sonra da doğal koruma altındaki sahanın "yağmacıları" olarak itham edilip sistematik olarak tahliye tehdidiyle karşı karşıya bırakılmıştı.

6 Temmuz'da Meksika, milletvekillerini seçiyordu. Chiapas'ta Zapatist otonom belediyeler kendi topluluk topraklarında oy verme kabinlerinin kurulmasına izin vermediler ve hatta bazı yerlerde seçim malzemelerini yaktılar.

EZLN'ye bağlı kitle destek tabanları 6 Temmuz'da yerli halklara ihanet etmiş bir siyasal sınıfın rol aldığı seçim sürecine karşı engelleme eylemlerinde bulunma kararı almıştı. Los

* Güney Amerika'daki sömürünün ana taşlarından biri olan *latifunda*'lar, tek bir toprak ağasının sahip olduğu geniş çiftlik arazilerini ifade eder. (ç.n.)

Altos ve La Selva isyankâr belediyelerinin yetkili ve sözcüleri de daha önceki durumlarda olduğu gibi kendiliğinden alınmış bu kararı hiçbir resmi deklarasyonda bulunmaksızın onayladıklarını açıkladılar. Bu arada katıldığı değişik forumlarda, üstüne basa basa "Chiapas'ta huzur hâkim" diyordu Başkan Fox. Ne var ki, federal seçimler öncesinde ve sonrasında, bölgedeki karayollarıyla tali yollar üzerinde yeni denetim noktaları devreye sokulmuştu. Bunların bir kısmı, askeri personel ve Erken Müdahale Federal Polis Gücü'nden güvenlik elemanları olarak Federal Soruşturma Bürosu'nun (AFI) hizmetine verilmişti. "Huzurun hâkim olduğu" eyalette, San Juan de la Libertad (El Bosque) ile San Manuel (Ocosingo) otonom belediyelerine bağlı San Antonio el Brillante ve Tacitas topluluk yerleşim yerlerine, birer yeni kontrol noktası kuruluyordu.

Ocosingo'nun derbentleriyle kuzey bölgesinde (özellikle La Selva'nın kuzeyindeki Chenalhó'da ve Kuzey bölgesiyle sınır bölgesinde) askeri hareketlilik açısından gözle görülür bir yoğunlaşma kaydedilmekte, eyalet polislerinin sayısında da belirgin artışlar görülmekteydi. Gazete kaynakları, tüm eyalette sayıları kırka varan yeni ihtiyat birlikleri tespit etmişti ve resmi olarak bunlar tabii ki mevcut değildi.

Seçim sürecinin, oy kullanmama oranının zaferiyle sonuçlanmasının ardından EZLN bir dizi önemli ve tanımlayıcı bülten yayınladı. Bültenlerde, uluslararası alanda Irak savaşma bakışı, ulusal düzeydeyse Vicente Fox yönetimi, üç ana siyasal parti ve üç parlamenter siyasal güç, yürütme, yasama ve yargı karşısında koruduğu du-

ruş, geliştireceği yeni Zapatist inisiyatifler ve bu arada kendi iç yeniden örgütlenmesine ilişkin açıklamalar yer alıyordu.

19 Temmuz'da Komutan Yardımcısı Marcos şu vurgulamaları yapacaktı: "Bu ülkedeki Meksika siyasal sınıfı (tüm kayıtlı partiler ve üç parlamenter güç), Meksika yerli halkları hak ve kültürünün tanınması anlamında, milyonlarca Meksikalıyla öteki ülkelerdeki binlerce insanın umutlarına ihanet etmiştir... Bu durum üzerine EZLN federal hükümet ve siyasal partilerle kesin olarak hiçbir temasa geçmeme kararı aldı ve Zapatist halklar da direnişlerini mücadelelerinin temel yöntemi yapma hususundaki kararlılıklarını sürdürecektir." (EZLN bülteni, 19 Temmuz 2003.)

Bu aylar süresince Zapatist yerli halklar, hem kendi iç işleyişleri hem de gerek ulusal, gerekse uluslararası sivil toplumla olan ilişkileri bağlamında bir dizi değişikliklere hazırlanmaktaydılar. Kendi ifadelerine göre, otuz otonom belediye, sadece geçici bir süreliğine de olsa bu değişiklikleri açıklamak üzere otonom belediyelerin sözcülüğünü üstlenmesi için Komutan Yardımcısı Marcos'a başvurmuştu.

Chiapas'ın Los Altos bölgesinde, özellikle Chenalhó, Pantelhó ve Cancuc'ta paramiliter eylemlerin artışı üzerine, EZLN Genel Komutanlığı, bu örgütlerin liderlerini uyararak, işledikleri suçların "bu kez yanlarına kâr kalmayacağını" duyurdu. Paramiliter çetelere şöyle bir mesaj iletilmişti: "Kısasa kısas kanununa göre, göze göz, dişe diştir, ama bizler özel indirimdeyiz ve size her diş için iki göz ve yine her diş için ağızdaki tüm dişleri öneriyoruz, hani, böylesi daha da ar-

tıracaksa hevesinizi..." Aynı bültende Puebla-Panama Planı'na isyankâr topraklarda izin verilmeyeceği de belirtiliyordu.

EZLN ve otonom belediyelerin sözcüsü sıfatıyla Komutan Yardımcısı Marcos, bir hafta boyunca, "On Üçüncü Stel"i bütünleyen (Direniş Takvimi'nin devamı olarak) tanımlamalı bildiriler yayımladı. Bu bildirilerin ilkinde Zapatist olmanın özüne değiniyordu. Şunları söylemekteydi: "Yerliler, davalarına sempati duyanlara bazen kızmadan edemiyor. Çünkü onlar boyun eğmiyorlar. Konuşmaları beklenirken susuyorlar. Sessiz kalmaları beklendiğinde konuşuyorlar. Önde yürüyüp yol göstermeleri beklenirken arkaya geçiyorlar. Bu kez geriden gelmeleri beklenirken, öteye beriye tutunuyorlar. Sadece onlar konuşsun diye beklenirken, başka şeylerden söz ediyorlar. Kendi coğrafyalarına bağlı kalmaları beklenirken dünyayı ve dünya mücadelelerini arşınlayıp duruyorlar." (On Üçüncü Stel, EZLN, Temmuz 2003.)

On Üçüncü Stel'in ikinci bölümünde, neredeyse on yılı bulan mücadele ve direnişleri sırasında ulusal ve uluslararası sivil toplumla kurulan temaslar ve bu temaslardan öğrendikleri, uzun uzun, ayrıntılarıyla anlatılmaktaydı.

Toplumun değişik kesimlerinden gelen yardımlar için de, herhangi bir kızgınlık söz konusu olmadan, şunlar dile getirilmişti: "Aguascalientes'lere, işe yaramayan bilgisayarlar, süresi geçmiş ilaçlar, lüzumsuz çokluk ve çeşitte (bizler için) elbiseler getirdiler ki, o elbiseler tiyatro çalışmaları (burada 'işaretleşmeler' deriz biz) için bile bir işe yaramadı, ha, evet, ayakkabılar da vardı tabii, öteki tekleri olmayan. İşte böyle bir

sürü şey gelmeye devam etti, yollayan insanlar sanki şöyle diyordu: 'Zavallıcıklar, ne kadar da muhtaç durumdalar, eminim ne yollasam işlerine yarayacak, ne kadar da üzülüyorum onlara.'"

Ayrıca şu ayrıntılara da yer veriliyordu: "Ama bir de en sofistike olan sadaka türü var. Bazı sivil toplum kuruluşlarıyla yine bazı uluslararası kurumların uyguladığı tarz bu. Aşağı yukarı şöyle bir şey: Toplulukların neye ihtiyacı olduğuna onlar karar verir; hiç sorup danışmaya bile kalkmadan, yalnızca kararlaştırılmış projelerin kendisini değil, projenin hayata geçiriliş zaman ve tarzlarını da onlar belirlemeye kalkarlar. İçecek suyu olmayan bir topluluğa kütüphane uygun görüldüğünde ya da okulu olmayan bir topluluğun çocuklarına şifali bitki kursları verilmeye kalkışıldığında, o toplulukların yaşadığı hayal kırıklıklarını bir düşünün." (On Üçüncü Stel, ikinci bölüm, Temmuz 2003.)

Direnmelerinin ve silahlı oluşlarının anlam ve önemi üzerinde de konuşuyorlardı, üstelik, bu konuda en ufak bir kuşkularının bile olmadığını vurgulayarak: "Zapatistlerin vicdanlarını satın almak için bugüne kadar çok teklifler yapıldı; ancak onlar içinde bulundukları yoksunluktan onurluluk ve cömertlik dersleri (tabii ki görmesini bilen için) çıkarmasını bilerek devam ettiler direnmeye. Biz Zapatistler niye, 'Herkese her şey, bize hiçbir şey' diyoruz ki... Böyle diyoruz çünkü böyle yaşıyoruz... Sivil toplumdan destek talep etmemizin sebebi, içine tüm dünyaların sığacağı bir dünyanın küçük bir parçasını burada inşa edebilmektir. Yani, politik bir destek bizim istediğimiz, yoksa sadaka falan değil."

Bu bağlamda, EZLN, 9 Ağustos itibariyle

Aguascalientes'lerin ölümünü ilan etti; "Bu ölümle birlikte bazı 'sivil toplumlar'ın 'külkedisi sendromları'yla, bazı ulusal ve uluslararası sivil toplum kuruluşlarının pederşahi ilişkileri de ölmüş olacak" denmekteydi; "en azından, artık fazlalıkları kabul etmek durumunda kalmayacak ve kendilerine yapılan proje dayatmalarına göz yummayacak Zapatist topluluklar için" ölüydüler.

On Üçüncü Stel'in yayımlanan üçüncü bölümünde, kendi iç yapı değişikliklerine değiniliyor ve bu yeniden yapılanmanın, daha önce Aguascalientes'lerin bulunduğu yerlere beş *caracol*'un yerleştirilmesi ve İyi Hükümet Meclisleri'nin doğumu sayesinde gerçekleşeceği belirtiliyordu.

Caracol'lar, politik ve kültürel buluşma noktaları (tıpkı önceki Aguascalientes'ler gibi) olmalarının yanı sıra, toplulukların "içeriye" girip "dışarıya" çıkmalarına hizmet eden kapı görevi de görecekler, diye açıklıyorlardı; "tıpkı hem kendi içimizi hem de kendi dışımızı görmemize yarayan pencereler gibi, sözlerimizi uzaklara taşıyan ve uzaklardakini de duymamızı sağlayan bir dürbün gibi tıpkı. Ama her şeyin ötesinde de, dünya halkları tarafından paylaşılan dünyaların dürüstlük ve erdemliliklerine bağlı kalarak varoluşumuzu sürdürdüğümüzü, o dünyaları işte bu yüzden koruyup kollamamız gerektiğini kendimize hatırlatmak için" var *caracol*'lar. (On Üçüncü Stel, üçüncü bölüm, Temmuz 2003.)

Caracol'lar her bölgede düzenlenen halk toplantılarında kararlaştırıldığı üzere şu adları aldı: Tojolabal, Tzeltal ve Mame Zapatistlerinin La Realidad'daki *caracol*'u, "Madre de los Caracoles del Mar de Nuestros Sueños" [Düşlerimizin

Denizindeki Deniz Salyangozlarının Anası] olarak adlandırılmıştı. Tzeltal, Tzotzil ve Tojolabal Zapatistlerinin Morelia'daki *caracol*'una, "Torbellino de Nuestras Palabras" [Sözlerimizin Anaforu] adı konmuştu. Tzeltal Zapatistlerinin La Garrucha'da bulunan *caracol*'larının adı ise, "Resistencia Hacia un Nuevo Amanecer" [Yeni Bir Gündoğumuna Doğru Direniş] olarak seçilmişti. Chol, Zoque ve Tzeltal Zapatistlerinin Roberto Barrios'taki *caracol*'u, "Que Habla Para Todos" [Herkes İçin Konuşan] adını taşırken, son *caracol* olan, Tzotzil ve Tzeltal Zapatistlerinin Oventik'teki *caracol*'u, "Resistencia y Rebeldía por la Humanidad" [İnsanlık için Direniş ve İsyankârlık] olarak adlandırılmıştı.

Bu son derece önemli serinin dördüncü mesajında, Puebla-Panama Planı'na "çoktan tükenmiş" nitelemesiyle bir gönderme yapılmıştı. Meksika ulusunu parçalara ayırmayı hedefleyen bu küreselleşme projesi karşısında, Zapatistler "ülkenin tüm direnişlerini birbirleriyle bağlantılı hale getirmek ve onlarla aşağıdan yukarıya doğru yeniden bir Meksika ulusu inşa etmek" ana ilkesinden oluşan La Realidad-Tijuana Planı'nı ortaya attılar. "Federasyonun tüm eyaletlerinde hâlâ teslim olmayan ve özel olarak böyle bir görevleri olmasa da, demokrasi, özgürlük ve adalet için savaşan erkek, kadın, çocuk ve yaşlılar var. Bizim planımız onlarla konuşmak ve onlara kulak vermek" deniyordu mesajda. (On Üçüncü Stel, dördüncü bölüm, Temmuz 2003.)

Uluslararası alanda, Amerika Kıtası'nın kuzeyi için "Morelia -Kuzey Kutbu Planı"nı; Orta Amerika, Karayipler ve Güney Amerika için "La Garrucha-Tierra de Fuego Planı'nı; Avrupa ile

Afrika için, "Oventik-Moskova Planı"nı; Asya ve Okyanusya için "Roberto Barrios-Yeni Delhi Planı"nı duyuruyorlardı. "Hepsi için amaç aynı" diye vurguluyorlardı: "İnsanlık adına neoliberalizme karşı savaşmak."

Stel'in beşinci bölümündeyse Zapatist isyankâr otonom belediyelerin bugüne kadarki faaliyetleri ve izledikleri tarihsel süreç geniş bir biçimde ele alınıyordu. "Her ne kadar ilan edilişleri kuşatmanın kırılması amacıyla 1994 Aralığı'na denk gelse de, Los Municipios Autónomos Rebeldes Zapatistas'ın (MAREZ) [Zapatist İsyankâr Otonom Belediyeler] somut hale gelmesi zaman aldı" diye itiraf ediyorlardı. "Bugün, yerli otonomisinin yürürlüğe konması, Zapatist toprakların bir gerçeğidir" deniyordu. "Bunun, tümüyle topluluklar tarafından yürütüldüğünü gururla söyleyebiliyoruz. Söz konusu süreçte EZLN, onlara eşlik etmek ve anlaşmazlık ya da sapmalar olduğunda müdahale etmekle uğraşmıştır sadece." (On Üçüncü Stel, beşinci bölüm, Temmuz 2003.)

Bu kapsamlı belgede şöyle detaylar da yer alıyordu: "Otonom belediyeler kendi ayakları üzerinde durmaya başladığında, otonom yönetim sadece yerel olandan bölgesel olana geçmez, aynı zamanda kendini askeri yapılanmanın 'gölgesi'nden de sıyırır (daima bir yönelim olarak). Otonom yetkililerin atanması ya da yerlerinden alınması söz konusu olduğunda EZLN hiçbir şekilde müdahale etmez; sadece, EZLN'nin ilkeleri gereği iktidarı almak gibi bir hedefi olmadığı, dolayısıyla da, askeri komutadan ya da CCRI'den hiç kimsenin ne topluluklarda ne de otonom belediyelerde yetkili bir makam işgal

edemeyeceği hususuna dikkat çeker, o kadar. Otonom yönetimlere katılmaya karar veren her kimse, öncelikle EZLN içindeki örgütsel görevinden kesin bir şekilde ayrılmak durumundadır."

Daha sonra MAREZ'i açıklarken, onların mükemmellikten uzak oldukları gerçeğini de kabul ediyorlardı. "İtaat ederek komuta etmek" diyorlardı, "Zapatist topraklarda bir yönelimdir, iniş-çıkışlardan, çelişki ve sapmalardan muaf değildir kuşkusuz, ama egemen bir yönelimdir."

Yeniden yapılanmanın bu yeni aşaması açıklanırken gelinen altıncı mesajda EZLN, otonom belediye ve topluluklar arası eşitsiz gelişmenin önüne geçme amacı taşıyan İyi Hükümet Meclisleri'nin oluşturulduğunu duyurmaktaydı. Oluşumun hedeflerinin ayrıntıları daha sonra şöyle anlatılmıştı: "Gerek otonom belediyeler arasında, gerekse otonom belediyelerle federal hükümete bağlı belediyeler arasında anlaşmazlıklar ortaya çıktığında arabuluculuk yapmak; insan haklarının ihlal edildiği gerekçesiyle, protestolarla, ilkelerle uyumsuzluğun görüldüğü iddiaları gibi nedenlerle Otonom Danışma Kurulları aleyhine verilen şikâyet dilekçelerini incelemek; MAREZ'deki toplulukları ilgilendiren faaliyet ve projelerin hayata geçirilip geçirilmediğine dikkat etmek; topluluklara yönelik projelere destek için kampanyalar düzenlemek; yasaların yerine getirilip getirilmediğine dikkat etmek; üretken projeler yürütmek ve barış kampları kurmak gibi amaçlarla toplulukları ziyaret edecek olan ulusal ve uluslararası sivil toplumla ilgilenmek, onlara kılavuzluk etmek; EZLN'ye bağlı CCRI ve Genel Komutanlık'la varılacak ortak bir mu-

tabakat çerçevesinde, isyankâr toplulukların dışında yer alacak etkinlik ve olaylara yoldaşların katılımı için onay vermek ve bu katılımlara önayak olmak. Yani özet olarak ifade etmek gerekirse, Zapatist isyankâr topraklarda komuta eden her kimse, itaat ederek komuta ediyor mu diye göz kulak olmak." (On Üçüncü Stel, altıncı bölüm, Temmuz 2003.)

Her İyi Hükümet Meclisi'nin, kendi Otonom Danışma Kurulu'nca seçilmiş bir adı bulunuyor: La Selva Sınırı İyi Hükümet Meclisi'nin adı, "Hacia la Esperanza" [Umuda Doğru] ve etki alanında şu belediyeler yer alıyor: "General Emiliano Zapata", "San Pedro de Michoacán", "Libertad de los Pueblos Mayas", "Tierra y Libertad". Tzots Choj İyi Hükümet Meclisi'nin adı, "Corazón de Arco Iris de la Esperanza"

[Umut Gökkuşağının Kalbi] ve alanında bulunan otonom belediyeler şöyle: "17 de Noviembre" [17 Kasım], "Primero de Enero" [1 Ocak] "Ernesto Ché Guevara", "Olga Isabel", "Lucio Cabañas", "Miguel Hidalgo", "Vicente Guerrero".

Selva Tzeltal İyi Hükümet Meclisi, "El Camino del Futuro" [Geleceğin Yolu] adını almış ve şu otonom belediyelerden sorumlu tutulmuş: "Francisco Gómez", San Manuel", " Francisco Villa" ve "Ricardo Flores Magón".

Dördüncü meclis Chiapas Kuzey bölgesine karşılık düşüyor ve adı da, "Nueva Semilla Que va a Producir" [Ürün Verecek Yeni Tohum]. İlgili otonom belediyeleriyse şunlar: "Vicente Guerrero", "Del Trabajo", "La Montaña", "San José en Rebeldía", "La Paz", "Benito Juárez", "Francisco Villa".

Ve son olarak, Chiapas, Los Altos bölgesi İyi Hükümet Meclisi'ne "Corazón Céntrico de los Zapatistas Delante del Mundo" [Dünya Kamuoyu Önündeki Zapatistlerin Merkez Kalbi] adı verilmiş ve kapsamına giren otonom belediyeler de şu şekilde sıralanmış: "San Andrés Sacamch'en de los Pobres", "San Juan de la Libertad", "San Pedro Polhó", "Santa Catarina", "Magdalena de la Paz", "16 de Febrero" ve "San Juan Apóstol Cancuc".

Bu bültenler silsilesinin yedinci ve sonuncusunda, EZLN ulusal ve uluslararası sivil toplumu "Aguascalientes'lerin ölümünü kutlamaya ve hem *caracol*'ların hem de İyi Hükümet Meclisleri'nin hayata geçirilişi münasebetiyle düzenlenecek şenliklere katılmaya" davet etti, hatta randevu için tarihle adresi bile belirtilmişti: "Oventik, San Andrés Sacamch'en de los Pobres oto-

nom belediyesi, 2003 Ağustosu'nun 8, 9, ve 10. günleri." (On Üçüncü Stel, yedinci bölüm, Temmuz 2003.)

7 Ağustos'tan itibaren, kitle destek tabanlarıyla, Meksika ve dünyanın öteki ülkelerindeki sivil toplumdan binlerce insan, politik ve kültürel buluşma merkezi olarak bu yeni faaliyetler için yeniden düzenlenmiş Oventik topluluk yerleşim yerinde toplanmaya başladı.

Herhangi bir yönetim makamından izin istemeksizin kurulan otuz otonom belediyede örgütlenen yüz binlerce yerli ve sayısız isyankâr topluluğun onayıyla meşruluk kazanmış bulunan yerli otonomisi, ulaştığı bu yeni aşamada yüzlerce ulusal ve uluslararası örgüt tarafından sevinçle karşılandı.

Zapatist halkların söz konusu yeni örgütsel çabasma eşlik etmesi için ulusal sivil topluma yapılan toplantı çağrısı, dikkatleri çekecek denli düşük oy kullanma oranıyla kendini belli eden ciddi bir toplumsal huzursuzluk ortamında, siyasal partilerin yaşadığı son derece keskin bir bunalım anına denk gelmişti. İsyankâr örgüt birçok insan için, daha iyi bir dünyanın mümkün olduğuna inanmaya devam etme açısından, bir olanak olarak görülmekteydi.

8 Ağustos'ta Oventik tümüyle şenlik havasına büründü. Buradaki *caracol*'a, yeni Zapatist hamleye eşlik etmek ve onun bir parçası olmak üzere yerli olan olmayan binlerce insan çıkıp gelmişti. Hareketlilik halinde olan askeri birliklerin varlığına rağmen, EZLN Genel Komutanlığı mensupları bile, adeta kuşatmayla alay edercesine, açılan yeni *caracol*'lardan birinde insanların karşısına çıkacaktı. Anayollar, tozla toprak-

la kaplı dağ yolları, eğlenceye, otonomiyi kutlama şenliğine doğru akın akın giden kadın, erkek, çoluk çocuk dizi dizi sıralanmış binlerce insan tarafından işgal edilmişti sanki.

9 Ağustos'ta, "Aguascalientes"lerin "ölümü" ile "*caracol*"ların doğumunu ve ayrıca yeni "İyi Hükümet Meclisleri"nin açılışını ilan etmek üzere 10.000'in üzerinde insan kutlamada bir araya geldi.

Kutlamanın ana etkinliğinde konuşan kadın komutan Esther, yerli halklara Meksikalı olma haklarını savunma çağrısı yaptı. Üç temel siyasi partiye gönderme yaparak, "Artık bir daha bize ne ihanet edebilir ne de bizi ortadan kaldırmayı başarabilirler" dedi, "haklarımızı inkâr etmek üzere bir araya gelip kendi aralarında anlaştılar." (Komutan Esther'in yaptığı konuşmadan, EZLN, 9 Ağustos 2003.)

İki yıl önce Ulusal Meclis önünde yerli hakları ve kültürünün tanınmasını talep eden bu komutan, bu kez de ülkenin ilk halkı olan yerlilerden San Andrés Anlaşmaları'nı yerine getirmelerini istiyordu. "Anlaşmaları tüm ülke sathında yürürlüğe koymanın şimdi sırası geldi işte. Hiç kimseden izin isteyecek halimiz yok. Hükümet tanımamış bile olsa, yasa bizim yasamız ve kendimizi o yasayla savunacağız biz" diyordu komutan.

Bir başka kadın komutan olan Rosalía da sergilenen güç ve örgütlülük üzerine konuştu: "Bugün mücadele için ne kadar güçlü olduğumuzu bir kez daha göstermiş oluyoruz" dedi. Sonra da, ola ki kuşku duyanlar varsa iyice kulak versinler diye, "Bilindiği gibi bu kavgada on yıldır direniyoruz ve bunu devam ettirmeye de hazırız" vur-

gulaması yapıyordu. "İsyankâr belediyeler, direnmeyi bildikleri için iyi durumdalar ve çoğalmakta olanın kendileri olduğunu görüyorlar. Sonuç olarak Kötü Hükümet bizi bozguna uğratamadı işte, çünkü bunu yapmaya gücü yetmez. Hiç yılmayın, kaçmasın hiç keyfiniz. Kötü Hükümetlerin taciz ve tehditleri korkutmasın sizi. Mücadelemiz o kadar büyüdü ki... Dünyanın her yerinde erkek kadın birçok yoldaşımız var artık." (Komutan Rosalía'nın yaptığı konuşmadan, 9 Ağustos 2003.)

Etkinliklerin duygusal ve anlamlı bir başka anında, kalabalıklarla arası hep iyi olan Komutan David, binlerce katılımcıyı, "hoş geldiniz" diyerek selamlarken halklara yönelik ilk konuşmayı da yapıyor ve ardından onun bıraktığı yerden mücadelenin genel dokusunu tamamlamak üzere öteki konuşmacılar alıyordu sözü. Örneğin Komutan Tacho, somut olarak Meksikalı köylülerin mücadelelerine değinirken, Komutan Omar gençlere hitap etmekte, Komutan Fidelia'ysa kadınlardan söz etmekteydi. Komutan Brus Li, kendi payına yedi anlaşma ve yedi talepli La Realidad-Tijuana Plam'nı tanıtmış ve son olarak Komutan Zebedeo gezegenin tüm isyankârlarına hitaben bir konuşma yapmıştı.

Yeni yayına başlayan Sesi Olmayanların Sesi Radio Rebelde'ye kaydı yapılmış bir konuşmayla toplantıya uzaklardan katılan Komutan Yardımcısı İsyancı Marcos örgütsel yeniden yapılanmayı Meksika ve tüm dünyaya anlatsın diye kendisine sözcülük görevi veren isyankâr otonom belediye ve halklara "duyuşu, sesi ve bakışı" yeniden geri iade etmekteydi. "EZLN, komuta eden ne kadar iyi ve itaat ederek komuta etse

de, komuta edenin sesi olamaz. EZLN sadece aşağıdakilerin sesidir" diyordu; yeniden yalnızca EZLN'nin askeri şef ve sözcüsü olmuştu işte.

La Realidad-Tijuana Planı'nın iktidara meydan okuyan ilkelerini açıklayan Komutan Brus Li, ülkenin tüm bağımsız örgütlerince kabul edilip çoğaltılması için katılımcılara yedi anlaşma maddesi sunup tanıttı. Bu maddelerden en dikkat çekici olanları, toplumsal örgütlerin bağımsızlık ve otonomi haklarına saygı göstermek, kendi kendini yönetim biçimlerinin tanıtımına dair tüm ülke sathında kampanyalar yürütmek, genelgeçer ticaret için topluluklar arasında bir ağ oluşturmak ve Kötü Hükümet'le siyasi partilerin takınacakları tavırlar karşısında sivil ve barışçı isyankârlık duygusunu harekete geçirmek gibi maddeler bulunuyordu. (Komutan Brus Li'nin mesajı, EZLN, 9 Ağustos 2003.)

Öte yandan La Realidad-Tijuana Planı altı talep öne sürüyordu ve bu talepler şu alanları kapsıyordu: Toprağa ortaklaşa ve *tejido*'lar şeklinde sahip olunmasının savunulması; doğal kaynakların korunması ve savunulması; herkes için adil ve onurlu bir iş ve ayrıca herkese konut, kamu sağlığı, gıda, giyecek, parasız ve laik eğitim sağlanması; kadın, çocuk ve yaşlıların onuruna saygı gösterilmesi.

Uluslararası alandaysa Zapatistler, tüm dünyada cereyan eden, özelikle de Bask halkının ortaya koyduğu direniş ve mücadelelere dayanışma mesajları yolluyor, bu arada belki de resmi olarak ilk defa Küba'ya da değiniyorlardı: "Bu halka hayranlık ve saygı duyuyoruz. Yalnızca bir avuç insan olduğumuzdan, ne yazık ki elimizden hiçbir şey gelmiyor. Ancak adaya saldırı planla-

rının yalan olmadığını biliyoruz tabii ki, öte yandan bu halkın yabancı istilacılara karşı kendisini savunma ve direnmede ne kadar kararlı olduğunu da biliyoruz." (Komutan Zebedeo'nun yaptığı konuşmadan, EZLN, 9 Ağustos 2003.)

Caracol'lar ve İyi Hükümet Meclisleri'nin açılışıyla, altı ay önce, 1 Ocak 2003'te başlayan bir devir kapanmış (ya da açılmış?) oluyordu. Söz konusu devir EZLN Genel Komutanlığı'nın San Cristóbal de las Casas kentinde, ulusal siyasi iktidar karşısındaki duruşunu kamuoyuna tanıtmasıyla başlamış ve bu duruşuyla EZLN, ulusun üç ana siyasal gücü tarafından ihanete uğratılmış San Andrés Anlaşmaları'nı hayata geçireceğini belirtirken, gerek Meksika'da, gerekse dünyanın öteki ülkelerinde başka halklarca yürütülmekte olan mücadele ve direnişlerle iletişim ağları kurmaya devam edeceğini de olanca açıklığıyla ortaya koymuştu.

Bu açıklama altı ay önce yapılmıştı ama, aslında yeni bir döngü dokuz ay önce, 2002'nin Kasım ayında başlamış sayılırdı, yani, EZLN varoluşunun 20. yılını yaşamaya başladığında.

Federal hükümet Zapatist meydan okumaya yanıt vermekte gecikmedi. Konuyla ilgili bir konuşmada –ama sadece konuşmada– federal hükümet, İyi Hükümet Meclisleri'nin anayasallık çerçevesinde olduğunu ifade ediyor, Zapatist önerilerin askeri alanda değil de politik alanda kaldığı sürece hoş karşılanabileceğini belirtiliyordu. Ne var ki, değişik hükümet dışı kurum organlarının aktardığı bilgilerle de saptandığı üzere, o andan itibaren federal hükümet paramiliter eylemleri yeniden devreye sokacak ve onla-

rı bu kez doğrudan İyi Hükümet Meclisleri'ne yönlendirecekti.

İyi Hükümet Meclisleri'nin faaliyete geçmesinden bu yana yapılan protestolara bakılırsa, sivil direniş merkezlerine karşı açıkça askeri saldırılar düzenlendiği bariz bir şekilde ortada. Ancak, yine de hiçbir şey EZLN bünyesinde örgütlenmiş halkları korkutacağa benzemiyor. Otonomilerinin somutlaşması sürecini hiçbir şeyin durduramayacağına ilişkin güvenceyi de ayrıca yine onlar, kendileri veriyor.

İsyankârlığın topraklarında, her gün ve günün herhangi bir saatinde, yüz binlerce erkek, kadın ve çocuk bir alternatif inşa etmek üzere çalışıp didiniyor; içine tüm dünyaların sığacağı o daha iyi dünya için, her bir tuğlayla, tek tek, inceden inceye örülen bir alternatif bu.

Başkaldırıştan bu yana artık on yıl geçmiş bulunuyor. Güneydoğu Meksika'da acılarla sızıların eksik olmadığı bir on yıl; ama aynı on yılda o ülkenin yerlisi olan halklar, kendilerini şaşkına çeviren öylesine bir dünyayla buluştu ki, bu, her şeyin ötesine geçiyor işte. Bu buluşmanın yaşandığı dünyanın insanları, sadece mücadelelerinde onların yanı başında olmalarından ötürü değil, ama aynı mücadeleyi kendi mücadeleleri olarak görerek onu birlikte inşa etmekten sevinç ve coşku duymalarıyla da şaşırtıyor.

Zapatistler kendi temellerini atalı yirmi yıl geçmiş, ortalığı ayağa kaldırdıklarından bu yanaysa on yıl. Onların marşları, "artık ufka bakma zamanı" der ve "geriden gelenlere yolu göstereceksin sen" diye de biter.

İstekte bulunulacak zaman vardır, talepte bulunulacak zaman vardır, ve icraata geçilecek zaman vardır

17 Kasım 2003'te EZLN'nin Lacandón Ormanları'nda kuruluşunun 20. yıldönümü kutlanıyor. 1 Ocak 2004'teyse, 1994'ün 1 Ocak günü kalıcı olmak üzere gelen ve toplum içinde yürütülen mücadele, direniş, yaratıcılık ve paradokslarla dolu bir hareketin, 10. yılı kutlanacak. Şimdi geriye bakma, bilançolar çıkarma, tahmin edilen ve yapılan hatalardan, stratejiler ve sürprizlerden konuşma ve tüm bunların bir dökümünü yaparken, bol bol da eğlence düzenleme zamanı. Yani, zaman, alınan yol üzerine düşünme zamanı şimdi.

Yüzlerce isyankâr köy, yüz binlerce yerli mücadelenin içinde yer alalı yirmi yıl olmuş. İlk yıllar, yeraltına inildiği yıllardı; bireyden bireye, aileden aileye, topluluktan topluluğa siyasal çalışmanın ilmik ilmik dokunduğu dönemdi. Kimselerin haberi olmadan o on yıl nasıl geçebildi? Binlerce, on binlerce isyankâr yerlinin içinde yer aldığı bir sır nasıl bu denli başarıyla korunabildi? Yirmi yıl sonra bile bu soruların yanıtı, o ilk köylerin günlük yaşamlarında ortaya koyduğu kahramanlık ve kararlılığın derecesiyle ilintili olmaya devam ediyor; bu öyle bir hikâye ki, olan bitenin ve daha da olacakların, o sağlam çekirdek, ateşle sözün 20. yılıyla 10. yılını gerçekleştiren o grup sayesinde mümkün olduğu dikkate alınmadan anlaşılamaz.

İsyankâr hareketin askeri şefi ve sözcüsü Komutan Yardımcısı İsyancı Marcos, Zapatist mücadele ve direnişle geçen bir on yılın muhasebesini yapıyor. La Marcha del Color de la Tierra'da* tek taraflı olarak gerçekleşen birinci röportajda, *Rebeldía* dergisi ile *La Jornada* gazetesinin Güneydoğu Meksika dağlarına ulaştırdığı ve bu kitapta yer alması düşünülen sorulara yanıt veriyor Marcos.

Marcos kendisine yapılan öneriye uyarak, yazılı vermiyor yanıtlarını. Söyleyeceklerini bir kayıt bandına söylüyor ve karşısında sadece bir mikrofon olduğu halde, ara vermeden konuşuyor. Onu, sadece düşmekte olan yağmur damlaları ve bir de çok geçmeden uzaklardan duyulmaya başlayan havai fişeklerin tanıklığında, kar maskesi olmadan hayal edebiliriz.

El Sub, savaşın başlamasını hatırlıyor, ilk onyıldan, o ilk çatışmalardan söz ediyor ve daha

* Toprağın Rengi Yürüyüşü, bugün bir *caracol*'un adı olarak yaşamaya devam ediyor. (ç.n.)

sonra, ilk kez, Komutan Yardımcısı İsyancı Pedro'yla yapılan bir röportaja ve ardından da onun 1 Ocak 1994 günü şafak vakti vuruluşuna değiniyor.

Savaşı doğuran nedenler ve savaşın başlatılması, anılar, çatışmalar

"Şimdi dokuz yıl dokuz ay sonra –şu anda 2003 Eylülü'ndeyiz, daha sonra koşullar değiştiği için daima ve ısrarla tarihi belirtmekte yarar var– 1 Ocak 1994'te başlatılan ve halen de sürdürülmekte olan savaşı biz, umutsuzlukla sonuçlanan, ama o zaman için gerekli olduğunu düşündüğümüz bir savaş olarak görmeye bugün de devam ediyoruz. Evet, dokuz yıl dokuz ay sonra da, savaşın gerekli olduğuna inanmaya devam ediyoruz.

Eğer savaş başlatılmamış olsaydı, yani, eğer EZLN'nin silahlı ayaklanışı gerçekleşmemiş olsaydı, gerek yerli halklar, gerek Meksika halkı ve gerekse dünyanın öteki halklarının yararına olan birçok şey, bugüne kadar süregeldiği biçim ve tarzda gerçekleşemeyecekti.

Belleğimizin bir köşesinde, o savaş ve çatışma günlerinin acılı anıları var tabii. İlk günlerde can veren yoldaşlarımızı unutmak mümkün mü, Ocosingo'da, Las Margaritas'ta, Altamirano'da yitirdiğimiz o yoldaşlarmızı. O yoldaşlar ki, 1 Ocak tarihinin çok çok öncesinde bizlerle nice yılları paylaştılar, hep savaşa hazırlanarak, hep savaşın nasıl başlatılacağını, sonrasında nelerin olacağını düşünerek. O yoldaşlarımızla çok şeyler paylaştık biz, mesela aralarında Yoldaş *El*

Sub Pedro'yu hatırlıyorum, o zamanlar Zapatist Genelkurmay'ın başı ve EZLN'nin iki numaralı komutanıydı. 1 Ocak gününün ilk saatlerinde Las Margaritas'ta can verdi. Ocosingo'da, bu kentin ana meydanında federal güçlere karşı savaşırken öldürülen Komutan Hugo'yu ya da aramızda bilinen adıyla Señor Ik'i de hatırlıyorum tabii. İsyancı yoldaşlardan, yine Ocosingo'daki çarpışmalarda kaybettiğimiz Álvaro'yla Fredy'yi, şu ya da bu cephede vurularak yitirdiğimiz öteki militanları hep hatırlıyoruz.

Askeri haysiyeti bir kenara koyarak hareket eden federal ordunun vahşice verdiği yanıt da var tabii hafızalarda; sadece bizimle savaşacağına –ki zaten onun için varız– sivilleri ortadan kaldırmaya yeltenerek onları üstelik bizim kayıplarımızmış gibi gösteren, özellikle o ilk günlerde, her bir tarafa sebepsiz yere ateş açıp, Ocosingo örneğinde olduğu gibi katliamlar bile yapmayı göze alan bir orduydu muhatabımız. Bu ordunun, her ne kadar biz savaşmayı sürdürmemiş olsak da izleyen on yıl boyunca eskisi gibi sürdürdüğü askeri haysiyet yoksunluğu unutulacak gibi değildir. Söz konusu askeri haysiyet yoksunluğu ve paramparça olmuş prestijlerini yeniden tesis etmek amacıyla başvurdukları kirli entrikalarla savaşmak zorunda kaldığımızda tanıdık onları (federal güçlere ilişkin anılarımız da buradan geliyor zaten).

Yeniden bizim cepheye gelirsek, sadece yitirdiğimiz yoldaşlarımızı değil, hâlâ ayakları üstünde dimdik durup mücadeleye devam eden yoldaşlarımızı ve özellikle vurgulamak gerekirse, birçok vakada erkeklerden daha iyi birer savaşçı olduklarını kanıtlamış kadın yoldaşlarımızı

da hatırlıyoruz. Ayrıca hatırlanacaklar arasında CCRI üyeleri olan komutan yoldaşlarımızın ortaya koyduğu tavır ve kararlılık da var; onların büyük bir kısmı bizim birliklerimizle birlikte savaşların en ön cephesinde yer aldılar ve dolayısıyla bugün örgütlerde çok az rastlanan bir örneği de ortaya koymuş oldular: Lider olan, halkının yanında onunla birlikte olmalı; onun kıyısında değil, ondan ayrı değil, arkasında hiç değil. Bunu hatırlıyoruz işte şimdi.

Geride kalan dokuz yıl ve dokuz aya baktığımızda gördüğümüz, özet olarak ifade etmek gerekirse, başlatılan savaşın umutsuz, ancak gerek Chiapas'taki, gerekse Meksika'daki yerli halklar için gerekli bir savaş olduğudur; zira o vakte kadar söz konusu halklar, bizim hep söylediğimiz gibi, vatanın en unutulmuş köşesinde süreğen bir unutulmuşluk içinde bulunuyordu. Dolayısıyla birtakım şeyleri değiştirmek anlamında, yalnızca federal hükümetin bakış açısına uyduğu için değil, ama Meksika sivil toplumu, hatta uluslararası sivil toplum dikkate alındığında da tek geçerli tarz olduğu için, sonuçta böyle bir yola başvurulması gerekecekti.

Savaşın başlatılması bizim için acıları olduğu kadar umudu da temsil ediyor. Bugün çıkardığımız derslere bakarak, bunun, sonrasında gerçekleşen her şeye hem damgasını vurduğunu hem de onları olanaklı kıldığını söyleyebiliyoruz. Eğer silahlı başkaldırının o ilk saatleri olmasaydı, şu geride bıraktığımız dokuzu aşkın yılda başarılı olamayacaktı.

Geçmişi okurken savaşın başlatılmasına yönelik olarak yaptığımız değerlendirmeler arasında, kendimizle ilgili olanların dışında EZLN'nin

dışa açılışının tarihi ve bu tarihe bugüne kadar damgasını vuran bir gelişme de yer alıyor. EZLN ile federal hükümet arasında yaşanan karşı karşıya gelişlerin dışında, doğası gereği tarafların saldırganlığını gerektirmeyen bir başka karşı karşıya geliş de EZLN ile bizim sivil toplum dediğimiz kesim arasında gerçekleşti. Aslında bu buluşma, silahlı başkaldırının daha ilk dakikalarından itibaren yaşanmaya başlamıştı ve taraflardan birini, yani federal orduyu sanki tümüyle anlaşmazlığın dışında bir unsurmuş gibi bir kenara atarak saf dışı bıraktı.

Eğer 1 Ocak 1994'ün o fotoğraflarına yeniden göz atılacak olursa, Zapatistlerle sivil toplum arasındaki bu birliktelik, neredeyse çokeşlilik denilebilecek bu ilişki, hemen fark edilebiliyor zaten. Şu an mesela gözümün önüne gelen karede, isyancıların çevresini saran sivillerin şaşkınlığı var, onları, yani isyancıları görmüş olmanın verdiği bir şaşkınlık bu; ama aynı görüntüde bizdeki, o bir parça sıkılganlık, bir parça utanmayla karışık şaşkınlık da var; o insanları karşımızda bulmanın bize, bakışlarımıza ve yüzlerimize yansıyan şaşkınlığı. Taraflar arasında bir yoldaşlık duygusu söz konusu değildi, ama birinin ötekine karşı saldırganca bir tutumu da söz konusu değildi. "Öteki"nin düşman olmadığı konusunda biz de onlar da ikna olmuştuk nasıl olsa.

Tüm o yıllar boyunca EZLN ile sivil toplum arasında yaşanan buluşma, ayrılma ve yeniden buluşma ilişkisini en başından beri belirleyen işte bu olacaktı. Altını yeniden çizmekte yarar var: Buluşma başlangıçtan beri zaten hep vardı ve yine başlangıçtan beri hep kenarda kalan, federal

hükümetle onun federal ordusu olmuştu. Tabii savaş açtıkları şeyin karşısında saldırgan bir güç olarak haliyle marjinal kalacaklardı ama, bu on yıl boyunca inşa edilmekte olanla zaten herhangi bir ilgileri de olmamıştı ki; onların varsa yoksa ilgilendiği, inşa değil yıkımdı. Neyse, işte şu bahsettiğim şaşırmış olma hali böyle bir şeydi sonuçta, ilkin yabancılık çekilerek başlayan bir ilişki: 1994'ün 1 Ocak gününden beri orada burada, "Ah, işte burda, karşımdasın!" deyip duran Zapatistler ve sivil toplum.

Bu önemli, diyorum ve tekrar tekrar söylüyorum aynı şeyi; çünkü tüm o savaş yılları boyunca, sivil toplumun isyancılara karşı takındığı tavır, onların kim olduklarını, nasıl birileri olduklarını, ne düşündüklerini, neler istediklerini bilmeye, anlamaya dair çaba gösterme şeklinde olmuştu. Bizleri böylesi bir karar almaya itenin arkasında ne olduğunu anlamaya çalıştılar. Bu arada federal hükümetle federal ordunun tavrıysa tam tersine, bizleri imha etmek, ezmek, yıkıma uğratmak, ortadan kaldırmak üzerine kuruluydu. Ve bizler belediye merkezlerinin ele geçirildiği ilk çatışmalardan sonra kendimizi daha da çok savaşmaya vermiştik; öncelikli derdimiz, doğal olarak birliklerimizin geri çekilmesine imkân tanımak ve hayatta kalmaktı.

Bir savaşta sivillerin ya mülteci ya da kurban olarak ortaya çıkacakları varsayılır. Bizim durumumuzda, her ikisi de söz konusu olmadı. Tabii, o günler itibariyle yerlerini terk ederek göç etmek zorunda kalanlar olmadı değil; ancak yaşanan vakaların büyük çoğunluğunda, en azından bizim ele geçirdiğimiz belediye beldelerinde olsun, çarpıştığımız, hareket halinde olduğumuz

meydanlarda olsun, kısacası savaşın olduğu, bizim var olduğumuz her yerde onlar, siviller de vardı. Sivil halkın çoğunluğu, bizim birliklerimizin varlığı karşısında kaçmaya kalkmadı.

Demek ki on yıl daha sürecek bu savaşın ilk saatlerinden itibaren gerçekleşmeye başlayan bir buluşmadan söz ediyoruz ve işte bu buluşma, federal hükümetle ona bağlı birliklerin o çok sevdikleri dövüş alanıyla, o hep öncelik tanınmış alanla yer değiştirecekti zamanla. Bu durumun, daha sonra yaşanacak birçok şey için belirleyici olduğunu düşünürüm ben.

Başka bir husus daha var: Zapatistlerin karar alış biçimleri, yani başka bir deyişle, yukarılarda karar vermek değil de, ne inşa edilecekse aşağıdan yukarı doğru inşa etmek. Savaşa başlarken, yaptığımızın iyi bir şey olduğu konusunda bize güç ve güven kazandıran bu olmuştu. Başka şeylerin yanı sıra bir savaşçıyı kuşku içinde bırakacak olan, yaptığının iyi bir şey olup olmadığına karar verememesidir. Bizlerin kuşkuları yok muydu, tabii ki vardı: Başaracak mıydık, başaracak kapasitemiz var mıydı, insanların tepkisi ne olacaktı, düşman ordusunun tepkisi ne olacaktı, basın ve kitle iletişiminin yanıtı nasıl olacaktı? Kuşkusunu duyduğumuz çok şey vardı, doğru, ama yaptığımızın meşruluğundan zerre kadar kuşku duymadık. Başarmak için ölene kadar savaşma kararını almış her bir savaşçının kişisel kararını kastetmiyorum –ki bunun azımsanmayacak bir ağırlığı vardır–; hayır, kastettiğim, bizim söz konusu durumumuzda on binlerce yerli ve binlerce savaşçıdan oluşan kolektif bir desteği arkasına alarak gerçekleşen bir eylem ve onun taşıdığı anlamdır.

Bize kalsa, bu dönemi büyük evrelere ayırmak yerine söz konusu on yıl boyunca oluşmuş üç büyük eksen çıkarırdık ortaya. Ateş ekseni olarak adlandırabileceğimiz eksen, askeri eylem, hazırlık ve çatışmalara, yani, kelimenin gerçek anlamında askeri olan eylemlere gönderme yapar. Söz ekseni, sözün ya da sessizliğin, yani sözsüzlüğün hâkim olduğu buluşma, diyalog ve bültenlere gönderme yapan eksendir. Üçüncü eksense ana omurgayı oluşturur ve örgütsel sürece ya da Zapatist halkların örgütlenmelerini gerçekleştirdiği tarza karşılık düşer. Bu üç eksen; ateş ekseni, söz ekseni ve örgütsel sürece katılımda bunları birbirlerine bağlayan halklar ekseni, EZLN'nin kamuoyunda açık olarak varlığını sürdürdüğü son on yıla damgasını vuran unsurlardır. Gerek söz, gerekse ateş ekseni, büyük ya da küçük yoğunluklarda ortaya çıkabilir, belli dönemlere göre süresi uzun ya da kısa olabilir ve sadece EZLN ve çevresindeki yaşam akışlarında değil, ulusal ve uluslararası yaşantılarda da baş gösteren durumlara göre az ya da çok değişkenlik gösterebilir. Ancak her iki eksen de, yerli halkların süreç içinde kazandığı yapılanmayla ilgilidir ve bu söz konusu yapılanma tarafından belirlenir, zira yerli halklar sadece EZLN'yi ayakta tutan güç değil, ama birçok kez vurguladığımız gibi, aynı zamanda EZLN'nin takip ettiği yolun bizzat kendisidir. Her iki eksenin de yürüyüş temposu, bir adımdan ötekine geçerken verdiği mola, hızı, tüm bunlar, daima yerli halkların örgütlenme süreçleriyle ilgili olarak düşünülmelidir. Bazı durumlarda, savaş hazırlıkları,

sefer halinde olma, operasyonlar, muharebeler, ilerleme ya da geri çekilme manevraları ve benzeri askeri oluşumlar, yani ateş, en önemli ya da en göze çarpan çehre olarak çıkar karşımıza. Başka durumlarda ağırlık sözden yanadır, ya da sözün çevresinde oluşan suskunluktan; susarak ifade etme deriz ya bizler buna. İşte bu on yıl boyunca eksenlerden biri ya da ötekisi belirleyici oldu, ama her ikisi de yerli halkların kendilerini nasıl örgütlediğiyle bağlantılıydı.

EZLN kitle destek tabanlarının savaş için örgütleniş biçimiyle, federal hükümet ya da sivil toplumla kurulacak diyalog için ya da otonomi ve kendi yönetimlerini inşa etmek üzere öteki hareketlerle, örgütlerle ya da hiçbir hareket ve örgüt içinde yer almayan kişilerle kuracağı ilişki ve bu ilişki için geliştireceği örgütlenme biçimi aynı değildir.

Bu durumda, yerli halklarla, Zapatist kitle destek tabanlarının kendileri için oluşturacağı tarzlar ne bir kitaptan ya da kılavuzdan alınmadır, ne de biz söylemişizdir onlara. Bunlar büyük oranda kendi deneyimleriyle ilgili olarak çıkar ortaya; yalnızca çağlar boyu yaşanmış bir direnişin onlara tarih ve ataları yoluyla miras kalmış deneyimini kastetmiyorum, benim asıl vurgulamak istediğim, Zapatistler olarak örgütlendikleri sırada, kendi kendilerine inşa etmekte oldukları deneyimdir bu.

Bu anlamda, benim görüşüme göre 1994'te öne çıkan ateş ekseni oldu; yalnızca savaşın başlatılması ve Ocak ayı boyunca süren çatışmalardan dolayı değil, gerek federal cepheden, gerekse bizim cepheden kaynaklanan ve tüm bir seneye damgasını vuran askeri hareketlenmelerden

ötürü de bu böyleydi. Söz kısmıysa daha başlangıç aşamasında sayılırdı, daha çok yoklama safhasında gibiydi.

En büyük askeri hareketlilik, kuşatmanın kırıldığı 1994 Ocak ayıyla aynı senenin aralık ayında görüldü. Her iki dönemde de binlerce savaşçı seferber edilmişti.

Hatırlayacağınız gibi, o yıl boyunca EZLN ne zaman kamuoyunda boy gösterse, hep askeri yönünü ön plana çıkarmıştı. Bir ordu olduğumuzda ısrar etmek için sürekli geçit törenleri ya da geri çekilmekte olan birliklerin gövde gösterileri sergileniyordu.

Söze ilişkin olarak, bu dönem zarfında her ne kadar önemli buluşmaların meydana geldiğini söylesek de, yine de geçen on yıllık süre içinde bunlar, sonrasında yaşananlarla karşılaştırıldığında emekleme devresinde sayılırdı.

Örneğin, Katedral Diyaloğu, federal hükümetle olmaktan çok sivil toplumla kurulmuş bir diyalogdu. EZLN ile siviller arasında 1994 yılının 1 Ocağı'nda gerçekleşmiş o şaşkınlıklar buluşmasının bir devamıydı kuşkusuz ama, şimdi amacına daha yakın duruyordu, çünkü EZLN federal hükümetle diyalog kurmaktan çok insanlarla konuşmayı seçmişti, tabii bu durumda kitle iletişim araçları üzerinden. EZLN'nin, "İşte ben buyum" demeye çalıştığı bir sürü röportaj, buluşma vb. gerçekleşmişti, Ancak hâlâ şu soru eksik kalıyordu: Peki ya sen kimsin? Kastedilen, doğal olarak sivil toplumdu.

CND'de hâlâ, "ben buyum" faslında ısrar ediliyordu. EZLN, federal hükümetin anlaşmazlığın sona erdirilmesiyle ilgilenmediğini, altı yıllık iktidar süresini tamamlayıncaya kadar anlaş-

mazlığı yalnızca sınırda tutmaya çalıştığını fark etmişti. Gerçi sonuç olarak, Colosio ve daha sonra da Ruiz Massieu'nun öldürülmelerine yol açan iç kopuşlar yüzünden bu süreyi de iyi bir şekilde tamamlamış olduğu söylenemezdi ya... Neyse, kısacası, söze ilişkin bölümde bu da, yani CND de yaşandı.

1994'te EZLN, karşı karşıya gelmeye başladığı siyasal sınıfı tanımayı ve ona ilişkin bir profil çıkarmayı da deniyordu. Sivil toplumla olan buluşmaların dışında, henüz neyin ne olduğuna ilişkin nabız yoklamaları şeklinde de geçse, siyasal partiler ya da onların liderleriyle ilk buluşmalar yine de gerçekleşiyordu bir şekilde.

Diyaloğun, CND ve siyasal sınıfla tanışmaya rağmen, 1994 yılının ne olursa olsun ateş hattıyla şekillendiği görülüyor.

Zedillo yönetiminin, daha başlangıcında diyaloğa ihanet etmesiyle kendini belli eden 1995 yılında da, ateş hattına devam edildi. Lacandón Ormanları'ndaki EZLN mevkilerine karşı askeri harekâtlar gerçekleşiyordu; vurulup canlarını yitiren yoldaşlar oldu, aynı şekilde vurulup can veren düşman askerler de vardı. Söz konusu askeri harekât bugün bile sürüyor; sonuçta askerileştirme politikası sadece korunmakla kalmadı, geride bırakılan yıllar süresince artırılarak devam etti.

1995'in tamamı böyle geçti işte, yukarıda anlatılanlarla belirlenip şekillendi. Gerçi Zedillo'yla diyalog başlatılmıştı ama, hükümetten kaynaklanan askeri tehditler hâlâ geçerliydi, çünkü EZLN ağustos ayında, daha diyaloğa girmeden önce, San Andrés Görüşmeleri'nin nasıl yapılacağına ilişkin bir danışma kampanyası düzenlemişti: EZLN'nin geleceğinin sorgulandığı

ilk ulusal ve uluslararası danışmaydı bu.

EZLN bunu yapıyorsa, yani danışmaya kalkıyorsa, diyaloğa girmeyi ciddiye aldığındandı. Danışmada, insanların büyük bir bölümü, 1 milyon 200 bin kişi, evet, EZLN kendini siyasal bir güce dönüştürmeli, dedi. O zaman EZLN bu perspektifle diyaloğa girmesi gerektiğine karar verdi, ama buna rağmen hâlâ söz sorunu oldukça aşağı düzeydeydi. Her ne kadar Danışma, 1994'teki CND'de olduğundan daha başarılı bir yakınlaşma sağlamış da olsa, 1995 yılı boyunca egemen olmayı sürdüren, son kertede ateş hattıydı. 1995'te EZLN'nin muhtelif darbeler aldığını da görüyoruz.

Derken 1996'ya gelindi. EZLN'nin sözü, bir silah, ama aynı zamanda bir buluşma noktası olarak en olması gereken biçimde kullanmaya başladığı yıldı. 1996'da şunlar gerçekleşmişti: Sonradan kendini CNI olarak yapılandıracak olan Ulusal Yerli Forumu, Devlet Reformu Forumu, Kıta İçi ve Kıtalararası Buluşmalar. Zapatist topluluklar sayesinde olduğu kadar, bu buluşmalardan dolayı da, EZLN, "Peki sen kimsin?" sorusunu sormaya ve sivil toplumdan da ilgili yanıtı almaya başlamıştı artık. Söz ekseni daha fazla ağırlık kazanıyordu.

1997'de EZLN, her keresinde daha da ilerleme gösteren toplulukların bu yeni örgütlenme tarzına yanıt vermemezlik etmeyecek ve bu anlamda bir kez daha diyalog atağına kalkacaktı. Ancak bu defa araya komisyonlar konmadı, onun yerine 1.111'lerin yürüyüşü olarak bilinen büyük kitlesel bir güç devreye sokuldu ve bu güç, San Andrés Anlaşmaları'nın yerine getirilmesini talep etmek amacıyla cumhuriyetin baş-

kentine kadar yürüdü.

Bu tarihten itibaren, Zapatist savaşın ufkunu oluşturan San Andrés Anlaşmaları, EZLN eylemlerinin çok önemli bir ekseni haline gelmeye başladı. Ancak uğradığı hezimetler karşısında rejim, bu ilerlemeleri geçersiz kılmak maksadıyla paramiliter grupları yeniden hareketlendirmişti, iktidar her geçen gün daha da saldırganlaşıyordu. Ve sonunda 1997 Aralığı'nda yaşanan Acteal olayıyla, yıl, kesin bir biçimde ateş hattı içinde kalarak sona erecekti. Bu darbe izi, alınan bu yara bugün bile geçmiş değil.

1998, her şeyden önce ateş hattı olarak çıkıyor karşımıza. EZLN ve özellikle topluluklar, federal hükümetin vahşet boyutundaki saldırılarına göğüs germeye çalışmıştı; otonom belediyelere saldırılar düzenleniyor, çarpışmalar, Zapatist hareketin görüldüğü muhtelif bölgelerde her iki taraftan da kayıpların verildiği çatışmalar yaşanıyordu. Yeni kurulan askeri kamp yerlerinde kitle destek tabanlarından binlerce insan federal ordu birlikleriyle karşı karşıya geldi. Neyse, işte tüm bunlar, 1998'in bir ateş hattı olarak tanımlanması anlamına geliyordu sonuçta.

1999'da EZLN, denemeyi her zamanki gibi sürdürerek, bu kez de sacdaki yufkayı tersyüz etmeyi denedi. Yeniden sözde ısrar etmeye başlamıştı, çünkü sivil toplum cephesinden, "Kimsin?" sorusunun yanıtları gelmeye devam ediyordu. Ama yanıtların geldiği bir başka yer daha vardı: Siyasal sınıf. Daha o zamandan siyasal sınıfın ne tür maharetlere sahip olduğu görülüyor, belli çıkarsamalar yapılabiliyordu; ancak bunların tam olarak kesinlik kazanması 2001 ile 2002 yılını buldu.

1999'da Yerli Hakları ve Kültürü için Danışma girişimi örgütlendi ve bu girişim bağlamında Zapatist halklar kendilerinden olan 2.500 erkekle 2.500 kadının tüm ülkeyi dolaşmasını sağlayarak yeni bir güç pekiştirmesi örneği sergilediler. Ulusal Danışma, sadece zaten yıllardır örgütlenmekte olan EZLN'nin değil, aynı zamanda hiçbir örgüt içinde yer almayan birçok insanın da örgütsel çabasını temsil etmişti ve bu bağlamda yalnızca danışma için örgütlenilmemiş, delegeleri karşılamak, onlara ulaşım sağlamak, bilgilendirme işlemlerini yerine getirmek ve tabii Danışma etkinliğinin kendisini hazırlamak gibi örgütsel faaliyetler içine de girilmişti. Tüm bu hareketlilik EZLN'ye Yerli Hakları ve Kültürü için hayati bir destek vermekle kalmıyor, tüm bu süre zarfında sivil toplumla kurduğu ilişki için de duyarlı bir termometre görevi görüyordu. Bu Danışma'nın sivil toplum için ne ifade ettiğine dair muhtelif göstergeleri *Rebeldía*'da bulabilirsiniz.

Bizim için 1999 yılı, hem federal hükümetle onun 1998 yılında yürüttüğü saldırganlık politi-

kasına hem de yerli yasasının önemine ilişkin parlamentodaki siyasi güçlere yanıt verilmesiyle geçti; ancak hepsinin ötesinde, bizlerle siyasal bir ilişki inşa etmeyi bekleyen sivil toplumun büyük bir kesimi tarafından EZLN'ye verilmiş bir yanıt oldu 1999 yılı.

2000 yılma gelindiğinde, seçim dönemi arifesinde EZLN kuvvetlerini geri çekecek ve bir kez daha söz eksenini kullanacaktı, ama bu kez sessiz kalarak. Seçimler yapılacak, PRI bozguna uğrayacak, ardından Fox iktidara gelecek ve işte tüm bunlardan sonra da EZLN elindeki kartı ortaya çıkaracaktı. Değişik toplumsal sektörlerle 2000 yılı içinde yapılan görüşmelerin değerlendirme sonuçları Ulusal Danışma üzerinden alındıktan sonra, Toprağın Rengi Yürüyüşü yapıldı.

Toprağın Rengi Yürüyüşü'nde EZLN 1999 Danışması'ndan itibaren meseleyi kavramaya başlayan sivil topluma daha da fazla yaklaşmayı deneyecekti; tıpkı Zapatistler gibi, sivil toplum da yeni bir şeyler inşa etmekle ilgileniyordu. Bu arada EZLN Meksika siyasal sınıfına dair bazı temel sorular soruyordu kendi kendine: Acaba bu tarz ilişkiler inşa etmesi ne gibi sonuçlar doğuracaktı, siyasal sınıfın dikkatini çekebilecek miydi? Yürüyüş, tüm tezahürleriyle birlikte yaşandı ancak onları burada bir kez daha yinelemeyeceğim.

Ne zaman ki Senato ve Ulusal Kongre'de oylama yapıldı, ondan sonra Meksika siyasal sınıfına ilişkin kesin yanıtını almış oldu EZLN.

O yüzden 2002'de kendini sivil toplumla diyalog hazırlığına ve onca zamandır talep etmekte olduğunu pratik uygulamalarla hayata geçirme işine verdi.

İşte şimdi 2003 yılında, İyi Hükümet Meclisleri'nin kuruluşu duyuruluyor, yerli otonomisi ilerlemeler kaydediyor ve EZLN artık kendini yalnızca sözde değil, pratikte de alternatif olarak öne sürüyor. Onun ne izlenecek bir örnek ne de eylem için başvurulacak bir kılavuz olduğunu söylüyorum, sadece bir referans olmasından bahsediyorum. EZLN başkalarıyla diyalogda ortaya koyduğu pratik siyasal bir profile sahip. Pratik-siyasal, sivil ve barışçı bir referans noktası artık o; oysa eskiden, kendisini silahlı olarak örgütlemek ve yine silahlı olarak başkaldırmak durumunda olan bir örgüte göreydi referans noktamız.

İyi Hükümet Meclisleri'yle otonom belediyelerin yaratılmış olması, şimdi toplum için başka bir alternatife, başka bir seçeneğe ya da referans noktasına işaret ediyor.

1994 ile 2003 yılları arasında geçen tüm o dönem boyunca, ama en belirgin olarak 1996 ve 1997'de, EZLN, uluslararası arenada yer alan hareket ve kişilerle, tüm dünyayla kendisi arasında kurulacak bir ilişki inşa etmeye başlamıştı; gerçi iniş çıkışları olan bir ilişkiydi ama, o söz konusu sivil, barışçı ve alternatif referans noktasının oluşturulması sürecinde önemli bir rol oynayacaktı. Sonuçta yerli toplulukları bünyesinde inşa edilmeye çalışılan ve mümkün olan farklı bir dünya için bir tür deneme çalışmasıydı.

Bu üç eksen için söyleyebileceğim temel özellikler aşağı yukarı bu kadar: Bir ateş ekseni, bir söz ekseni, bir de bu ikisinin tabi olduğu ana omurga niteliğindeki yerli halkların örgütlenme ekseni var. İşte sivil toplumla olan ilişki buralardan hareketle inşa ediliyor ve siyasilerin

2001'de yerli hakları ve kültürünü tanımayı reddetmesiyle boy gösteren süreç işte buralarda yaşanıyor.

Bu on yılın sürprizleri, edinilen yeni beceriler, buluşmalar

Kronolojik bir sırayla gidersek, ilk sürprizimizin, karşılaştığımız dünyaya ilişkin olduğunu söyleyebiliriz; bu dünyanın, bizim dağlarda hayal ettiğimiz dünyayla uzaktan yakından bir ilgisi yoktu. Buradan hareketle bakıldığında bizim için en önemlisi, genelde insanların, tüm bu olan bitenin ne anlama geldiğini bilmek, öğrenmek ve anlamak konusunda çok büyük bir ilgi gösterdiğini fark etmiş olmaktı; yoksa tersi de olabilirdi pekâlâ, yani insanlar hiçbir empati göstermeyebilir, ne olup bitmişse umurlarında bile olmayabilirdi. Bu anlamda karşımızda böyle bir Meksika, "Zapatistlere de neler oluyor böyle?" diyerek bizi kulak vermeye kalkan o insanları bulduğumuz için, kendimizi oldukça şanslı saymalıyız. En büyük sürprizlerden biri buydu.

Yaşadığımız bir diğer sürpriz gençlik oldu. Tümüyle kuşkucu, kendi kafasına göre hareket eden, her şeye boş vermiş, herhangi bir harekete yanıt vermeye çok az eğilim gösteren, bencil ve kendi içine kapalı bir gençlik bekliyorduk biz. Ama karşımızda cömert, açık, öğrenme ve haklı bir davanın içinde yer alma isteği ve hevesiyle dolu bir gençlik bulduk.

Yaşadığımız sürprizlerden biri de kadınların, daha sonra kullanılacak deyişle, kadın sektörünün, her girişimde ve tüm düzeylerde büyük öl-

çekli katılımıydı. Bizim kardeşler dediğimiz o kadınların ulusal ve uluslararası alanlarda boy göstermesi ve bu doğrultuda kararlılık sergilemesi sürpriz olmuştu bizler için.

Bir siyasal sürpriz de Zapatist sözlerin uluslararası camiadaki yankısıydı; sadece entelektüel anlamda söylemiyorum bunu, ama tüm dünyadaki hareket ve örgütlenmeler için yarattığı etki anlamında da böyle olduğunu ifade etmek istiyorum.

Bir diğer sürpriz, ki bunu gerçekten belirtmek gerekiyor, Meksika siyasal sınıfının içinde bulunduğu çöküşün derecesiyle ilgili; öyle ki, tamamıyla çaresiz bir çöküş içinde olduğunu her haliyle belli edecek denli bitmiştir artık bu sınıf. Acaba içlerinde birlikte bir şeyler yapmanın mümkün olabileceği kesimler hiç mi yok diye düşünmüştük ama, sonunda gördük ki yokmuş gerçekten. Olmadığı bugün tüm çıplaklığıyla ortada.

Eğer özetlemem gerekirse şunları söyleyebilirim: Büyük siyasal sürpriz, yerli halkların geçirdiği örgütsel süreçle, ulusal ve uluslarası alanda cereyan edenler arasında bir buluşma noktasının, bir iletişim kanalının ortaya çıkışıydı. Ve tabii son büyük sürpriz olarak da, başlangıçta tüm kitle iletişim organlarının, sadece Chiapas'taki değil ama tüm Meksika'daki yerli topluluklarda nelerin olup bittiğini öğrenmek için haber alma kanallarını alabildiğine açık tutmuş olmalarını gösterebiliriz (her ne kadar daha sonraki yıllarda bir çoğu, tersine bir tavırla kendilerini kapatacak olsa da).

Sanırım edindiğimiz en büyük beceri, öğrenme eğilimine ve kapasitesine ilişkin olandır. Ön-

ce savaşmayı öğrenmek, sonra kimin düşman kimin düşman olmadığını tanımayı öğrenmek, konuşmayı öğrenmek, dinlemeyi öğrenmek, başkalarıyla birlikte yürümeyi öğrenmek, farklılığı kabul edip ona saygı göstermeyi öğrenmek. Ve her şeyin üstünde de, kendimizi kendimiz olarak görmeyi ve ayrıca başkalarının bizi nasıl gördüğünü öğrenmek. Bunun, Zapatistlerin en büyük becerisi olduğunu düşünürüm ben: Her ne kadar bu pedagojik bir söylem gibi görünse de, öğrenmeyi öğrendik biz.

Özeleştiri, bir daha yapılmayacak olanlar

Eğer zaman içinde geri dönebilseydik, bir daha olmasına izin ve imkân vermeyeceğimiz şey... Marcos figürünün boyutlarının abartılması ve... öne çıkartılması olurdu.

Başka neleri yeniden yapmazdık? Samimi olarak ifade etmek isterim ki, iyi ya da kötü, ne yaptıysak düşünerek yaptık, yani bir değerlendirmeye tabi tuttuktan sonra, kararımızın o an için en iyisi olduğu sonucuna vardıktan sonra. Eğer o zaman için görmediğimiz başka şeyleri değerlendirerek karar vermiş olsaydık belki başka kararlar almış olacaktık, ama o an için yapabileceğimiz başka bir şey yoktu. Bazı durumlarda yanıldık, bazılarındaysa varsaydıklarımız tuttu.

Öğrenme

Öğrenmiş olduğumuz birçok şey arasında farklılığın zenginliği de var.

Sivil toplumla temas kurmuş olmanın en büyük avantajı, sadece bir değil, birçok düşünceyle temas kurmuş olmaktı. Ve işte bu bize, homojenlik ve egemenlik karşısında, farklı olanlarla birlikte yaşamanın ve onlara saygı göstermenin daha tercih edilebilir olduğu fikrini oluşturma imkânı tanıdı. Öğrendiğimiz bir başka şeyse, karşılığında herhangi bir şey istemeksizin EZLN ve yerli toplulukların yaşamları için hayati sayılabilecek muhtelif olaylar içinde yer alan ve hatta bazı durumlarda haklı bir davaya destek verme uğruna her şeylerini tehlikeye atabilen insanların bu erdemliliklerine değer verip saygı göstermek ve bunu hep dikkate almak oldu.

Sivil toplumla yaşanan buluşma süreçlerinden Chiapas'ın On Üçüncü Steli'nde bahsetmiştim gerçi ama, burada özetle şunlar da söylenebilir: Hem karşılıklı olarak birbirimizi hem de tek başına kendimizi tanıyabilmek için bizlerin ve sivil toplumun öğrenimden geçtiği buluşmalardı onlar ve bu özellikleriyle ön plana çıkmışlardı. Bir dil, bir iletişim köprüsü, birbirimizi anlamaya yarayacak bir tarz oluşturarak yola devam etme anlamını taşıyordu.

Silah olarak söz ve strateji olarak suskunluk

Sözün öneminin farkına varmamız Katedral Diyaloğu ve hemen sonrasına rastlar. O zamanlar başlamıştık sözcükler bombardımanına, özellikle de kitle iletişim araçları kanalıyla yapıyorduk bunu ve gördük ki iyi sonuç alıyorduk. Suskunluğu keşfetmemiz daha sonra oldu, federal hükümetin ne söylemeye çalıştığımızla daha faz-

la ilgilendiğini fark ettiğimizde; çünkü sarf ettiğimiz laflarla kendilerine hakaret edip etmediğimiz, aşağılayıp aşağılamadığımız umurlarında değildi, tek dertleri ne söylediğimizi öğrenerek neler yaptığımızı anlamaya çalışmaktı. Bu yüzden, eğer sessiz kalırsak ne yaptığımızı bilmeyeceklerdi işte. Sözü silah gibi kullanan bir ordu, sustuğunda onları tedirgin edecekti tabii; ama yine de tam anlamıyla bir suskunluğun ne kadar ağırlığı olabileceğini kavrayabilmekten uzaktılar. Sessizliği, 1996-1997 yıllarında Zedillo zamanında oluşturmaya başladık ancak en büyük etkisi 1998'de, San Cristóbalde las Casas'ta sivil toplumla gerçekleşen ikinci buluşmanın tam da öncesinde görüldü.

Sözün yolu

Savaş, San Cristóbal Diyaloğu, CND, Barış için Birinci Ulusal Danışma, San Andrés Sacamch'en de los Pobres Görüşmeleri, Yerli Hakları ve Kültürü Özel Forumları, Devlet Reformu Özel Forumu, Neoliberalizme Karşı ve İnsanlıktan Yana Kıtasal ve Kıtalararası Buluşmalar, FZLN'nin oluşturulması, CNI'nin doğum sürecine katılım, Komutan Romana'nın başkente doğru yola çıkışı, Zapatist kitle destek tabanlarından 1.111'lerin yürüyüşü, Yerli Halkların Tanınması için Ulusal ve Uluslararası Danışma ve bu danışma bağlamında 5.000 Zapatistin tüm ülke topraklarında dolaşması, Toprağın Rengi Yürüyüşü ve son olarak İyi Hükümet Meclisleri'nin kuruluşu, *caracol*'ların doğuşu ve tabii bu arada gerçekleşen bir yığın etkinlik, çağrı, destek mesajı ve toplantı daveti.

Bazıları hiç yankı yapmamış ya da az ses getirmiş olsa da, genelinde kamuoyuna yönelik girişimlerdi bunlar; Zapatist halkları, onların örgütsel tarzlarının gelişimini temel alarak ya da bunu ana omurga kabul ederek örgütlemişlerdi. Halkıyla, kitle destek tabanlarıyla öylesine iç içe geçmiş bir örgütlenmeden söz ediyoruz ki bu toplumsal tabanla ilgisi kurulamayan ya da bu tabana gönderme yapmayan, ondan ayrı olarak düşünülen herhangi bir girişim çok zor gerçekleşirdi doğal olarak. Bu yüzden işte, gerek ateş hattı, gerekse söz hattında yaşanan oluşumlar, ilerlemeler ve Zapatist toplulukların kendi örgütsel tarzlarını geliştirme süreçleri, ötekini, yani bu durumda sivil toplumu tanımakla çok bağlantılı oluyor. O anlamda, bahsi geçen inisiyatiflerin büyük bir bölümü, ister sonuç alınsın ister alınmasın, ister başarılı geçsin ister geçmesin, EZLN'nin, sürekli gidip gelmeler halinde diyalog ve buluşmalar inşa ettiği denemeler, hamleler olarak değerlendirilmelidir.

Bu karşılıklı diyalog kurma süreci devam ederken, yani, ötekinin ne olduğunu anlamaya çalışıp biz de kendimizin ne olduğunu ötekine gösterme gayretini sergilerken, EZLN aynı zamanda görev olarak yerli topluluklarla birlikte kendisinin bir hareket olarak dayandığı meşruluğu da inşa etmeyi üstlenmişti. Bunun için davasıyla ilgili açıklamalar yapıyor, hareketi doğuran koşulları, örgütlenme tarzlarını anlatıyor ve herkese bir çağrıda bulunuyordu; çağrı, EZLN olarak kendisinin peşinden gidilmesi çağrısı değil, her iki tarafca (ya da taraflarca) ne olunacağına ya da ne olunduğuna dair ortak bir anlaşmaya varılarak herkesin kendi yolundan gitmesi çağrısıydı.

Bazen toplumla kurulan diyalog yalnızca bazı kesimleri içerir, örneğin EZLN'nin yerli kökleri dikkate alındığında, yerli halklar çok belirgin bir kesim olarak çıkar karşımıza. EZLN'nin aynı zamanda uluslararası arenada yarattığı etkiler ve dışardan gördüğü destek ve ilgi, uluslararası düzeydeki hareketler ve şahıslarla diyalog halinde olmayı da özel olarak ön plana çıkartır. Ama genel olarak konuşmak gerekirse, belli bir sınıf ya da toplumsal kesim tanımlaması yapılmaksızın, diyaloğun muhatabı sivil toplumun kendisidir ve burada öncelik yerlilere, kadınlara ve gençlere verilir. Dolayısıyla strateji, gidebildiği yere kadar aynıdır, değişmez: Bir hareketin meşruluğunu inşa etmek, öteki olanı, onun ortamını, içinde bulunduğu durumu ulusal ve uluslararası düzeyde tanımaya çalışmak olarak formüle edilebilir.

San Cristóbal de las Casas Diyaloğu'nun muhasebesi ve Carlos Salinas de Gortari

Carlos Salinas de Gortari arsız bir soyguncudur; bu o zaman için de geçerliydi, bugün de geçerli. San Cristóbal de las Casas'ta onun hükümetiyle yapmış olduğumuz ilk görüşme, bizim öteki tarafa bakmamızı sağlayan bir vasıta görevi görmüştü. O an EZLN'nin sandalyeyi ters çevirme stratejisi de başlamış oldu, yani, yönetime özgü dilekçe usulü diyalog şemasına son verip bu tür imkânlardan, "öteki" olanlarla, kişilerle, hani bizlerin dediği gibi "sivil olan" toplumla diyalog kurmak için yararlanmanın yolları araştırıldı.

San Cristóbal de las Casas Katedrali

Diyaloğu'nda, zaten ne o güne kadar tarzımız olduğundan ne de sivil toplumla diyalog kurmaya kalktığımızda bunu nasıl yapmamız gerektiğine ilişkin kafamızda herhangi bir şey oluştuğundan, kaçınılmaz olarak diyaloğa kitle iletişim araçları üzerinden geçmeyi denedik; insanların, sivil toplumun, bu yolla devreye gireceğini umuyorduk ve şunları söylemek istiyorduk onlara: Ben buyum, istediğim şey şu ve ben bir zamanlar buydum. İşte Katedral Diyaloğu'nun yararı bunları söyleyebilmek olmuştu.

Bize çok şeyler kazandıran bir diyalogdu gerçekten; çok meşakkatli geçmişti, zira program fazlasıyla yoğundu. Az zamana çok iş sıkıştırılmıştı ve biz bunların getirisinin zaman içinde olumlu olacağını düşünüyorduk; nitekim bu diyaloğun sonucunda bizi daha fazla insan tanımış oldu, çok daha fazla insanın kafası netleşti, açıklık kazandı. Bizim niyetimiz ve amacımız da buydu zaten, ayrıca EZLN'nin şu anki meşruluğunu inşa etmesi için de bir dönüm noktası olmuştu.

San Andrés Görüşmeleri ve Ernesto Zedillo Ponce de León

Zedillo adi suçludur, bunun yanı sıra ekonomisttir ya da öyle olduğunu iddia eder. Federal hükümetle olan San Andrés Görüşmeleri'nin bilançosu son derece olumlu çıktı, zira diyaloğa San Cristóbal'de olduğundan çok daha başarılı bir yapı oluşturmamıza olanak sağlamıştı. Görüşme masasına, çağırabileceğimiz kim varsa herkesin gelmesini sağlamıştık bir kere ve bu

aşamada, daha henüz sonuçları ortada olmasa da, daha henüz ne Meksika ne de dünyanın geri kalan kısmı olan biteni değerlendirmeye hazır olmasa da, yepyeni bir deneyim çıkmıştı ortaya. Bir diyalog deneyimiydi bu; taleplerine yanıt vermek üzere oluşturulmuş bir masanın ayrıcalığını iddia etmek yerine, herkesi o aynı masaya çağıran bir gücün ilk buluşma deneyimiydi. Bununla ilgili olarak muhtelif yerlerde yazılar çıktı zaten.

San Andrés'in sağladığı en temel kazanç, federal hükümetle EZLN arasındaki diyaloğun oluşturuluş tarzına ilişkindir. Ama bunun yanı sıra, EZLN açısından öteki taraflara da açılan bir kapı görevi görmüştür, EZLN'yi şiddetle eleştirenler, hatta ona rakip durumunda bulunan örgüt ve düşünsel tasarımlar da buna dahil.

Yerli Hakları ve Kültürü konusunda gerçekleşen anlaşmalara gelince, bunların, 1994 silahlı ayaklanışının ülke gündemine getirdiği temel bir husus olan yerli meselesinin şeffaflaşması bağlamında bir anlam taşıdığını düşünüyorum. Yalnızca Zapatistlerin değil, Meksika'nın her yanındaki halkların deneyimlerini birbirlerine katma ve onları, haklarının anayasal olarak tanınması için birlikte bir sentezlemeye tabi tutma olanağıydı anlaşmalar. İşte kesinlikle bu diyalog tarzının oluşturulma biçiminden ve alınan sonuçlardan hareketle sonrasında inşa edilenlerden dolayıdır ki, EZLN'nin kamuoyu önüne çıkışıyla San Andrés Anlaşmaları'nın yerine getirilmesi meselesi aynı anlama gelir. Zaten bu yüzden, daha sonra görüleceği üzere, siyasal sınıf bir araya gelip kendi arasında anlaşmıştır, yerli halklarla onların haklarının tanınmasını engellemek ve

EZLN'nin sivil ve politik arenada görev almasının önüne geçmek için.

Vicente Fox, siyasal sınıfın iflası

Vicente Fox'a gelince: Sentetik bir yaklaşımda bulunarak görüşme sürecinin, sadece Vicente Fox özelinde değil, ama ülkenin tüm siyasal güçleri, tüm siyasal partiler, siyasal sınıfın tamamı itibariyle de iflas ettiğini söyleyeceğim. Eğer başarıyla sonuçlansaydı, sadece Meksika için değil, dünya için de bir örnek olabilir, tüm dünyadaki diyalog ve müzakere süreçlerini yönlendirmek için bir kırılma ve çıkış noktası oluşturabilirdi. Ancak onlar bunun yerine, yani sorunu çözmek ve uluslararası sorunlar için bir örnek veri yaratmak yerine, kendilerini odalara kapatmayı ve sefasını sürecekleri paraları saymayı tercih ettiler.

EZLN ve yerli davası

Bazı kesimlerin, EZLN'nin ayaklanmadan sonra, hareket belli bir ilerleme kaydetmişken yerli davasına sahip çıktığını söylemeleri üzerinde durmak gerekiyor. Bu versiyona göre, oportünist bir yaklaşımla Asamblea Nacional Indígena Plural por la Autonomía'nm (ANIPA) [Otonomi İçin Çoklu Ulusal Yerli Asemblesi] örnek gösteriliyor ve deniyor ki, EZLN yerli konusunun taraftar çektiğini fark edince söylemini bu başlık altında yeniden yönlendirmeye başladı. İtham saçmadır tabii, tıpkı ANIPA'nın yaptığı her şey gibi. Eğer

1 Ocak 1994 eylemi dikkate alınırsa, Birinci Lacandón Ormanları Deklarasyonu'nda kim olduğumuz açıklanırken, beş yüz yıllık bir mücadelenin ürünü olduğumuz ifade edilmişti. Meksika'da, yerlilerin dışında bunu söyleyebilecek hiçbir toplumsal grup yoktur; ne işçiler, ne köylüler, ne de aydınlar beş yüz yıldır burada olduklarını söyleyebilir.

Göz önüne alınması gereken bir başka gerekçeyse, kendini EZLN olarak sunan bir orduda, bünyesindeki iki ya da üç meleze karşın binlerce yerli dikkate alındığında, sanırım yerli sorununun önemli olduğunun söylenmesi pek de gerekli değildir. Daha sonra EZLN, bir biçimde çağrıda bulunmak için basına kapılarını açtığında, basının yerli topluluk yerleşimlerine girmesine, orada insanlarla konuşmasına izin vermiş ve üstelik bunu çatışmalar halen sürerken yapmıştı. ANIPA liderleriyle danışmanlarının yaptığı deklarasyonlardan çok daha anlamlıdır bu.

Yerlileri temsil etme meselesini saf ekonomik çıkarlar ya da iktidar payı için tartışanlar, kendilerini profesyonel yerliler olarak adlandırarak yerliymiş gibi davranıp, yerliymiş görüntüsü vererek yaşamlarını sürdürenler, EZLN'yi ancak böyle olmadığı için eleştirebilirler. Zaten her şey bir yana, EZLN'nin hiçbir zaman kendisini Meksika'daki tüm yerli halkların temsilcisi, lideri ya da öncüsü olarak ifade etmediğini hatırlamakta yarar var. EZLN daima EZLN içinde örgütlenmekte olan halklar adına konuştuğunu söylemiştir, yani somut olarak ifade etmek gerekirse Güneydoğu Meksika'daki halklar adına.

Ayrıca söz konusu eleştirel beyanatlar ya da bazı kesimlerde yürütülen bu kara çalma kampanyaları, hep arkamızdan yapılıyor, hiçbir zaman yüzümüze karşı değil; zira yapamayacaklarını gayet iyi biliyorlar da ondan.

Tarihle, bizim tarihimizle devam edersek, 1993'te, yani değişik yerli halkların –Tzeltal, Tzotzil, Tojolabal, Chol, Zoque ve Mam– şefleri CCRI adı altında bir araya gelirken, devrimci yasalar da tartışılıyordu. İşte bu tartışmalar sırasında EZLN başkaldırdığında, belirgin yerli taleplerinde diretilip diretilmeyeceği konusu ön plana çıkmıştı; sonuçta tartışmada meseleyi en iyi ortaya koyan taraf tartışmadan galip çıktı ve harekete ulusal bir karakter verilmesi kararlaştırıldı; öyle ki, hareket kendini bölgesel ya da "etnik" beklenti ve isteklere göre konumlandırmayacaktı, çünkü savaş bir yerli-melez savaşı gibi görülebilirdi ve bu tehlikeden kesinlikle sakınılması gerekiyordu. Bana göre de alınan karar isabetliydi, bu konuda Birinci Lacandón Ormanları Deklarasyonu yeterince açık ve nettir zaten. Ha-

reketin gelişim seyri dikkate alınarak, kamuoyuna açıldıktan, hatta savaşın başlatılmasından sonra bile, yerli meselesine getirilen bu en açık tanımlama, yine isabetlilik ve mütevazılığını korumayı bildi. Hiçbir zaman Meksika'nın tüm yerli halkları adına konuşmak ya da onların başını çekmek gibi iddialarda bulunulmadı. Hal böyleyken nereden çıkarırlar bu söylentileri bilmem; her halükârda onları rahatsız eden bir şeyin olduğu kesin ve ancak bu şekilde rahatlatıyorlar kendilerini.

Şimdi EZLN artık kamuoyu önünde de kendini yerli davasının bir şemsiyesi olarak sunmuyor, kendisini öyle algılamıyor zaten. Biz kendimizi, Birinci Deklarasyon'un ifade ettiği gibi, yıllar öncesinden gelen ve ülkenin birçok yerinde verilen mücadelenin sadece bir parçası olarak görüyoruz. Meksika söz konusu olduğunda, yerli mücadelesi 1994'te başlamadı ki, başlangıcı Chiapas'ta da olmadı; 1994 Ocak ayından önce, ülkenin birçok yerinde öteki yerli halklarla birlikte birçok direniş mücadelesi verilmiş, değerli deneyimler elde edilmişti. Bunu EZLN hep ifade etti zaten.

San Andrés masası, yani, Yerli Hakları ve Kültürü'ne ayrılan 1 No.'lu Masa, EZLN'yi temsil etmiyordu. Eğer biz ulusal yerli hareketinin lideri olduğumuzu düşünseydik, sadece kendimizi sokardık görüşmelere. Oysa örgütleri, grupları, aydınları, yerli halkların taleplerini bilen ve bunun için mücadele veren herkesi çağırdık; gelenler çeşitlilik gösteriyordu gerçi ama, yine de genel karakteristikleri itibariyle kendi içlerinde otonom olarak tanımlanabilecek bir grup oluşturabiliyorlardı. Bunu belirtmenin çok

önemli olduğunu düşünüyorum, çünkü hareketin başlarında, o ilk aylarda mesela, gerek siyasal sınıf, gerekse birçok basın organı, ana sorunun, yani Meksika'daki yerli sorununun dayandığı ana temelin, yardım meselesinden kaynaklandığını iddia ediyordu. Bir başka deyişle, yerliler yoksuldur, o yüzden onlara sadaka vermek gerekir, deniyordu, yani bu anlamda ne kadar fazla sadaka, o kadar fazla acıma.

Marcos kayıt bandına konuşmayı sürdürüyor. Çok geçmeden uzaklardan gelen ve gök gürültüsünü andıran havai fişek sesleri duyuluyor. Komutan Yardımcısı önündeki mikrofona eğiliyor yeniden: Bu yeri göğü inleten sesler, İyi Hükümet Meclisleri'nin *El Grito*'su. Şu an 16 Eylül, şafak vakti, Meksika'nın bağımsızlığını kutluyoruz. Yani ben kutlayamıyorum tabii, çünkü kuytu bir köşeye çekilmiş durumdayım, kutlayanlar orada, İyi Hükümet Meclisi'nde.

El Sub *kayda devam etmek istiyor ama, havai fişeklerin gürültüsü yeniden araya giriyor.* Havai fişek gösterisi... Meksika'nın İspanyollara karşı kazandığı bağımsızlığı kutlamak için, ama artık... *Özür diliyor.*

Evet, başlangıçta yerli sorunu, maddi yoksulluk sorunu olarak formüle edildi; oysa sadece EZLN değil, yıllar öncesinde ülkenin başka başka yörelerinde yaşayan öteki yerli halklar ve örgütler de farklı bir bakış açısı geliştirmiş, soruna, kültürel, kendi kendini yönetim ve otonomi gibi yanlarıyla çok daha karmaşık bir tanımlama getirmişlerdi. Onlara göre sorun, ayakta durmalarına yarayacak basit bir fukara yardımı sorunu

değildi. Ancak başlangıçta söylediğim gibi ulusal ve uluslararası kamuoyunun büyük bir kısmı, sorunu, 'Zavallı yerlicikler, onlara biraz yardım etmek gerekiyor ki, iyi bir evleri olsun ve orada yaşayacak şekilde eğitilsinler, şeklinde görüyordu; yerlinin yerli olmayı bırakacağı, İspanyolca öğrenip kendi dilini unutacağı, melezleşeceği ya da önceleri söylendiği gibi, *ladino'*laşacağı* bir yol olarak görüyorlardı eğitimi ve tüm bunlar, yerlinin yerli olmaya son vermesiyle birlikte durumunun da iyileşivereceği anlamına geliyordu doğal olarak.

O zaman, bunun yerli mücadelesindeki birinci aşama olduğunu söyledik biz. Meksika'da olsun, dünyanın öteki bölgelerinde olsun, yerlilerin yaşam koşullarının tarihöncesi koşulları çağrıştırır biçimde, bir felaket olduğu bilinen bir gerçek. Onların içinde bulunduğu durumu Salinas de Gortari'nin, küreselleşmeye batarya görevi görecek denli birikime sahip bir ülkeyi Birinci Dünya'ya dahil etme projesiyle karşılaştırıyorlar. Ancak açıkça görüldüğü üzere yerli sorunu yalnızca bu karşılaştırmayla sınırlandırılacak gibi değildir.

San Andrés Görüşmeleri çerçevesinde geçen ikinci aşamadaysa, EZLN bu denli zengin ve değişken bir yerli hareketinin başı ya da öncüsü olmak gibi bir rolü kabul etmediğini ifade ediyor ve bunun gereğini de başarıyla yerine getiriyordu; dolayısıyla sonradan birer birer devşirilmeye başlanan tüm deneyimler bu aşamada bir araya getirilmek durumundaydı. O zaman yerli sorununun sadece ekonomik değil, aynı zamanda siyasal, toplumsal ve kültürel de bir sorun olduğunu fark etti insanlar. Bunun üzerine başka yerlerde

* Güney Amerika'da, İspanyolcayı kusursuz konuşan yerliler. (ç.n.)

edinilmiş deneyimler de devreye girerek, otonomi, kendi kendini yönetim ve kültürel talepler gibi taleplerin de içinde yer aldığı ve San Andrés Anlaşmaları olarak bilinen bir kanala doğru birbirlerine eklemlenerek bütünleşmeye başladılar. Bu, daha sonra otonom belediyelerle İyi Hükümet Meclisleri'ni de içine alarak devam edecek ve sadece Zapatist bir deneyimin ürünü değil, ulusal yerli hareketiyle ilişkiye geçtiğimizden bu yana öğrendiğimiz ne varsa, işte onların ve bazı durumlarda da uluslararası hareketlerden edindiklerimizin bir ürünü olacaktı.

Bu ikinci evrede yerli hareketi EZLN ile birlikte –onun öncülüğünde değil– Meksika'da, herkesi birleştiren bir tür köprü ya da ortak dava inşa etmekteydi ki, bu, yerli halkların ülkeyi ve kendi kendilerini yönetmeleri ve birçok şeyi de dile getirebilmeleri için anayasal olarak tanınmaları anlamına gelen San Andrés Anlaşmaları'ydı. Çünkü sadece yardım etme düzeyinde yaklaşımlar önerilmeye başlayınca, PRI, PAN ve PRD bunda kendi avantalarını görmekte gecikmemişlerdi: Pekâlâ, diyorlardı, mesele kim daha fazla para verecek meselesiyse, tamam, hallederiz, sadece işin o tarafında kalırız ama biz, parsa toplar, oy satın alırız, vs. vs. Ancak ne zamanki yerli halkların talepleri siyasal örgütlenme ve yönetim biçimleri bağlamında öne sürülmeye başlandı, siyasal partiler yan çizmeye başladılar, tıpkı Ulusal Meclis'in ve şimdilerde yürütülen kampanyaların gayet güzel sergilemekte olduğu gibi.

İşte bu ikinci aşamada, yerli taleplerine ilişkin ortak bir anlaşma zemini inşa ediliyordu. San Andrés Anlaşmaları'nın imzalanmasından Toprağın Rengi Yürüyüşü'ne kadar geçen üçün-

cü aşamadaysa bu talepler genelleşmeye ve ulusal yerli hareketi içinde yayılmaya başladı artık ve yayılma öteki örgütler aracılığıyla dışarıya, sivil toplumla, kitle iletişim organlarına doğru da gerçekleşti. Söz konusu üçüncü aşama, önce Ulusal Meclis'in, sonra da Yüksek Mahkeme'nin yerli hakları aleyhinde karar verip yürütmenin yanında yer almasıyla sona erecekti. Bu, şimdi içinde bulunduğumuz aşamanın da başladığı andı aslında. Özetlersek: Birinci evrede belirgin hakların gerekliliği öne sürülüyor, diğerinde bu hakların tanınması talep ediliyor, sonuncusundaysa, aynı haklar yürürlüğe konuyor. İşte şimdi içinde yer aldığımız aşama bu.

Siyasal sınıf

EZLN gün ışığına çıkıyor ve bu çıkıştan dolayı duyduğu hazdan gözleri kamaşmış bir halde el yordamıyla yürürken, üzerinde dolaştığı alanın gerçek sahipleri kim diye de anlamaya, tanımaya çalışıyordu. Sadece siyasal sınıfla ilişkili olarak değil, ama aynı zamanda siyasal sınıfla ilişkili olarak da öğreniyordu EZLN.

Söze bu denli değer veren bir örgüt, öteki taraftan da aynısını göreceğine neredeyse kesin gözle bakıyordu. Bunun böyle olmadığını, siyasal sınıf için sözün kesinlikle hiçbir değer taşımadığını öğrenmemiz belli bir zaman alacaktı, hani bir yoldaşın dediği gibi, muhtelif ayların geçmesi gerekecekti bunu öğrenmemiz için.

İşte bu yüzden orayı burayı yoklayarak yürüyor, değişik kesimlerle konuşmalar yapıyorduk; bu dönemde ilk olarak öğrendiğimiz şey, siyasi-

ler için sözün hiçbir değeri olmadığıydı. İkinci olarak öğrendiğimizse, ilkelerinin olmayışıydı; bırakın ahlâki ilkeleri, ortada dayandıkları hiçbir siyasal ilke bile yoktu. Bir gün bir şey, ertesi gün başka bir şey diyorlar ve tersini yapana da kötü gözle bakıyorlardı. Herhangi bir siyasal partiye gönderme yapmaksızın genel olarak tüm siyasi sınıf için söylüyorum bunları. Aralarındaki fark, diyelim, bazıları daha dürüsttür, yani çalıp çırpmaz mesela. Bu kişilerin birer sonuç olduklarını da kastetmiyorum, öylelerinin sayısı çok daha da az olurdu zaten.

Siyasilerin yaptıklarına bakarsak, yani sahiplenilen sözlere değer vermeyişlerini, o ilkesizliklerini ve yatay demokrasi anlayışından yoksun oluşlarını dikkate alırsak, aralarında herhangi bir fark göremeyiz. İlke ve ahlâk yokluğu anlamında hepsi birdir. Eğer *rating* öyle gerektiriyorsa bir gün sağcı, *rating*'in değiştiği bir başka gün solcu ya da olmadı merkezci olurlar. Bu yüzden de merkezi tercih ederler ya çoğunlukla, çünkü buradan her iki uca da gidip gelmek mümkündür ve oldukça değişkenlik göstererek bunu yapan partiler vardır.

Tüm bunları yavaş yavaş öğrenerek yol aldık. İçimizde daha önce neyle karşılaşmış olduğumuzu bilmenin buruk acısı olduğu halde, yine de Toprağın Rengi Yürüyüşü'nü denemeye kalktık; çünkü bir şekilde ciddiye almaya, nelerin olup bittiğine dikkat çekmeye onları zorlayabilirdik diye düşünüyorduk, ne de olsa artık karşılarında EZLN değil, tüm yerli halkları, ulusal ve uluslararası bir hareket olacaktı, Toprağın Rengi Yürüyüşü böyle bir şeydi çünkü. Ama hal böyleyken bile, onlar yine siyasiler gibi davranmaktan geri durmadılar.

Bu dönem için öğrendiğimiz en temel ders, siyasal sınıfla kesinlikle hiçbir şeyin yapılamayacağıydı, hani dalga geçip gülmeye bile değmezlerdi artık.

1994'lerin Meksikası ile bugünün Meksikası

Bugünün, yani 2003 yılının Meksikası ile 1994 yılının Meksikası arasında çok temel bir fark var. Savaş çıkmıştı bir kere ve daha sonra, yani Ocak 1994'ten itibaren modern Meksika tarihinde çok uzun bir zamandır görülmemiş şeyler olmaya başlamıştı: İktidardaki partinin devlet başkanı adayının öldürülüşü, iktidardaki partinin genel sekreterinin öldürülüşü, her ne kadar karşılıklı ithamlar ve adli didişmeler gibi yansısa da, aslında görülmekte olan iç hesaplaşmaların su yüzüne çıkışı, onca sene sonra PRI'nin hezimete uğraması, tüm bunlar siyasal sınıfın kendi içinde ortaya çıkan olaylardı.

Aynı zamanda, öteki tarafta da bir süreç yaşanıyordu tabii. Artık insanlar daha eleştirel, katılım ve harekete geçme konusunda eskiden olduğundan çok daha istekliydi. Gerçi, siyasal sınıfın alavere dalavere tarzı siyaset yapması yüzünden aynı insanlar daha da kuşkucu olmuşlardı şimdi ama, bu kuşkuculuk eskisinden farklı bir tarzda gelişiyordu; mesela eskiden dedikleri gibi, "Kazanırsa hep PRI kazanır" demiyorlardı artık. Artık siyasal sınıfa karşı halkın büyük çoğunluğunda bir meydan okuma, bir yüreklilik tavrı gözlenmeye başlanmıştı.

Bu arada, kitle iletişim organlarında (büyük çoğunluğu itibariyle) yaşananlarsa, siyasal sınıfa

kucak açmak şeklinde tezahür etmekteydi; oysa bunların hâlâ farkına varamadıkları gerçek, o kucak açtıkları sınıfın yükseklere doğru havalanmakta olduğu değil, tersine baş aşağı düşmekte olduğuydu. Yine farkına varamadıkları bir diğer gerçekse, siyasal sınıfın hizmet ettiği tüm o inançsızlık, ilgisizlik, güvensizlik ve karşı çıkış duygularına, kitle iletişim organları olarak şimdi kendilerinin de katkıda bulunuyor olmalarıydı ki; yeni işleri olan Kamu Hizmetleri Bakanlığı'na büyük bir heyecanla el atmış bulunan bu beyler, kucak açtıklarının gayri meşru olduğunu unutuyorlardı. Yasallık, eğer meşruluktan kaynaklanıyorsa hiçbir desteğe ihtiyaç duymaz.

İşin gerçeği, en esaslı değişimi biz insanlarda görmüştük. Siyasal sistem açısından, dönemsel yer değiştirmeler bir değişim sayılır, ama bu hiçbir şekilde demokrasi anlamına gelmez. Nitekim son seçimler de bunu kanıtlamıştı, zira ortalıkta oy verecek vatandaş yoktu. 1994'lerde PRI'nin benimsediği ekonomik model, bu yeni evrede yalnızca olduğu gibi korunmakla kalmadı, daha da derinleştirildi. Ulusal egemenliğin temellerinden sökülmeye başlaması bu zamanlara denk düşüyor. Toplumsal anlamdaysa, özellikle sosyal dokuyu tahrip eden ekonomi politikaları yüzünden toplumsal bir ayrışma sürecine girildi. İşte halkın büyük çoğunluğu için hiçbir gerçek alternatifi bulunmayan siyasal sınıfın içine düştüğü ahlâkdışı durum böyle.

Özet olarak, gerek siyasal alanda gerekse ekonomik ve toplumsal alanda, Meksika 1994'te yaşadığından çok daha derin bir kriz yaşamaktadır bugün.

1994 Ocak ayında karşımızda bulduğumuz dünyayı, az çok düşünebiliyor ya da tahmin edebiliyorduk. Bir kere sosyalist kamp çökmüştü ve Latin Amerika'da silahlı mücadele çok gözde değildi, hele dünyanın öteki yerlerinde, çoktan bitmişti. Tamam, bunları biliyorduk. Ancak neoliberalizm ve küreselleşmenin dünya çapında kaydettiği ilerlemeler bir sürpriz olarak çıktı karşımıza; çünkü o zaman fark ettik ki, bazı yazılarımızda da belirttiğimiz gibi, sadece yıkım ve yeniden inşa süreci ilerleme kaydetmiyor, ama direniş ve mücadele biçimlerinin doğuşu ve sürdürülüşünde de dünyanın her yanında belirgin ilerlemeler gözlemleniyordu. Uluslararası sosyalist ya da komünist hareketler ya da bu her iki hareketin kapitalizme muhalif uluslararası ağları ortadan kaybolmuştu, ancak bu kez muhtelif yerlerde direniş odakları peyda oluvermiş ve sayıları da hızla çoğalmaya başlamıştı. İşte bizim başkaldırışımız uluslararası topluluğun önemli bir kısmında kabul gördüyse bu yüzden gördü; yanıt, örgütlenmiş ya da örgütlenme isteği içinde olan insanlardan gelmişti. Kastettiğim acıma ya da sempati duygularının çok ötesine giden bir his. Tabii ki EZLN başkaldırısının ifade ettiği şey karşısında duyulan heyecan haklı bir heyecandı ve onun sayesinde, Ocak 1994 öncesi yerli halkların ne tür koşullar altında yaşamakta olduğunun farkına varılabildi; ancak bu birçok insan için geçerli olsa bile, bazıları için başkaldırı ayrıca ciddi bir siyasal hamle anlamı da taşıyordu.

1994'te karşımızda bulduğumuz dünyayı az çok kafamızda tasarlayabilsek de, onu tümüyle

kavramaktan uzaktık ve o yüzden, birçok grubun, özellikle de tüm siyasal eğilim ve konseptleri içinde barındıran gençlik gruplarının nasıl bu denli alıcı olabildiklerini anlamakta zorlanmıştık. Zapatist hareketin neden bu kadar sempati topladığını, neden fiili olarak beş kıtada birden dayanışma komitelerinin yaratılmakta olduğunu kavrayamıyorduk gerçekten.

Şimdi içinde yaşadığımız dünya daha kutuplaşmış durumda. Bunu önceden görmüştük gerçi; küreselleşme küresel bir köy değil, bunalımı gittikçe keskinleşen bir dünya takımadaları yaratmak üzere harekete geçmekteydi ve bu, yalnızca, bizim genel anlamda iktidar dediğimiz, yani dünyanın fethi, yıkımı ve yeniden paylaşımından sorumlu kesiminin ekonomik, siyasal ve toplumsal çıkarları için geçerli olmakla kalmıyor, ama otonom olarak, bağımsız olarak büyümekte olan direniş ve isyankârlık için de geçerli olabiliyordu. Söz konusu direniş ve isyankârlık bir sonuç çizgisi değildi ama dünyanın dört bir yanına da taşınamazdı; o, her yerde kendi tarzını edinerek oluşabilirdi ancak.

Küreselleşme karşıtı hareket. İlk biz değildik

Küreselleşme karşıtı hareketin, ya da şimdilerde dendiği gibi, alternatif küreselleşme hareketinin –çünkü dünyanın dünya olarak varoluşuna karşı olmak değil, buralarda dendiği gibi, başka bir dünya yaratmak kastediliyor– öncelleri ve ardıllarıyla düz bir çizgi hareketi olduğunu düşünmüyoruz. Bu hareketin belli coğrafi mekânlarla ya da belli takvimler, belli tarihlerle de ilgisi yok,

yani önce Chiapas'ta olur, sonra Seattle'da ve daha sonra da Cenova'da, şimdiyse Cancún'da gibi şeyler söyleyemiyoruz. Birinin diğerini izlemesi ve ondan miras devralması gibi durumlar söz konusu olamıyor.

Biz hareketimizi kafamızda tasarladık ve 1994'te de uluslararası camiaya ilan ettik; nelerin olup bittiğine ve gelecekte de nelerin olup biteceğine işaret eden bir semptom olarak duyuruyorduk kendimizi. O zaman buzul imgesini kullanmıştık; bizim buzulun görünen ucu olduğumuzu, çok geçmeden öteki yerlerden de su yüzüne çıkan uçlar peyda olacağını ve bunun, aşağılardan, buzulun kırılmaya doğru gittiğine ilişkin emareler gönderen bir yerlerden geleceğini söylemiştik.

Bu anlamda Chiapas, Seattle'ın habercisi olacak derecede onun önceli değildi, ne de Seattle, Chiapas'ın devamı sayılabilirdi. Seattle, siyasi partiler ve siyaset yapmanın geleneksel kanalları dışına çıkarak kendini ifade eden bir başka isyankârlık duyurusudur. İşte bu türden dışavurumları kastediyoruz, yoksa bir yerde (WTO) [Dünya Ticaret Örgütü]'nü izleyerek daha çok gündelik sıkıntı ve sorunlar çerçevesinde kalanları değil. Ölümle yıkımın küreselleşmesine karşı daha kalıcı hareket, hareketlenme ve manifestolardır bizim savunduğumuz.

Bulunduğumuz yer itibariyle daha mütevazıyız biz. Bir emareyiz sadece ve görevimizin, elimizden geldiğince kendimizi, peşinden gidilecek bir model olarak değil de, tutunacak bir dal, teşvik edici bir destek, gönderme yapılacak bir referans noktası olarak korumak olduğunu düşünüyoruz. Bu yüzden, ilk başlangıcın Chiapas ya

da Kıtasal ve Kıtalararası Buluşmalar olup olmadığım hiçbir zaman tartışmadık, tartışmayacağız da. Chiapas'taki isyankârlığa Zapatist denir, Seattle'daki bir başka şekilde, Avrupa Birliği'ndeki, Asya'daki, Okyanusya'dakiler başka başka şekillerde adlandırılabilirler. Hatta Meksika içinde bile, değişik değişik yerlerde isyankârlığın aldığı değişik isimler söz konusudur.

Bizler bu alternatif küreselleşme denilen harekete çok sıcak bakıyoruz, çünkü yukarıdan aşağıya dikey karar alma modelini tekrarlamayan bir hareket ve bu yüzden de merkezi bir komuta, yönetim organları ya da buna benzer oluşumların ortaya çıkmasını engelliyor. Ayrıca hareket, kendi içinde ortaya çıkan değişik ifade biçimlerine, düşüncelere, akımlara, tarzlara, ilgi alanları ve karar alma yöntemlerine karşı hep saygılı oldu bugüne kadar.

Cancún konusunda elimizdeki yetersiz bilgiye rağmen, basında, özellikle *La Jornada*'da çıkan haberlere bakılırsa, değinmekte olduğumuz dinamik hâlâ kendini korumaya devam ediyor, çok kitlesel olmasa da çoğulcu bir hareket olma özelliğini yine de sürdürüyor; öteki türlü dünyanın dört bir yanından insanların neden oralara kadar gelmek istediğini anlayabilmek zor olurdu zaten. Hani, çok güncel olduğu için bir örnek vermek gerekirse, burada, Chiapas'ta yaşayanların, çok yakınlarında bulunan birileri için harekete geçmeleriyle, aynı kişilerin, diyelim Güney Kore'deki birileri için harekete geçmeleri aynı şey değildir. Ne var ki ilgi noktalarındaki çokluk hali, bu farklılık ve zenginlik, ayrıca mücadele ve mücadelenin kendini ifade tarzları her şeye karşın var olmayı sürdürüyor.

Bu bağlamda küreselleşme karşıtı ya da alternatif küreselleşme hareketinin deneyim yönünden zengin olmaya devam edeceğini görüyoruz; tabii ki daha katkıda bulunulacak çok şey var ve yapılanma ya da gösteriş kışkırtmalarının tuzağına düşmediği sürece de daima çok daha fazlasını yaratmaya gebe. Başka bir şekilde ifade etmek gerekirse, bir hareket daima, ait oldukları yerlerin eylemli desteğini arkasına almamış bazı şahsiyetler için gösteri podyumuna dönüşme riski taşır içinde.

Bu hareket, Dünya Ticaret Örgütü somutunda olduğu gibi sadece temsil ettiği modelin bir eleştirisi olarak kendini bir başka ifade aracına dönüştürmüş olmuyor, ama aynı zamanda birçok yönden de kendini bir alternatif olarak inşa ediyor; üstelik bu inşa ediş kâğıt üstünde değil, değişik cephelerde toplumsal örgütlenme biçimleri olarak gösteriyor kendini. İşte tam da buralarda mümkün olan bir başka dünyaya ait nüvelerin artık oluşmakta olduğunu söyleyebiliriz.

Gerek Meksika'da, gerekse dünyanın öteki yerlerinde değişik hareketlerin mücadelelerinde Zapatizmi örnek aldıkları, hatta bazılarının kendi direnişlerini oluştururken onların ilkelerine başvurdukları söylenir.

Onlara, yani örnek peşinde olanlara, şunu söylüyoruz biz: Örneğin peşinden gitmeyi bırakın. Biz, herkesin modelleri tekrar etmek yerine, kendi özgün deneyimini inşa etmesi gerektiğini düşünüyoruz. Bu anlamda Zapatizmin sizlere sunduğu şey bir aynadır sadece; ama sen ayna değilsindir ki zaten; ayna her halü kârda sana yardımcı olmak içindir, nasıl göründüğünü görmen için, şu ya da bu biçimde saçını taraman,

kendine çekidüzen vermen için. O yüzden diyoruz ki, var olduğunu inkâr etmediğimiz hata ya da başarılarımıza bakın, ola ki kendi özgün süreçlerinizi oluşturmada işinize yarayabilir; ama Zapatizmin ihraç ya da ithal edileceği anlamına asla gelmesin bu. İnsanların kendi süreç ve hareketlerini inşa edecek bilgelik ve cesarete sahip olduğunu düşünürüz biz, çünkü herkesin kendi tarihi vardır. Bu, sadece sevinçle karşılanması gereken değil, ama oluşumuna katkıda bulunulması da gereken bir durum.

Meydan okuyuşlar, hatalar,
kazanılması beklenen hamleler.
Bundan sonra ne olacak?

Yani eylem programı falan mı isteniyor?... Hımmm... önce şuna açıklık getirmek gerekiyor: Yapılan eylem çağrılarının ya da Zapatist girişimlerin hepsi ulusal ve uluslararası sivil toplumdan kitlesel yanıtlar görmüş değil. Ama biz bunun insanların suçu olduğunu düşünmüyoruz; hata yapıldığı için öyle oldu ve bu durumda da hatalar benim hatalarımdı, zira benim işim bu ve bizde, yani EZLN'de, hatalar birinci tekilde, sevaplarsa üçüncü çoğulda toplanır.

Kitlesel yanıt bulmayan eylem çağrılarından iki tanesine değinmek gerekirse, bunlardan biri, Bask Ülkesi sorunsalına gönderme yapan ve EZLN için Avrupa'ya geçiş imkânı da yaratacak, "söze bir şans" çağrısı, ötekiyse Amerika Birleşik Devletleri'nin Irak'a karşı yürüttüğü savaşın medyada yer almaya başladığı anlarda yapılan çağrıydı. Bu sırada biz, bir grup aydının hazırla-

dığı bir bildiriyi imzaya açmıştık. Atölye çalışmaları yapılsın, tartışmalar örgütlensin diye çağrı yaptık, ama bir yankısı olamadı. İşte bu çağrılarda, en azından bu ikisinde, kitlelerden yanıt alamamış olduk, ama aslında olabilirdi pekâlâ. Bunun anlamı, benim her şeyde aynı derecede isabetli hareket etmemiş olmam, dediğim gibi hatalar bizde birinci tekile aittir her zaman.

Ancak bu bölüm, "bundan sonra ne olacak" a ilişkin sorular sormaya ayrılmıştı aslında, değil mi? Bu bağlamda bakıldığında, EZLN'nin, topluluklara ilişkin hakların uygulamaya geçirilişini daha da güçlendirip pekiştirmekten öte bir amacı olamaz; çünkü başta da açıkladığım gibi, ateş ile söz eylem çizgilerinin, bu iki kolun buluştuğu ana eksen, ya da ana omurga, siyasal örgütlenme eksenidir, topluluklarda var olan siyasal, toplumsal ve kültürel örgütlenmenin izlediği gelişim seyridir. Ve şimdi işte tüm bunların anlamı İyi Hükümet Meclisleri ve otonom belediyeler olarak çıkıyor karşımıza. Orada hazır bir paket var.

Komutanlığın yaptığı 9 Ağustos tarihli konuşmalarda, yani Aguascalientes'lerin ölüp de *caracol*'ların doğduğu gün, ileriye dönük olarak sonuç alınması beklenen hamleler açıkça belirtilmişti. Uluslararası alanda geçerli olan böylesi hamleler var. Ülkenin başka taraflarında da geçerli olacak (çünkü bizim buralarda sadece kendine özgü şekliyle mümkün olabildiği için) kendi kendine yönetim biçimlerini genelleştirmeye yönelik sonuç almayı beklediğimiz çok açık ve net bir ulusal hamlemiz de var.

Federal hükümetle siyasal sınıfı çok fazla dert etmeye değmez, zaten onların da kimseyi

dert ettikleri yok ya. Bu yüzden o taraflarda fazla çaba sarf etmemiz hiç gerekmiyor.

Zapatist halklar, direniş

Genel hatlarıyla halkların örgütlenme süreci anlamına gelen Zapatist hareketin ana omurgası şu şekilde gruplandırılabilir:

Köylerin askeri-siyasi bir örgütlenme içine girdiği ve her zaman kolektiflik ifade etmiş olan zamanlara dönüş yapmak gerekiyor önce. Bu ilk aşamada ailesel çekirdekten topluluğa geçişler yaşanmıştı. Sonra topluluktan birden fazla topluluğu olan bölgeye geçildi, daha sonra da bölgeden, birden fazla bölgenin yer aldığı kuşağa, kuşaktan tüm bir EZLN'ye, yani, bir araya gelmiş değişik yerli halklara.

Başkaldırıştan hemen sonra, ulusal sivil toplumla, ama daha belirgin bir biçimde uluslararası sivil toplumla kurulan temas sonucu, yerli halklar kültürel deneyimlerini, bizim deyişimizle, ufuklarını zenginleştirdiler ve daha rahatlamış olarak kendi kendini yönetim süreciyle baş edebildiler, zira etnik köktenciliğin –bu ANIPA tarafından o kadar tutulan ve sevilen bir şeydir ki– kışkırtıcılığından artık uzaklaşmış bulunuyorlardı. Ne var ki söz konusu kendi kendini yönetme süreci, genel ulusal taleplerin içinde bir yer işgal ettiğinden kaçınılmaz olarak bir parça tutuk kaldı.

Şimdi şöyle söyleyelim: EZLN'nin Chiapas'a gelmesinden önce de topluluklar düzeyinde işleyen kendi kendini yönetim tarzları zaten vardı; ancak bu tarzlar çok daha ileri bir düzeye getiril-

di, gelişimlerinin boyutu 1995 ve 1996 yılları civarında otonom belediyelerin oluşumuna kadar vardı. Ne var ki söz konusu ilerlemeler gelişigüzel cereyan etmekteydi. Örneğin, bazı belediyeler bu süreçte daha fazla deneyime sahipti, o yüzden otonom yönetimlerini kendi deneyim ve gelişimlerinin bir ürünü olarak inşa edebildiler. İşte bu noktada öğrenmek ve uygun tavrı geliştirmek için EZLN girdi devreye.

Bazı yerlerde böyle olmadı ama. Otonom belediyelerin olduğu varsayılmaktaydı, ancak bunlar gerçekte faaliyet göstermiyordu. Bazı yerlerdeyse kendilerini bir hükümet gibi geliştirebilmişlerdi; buralarda itaat ederek komuta etme özgünlüğüne göre hareket ediliyordu, görevliler değiştiriliyor, rotasyona gidiliyor, suiistimaller için yaptırımlar uygulanıyor ve bu türden benzer birçok uygulama yürürlüğe konuluyordu. Görüldüğü gibi tüm bunlar somut olarak bizde, yani Zapatist topluluklar söz konusu olduğunda, ne sadece laftır ne de vaat ya da ütopyadır, gerçekliğin ta kendisidir ve üstelik bizim kazandırdığımız bir gerçeklik de değildir; onu mümkün kılan, bizler gelmeden önceki toplulukların kendileri olmuştur. Kendi kendini yönetim, her keresinde daha da ilerleme gösteriyor, ama biraz dağınık bir tarzda.

Şimdi içinde bulunduğumuz tarihten iki yıl önce, Ulusal Meclis'le yürütmenin yerli hakları ve kültürü için verilen ulusal ve uluslararası kavgaya ihanetinin ardından, otonom belediyelerin kaydetmekte olduğu gelişmeler daha eşit bir düzeye çekilmeye çalışıldı; belli bir düzeye erişmiş bulunanlar korunup pekiştirilirken, daha geriden gelenlerin kendilerini daha fazla geliştirmesine

ön ayak olundu. Ve yerli haklarının tanınmasını tümüyle iptal eden Yüksek Mahkeme kararından itibaren de, bugün İyi Hükümet Meclisleri dediğimiz ve saptadıkları ortak sorunları birlikte çözmek için otonom belediyeler arasında oluşturulmuş bir ilişkiler ağından başka bir şey olmayan bu son aşamaya doğru yol alındı.

Stellerde söylediğim gibi –bu konuyla ilgili olarak onlara bakılabilir– özellikle de On Üçüncü Stel'de yer aldığı üzere, bütün bunlar bir savaş sürecinden geçerken, yani, kovuşturmalar, tacizler, paramiliter saldırılar, aleyhimizde medyada sürdürülen son derece acımasız kampanyalar, hastalıklar, doğal afetler ve aklınıza gelebilecek daha ne kadar engel varsa hepsi yaşanırken gerçekleşti.

Tüm bunları göğüsleyenler Zapatist halklar oldu ve tüm bunlara rağmen meclisler şeklinde tezahür eden İyi Hükümet alternatifini inşa edebildiler; ama yine de bizim hep söylediğimiz gibi, başarıp başaramayacaklarım görmek için daha zamana ihtiyaç var.

Kolektif olarak örgütlenmiş bulunuyorlar. Bu, söylemesi kolay olsa da, anlaması, hele hayata geçirilmesi zor bir hadisedir. Bu noktada atalarından gelen deneyimin çok faydası oldu tabii; ne de olsa çağların ötesinden gelen bir deneyim bu, önce kendi kültürleri içinde kendi kendilerine kalkınmayı başaran, sonra, Amerika'nın keşfinden bugüne kadar süren muhtelif imha ve soykırım girişimlerine direnerek hayatta kalmayı beceren toplulukların miras olarak devrettiği bir deneyim.

Onlara kültürel, toplumsal ve ekonomik olarak kendi kendilerini geliştirme imkânı veren,

ardından, fetih, sömürge, bağımsız Meksika ve modern Meksika dönemlerinden geçerek hayatta kalmalarını sağlayan ve en son olarak da şimdiki toplulukların geliştirdiği tarzda bir direnişin inşasını mümkün kılan, o kolektif tarzın kendisidir işte. Bu direnişin en temel özelliği, kolektif olduğu için mümkün oluşudur. Ayrıca, Zapatizmin ulusal ve uluslararası sivil toplumla arasındaki diyalog sayesinde ortaya çıkan alternatif oluşturma ihtimali için de, bir çıkış ve yayılma noktası olmak gibi bir avantaja sahiptir. Söz konusu inşa süreciyse, yalnızca anlaşmaların yerine getirileceği güne kadar direnmek değil, ama bu direnişe paralel olarak, anlaşmaların hayata geçirilmesini ya da talep edilen hakların uygulanmasını sağlayacak ortamı da inşa etmek anlamına gelmektedir.

Zapatistler hükümetlere ve onların yaptığı tekliflere teslim olmuyorlarsa eğer, bunun nedeni, deneyimdir, tarihtir, tarih bilincidir. Geçmişte yaşanan her şey, edilen sözler, vaatler ve o vaatlerin sonrasında yaşananlar, daima bizi aldatmaya çalıştıklarına dair güçlü bir inanç oluşturdu bizlerde. O yüzden de hiçbir şey istemiyoruz onlardan; tek istediğimiz, ne isek o olmaya devam ederek, yani yerliysek yerli, Meksikalıysak Meksikalı olarak kalmayı sürdürerek kendi isteklerimizi yerine getirmemiz.

İşte bu kolektif varoluş, siyasal çalışma, sağlanan denetim, toplulukların kendi içlerinde var olan iletişim yöntemlerinin gelişimi, tüm bunlar topluluğa, kendi özgün iradeleriyle direniş içinde kalma kararı almış her bir üyesini ve herkesi kucaklama olanağı verir.

Henüz biten bir araştırma yaptık ve bir du-

rum tespiti olarak, PRI'ci köylerin Zapatist topluluklardan daha iyi koşullarda olmadığını ortaya koyduk. Öteki topluluklar arasında sadece Zapatist isyankâr topluluklar, hepsi olmasa da, parasız sağlık hizmetinden yararlanıyor. Hepsi için geçerli olmamasına rağmen Zapatist toplulukların dışında bunu söyleyebilecek başka hiçbir topluluk yok.

Eğitim konusundaysa, mesele eğitimin paralı olup olmaması değil, eğitimin kendisinin olup olmamasıdır. Bu anlamda değerlendirildiğinde, Zapatist toplulukların ortalama olarak PRI'ci topluluklardan çok daha fazla eğitim merkezine sahip olduğu görülür. Eğitim ve sağlıkta durum böyle. Beslenmeye gelince, burada her iki tarafın da eşit durumda olduğunu söyleyebiliyoruz. PRI'ci topluluklara yapılan devlet yardımını onlar çoğunlukla içkiye harcar; daha iyi beslenmekmiş, daha iyi giyinmekmiş, öyle dertleri yoktur. Toprağa gelince, sorun burada herkes için aynıdır; buna rağmen, Zapatizmin kolektif üretimi teşvik edici, kolaylaştırıcı çabaları sayesinde, durumun PRI'ci topluluklardaki kadar kötüye gitmesi bir nebze de olsa önlenebilmiştir.

En iyi koşullarda değiliz tabii ki, ama ayaklanma öncesine göre çok daha iyi koşullarda olduğumuzu söyleyebiliriz. Ayrıca söz konusu iyileşmeler sadaka kabul ettiğimiz ya da kendimizi sattığımız için gerçekleşmedi; onlar toplulukların gerek kendi içlerindeki gerekse kendi aralarındaki örgütlenmelerin ve bu arada ulusal-uluslararası sivil toplumların göstermiş oldukları kahramanca desteğin topyekûn bir ürünüdür.

İstediğimiz bu kadarı değil kuşkusuz, arzuladıklarımızı başarmak için yapılacak çok şey var

daha; ancak isyan öncesinden daha iyi koşullarda olduğumuz yine de bir gerçek ve ayrıca içinde bulunduğumuz yoksullukla çekmekte olduğumuz yoklukların izlediği bir yol ve güttüğü bir hedef olduğuna, yani onları besleyen bir umuda sahip olduğumuza dair inancı da hiç unutmamak gerek.

EZLN'de kadınlar

Kadın, yerli ve yoksul olarak verdikleri üçlü mücadele bağlamında, yerli isyankâr kadınların iki düzeyde örgütlenmiş olduklarını görüyoruz. Tarihsel olarak bakıldığında, topluluklardaki kadınlar hep bir kenara atılmış olarak en marjinal konumda bulunanlardı. Ne zaman ki bazı genç yerli kızlar dağlara çıkıp oralarda kendilerini geliştirme imkânı buldular, onların topluluklarda doğurduğu belli sonuçlar ortaya çıktı.

Bu anlamda isyancılar, kadın olarak değerlendirildiklerinde, kendi topluluklarındaki kadınlardan daha ileri bir durumda bulunuyor ya da daha iyi koşullar altında yaşıyorlardı. Ancak bunun topluluklarda görülen etkileri zamanla kendi gelişim seyrini de çizmeye başlayacaktı. İşte şimdilerde kadınların örgütlenme süreci gerçekten de önemli ilerlemeler kaydetmiş bulunuyor, ama yine de olması gereken noktanın çok uzağında tabii.

Gözle görülür kazanımlara en genel hatlarında bakmaya çalıştığımızda, mesela karşımıza şöyle somut bir örnek çıkıyor: Bundan iki üç yıl öncesine kadar Tzeltal bölgesinde olduğu gibi, hiçbir kadın delege ya da komutanın bulunmadı-

ğı yönetim kademelerinde, artık kadın yoldaşlar görülüyor; çünkü yerli kadınlar kendi temsilcilerini –ya da bizlerin dediği gibi sorumlularını– seçmek üzere kendi aralarında örgütleniyor. Öte yandan bu, Tzotzil topraklarında yıllardır yapılan bir şeydi; ama öteki yerler itibariyle daha fazla kadının ortaya çıkışı şu son iki ya da üç yılda oldu. Zapatist eğitim sistemi genelleştikçe bu durum daha da belirgin hale geliyor; kadınlar ve normalde mutfakta vakit geçiren ya da küçük erkek kardeşlerine bakan genç kızlar, artık okullarda yardımcı olarak görev alıyor. Tabii bunu da tam anlamıyla genelleştirmeyi henüz başarmış sayılmayız.

Alışveriş usulü yapılan evlilikler, yani bir kızın istemediği biriyle evlendirilmesi, artık görülmez oldu. En azından Zapatist topluluklarda bu böyle. Ama yine de, her ne kadar topluluk hukukunda yeri olmasa da kadına yönelik aile içi şiddet ve cinsel taciz vakaları görülmeye devam ediyor. İşin doğrusu, bunları ben söyleyemem zaten, kadınlar karşılaştıkları sorunlarını kendileri dile getirmeli.

EZLN olarak, kadının kurtuluşu ve özgürleşmesi hareketinin, maddi koşullarla çok büyük bir ilgisi olduğuna inanıyoruz; diğer bir deyişle, ekonomik olarak erkeğe bağımlı olan bir kadının özgür ve bağımsız olamayacağını düşünüyoruz. Bu anlamda yerli kadın kooperatiflerinin kaydettiği ilerlemeler sayesinde kadınlar gelir sahibi olabilmekte ve böylece ekonomik bağımsızlıklarına kavuşabilmekteler; yine bununla bağlantılı olarak daha önceleri yapamadıkları birçok şeyi şimdi artık yapabiliyorlar. Tabii bunu daha genel bir hale getirme çabaları yok değil; her ne kadar

kooperatifler düzeyinde olmasa da, yine de kadın yoldaşların bir iş edinip bu şekilde belli bir gelir sahibi olmalarına zemin yaratılmaya çalışılıyor, böylelikle ekonomik bağımsızlıklarını kazanacaklar, buradan da öteki alanlara daha kolay geçebilecekler. Ancak şimdilik bu durumun hayli uzağındayız, çünkü, Zapatist toplulukların ekonomik koşullarıyla oldukça bağlantılı bir durum bu.

Öte yandan CCRI'ye kadınların daha fazla katılmakta olduğunu görüyoruz. Üç yıldır kadın komutanların oranı yüzde otuzun üstüne çıkacak kadar arttı; önceleri tüm komite içindeki oranları sadece yüzde on ile yüzde on beş arasıydı. Artık tüm yerli halkların kadın komutanları var, ama eskiden böyle değildi. Daha fazla katılım oluyor, ayrıca kendi toplantılarını ayrı olarak yapıyorlar. Benim algıladığım kadarıyla erkek komutanlar kadın komutanlara daha fazla saygı gösteriyor artık, bu da eskiden görülmeyen bir başka şey işte, ama hâlâ bu konuda da alınacak çok yol var. Günün birinde çok daha güzel bir tablo çıkarırız ortaya diye umuyoruz.

İyi Hükümet Meclisleri meydan okuyor

İlk göze aldığımız meydan okuyuş neydi biliyor musunuz? Öğrenim. İyi Hükümet Meclisleri şimdi bu öğrenim sürecinden geçiyor işte; otonom belediyelere ilişkin işlevlerini epey bir sınırlamak zorunda kalacaklar, çünkü o ilk günlerde öylesine bir işlev bombardımanına tutulmuşlardı ki. Şimdi sadece otonom belediyelere ilişkin kararları alacaklar, ilgili işlevlerse otonom

belediyelere aktarılacak.

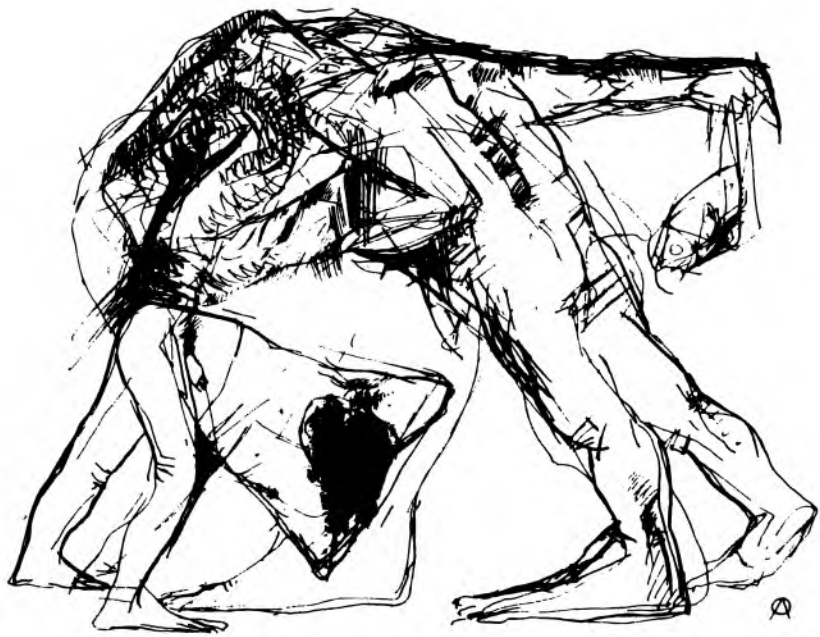
Şu an düzenlerini oturtma sürecindeler Meclisler; otonom belediyeler Zapatist olmayan öteki belediyeler ve öteki İyi Hükümet Meclisleri'yle birlikte yürütecekleri eylemlerin çapını ve ufkunu tanımlamak durumundalar. Bu yüzden şimdilerde böyle bir öğrenim için örgütleniyorlar. Her yerde her bir otonom belediyeden temsilciler bulunuyor ve onlara da, açıklamalarda bulunmak, onların başkalarına açıklamalarda bulunmalarına yardımcı olmak için bir CCRI delegesi eşlik ediyor. CCRI'nin oynadığı rol, topluluklara ilişkin her şeyin şeffaf olmasını sağlamak, herkesin her an nelerin yapılmakta olduğunu, ne kadar para girişi yapılıyor, nereye doğru gidiliyor, tüm bunları bilmesini mümkün kılmak, dolayısıyla da, görevini kötüye kullanmasın, baştan çıkmasın diye, kolektif birliğin bireyi gözetim altında tuttuğu o çağlar boyu süregelmiş denetim mekanizmasını yine uygulayabilmiş olmak.

Ancak şimdi karşılaşılmakta olan bir sorun var, o da, İyi Hükümet Meclisleri'ne gelenlerin, buradakilerin EZLN mensubu olduğunu düşünerek, yönetim tarzlarına ilişkin sorular yerine onlara EZLN'yi ilgilendiren sorular yöneltmeleri. Oysa unutmamak gerekir ki, otonom belediyeler ve İyi Hükümet Meclisleri olarak örgütlenmiş olanlardan çok daha fazla Zapatist topluluk mensubu bulunuyor. Henüz bir çekirdek oluşum sağlayamamış ya da toprakları itibariyle otonom belediye olabilecek kapasiteye henüz ulaşamamış, dolayısıyla İyi Hükümet Meclisleri'ne sahip olması zaten hiç söz konusu olmamış yerli topluluklar var. Bu anlamda, belediyelerde ya da İyi

Hükümet Meclisleri'nde otonom temsilcisi olmayan topluluklar çoğunlukta.

Bu yüzden EZLN ile İyi Hükümet Meclisi'nin aynı şey olduğunu düşünmek, EZLN'nin ne yapmayı tasarladığını hâlâ anlamamış olmak demektir; yoksa, İyi Hükümet Meclisleri'nden EZLN'ye denk düşen işlevler, düşünceler ve konumlar talep etmenin başka bir nedeni olamaz. Öteki tarafın, yani sivil toplumun hâlâ öğrenmesi gereken bir olgu bu.

Bizler tüm bunların, benim en başında ifade ettiğim bir yetenekle çözülebileceğine inanıyoruz. Biz Zapatistlerin sahip olmaktan gurur duyduğu öğrenme yeteneğidir bu.

Dizin

A

Acteal katliamı 188, 189, 193, 195, 207, 240
AFI (Federal Soruşturma Bürosu) 312
AI (Uluslararası Af Örgütü) 119, 278
Albores de Chiapas 227
ALCA (Amerika Ülkeleri Serbest Ticaret Alanı) 285
Almendro Sıradağları 18
alternatif küreselleşme 370, 371
Álvarez, Luis Echeverría 294, 311
Álvarez, Luis H. 239, 247, 265, 269
Amerika Birleşik Devletleri 15, 119, 156, 157, 308, 309, 372
Amerika Kıtası Buluşmaları 150
Anayasal Haklar Merkezi 119
ANIPA (Otonomi İçin Çoklu Ulusal Yerli Asamblesi) 357, 356, 374
Avrupa 156, 280, 285, 306, 309, 317, 370, 372
Aznar, José María 290

B

Bağımsız Demokratik Hareket 119
Baltazar, Alfonso 280
Barcelona 284
Barış İçin Ulusal ve Uluslararası Danışma 143, 194
Barış ve Uzlaşma Komisyonu 119
barışçı mücadele 90
Barragán, Estaban Moctezuma 138, 208
barzonistler 252
Bask 290, 291, 292, 300, 306, 307, 372
Batasuna 292
Batı Yarıküresi Egemen Yerli Ulusları Federasyonu 118
Bellinghausen, Hermann 27
Benavides, Elisa 139
Benítez, Fernando 51, 230
Berdegué, Javier Elorriaga 139, 158
Berlusconi, Silvio 287
Bernal, Marco Antonio 175, 179, 208
Beşinci Lacandón Ormanları Deklarasyonu 147, 201, 202, 203
Birinci Lacandón Ormanları Deklarasyonu 86, 107, 112, 357, 358
Birinci Neoliberalizme Karşı ve İnsanlıktan Yana Kıtasal Buluşma 157
Bush, George W. 292, 308

C

Cabañas, Lucio 77, 321
Canek, Jacinto 65
caracol 28, 31, 305, 316, 317, 321, 322, 326, 373
Carpizo, Jorge 119
Carrasco, Bartolomé 167
Casanova, Pablo González 230, 284
CCRI (Devrimci Yeraltı Yerli Komitesi) 127, 138, 144, 220, 221, 223, 239, 248, 259, 262, 263, 265, 318, 333, 358, 381, 382
CEOIC (Yerli ve Köylü Eyalet Örgütleri Danışma Kurulu) 125
Cervantes, Enrique 207, 226
Cervantes, Ricardo García 246
CGH (Boykot Genel Danışma Konseyi) 220, 231
Chiapas 12, 15, 19, 35, 107, 108, 109, 111, 114, 116, 117, 119, 123, 125, 125, 126, 129, 131, 134, 139, 141, 143, 154, 159, 162, 178, 179, 182, 185, 187, 188,

190, 193, 194, 196, 197, 205, 215, 217, 224, 225, 226, 227, 229, 230, 231, 233, 234, 238, 239, 240, 246, 247, 248, 249, 258, 265, 266, 268, 269, 271, 272, 273, 274, 278, 279, 280, 282, 283, 285, 286, 298, 307, 309, 311, 312, 313, 321, 333, 347, 349, 359, 369, 370, 374
Chinchulines 227
Chol yerlileri 22, 109, 246, 297, 317, 358
Chemor Chuayffet, Emilio 168, 177, 188, 193, 207
CIZ (Zapatist Enformasyon Merkezi) 245, 254
CND (Ulusal Demokratik Kongre) 90, 129, 130, 131, 138, 141, 194, 340, 350
CNI (Ulusal Yerli Kongresi) 149, 155, 166, 184, 240, 246, 252, 255, 262, 263, 267, 285, 350
COCOPA (Uyum ve Barışçı Geçiş Komisyonu) 141, 158, 159, 166, 167, 168, 171, 172, 173, 174, 175, 176, 177, 178, 183, 187, 193, 194, 203, 204, 205, 206, 209, 238, 239, 246, 256, 265, 266, 275, 287, 298
Codwell, Pedro Joaquín 179, 196
Colosio Murrieta, Luis Donaldo 128
CONPAZ (Barış İçin Sivil Örgütler Koordinatörlüğü) 117
CONAI (Ulusal Arabuluculuk Komisyonu) 135, 140, 145, 167, 171, 173, 175, 187, 194, 200, 209
Corralchén Savaşı 19
Cuéllar, Jorge Madrazo 130, 208

D

de Fox, Martha Sahagún 286
Degolladores 227
de Gortari, Carlos Salinas 20, 24, 111, 115, 117, 120, 123, 133, 361
de León, Ernesto Zedillo Ponce 131, 134, 188, 207, 234
del Valle, Jorge 175, 208
demokrasi 35, 37, 41, 80, 107, 109, 112, 113, 120, 124, 125, 129, 132, 143, 152, 154, 160, 164, 175, 180, 181, 182, 203, 206, 232, 233, 235, 238, 258, 291, 308, 317, 364, 366
Devamlılık ve Sonuçlandırma Komisyonu 167, 175
Devlet Reformu Özel Forumu 160
Devlet Reformu Ulusal Forumu 194
Díaz, Porfirio 160
direniş 90, 91, 101, 103, 108, 19, 126, 131, 139, 163, 164, 183, 198, 199, 202, 214, 215, 219, 221, 222, 223, 232, 233, 240, 241, 244, 255, 274, 304, 313, 314, 317, 325, 326, 327, 329, 330, 338, 359, 367, 368, 371, 374, 377
Direniş Takvimi 305, 306, 314
Diyalog İçin Zemin Protokolü 141
Domínguez, Absalón Castellanos 126
DPA (Alman Haber Ajansı) 27

E

eğitim öncü gönüllüleri 103
El Despertador Mexicano 112, 113
el Firulais Loyola 254
El Kaide 292, 308
El Universal 291
Elorriaga, Javier 159
ENAH (Ulusal Antropoloji ve Tarih Okulu) 221, 262
Entzin, Sebastián Gómez 158, 159
EPR (Devrimci Halk Ordusu) 159, 160, 162, 165, 232, 259
ERPI (İsyancı Halkın Devrimci Ordusu) 232, 259
ETA (Bask Ulusal Özgürlük Hareketi) 291, 292, 293, 303, 304
EZLN (Zapatist Ulusal Kurtuluş Ordusu) 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 22, 23, 28, 31, 35, 37, 38, 40, 41, 45, 51, 58, 59, 75, 76, 77, 78, 81, 82, 89, 90, 107, 108, 109, 111, 112, 113, 117, 118, 119, 120, 123, 125, 126, 127, 128, 130, 130, 131, 133, 134, 137, 138, 139, 141, 142, 145, 147, 149, 152, 153, 154, 157, 158, 159, 160, 163, 164, 165, 167, 167, 168, 171, 174, 175, 176, 178, 180, 182, 185, 188, 192, 194, 195, 196, 198, 201, 202, 211, 212, 215, 216, 216, 217, 220, 222, 224, 225, 226, 230, 231, 236, 239, 241, 245, 246, 247, 248, 249, 250, 253, 254, 255, 257, 261, 262, 263, 264, 265, 267, 268, 269, 275, 279, 281, 284, 287, 288, 290, 291, 292, 293, 295, 300, 301, 302, 303, 305, 306, 309, 310, 312, 313, 318, 321, 323, 324, 325, 326, 327,

329, 331, 332, 333, 334, 337, 338, 339, 340, 341, 342, 343, 344, 345, 349, 351, 352, 354, 356, 357, 358, 361, 362, 363, 364, 367, 372, 373, 374, 375, 380

F

Farabundo Martí Cephesi 59
FARP (Devrimci Halkın Silahlı Kuvvetleri) 259
Federasyon Resmi Günlüğü 272, 299
Ferro, Julio César Ruiz 193, 208
Figueroa, Amado Avendaño 131, 134
Fitzcarraldo 130
Fox, Vicente 230, 232, 233, 236, 237, 240, 247, 257, 258, 264, 266, 268, 269, 270, 272, 274, 282, 284, 287, 293, 298, 299, 301, 312, 356
Fuerza de Tarea Arcoiris 225
FZLN (Zapatist Ulusal Kurtuluş Cephesi) 148, 154, 155, 159, 184, 194, 212, 220, 221, 350

G

Gálvez, Xóchitl 272
Gamboa, Emilio Rabasa 208
García, María de la Luz Ruiz 185
García, Samuel Ruiz 117, 126, 185, 200
Garrido, Patrocinio Gonzáles 119
Garzón, Fernando Baltasar 290, 291, 306, 307
gazetecilik 27, 26, 189
gerilla 17, 41, 73, 124, 160, 162, 165
gerilla savaşı 43
González, Felipe 290
Green, Rosario 208
Guadalupe Tepeyac 125, 126, 130, 133, 137, 152, 264
Guillén, Roberto Albores 193, 208, 219
Gurría, José Ángel 109

H

halk 79, 81, 82, 85, 87, 93, 95, 104
Halk Savunma Komitesi 119
Hidalgo 77

I-İ

İkinci Lacandón Ormanları Deklarasyonu 129
iktidar 99, 165, 166, 203, 233, 288, 289, 342
ILO (Uluslararası Çalıma Örgütü) 273, 274
Intergaláctico Buluşması 163
Irak 309, 372
Irak halkı 308
Irak savaşı 309, 312
Iruegas, Gustavo 208, 239
Isidro Fabela 263
İspanyol Birleşik Sol Partisi 119
İsyancı Kıdemli Piyade Yüzbaşı Cornelio 69, 94
İsyancı Kıdemli Piyade Yüzbaşı Federico 63, 86
İsyancı Kıdemli Piyade Yüzbaşı Lucio 67, 91
İsyancı Kıdemli Piyade Yüzbaşı Noé 65, 89
İsyancı Piyade Binbaşı Moisés 29, 42, 58, 68, 72, 76, 205, 237
İsyancı Sıhhiye Teğmeni Gabriela 71, 96
isyancılar 42, 43, 47, 49, 50, 51, 57, 58, 75, 78, 79, 86, 87, 90, 91, 94, 95, 96, 97, 102, 113, 126, 128, 130, 137, 139, 145, 159, 162, 164, 166, 171, 182, 192, 196, 215, 246, 249, 264, 268
isyankârlar 155, 187, 230, 234, 243, 261, 299, 303, 324
İyi Hükümet Meclisleri 28, 31, 32, 75, 83, 85, 88, 90, 93, 94, 97, 100, 105, 316, 318, 320, 321, 323, 326, 327, 345, 350, 360, 362, 373, 376, 381, 382, 383

J

Jahangir, Asma 224
Jospin, Lionel 189

K

kadın yoldaşlar 15, 31, 62, 71, 97, 332, 380, 381
Kanada 157, 162
Kanada Eylem Ağı 119
karşıdevrimciler 85
Katedral Diyaloğu 353
kirli savaş 96, 185, 208, 212, 224, 229
kitle destek tabanları 20, 25, 31, 64, 71, 137, 148, 155, 164, 182, 183, 185, 186, 191, 193, 194, 200, 202, 205, 213, 222, 246, 248, 254, 278, 280, 281, 294, 297,

307, 311, 338, 351
klinikler 78, 98
Komutan Abel 239, 257
Komutan Abraham 45, 72, 103
Komutan Brus Li 298, 303, 324, 325
Komutan David 144, 154, 253, 298, 301, 302, 303, 324
Komutan Emiliano Zapata 258
Komutan Esther 239, 250, 265, 301, 323
Komutan Fidelia 298, 302, 324
Komutan Hugo 332
Komutan Isaías 258
Komutan Ismael 252
Komutan Míster 253, 298, 300, 301
Komutan Omar 298, 303, 324
Komutan Ramon 167
Komutan Rosalía 324
Komutan Tacho 127, 154, 237, 298, 300, 324
Komutan Yardımcısı Marcos 26, 27, 32, 36, 38, 44, 46, 47, 51, 57, 58, 62, 63, 89, 99, 100, 123, 126, 133, 138, 139, 149, 150, 160, 173, 184, 220, 230, 233, 234, 236, 237, 238, 239, 249, 251, 255, 258, 259, 260, 262, 265, 279, 288, 290, 291, 300, 304, 307, 313, 324, 330
Komutan Yardımcısı Pedro 14, 22, 36, 37, 44, 46, 51, 57, 58, 59, 61, 62, 63, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 72, 73, 74, 75, 89, 98, 331
Komutan Zebedeo 154, 253, 326
Kötü Hükümet 173, 303, 324
Küba 162, 325
külkedisi sendromu 24, 316
Kültür Mirasını Koruma Ulusal Buluşması 218
küreselleşme 164, 223, 367, 368, 369, 371

L

La Jornada 27, 223, 330, 370
La Opinión 27
Labastido, Francisco 207
Lacandón Ormanları 13, 15, 19, 40, 76, 108, 127, 129, 218, 220, 222, 287, 293, 329, 340
Lona, Arturo 284
López, Guadalupe Méndez 194, 195
Los Altos 19, 109, 119, 139, 145, 163, 185, 186, 188, 226, 295, 311, 313, 321
Lozano, Juan de Dios Castro 285

M

machete 16, 298
Madrid 119, 285, 290
Mame yerlileri 109, 246, 297, 358
Manu Chao 284
MAREZ (Zapatist İsyankâr Otonom Belediyeler) 318
marimba 243
Máscara Roja 227
Massieu, José Francisco Ruiz 132, 340
Meksika 89, 93, 95, 99, 119, 132, 156, 157, 172, 189, 195, 197, 204, 213, 216, 217, 222, 227, 229, 237, 252, 259, 285, 299, 303, 308, 322, 326, 333, 347, 354, 357, 359, 361, 370, 371, 377
Meksika halkı 80, 81, 82, 85, 87, 112, 113, 152, 274, 331
Meksika hükümeti 40, 108
Meksika Spartaküs Grubu 119
Meksika Yerli Halkıyla Dayanışma Komitesi 119
Mendiguchía, Pablo Salazar 233, 240
Menéndez, Luis 199
milis 43, 50, 76, 79, 87
milis birlikleri 78
MIRA (Zapatist Karşıtı Devrimci Yerli Hareketi) 227
MLN (Ulusal Kurtuluş Hareketi) 137, 138
Monsiváis, Carlos 220
Montes Azules 287, 293, 294, 310
Moreno, Javier López 123
Muñoz, Fernando Yáñez 145, 248, 265, 268, 279

N

neoliberal politikalar 157, 306
neoliberalizm 155, 162, 163, 184, 202, 213, 223, 367
Neoliberalizme Karşı ve İnsanlıktan Yana Birinci Kıtalararası Buluşma 150, 152, 162
Neoliberalizme Karşı ve İnsanlıktan Yana Gerçeklik Birinci Deklarasyonu 150, 151, 163
Neoliberalizme Karşı ve İnsanlıktan Yana

İkinci Kıtalararası Buluşma 182

O-Ö

Ochoa y Plácida, Digna 274
Ochoa, Francisco Labastida 193, 196, 229, 230
Onurlu Barış ve Uzlaşma İçin Diyalog 141
Orive, Adolfo 208
Orta Amerika 116, 317
otonom belediyeler 82, 83, 95, 100, 373, 375, 382
Otonom Belediyeler Birliği 83
otonom örgütlenme 280
otonomi 76, 79, 90, 134, 168, 177, 183, 184, 252
ötek siyaseti 181, 197

P

PAN (Ulusal Hareket Partisi) 230, 233, 236, 263, 264, 266, 284, 299, 300, 362
Papa II. Jean Paul 189
paramiliter eylemler 179
  gruplar 208
  saldırı 96, 191, 280, 376
  şiddet 165
  taciz 180
paramiliterler 85, 188, 234, 275, 281
paramiliterleştirme 183, 227
partili siyaset 181
Paz y Justica 185, 227
Pinto, Guillermo Pompilia Gálvez 280
PPP (Puebla-Panama Planı) 284
PRD (Devrimci Demoratik Parti) 128, 131, 182, 230, 236, 266, 274, 299, 300, 307, 308, 362
PRI (Kurumsal Devrimci Parti) 128, 131, 132, 182, 187, 188, 208, 229, 233, 235, 236, 237, 263, 266, 281, 284, 294, 299, 300, 344, 362, 365, 366, 378
psikolojik savaş 96
Punto 27
Puñales 227

R

Rabasa, Emilio 196
Radio Venceremos 59
radyo 21, 22, 23, 30, 79, 222, 232
Radio Rebelde 30, 324
Ramírez, Gloria Muñoz 27, 28, 29, 32
Rangel, Beatriz Paredes 138
Rebeldía 19, 28, 30, 288, 289, 290, 330, 343
Reed, John 26
Reyes Magos Günü 117
Rincón, Eduardo Robledo 131, 140
Robles, Anselmo Pérez 255
Robles, Ricardo 285
Rocha, Ricardo 187
Roma 287, 308

S-Ş

Sábato, Ernesto 284
Saddam Hüseyin 308
sağlık öncü gönüllüleri 98, 99
San Andrés Anlaşmaları 167, 168, 172, 177, 183, 184, 193, 195, 206, 209, 216, 266, 267, 269, 286, 287, 299, 323, 326, 341, 342, 354, 362
San Andrés Görüşmeleri 143, 144, 153, 158, 164, 174, 194, 340, 353, 361
San Cristóbal diyaloğu 126
San Miguel Kapsamlı Deklerasyon 141
Sanchez, Sergio Jerónimo 255
Santiago, Jorge 139
Santiz, José López 280
Saramago, José 284
savaş 92, 94, 95, 97, 100, 102, 103, 105, 108, 111, 124, 125, 165, 166, 223, 330, 331, 333, 336, 365
SCJN (Ulusal Yüksek Adalet Mahkemesi) 273, 278, 279, 282, 283, 284, 285, 299
silahlar 15, 21, 35, 37, 40, 41, 48, 66, 68, 69, 80, 81, 82, 87, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 97, 113, 100, 103, 109, 111, 112, 113, 117, 118, 121, 124, 125, 126, 130, 131, 133, 140, 142, 145, 156, 159, 165, 166, 180, 185, 188, 191, 192, 199, 200, 202, 208, 215, 224, 227, 230, 232, 233, 234, 237, 238, 241, 244, 248, 250, 259, 268, 271, 297, 304, 315, 331, 333, 334, 341, 345, 350, 354, 367
silahlı ayaklanma 41, 58, 91, 113
silahlı başkaldırı 80, 241, 245, 333, 334
silahlı mücadele 48, 89, 121, 367
SITRAJOR (Bağımsız La Jornada Çalışanları Sendikası) 274
sivil toplum 80, 84, 87, 89, 90, 91, 117,

118, 127, 129, 133, 137, 148, 182, 183, 195, 196, 198, 201, 205, 214, 216, 220, 241, 245, 246, 249, 265, 273, 283, 284, 321, 333, 334, 335, 339, 340, 344, 349, 350, 352, 353, 372, 374, 377, 383
sivil toplum kuruluşları 127, 183, 315
siyasi komiser 76
siyasi komiserlik 77
Solís, Manuel Camacho 119, 123 124, 130
Solórzano, Amalia 167
Solórzano, Cuauhtémoc Cárdenas 128, 182, 183, 230, 236, 307
soru sorarak yürüme politikası 202
Stavenhagen, Rodolfo 167, 279
STUNAM (Meksika Ulusal Otonom Üniversitesi İşçileri Sendikası) 274

T

Tepozteco yerlileri 156
Tojolabal yerlileri 22, 109, 157, 216, 221, 246, 297, 358
Toprağın Rengi Yürüyüşü 83, 243, 254, 265, 298, 305, 344, 350, 364
Tzeltal yerlileri 21, 109, 192, 221, 240, 246, 297, 317, 358
Tzotzil yerlileri 22, 109, 142, 191, 215, 246, 275, 297, 317, 358, 380

U-Ü

UAM (Otonom Başkent Üniversitesi) 264
Ulusal Diyalog İçin Sivil Komiteler İkinci Buluşması 154
Ulusal Yerli Forumu 194
Uluslararası Yerli Meseleleri Danışmanlığı 118
Umán, Tecun 58, 65, 66
UNAM (Meksika Ulusal Otonom Üniversitesi) 220, 221, 223
Üçüncü Lacandón Ormanları Deklarasyonu 138

V-W

Valdez, Sergio 199
Vázquez, Genaro 77
Vázquez, Adolfo Sánchez 285
Vera, Raúl 185
Villa 77, 256, 321
Villanueva, René 230
Washington Barış Merkezi 118
WTO (Dünya Ticaret Örgütü) 369, 371

X-Y

Xcumumal 186
Yerli Hakları ve Kültürü Özel Forumu 149
Yerli Yasa Tasarısı İçin Ulusal Danışma 203
Yoldaş Gerardo 48, 49, 73, 101
Yoldaş Josué 36, 37
Yoldaş Raúl 41, 74, 99
Yoldaş Tomás 45, 46
yoldaşlar 20, 25, 27, 41, 43, 44-49, 59, 60, 62, 65, 67, 68, 69, 71, 72, 73, 76, 77, 79, 86, 87, 89, 97, 99, 101, 113, 221, 258, 320, 331, 332, 333, 340, 380, 381

Z

Zapata, Emiliano 77, 128, 157, 227, 259
Zapatist 25, 31, 86, 126
  hareketi 27
  kadın 155, 156
  kuşkuculuğu 27
  mücalede 111
  Ordu 45, 49, 61, 71, 77, 90, 239
  siyasal inisiyatifleri 108
  tarzı 29
Zapatistler 26, 82, 109, 111, 112, 113, 117, 123, 125, 126, 127, 128, 128, 130, 132, 133, 134, 140, 142, 143, 144, 145, 147, 149, 151, 154, 155, 158, 160, 161, 163, 164, 166, 167, 169, 172, 173, 174, 180, 182, 185, 189, 197, 198, 203, 204, 205, 206, 208, 209, 214, 216, 217, 220, 222, 224, 227, 231, 233, 234, 235, 237, 238, 240, 243, 245, 247, 248, 250, 251, 253, 254, 258, 258, 262, 263, 264, 265, 266, 268, 269, 270, 289, 290, 294, 298, 300, 301, 308, 309, 315, 325, 327, 334, 335, 336, 338, 348, 354, 377
Zapatizm 28, 195, 213, 230, 259, 288, 290, 371, 372, 377, 378
Zedillo, Enesto 139, 20, 164, 168, 171, 172, 175, 177, 178, 189, 193, 208, 218, 226, 234, 240, 268, 340, 350, 353
Zoque yerlileri 109, 246, 297, 317, 358
zorunlu göç 179